

Harald Munthe-Kaas, John Gittings

Maos kulturrevolution

Originalalets titel: *Mao's Great Proletarian Cultural Revolution*

Översättning av Roland Adlerberth

Harald Munthe-Kaas, John Gittings 1969

Originalutgåva i Aldus Aktuellt 1969

Denna bok fullbordades 1969, dvs nära 4 år efter det att kulturrevolutionen startade, vilket bl a betyder att bokförfattarna hade tillgång till betydligt mer uppgifter om kulturrevolutionen än de som skrivit om den tidigare. Eftersom författarna dessutom var sinologer, med positiv grundinställning till Kina och den kinesiska revolutionen – inte Maoister med blind tilltro till Mao och ”Mao Tse-tungs tänkande” – är bokens grundton betydligt mer kritisk än den som dittills hade varit vanlig. Därför möttes också denna bok negativt från de svenska maoisterna, som betraktade den som ”anti-kinesisk”, något som den förvisso inte var, vilket varje läsare som inte sitter fast i det svart-vita tänkande som utmärkte dåtidens maoism lätt kan övertyga sig om. Denna bok tillhör trots allt det bästa som publicerats på svenska om kulturrevolutionen.

[I boken används det äldre sättet (Wade-Giles) att transkribera kinesiska namn, t ex skrivs Mao Zedong som Mao Tse-tung]

Martin F (2008-12-01)

Innehåll

Förord	1
En fabel	2
1. Maos vision	3
2. Före stormen.....	11
3. Maos första slag	20
4. Kulturoffensiven.....	27
5. De röda gardenas födelse	37
6. Dödläget bryts	46
7. Från röd till vit terror.....	54
8. All makt till rebellerna	66
9. Till avgrundens rand och tillbaka igen	76
10. Slutet som inte var något slut	84
11. Rebellernas sista anstormning	93
12. Från oenighet till enighet.....	104
Avslutning	116
Kronologi	123
Dramatis personae	125

Förord

Vi vill i den här boken ta er med på en liten studieresa genom den labyrint som kallas den stora proletära kulturrevolutionen (låt oss förkorta den SPKR). Vi gör inte anspråk på att ge någon slutgiltig redogörelse för dess slingrande lopp alltsedan den började i slutet av 1965, men vi har gjort ett ärligt försök att markera de viktigaste idéerna och episoderna, och att göra det på ett något så när sammanhängande och lättläst sätt.

När en revolutionär rörelse sveper fram genom ett så jättestort land som Kina, måste den snart nog bli alltför komplicerad för snabba generella tolkningar och västficksdefinitioner, och vi har också gjort vårt bästa för att söka undvika allt sådant. SPKR har under olika stadier haft högst skiftande betydelse för de medverkande, och allt eftersom tiden gick blev också deras motiv allt mera mångskiftande. Bristen på tillförlitliga upplysningar om vad som händer i Kina gör det inte direkt lättare att försöka hitta de rätta vägarna genom denna labyrint. Det är mycket möjligt att vi då och då kan ha hamnat i återvändsgränder. Men å andra sidan skulle det också vara fel att måla upp en alltför dyster bild av möjligheterna att redovisa och analysera denna utveckling; i allmänhet kan man fortfarande säga vad som hände och komma med en åtminstone något så när välgrundad gissning om *varför* det skedde.

Författarna till denna bok har tillsammans följt kulturrevolutionen alltifrån början och fram till nuet antingen inifrån Kina eller med Hongkong som utsiktspunkt. Utöver våra egna personliga iakttagelser har vi också energiskt tagit del av det väldiga hav av ord som strömmade fram under kulturrevolutionen. En del av dessa många ord har kommit från officiella kinesiska källor, och dessa är ingalunda värdelösa.

Folkets Dagblad och de andra officiella tidningarna och dokumenten talar visserligen ett esoteriskt tungomål, men sedan man väl har lyckats knäcka koden får detta språk en högst reell och exakt mening.

Huvudparten av våra informationer stammar emellertid från inofficiella rödgardistiska källor; det finns en överflödande myckenhet av sådana. Dessa källor kan variera från snabbt hopskrivna handgjorda anslag och väggtidningar av det slag som prydde alla Kinas väggar under större delen av kulturrevolutionen, till ytterst professionellt producerade tidningar och tidsskrifter, prydligt tryckta på snyggt papper, som ofta inrymde viktiga och i övrigt opublicerade officiella dokument. Vi har emellertid aldrig byggt på en enstaka rödgardistisk rapport, om vi inte haft möjlighet att kontrollera dess uppgifter mot någon annan källa, eller på annat sätt kunnat övertyga oss om att de upplysningar den gav verkade trovärdiga och stämde överens med det allmänna händelsemönstret. Vi erkänner villigt att detta låter subjektivt, men vår tillit till denna metod har stärkts och underbyggts av det sätt varpå sådana upplysningar som först kommit fram i de rödgardistiska tidningarna ofta nog bekräftats i den officiella pressen några veckor eller månader senare. (Till denna sistnämnda grupp räknar vi härvid också tidningarna och radiostationerna ute i provinserna, som normalt var både frispråkigare och i bättre kontakt med händelserna på det lokala planet än vad de officiella Pekingtidningarna var.)

En del "Kinaexperter" och specialister på nuets Kina blir kanske irriterade över att det inte finns en enda fotnot i hela denna bok. Vi har emellertid funderat grundligt på detta med fotnoter och bestämt oss för att inte ta med några sådana, både därför att det skulle göra boken rent otroligt omfattande och därför att den intresserade lekmannen, den kategori som denna bok i första hand är skriven för, ändå inte skulle ha mycken glädje av dem. Och hur som helst är större delen av de dokumentariska källor vi har använt mycket lätta att få tag på, genom de olika officiella byråer som forskarna utan svårighet kan ta kontakt med. Vi har emellertid absolut inte varit intresserade av att försöka lura läsarna – eller oss själva – genom att ensidigt

välja ut och använda bara sådant material som stämmer överens med någon bestämd tolkning eller något bestämt resonemang.

Vi har försökt förenkla historien så mycket som möjligt, utan att därför hamna på fel sida om gränsen mellan popularisering och vulgarisering, men det måste erkännas att vissa delar av boken nog ändå kan bli tämligen svårframkomliga för sådana läsare som har endast mycket ytliga kunskaper om den moderna politiska scenen i Kina. Den ytterst komplicerade politiska stil och det dito språkbruk som utmärker det kommunistiska Kina kan förenklas till en viss grad, men inte hur långt som helst. Men den läsare som har svårigheter på den punkten kan få en viss hjälp av de båda första kapitlen, som ger en kort översikt av den historiska bakgrunden och de politiska huvudfrågor man tvistade om när kulturrevolutionen inleddes. De återstående tio kapitlen tar upp de olika stadierna i rörelsen i kronologisk ordning, och det hela rundas av med en kortare sammanfattning.

Vi är visserligen i stort sett ense i vår syn på vad som har hänt i Kina, men har ändå delat upp själva uppgiften att sätta det hela på pränt. Sålunda har Munthe-Kaas skrivit första delen av boken, fram till och med kapitel 9 medan Gittings följer historien därifrån och fram till kulturrevolutionens avslutande faser i april 1969. Denna uppdelning sammanfaller i stort sett med de tidrymder varunder vi har följt kulturrevolutionen från Pekings eller Hongkongs horisont, som Kinakorrespondenter för *Far Eastern Economic Review* eller i någon annan befattning. Var och en av oss är därför i sista hand ansvarig för den del han har skrivit eller, som Mao skulle formulera det, ”han lyfter upp en sten bara för att släppa den på sina egna fötter”, inte på kollegans. Men avslutningen är ett gemensamt försök att kort sammanfatta vad vi tror att det hela rört sig om.

Hongkong, juni 1969

Harald Munthe-Kaas *John Gittings*

En fabel

För länge, länge sedan levde det i norra Kina en gammal man, som var känd som den narraktige gamle mannen på Norra berget. Hans hus vette mot söder och bortom dess port stod de två stora topparna Taihang och Wangwu och stängde vägen. Med stor beslutsamhet ledde han sina söner i arbetet för att med hackor gräva bort dessa berg.

Ett annat gråskägg, bekant som den vise gamle mannen, såg dem och sade spefullt: ”Så dumt ni bär er åt! Det är alldeles omöjligt för ett fåtal som er att gräva bort dessa väldiga berg.” Den narraktige gamle mannen svarade: ”När jag dör, kommer mina söner att fortsätta och när de dör kommer mina sonsöner och sedan deras söner och sonsöner att göra det och så vidare i all evighet. Bergen är höga, men de kan inte bli högre, och för varje bit vi gräver bort, kommer de att bli så mycket lägre. Varför skulle vi inte kunna få bort dem?”

Efter att ha vederlagt den vise gamle mannens felaktiga åsikt, fortsatte han att gräva varje dag, orubblig i sin övertygelse. Gud blev rörd härav och sände ned två änglar, som bar bort bergen på sina ryggar.

I dag ligger två stora berg som döda vikter på det kinesiska folket. Det ena är imperialismen och det andra är feodalismen. Kinas kommunistiska parti har för länge sedan beslutat att gräva bort dem. Vi måste vara ståndaktiga och arbeta utan avbrott, och även vi kommer att röra Guds hjärta. Vår Gud är ingen annan än det kinesiska folkets massor. Om de reser sig och gräver tillsammans med oss, varför skulle inte dessa bäge berg skaffas undan?

Mao Tse-tung

1. Maos vision

Maos "nya människa" – Revolutionsmodellen – En byråkratis födelse – Det första decenniet – Det stora språnget framåt – Lushankonferensen

Hela sommaren hade högtalarna bölat fram sin revolutionsmusik och vädjat till Pekings invånare att föra den stora proletära kulturrevolutionen till ett segerrikt slut. I alla Kinas städer hade en oavbruten ström av metalliskt klingande ljud, ofta nog från högtalare, som inte alls var synkroniserade med varandra, från tidigt på morgonen till sent på kvällen dag ut och dag in ytterligare ökat på vardagslivets normala larm och oväsen; för det finns knappt en enda kines som lever och verkar utanför högtalarsystemets räckvidd. Ute på landsbygden hade oväsendet från högtalarna i byarnas centra, uppskruvade till maximal ljudstyrka, på samma sätt förts ut genom den stilla luften till folkkommunernas bönder som arbetade på fälten utanför. I tåg och i skolor, i fabriker och kontor, överallt hade man upplevt samma sak. Och som alltid var det helt omöjligt att under några omständigheter stänga av dessa högtalare. Denna aldrig upphörande flodvåg av elektroniska ljud hade blivit en så självklar del av vardagslivet i Kina att de flesta inte ens märkte den längre.

Men en varm sommardag i början av augusti 1966 inträffade det faktiskt att massor av människor hejdade sig för att lyssna till hallåmannens upphetsade stämma från Pekingradion. Man samlades i smågrupper kring högtalarna, och utanför *Folkets Dagblads* officin vid Wang Fu Chingatan flockades man utanför fönstren med bulletinerna. Ända sedan våren hade man upplevt en spännande tid. Kulturrevolutionen, som hade inletts så stilla och lugnt i slutet av 1965 med angrepp på några framstående författare och historiker, hade så småningom utvidgats och öppnat eld mot en hel rad ledande personer inom partiet, som vid det här laget hade fått ett vanhedrande avsked. Alla skolor och universitet hade stängts, sedan professorer och lärare kritiserats och avskedats i stora flockar. Men vad betydde egentligen allt detta, och vad skulle komma att hända härnäst?

De nyheter som nu sändes ut av Pekingradion och publicerades av *Folkets Dagblad* var fortfarande gåtfulla, men måste ändå ha bekräftat en misstanke som redan funnits hos många av de som nu lyssnade till dem, nämligen att Kina stod på tröskeln till ett nytt och gigantiskt experiment på det politiska, ekonomiska och samhälleliga området, så stort att det kanske till och med skulle komma att överskugga det stora språnget framåt åtta år tidigare.

Dagens stora nyhet var ordförande Maos "genljudande direktiv" om hur hela landet skulle förvandlas "till en väldig skola i Mao Tse-tungs tänkande". De flesta av landets invånare kände fortfarande inte till att den åttonde centralkommitténs elfte session, när dessa båda direktiv offentliggjordes, redan hade pågått i flera dagar. Det var denna session som gav signalen till ett allomfattande angrepp mot dem som "gick den kapitalistiska vägen", de som påstods motsätta sig Maos uppfattning om hur det framtida socialistiska Kina borde se ut och hur man skulle nå fram till det. (Senare avslöjades det att gruppen ifråga inrymde flera av Kinas mäktigaste män inom partiet och staten, och att dessa inspirerats av ingen mindre än statsöverhuvudet Liu Shao-chi själv.) Maos direktiv gav uttryck för den åldrande Maos dröm – en dröm som mognat i hans sinne genom ett helt liv av kamp för revolutionen – om att skapa en "ny människa" i Kina, en människa som ägde just de egenskaper som Mao betraktade som oundgängliga i ett framtida klasslöst och egalitärt socialistiskt samhälle. Sessionens beslut gav i stora drag besked om de åtgärder som måste till om man skulle kunna nå detta högtflygande mål; och vad de krävde var varken mer eller mindre än en fullständig revolution.

Maos ”nya människa”

Steget är långt från dagens verklighet i Kina (och i världen över huvud taget) till Maos ”nya människa”. Sådan hon presenteras i direktivet måste hon vara en veritabel tusenkonstnär: på en och samma gång bonde, arbetare, soldat, intellektuell, allt detta och mycket mera därtill, så att barriärerna mellan stad och landsbygd, mellan de olika yrkesgrupperna, de olika klasserna, försvinner allesammans. Under skapandet av denna nya medborgare skulle folkets befrielsearmé (FBA) förvandla sig själv till en ”revolutionens skola” och bli en förebild för hela landet:

I denna stora skola bör våra soldater lära sig politik, militära ting och kultur. De kan också delta i jordbruksproduktionen och bisysselsättningar till denna, driva medelstora eller små fabriker och där tillverka allehanda produkter antingen för eget behov eller för att byta dem mot statliga produkter av samma värde. De kan också ägna sig åt massarbete och delta i rörelsen för en socialistisk fostran i fabriker och byarna.

Mao gick dock med på att man inte helt kunde avskaffa all specialisering och att ”man bör göra åtskillnad mellan primära och sekundära uppgifter”. FBA:s viktigaste funktion var alltför att försvara Kina, medan den ”primära uppgiften” för arbetarna, bönderna och studenterna och skoleleverna utgjordes av respektive industrin, jordbruket och utbildningen; men samtidigt skulle de så långt som möjligt söka variera sin verksamhet. Allesammans borde också ”studera militära ting, politik och kulturella ting”. Arbetarna borde ”ägnas åt jordbruksproduktionen” närhelst omständigheterna så tillät; bönderna borde ”driva några mindre fabriker”; studenter och manschettarbetare borde ”lära sig industriarbete och jordbruk”. Dessa riktlinjer för skapandet av en ny socialistisk människa påstods vara det vetenskapliga svaret på frågan om ”hur man skall kunna förhindra ett återinförande av kapitalismen, konsolidera proletariats diktatur och garantera en gradvis övergång till kommunismen ...”. Dessa ideal, som formulerades första gången i ett aldrig publicerat brev från Mao till Lin Piao den 7 maj 1966, offentliggjordes för första gången i *Folkets Dagblad* på befrielsearméns dag, den 1 augusti:

Genom att handla i enlighet med vad kamrat Mao Tse-tung har sagt kommer man att bättre och fullständigare kunna överbrygga klyftan mellan arbetarna och bönderna, mellan staden och landsbygden och mellan hjärnans och handens arbetare: förhindra en osund utveckling inom urbaniseringen och industrialiseringen; göra det möjligt för intellektuella att vara handens arbetare samtidigt och för handens arbetare att samtidigt vara intellektuella; och att utbilda hundratals miljoner nya kommunistiska människor med en hög grad av politisk medvetenhet, som har utvecklats på ett verkligt allsidigt sätt.

Det var i denna visionära och högsinta anda som kulturrevolutionen inleddes; men under de tre år som följde skulle Maos högtflygande ideal komma att solkas betänkligt av händelsernas utveckling.

Revolutionsmodellen

Hur opraktiska dessa idéer än må förefalla som grundvalar för utvecklingen av ett modernt samhälle i detta ords vanliga betydelse, har de i ena eller andra formen dominerat debatten inom Kinas kommunistiska parti i decennier. När kommunisterna efter den långa marschen 1935 skapade sitt nya högkvarter i Yenan långt inne bland bergen i provinsen Shensi i nordväst, inledde de en hel rad olika experiment på den politiska, militära, ekonomiska och samhällsliga organisationens område, som måste betraktas som direkta förelöpare till 1950- och 1960-talets gigantiska, landsomfattande experiment. Erfarenheterna från tiden i Yenan har gjort ett outplånligt intryck på dagens äldre kommunistiska ledare i Kina, och ”Yenanmodellens” ofelbarhet som mönster för Kinas framtida utveckling har blivit en maoistisk dogm, som det i dagens Kina är något av ett helgerån att dra i tvivelsmål.

Under Yenantiden blev armén en i stor utsträckning självförsörjande enhet, som drev egna små industrier och odlade sin egen brödsäd. Soldaterna engagerade sig i de civila angelägenheterna och de civila skötte också militära plikter. Industrin, jordbruket och undervisningsväsendet var allesammans halvmilitärt organiserade, och alla deltog efter bästa förmåga i arbete och bidrog till den smidighet och försvarskraft som karakteriserade detta lilla kooperativa samhälle av "tusenkonstnärer". I och med att det kommunistbehärskade området under kriget mot Japan (1937-45) utvidgades allt mer och mer prövade man denna "Yenanmodell" också över större områden, och den bevisade i hög grad sitt värde och sin funktionsduglighet i denna tid av nationell kris. Det var åtminstone den allmänna meningen bland de kommunistiska ledarna, och framför allt var det Maos mening. Han såg tillbaka på tiden i Yanan med en nästan nostalgisk känsla för dessa framfarna tider av osjälvisk enkelhet. "Gjorde vi kanske inte detta i vartenda antijapanskt område i åtta års tid under andra världskriget?" frågade Mao retoriskt i sitt brev till Lin Piao av den 7 maj 1966. Och när man nu hade kunnat skapa osjälviska och egalitära samhällen i de kommunistbehärskade områdena på 1930- och 1940-talet, varför skulle man då inte kunna göra samma sak i hela det kommunistbehärskade Kina under 1950- och 1960-talet?

Nu verkar det ju emellertid som om den bistra verkligheten skulle hindra den saken, och skälet härtill torde väl vara det enkla faktum att de primitiva och relativt okomplicerade förhållandena under Yenantiden och försvarskriget mot japanerna har få eller inga likheter med de problem som i dagens läge världens folkrikaste nation på 750 miljoner människor konfronteras med i dess kamp för ekonomiskt framåtskridande. För de kinesiska kommunisterna var perioden under Maos ledning från 1935 till 1949 en tid av inbördeskrig och nationellt enande, och i båda dessa avseenden utförde de en strålande prestation. År 1949 – det år då man vann den definitiva segern över Chiang Kai-shek – trädde de kommunistiska befrielsestyrkorna, som rörde sig bland folket "som fisken i vattnet", ut på en ny och mera komplicerad väg, med en trygg bakgrund av hela folkets stöd och sympatier. Men eftersom problemen var annorlunda nu, måste de också lösas med andra metoder. Inför denna nya uppgift, att bygga upp en nation och samtidigt också försöka bygga upp ett helt nytt socialistiskt samhälle, hade de kinesiska kommunisterna mycket liten erfarenhet att falla tillbaka på.

En byråkratis födelse

Först och främst måste de nu åstadkomma en förvaltning som kunde ta itu med de nya problemen; de måste med andra ord skapa en byråkrati. De nya ledarna flyttade in i förvaltningsbyggnaderna. De rekvirerade skrivbord, papper, sekreterare och började köra omkring i bilar med privatchaufförer. Kina är ju dock en stormakt, och de nya ledarna måste ju hålla på landets anseende både i hemlandet och utåt. De socialistiska staterna gav sina broderliga råd; de hade redan en uppsjö av byråkratisk erfarenhet att bidra med, och kineserna saknade det självförtroende som krävdes för att säga nej till också de minst lämpliga och passande av dessa råd. Faktiskt begärde Kina råd, och fick dem också; faktiskt finns det inte mycket som tyder på att ens de allra hängivnaste bland Maos hängivna kommunister var medvetna om de faror för deras ideal som rymdes i den smygande byråkratisering som började infektera deras nyvunna rike.

Vid en session med kinesiska kommunistpartiets, KKP:s, centralkommitté i slutet av april 1967 kommenterade Mao i efterhand denna utveckling sålunda: "De tre åren 1949, 1950 och 1951 stöddes och respekterades vårt parti av massorna. Men från och med 1952 började läget förändras. Våra kadrer [tjänstemän] började förlora massornas stöd. Vid denna tid började 'lönesystemet' tillämpas på kadreerna. Statliga verk och inrättningar uppfördes och flyttade in i

nya hus. Intill dess hade kadrerna klätt sig, ätit och levat som massorna, men nu började de i viss utsträckning höja sig över massorna.”

Och det var inte bara i den civila sektorn inom partiet och regeringen, utan också i de väpnade styrkorna (FBA), som kadrerna eller tjänstemännen började alienera sig från ”massorna”. Från och med den dag FBA hade erövrat Kina var det definitivt slut på gerillaperioderna. Soldaterna flyttade in i kaserner och åt i matsalar; tidigare hade de levat och arbetat tillsammans med folket och delat ljuvt och lett med detta. FBA hade haft strikta regler för hur varje man skulle uppträda gentemot de civila och hade varit en mycket populär krigsmakt, som man respekterade och litade på. Nu när armén började bli allt mer yrkesmässig och byråkratisk började denna intima kontakt försvinna; sakta men säkert började den allt mer likna en vanlig reguljär krigsmakt av konventionell typ.

Efter närmare tjugo års strävan att bygga upp sin nation ser Mao och hans närmaste medarbetare just denna tendens som själva roten och upphovet till revisionismen. Som Lin Piao, landets försvarsminister och Maos ”närmaste vapenbroder” och utsedde efterträdare uttryckt det, är denna återfödda byråkrati liktydig med att man har fått ”ett privilegierat skikt”. ”Själva grundvalen för den sovjetiska revisionismen är det privilegierade skiktet. Om man skall kunna förhindra revisionismen, är det nödvändigt att utplåna detta skikt som ... undergräver vårt partis och vår armés ärorika traditioner att leva ett hårt och torftigt liv och bibehålla solidariteten på både högre och lägre nivåer. Det strävar efter att skapa ekonomiska privilegier åt kadrerna, höja deras löner och ge dem särskilda materiella förmåner. Det vidgar klyftan mellan arbetare och bönder ... Denna linje leder till en nedgång i kadrernas kampvilja, får dem att jaga efter bekvämlighet och komfort, att inte arbeta för framåtskridandet utan vara nöjda med *status quo*. Den gör dem självgoda och inbilska, korrumpierar många kadrer och veteraner och driver dem att skilja sig från massorna. ... Om vi söker bygga upp vårt parti och vår stat längs denna linje, kommer partiet att bli ett revisionistiskt parti och staten att bli en revisionistisk stat. Och de människor vi utbildar kommer att bli revisionistiska efterträdare till oss. Det är ytterligt lätt att på detta sätt skapa ett privilegierat skikt. Om vi inte gör oss av med det, kommer vi att få se vårt parti och vår stat försvinna och våra huvuden kommer att rulla.”

Men i början av 1950-talet levde man högt på den nya regeringens prestige och framgångar, få om ens någon av ledarna räknade med någon större risk för att den nya regimen skulle byråkratiseras och de civila och militära kadrerna gjorde inga märkbara försök att motverka dessa tendenser. Faktiskt ansåg många kadrer att makten, prestige och det lättsamma livet i städerna kunde betraktas som en tämligen rättvis belöning för de många hårda åren i ständig livsfara och under ständiga förflyttningar. De allra första åren i dessa nya och bekväma ämbeten bevarade man fortfarande en del av den gamla andan från gerillatiden, men så småningom blev den tiden och dess anda föga mer än ett romantiskt minne för de flesta av kadrerna.

Men vid mitten av 1950-talet hade en reaktion börjat sätta in. Vid denna tid börjar man kunna urskilja de första meningsskiljaktigheterna mellan dem som ville bevara den renhet som utmärkt rörelsen före år 1949 också när man byggde upp den nya staten, och dem som fann de tidigare upplevelserna föga relevanta nu och pläderade för en mera pragmatisk inställning till strävandena att bygga upp nationen. Den sistnämnda gruppen bestod just av byråkraterna och de allt fler tekniker som ställde sig på deras sida.

Rent allmänt torde man kunna säga att det är mellan dessa båda föreställningar om hur man lämpligen bör genomföra arbetet med att förvandla Kina till en modern stat, som konflikten sedan dess har utkämpats. Det torde emellertid vara mycket tvivelaktigt om ens de främsta kinesiska ledarna under folkrepublikens tidigare år förutsåg den schism som så småningom skulle träda fram. Och lika otroligt torde det väl vara att någon klart och entydigt associerade

sig själv eller identifierade någon annan med någondera av dessa tendenser. Detta trots den flod av anklagelser som under kulturrevolutionen riktades mot Kinas påstått "kapitalistiska makthavande", personifierade av president Liu Shao-chi och partiets generalsekreterare Teng Hsiao-ping, och andra "revisionister", som beskylldes för att ända sedan 1949 systematiskt ha motsatt sig socialiseringen av Kina och försökt återinföra kapitalismen i landet. En del av de anklagelser som inryms i det rödgardistiska materialet är helt enkelt alltför groteska för att man skall kunna ta dem på allvar; andra har en viss kontakt med den historiska verkligheten, men har ofta helt lösryckts från sitt sammanhang och stuvats om just för att anpassas efter den politiska kampens behov. Så till exempel undviker de undantagslöst att nämna att den politik från de "makthavandes" sida som de angriper i själva verket varit partiets officiella politik vid den tid då åtgärderna genomfördes.

Listan över anklagelserna mot Liu och Teng blev under kulturrevolutionen längre och längre nästan för var dag som gick. Men det krävs avsevärt mera forskning i posterna på denna lista innan man kan yttra sig med bestämdhet om dessa anklagelser; hitintills finns det i varje fall inte många reella informationer tillgängliga som verkligen stöder påståendena om att dessa män under folkrepublikens första tid konspirerade för att beröva Mao Tse-tung ledningen, även om det naturligtvis kan ha förekommit meningsskiljaktigheter på vissa punkter. Och så mycket är klart som att det 1953-54 måste ha förekommit en allvarlig intern maktkamp inom partiet, som ledde till att man avpolletterade ett dussin höga partiledare kring politbyråmedlemmen Kao Kang, ordförande i den statliga planeringskommissionen, och hans ställföreträdare Jao Shu-shih, som var chef för partiets organisationsbyrå. "Kao-Jao-klicket" anklagades för att ha närt "krigsherreambitioner" i Manchuriet, men det verkar avsevärt troligare att det i första hand bör ha rört sig om en kamp mellan två grupper som rivaliserade om makten i Peking. Mao själv tycks dock inte ha varit särskilt djupt inblandad i denna utrensning; den som direkt tjänade på Kaos fall var ironiskt nog i första hand Liu Shao-chi, samme man som nu har anklagats för att tidigare ha konspirerat mot Mao tillsammans med just Kao.

Nästan hela det första decenniet styrde de nya ledarna landet enligt de vanliga riktlinjerna för varje stat som aspirerar på att bli "socialistisk". Kommunistpartiets seger 1949 åtföljdes av en serie kampanjer avsedda att reformera landets politiska, sociala och ekonomiska struktur. Jordreformens inledande åtgärder var i första hand riktade mot den jordägande aristokratin; de första två-tre åren rann det mycket blod under arbetet med att befria landsbygden från det inflytande som utövats av denna klass och andra "fiender till folket, reaktionärer och konrevolutionärer". Men mot slutet av Koreakriget, år 1953, hade denna reformkampanj blivit avsevärt mindre våldsam, och en tid framåt följde Kina en tämligen konventionell väg i sina strävanden att modernisera landet. Jordreformen fortsatte men genomdrevs på ett mera släpphänt sätt, även om man 1955 kunde notera vissa tecken på att Mao ville driva fram denna reform snabbare än vad hans medarbetare önskade. Också i övriga sektorer av näringslivet karakteriserades utvecklingen av en tydlig måttlighet och skynda-långsamt-mentalitet, som i huvudsak följde den sovjetiska ekonomiska modellen. De borgerliga kapitalisterna tolererades och placerades ibland rentav på direktörsposter. Samtidigt utvecklades en partibyråkrati, som alltmera tog hand om ledningen och gick in för att skapa ett samhälle som kontrollerades uppifrån och ned. Genom hela 1950-talet initierades en hel rad politiska kampanjer, som allesammans var avsedda att förändra den politiska och samhälleliga inställningen hos Kinas folk och göra kineserna till om icke entusiastiska anhängare så dock åtminstone villiga medarbetare i arbetet på det gemensamma bästa, sådant detta definierades av kommunistiska partiet. Dessa kampanjer kulminerade 1957 med "de hundra blommornas kampanj", som var avsedd att lösa de "icke-antagonistiska" motsättningarna inom folket och i första hand var inriktad på landets intellektuella. Kampanjen i fråga kan delvis ses som ett svar på "avstaliniseringen" i Sovjetunionen, men den våg av frän och tydligen helt oväntad kritik mot

kommunisterna som blev resultatet, fick partiet att snabbt sätta stopp för detta försök till yttrandefrihet och genomföra en utrensning bland de värsta kritikerna.. Sedan dess har kinesiska intellektuella lärt av erfarenheten och hållit sig lugna och tysta.

Inte bara ”de hundra blommornas kampanj” blev en motgång, utan hela det moderata sättet att närma sig problemen förkastades. Den ryska ekonomiska modellen och det sovjetiska planeringssystemet hade inte motsvarat de kinesiska ledarnas hopp och förväntningar. Och när Kina nu började utveckla en egen utrikespolitik, började också denna skilja sig mer och mer från den sovjetiska. År 1957 framstod historien om det kommunistiska Kina i stort sett som en historia om framgång; landets befolkning hade aldrig tidigare haft det så gott ställt i fråga om mat och kläder, och på det internationella planet hade Kina vunnit allt mera erkännande och respekt. Men detta var inte nog för – åtminstone en del av – landets äregiriga ledare, som började sträva efter ännu större och än mer dramatiska framgångar.

Det stora språnget framåt

Vågorna efter ”de hundra blommornas kampanj” hade knappt hunnit lägga sig igen när en ny stor kampanj plötsligt välldes fram, en kampanj som skulle få de allvarligaste följder och den mest djupgående betydelse för landets hela framtida utveckling, nämligen det stora språnget framåt. År 1957 hade Mao i en eftertänksam stund förklarat att det skulle tarvas minst fem år för att ens konsolidera de landsbygdskooperativ som upprättats. Men i april 1958 hade den första folkkommunmodellen redan etablerats och undersommaren växte det fram miljoner små smältugnar och primitiva verkstäder över hela landet. I augusti struntade centralkommittén i all försiktighet och deklarerade att eftersom kooperativen inte längre motsvarade ”den förändrade situationens behov”, måste man i stället upprätta ”folkkommuner som driver både jordbruk, skogsbruk, husdjursskötsel, diverse bisysselsättningar och fiske, där industrin, lantbruket, varuutbytet, kulturen och undervisningen och de militära göromålen alltsammans smältes samman till ett”. Detta skulle bli ”den grundläggande politiken för att vägleda bönderna mot en allt snabbare socialistisk uppbyggnad, så att socialismen genomförs redan före den beräknade tidpunkten och den gradvisa övergången till kommunismen kan inledas”.

Denna vision av det nya samhället skulle formuleras på nytt, med endast smärre skillnader, åtta år senare, under kulturrevolutionen. Men år 1958 räknade många med att den stora dagen var inne. ”Det förefaller som om kommunismens genomförande i Kina inte längre skulle vara någon avlägsen händelse”, hävdade centralkommittén, och det råder inget tvivel om att reaktionen på många håll var högst entusiastisk. Här och var beslöt partikadrer att direkt införa kommunismen, trots att allt de hade att utgå från bara var några vaga nationella direktiv. Allt gjordes till gemensam egendom, också bostäderna och människornas personliga tillhörigheter. På andra håll delade man ut mat och kläder gratis. Små smältugnar sattes upp överallt och man började att med ytterst primitiva metoder tillverka stål, i hopp om att på så sätt kunna åstadkomma dramatiska framsteg i den industriella produktionen. På bara några månader hade 740 000 kooperativ mer eller mindre slumpartat förvandlats till 24.000 större eller mindre folkkommuner. De stora bristerna i planeringen och genomförandet skapade emellertid mycken förvirring och allvarliga ekonomiska bakslag. Det har redan skrivits så mycket om det stora språngets konsekvenser att det torde vara onödigt att orda om den saken här. Välunderrättade iakttagare räknar med att jordbruket kastades sju till åtta år tillbaka i tiden och att landets industri drabbades nästan lika hårt. Själva sköt kineserna officiellt skulden för de tre ”magra åren” 1959-61 på den exempelöst ogynnsamma väderleken och på Sovjetunionen (som i augusti 1960 drog tillbaka alla sina tekniker och rådgivare från Kina). De erkände emellertid också, om ock mera dämpat, att man begått vissa ”misstag” under det stora språnget framåt.

Men inom själva partiet måste åtskilliga dock ha börjat misstänka att det som hänt inte bara berodde på uselt väder och usla ryssar och några få ”misstag”, utan också åtminstone delvis kunde bero på usel politik, eller i varje fall på att något som en del fortfarande betraktade som en i grunden god politik hade förverkligats på ett dåligt sätt. Man torde väl kunna anta att sådana synpunkter vädrades när centralkommittén i december 1958 sammanträdde i Wuhan, för att ta en överblick över läget och rätta till de våldsamt överdrivna anspråken på och målen för produktionen. Det var vid denna centralkommitténs sjätte plenarsession som man för första gången slog till bromsarna. Dess resolution pratade fortfarande en hel del om vilka framgångar som vunnits under det stora språnget och med folkkommunerna, men samtidigt gjorde man klart att kommunismen inte stod och väntade bakom knuten, att det skulle ta längre tid än man hade tänkt sig (3-5 år) att nå fram till industrialiseringen och att Kina alltför skulle leva kvar i ett stadium av ”socialistiskt uppbyggnadsarbete”. Strax efteråt fattade man beslut som beordrade en grundlig omorganisation av folkkommunerna; dessa decentraliserades i hög grad med ”tre ägandenivåer” (folkkommun, produktionsbrigad och arbetslag, varav den sistnämnda vanligen står som den grundläggande räkenskapsenheten och åtnjuter en omfattande autonomi). Sådana enskilda rättigheter som upphävts under den revolutionära svallvågen återställdes och bönderna fick tillåtelse att hålla sig med privata täppor och ägna sig åt produktion vid sidan av, en eftergift som enligt många iakttagares uppfattning räddade landet från fullständig hungersnöd och katastrof under åren 1959-61.

Till de mera överraskande av de beslut som fattades på Wuhanplenat hörde att Liu Shao-chi skulle överta posten som folkrepubliken Kinas president från Mao, ett ämbete som denne innehaft sedan 1949, så att Mao helt skulle kunna ägna sig åt uppgiften att i sin egenskap av partiordförande leda Kinas kommunistiska parti. Enligt rödgardistiska uppgifter har Mao senare hävdats att han skuffades undan från posten på Liu Shao-chis anstiftan. Det verkar mycket troligt att Mao kan ha kritiserats av åtskilliga partikolleger under Wuhan-plenat, men än så länge finns det inga bevis för att det redan vid denna tid verkligen hade utkristalliserats en opposition mot Maos ledning inom partiets ledande organ. Den första öppna utmaningen tycks snarare ha kommit sommaren därpå, vid Lushankonferensen.

Lushankonferensen

Våren 1959 hölls en hel rad partikonferenser på toppnivå i Peking, Chengchow och Shanghai, och det måste ha stått allt klarare för många av partiets ledare att det stora språnget inte bara hade lett till vissa ”bakslag” utan faktiskt hade varit direkt katastrofalt för landets ekonomi i dess hel- hel. Det förefaller som om de som var mest kritiska till det stora språnget inför denna växande insikt slöt sig samman och direkt vände sig mot Mao Tse-tungs ledning. Gruppen leddes av försvarsminister Peng Te-huai, och den fraktion han förde till storms mot Maos ledarskap vid åttonde centralkommitténs åttonde plenarsession i Lushan i juli 1959 blev så småningom känd som ”militärklubben”, eftersom den hade så många prominenta militärer, bland andra arméns stabschef Huang Ko-cheng, bland sina medlemmar. Enligt den resolution som antogs i Lushan sedan denna opposition slagits ner, ”var den verksamhet som utövades av den partifientliga klicken under Peng Te-huais ledning före och under sessionen i Lushan medveten, förberedd, planerad och organiserad”. Peng påstods (vilket låter tämligen otroligt) ha konspirerat mot partiet alltsedan Kao-Kang-klickens nederlag 1954 – enligt resolutionen hade han själv varit medlem av denna klick – och hade ända sedan dess bidat sin tid. ”Tillsammans med sina medbrottslingar och anhängare hade han avvaktat ett lämpligt ögonblick att gå till angrepp mot partiet och kamrat Mao Tse-tung. Sessionen i Lushan föreföll honom som det rätta ögonblicket.”

Och sessionen i Lushan blev faktiskt skådeplatsen för en våldsam konfrontation. Enligt de avslöjanden som gjordes under kulturrevolutionen hade Peng Te-huai, såväl i ett brev till Mao

av den 14 juli 1959 som i diverse senare tal och yttranden, trots ”att han utåt låtsades ge sitt stöd åt generallinjen och åt kamrat Mao Tse-tung”, gått till hårda angrepp mot Maos linje. Han hade ”sammanställt sådana övergående och delvisa brister och ofullkomligheter som antingen har bemästrats för länge sedan eller håller på att bemästras, överdrivit dem utan all måtta och målat upp en kolsvart bild av det rådande ekonomiska läget”. Faktiskt vände sig Peng mycket hårt och bestämt mot det stora språnget och det snabba framåtskridande som förebådades i detta, mot järn- och ståltillverkningen i små folkliga verkstäder och mot folkkommunerna och kallade alltsammans ”småborgerlig fanatism”. Och det fanns de som gick ännu längre än Peng och anklagade Mao för att som ett slags andra Stalin ha hamnat i en nedgångsperiod, för att vara despotisk och diktatorisk, en man som krävde storhet och framgångar, uppträdde orättvist och visade mannamån och inte tillät vare sig någon frihet eller någon demokrati inom partiet. Man jämförde honom med kejsar Chin Shih-huang-ti, som för mer än tvåtusen år sedan hade varit den förste som enade hela Kina under sitt välde, men därefter förlorade sin makt på grund av sina politiska excesser och därför att han förlösat landets tillgångar genom att uppföra den kinesiska muren. Maos motståndare målade upp en mycket mörk bild av landets ekonomi och kunde bara se förluster och misslyckanden i den förvirring som orsakats av det stora språnget framåt.

Mao tog upp den kastade handsken och uppmanade till och med sessionen att avskeda honom från hans post, om oppositionen bara lyckades samla tillräckligt med folk. I sitt huvudtal vid sessionen, som han höll den 23 juli, erkände han att man begått en del misstag och tog själv på sig ansvaret för att man mobiliserat 90 miljoner människor att försöka uppfylla ett produktionsmål på 10,7 miljoner ton stål i ”bakgårdssmältverken”. Han förklarade också att han tillsammans med andra bar ansvaret för att ha fört fram tanken på generallinjen och erkände sig skyldig till att ha föreslagit, men däremot inte till att ha uppfunnit, folkkommunerna. Saker och ting hade gått för långt nu; problemet gällde inte längre själva orienteringen, utan i stället övervakningen av massorna och den ledning som gavs dessa av partikadrerna på läns- (*hsien*) och kommunnivå, kadrer som inte förstod partiets politiska direktiv utan skapade en verklighetsfrämmande ”kommunistisk vind” ute på landsbygden. I mars och april 1959 korrigerades dessa extremistiska tendenser på de flesta håll, och konfiskerad privategendom återställdes till ägarna. Systemet med gemensamma matsalar dämpades också ner och byggde i fortsättningen på frivilligt deltagande. Men Mao vägrade blankt att godta iden om att det stora språnget och den politik som legat bakom detta slutat i ett komplett misslyckande; på sin höjd hade det inneburit ett partiellt misslyckande, och krävt ett alltför högt pris, men samtidigt hade det dock givit viktiga lärdomar. För de som intog en helt igenom negativ hållning till det stora språnget hade han enbart förakt till övers, och han gick till hårda motangrepp mot de som attackerat honom från höger. Han manade till fortsatt enighet inom partiet och underströk för den gyllene medelvägens anhängare att det gällde att inte vackla i denna kritiska avgörandets stund och inte låta sig nedslås av de senaste bakslagen. Han varnade dem för att övervärdera högeroppositionens makt, som enligt hans beräkningar var långt svagare än den varit 1957. Och på något sätt lyckades Mao avgå med segern. Hur han segrade vid Lushankonferensen och hur stark han var efteråt är okänt, men säkert måste han ha tvingats att gå med på en del kompromisser. En sådan kompromiss avspeglas kanske i den relativt milda behandling som kom de besegrade medlemmarna av ”militärklubben” till del. De avskedades från sina ledande statliga poster, men skulle inte behandlas som fiender. Hela kontroversen skulle betraktas som ett uttryck för ”motsägelser inom folket”, vilket innebär att reservanterna skulle få behålla sina ställningar inom partiet som valda medlemmar av politbyrå, centralkommittén eller provinsernas partikommittéer, men i gengäld måste erkänna och korrigera sina misstag under övervakning av sina kolleger.

Peng Teh-huai avskedades inte officiellt från sina statliga poster vid Lushanmötet, utan i stället vid det utvidgade sammanträde med KKP:s centralkommittés militärkommission som avhölls omedelbart efteråt; här installerades Lin Piao på Pengs gamla post som försvarsminister. Vid detta sammanträde antydde Mao mycket bestämt att Peng Teh-huai också hade spelat under täcket med en utländsk makt; Kinas förhållande till Sovjetunionen, som varit ytterst kritisk mot hela historien med det stora språnget och folkkommunerna, visade vid det här laget tecken till att hålla på att försämrans på ett mycket dramatiskt sätt.

Peng hade fått vingarna klippta, men fortsatte uppenbarligen sin partiinterna agitation mot Mao ända tills han i december 1966 arresterades av rödgardisterna i Chengtu i Szechwan. Då hade han året dessförinnan utsetts till tredje ställföreträdande chef för kontrollkommissionen inom partiets sydvästkinesiska byrå. Man hävdade att han hade kunnat fortsätta i sin opposition mot Mao därför att hans gamla vänner på ledande ställningar hade fortsatt att försvara och skydda honom. Och detta påstående är kanske inte helt grundlöst. Kulturrevolutionens första salva, som avlossades i november 1965, kom i form av ett angrepp på Wu Hans år 1961 skrivna skådespel *Hau Juis avsättning*; detta utspelas visserligen under 1500-talet men kan tolkas som ett försvar för Peng Teh-huai. Wu Hans skådespel skulle näppeligen ha kunnat publiceras utan ledande partikretsars vetskap och godkännande.

I augusti 1967 hävdade *Röda Fanan* och *Folkets Dagblad* att Pengs främste beskyddare 1959 hade varit Liu Shao-chi som ”vid sessionen i Lushan ... aktivt stödde den store konspiratören, strebern och krigsherren Peng Teh-huai” och efter sessionen ”fortsatte sitt samordnande med Peng”. Liknande anklagelser har i andra sammanhang också riktats mot andra ”som gått den kapitalistiska vägen” sådana som Peng Chen, Lu Ting-yi, Lo Jui-ching, Chou Yang och andra. Men det finns inga entydiga bevis för att Liu eller någon av dessa andra verkligen öppet lierade sig med ”militärklubben” i Lushan. De kan kanske ha sympatiserat med en del av Pengs åsikter och instämt i en del av den kritik han riktade mot Mao, men synbarligen aktade de sig noga för att blottställa sig själva. Å andra sidan verkar det högst troligt att orsaken till att Peng Teh-huai och hans medsammansvurna klarade sig undan så pass lindrigt som de gjorde, bör ha varit att detta förmodligen ställdes som villkor för det tämligen halvhjärtade stöd som Mao fick från Lius grupp.

Lushansessionen var den första större sammandrabbningen inom partiet sedan 1949 om den förda politiken, och striden gällde både de inre angelägenheterna och förbindelserna med utlandet (Kao-Jao-affären 1954 är först och främst att betrakta som en inre maktkamp som snarare gällde personer än politiska frågor). Här och nu hade Maos egen position för första gången varit allvarligt hotad, och det råder föga tvivel om att hans politiska inflytande säkert naggades i kanten en hel del. Och Mao är inte direkt känd för att glömma och förlåta i brådskan. För att förstå kulturrevolutionen måste man hålla i minnet vad som hände i Lushan dessa heta sommarmånader 1959; sessionen i Lushan var i själva verket prologen till kulturrevolutionens stora drama.

2. Före stormen

1959-1965: Tvisten mellan Kina och Sovjet – Språngets avmattning – Kampanjen för en socialistisk fostran – Undervisningen och kulturen – Pattställningen

Från 1959 till 1962 drabbades Kina av vissa tillfälliga ekonomiska svårigheter, som en följd av de sovjetiska revisionisternas sabotage och tre på varandra följande år av naturkatastrofer. Men dessa kunde inte skrämja det revolutionära kinesiska folket. ... Inom bara några få år hade det bemästrat svårigheterna och åstadkommit ett mycket gott läge. Men under dessa få år av ekonomiska svårigheter hade det ena vidundret efter det andra kommit ut ur sina hålor. Den reaktionära bourgeoisins offensiv mot partiet och socialismen nådde svindlande höjder av raseri. *Röda Fanan* nr 8 1966

Peng Teh-huais nederlag vid konferensen i Lushan innebar ingalunda att hans och hans anhängares åsikter därmed också hade rensats bort ur partiet. Mao själv hade i ett tal under konferensens sista dag varnande förklarat att ”I Kina och i vårt parti kommer kampen att fortsätta i åtminstone 20 år och kanske i ett halvt sekel”. Under de år som följde visade ”klasskampen” inga tecken till att vilja avta, och inte långt efter konferensen började en reaktionens ”onda vind” blåsa fram över Kina. Förklaringen härtill torde väl delvis stå att söka i det allt mer förvärrade ekonomiska läget – där huvudparten av skulden tveklöst måste läggas på det stora språnget – och därtill kom att just denna utveckling i sin tur ytterligare förstärkte kritikernas och skeptikernas positioner. Men bortsett från det stora språnget påverkades landets ekonomi negativt också av de osedvanligt dåliga väderleksförhållandena och av det faktum att Moskva sommaren 1960 drog tillbaka sina tekniker och sitt bistånd från Kina.

Twisten mellan Kina och Sovjet

Alliansen mellan Kina och Sovjetunionen hade befästs genom Koreakriget och Pekings beroende av den militära och ekonomiska hjälpen från Moskva. Men så snart Kina började kunna stå på egna ben skildes de båda ländernas vägar mer och mer. Kineserna upprördes över Chrusjtjovs förkastelse av Stalin, och de steg Chrusjtjov tog mot ett ”töväder” i förhållandet till Förenta staterna upprörde dem ännu mera. För detta innebar ju inte bara att Sovjetunionen därmed började luckras upp ideologiskt; därtill kom att ryssarna talade och förhandlade med en fiende som blankt vägrade att erkänna att Kina ens existerade. Ryssarna kände sig å sin sida allt nervösare inför tanken på den styrkepotential och den politik som kunde vara att vänta i framtiden hos ett starkt och enat Kina vid Sovjets östra gräns. Den gamla ingrodda rivaliteten mellan de båda länderna skulle så småningom visa sig starkare än det ideologiska band, kommunismen, som dittills hade förenat dem.

I augusti 1958 kom Chrusjtjov på besök till Peking och kritiserade öppet det stora språnget och folkkommunerna, både utifrån ekonomiska synpunkter och därför att sådana saker framstod som en utmaning mot det ryska ledarskapet över den kommunistiska världen. Ett av de starkaste skälen till hans besök var att han ville diskutera den framtida militära strategin och dito försvarspolitiken. Moskva var berett att hjälpa kineserna med dess kärnvapenprogram endast under förutsättning att de båda staterna samordnade sitt försvar, så att Sovjetunionen fick vissa garantier för att Kina inte ”gick sina egna vägar”. Bland annat föreslog Chrusjtjov att man skulle ställa upp en gemensam rysk-kinesisk flotta som skulle operera från de kinesiska hamnarna; Mao misstänkte att det rörde sig om ett sovjetiskt försök att bakbinda honom själv och svarade blankt nej på detta förslag. Omedelbart efter Chrusjtjovs besök handlade kineserna på ett högst demonstrativt sätt helt självständigt i Taiwansundskrisen; Chrusjtjov reagerade med minst sagt svala sympatibetygelser. I fortsättningen var det kärnvapenparaply Sovjetunionen höll upp över kineserna proppfullt av håll, och Mao skyndade på arbetet med att utveckla Kinas eget avskräckningsvapen.

Året därpå, vid tiden för Lushansessionen började de rysk-kinesiska förbindelserna försämrats ytterligare. Kineserna misstänkte starkt att Chrusjtjov spelade under täcket med Peng Teh-huai, och ryssarna gjorde inga försök att dementera dessa anklagelser. Därtill intog den sovjetiska pressen en skrupulös neutral hållning till de kinesisk-indiska gränssammanstötningarna i augusti och september och stödde inte sin kinesiska broder och allierade. Chrusjtjov avlade ett nytt besök i Kina på landets nationaldag, den 1 oktober, och utnyttjade tillfället till att från talarstolen på Tien An Men leverera en beslöjad attack mot den kinesiska utrikespolitiken. (Peking hade dessförinnan i lika förtäckta ordalag kritiserat Chrusjtjov för hans nyligen avlagda besök i USA och samtalen med Eisenhower.) Enligt en senare offentliggjord redogörelse hade Sovjetunionen redan i juni 1959 upphävt överenskommelsen med Peking om att hjälpa kineserna med kärnvapen och tekniskt kunnande.

Tålamodet började allt mer sina på båda sidor och både Moskva och Peking började helt diskret fiska efter stöd bland de andra nationerna och partierna i den kommunistiska världen. Vid Bukarestkonferensen 1960 satte Chrusjtjov in ett överrumplingsangrepp mot Kina och man enades om att hålla en storinternationell konferens i november. Sedan ökade Moskva ytterligare trycket mot Peking genom att dra tillbaka alla sina tekniker och hjälpande specialister från Kina, vilket innebar att en rad betydelsefulla projekt plötsligt stoppades. Kineserna lät sig emellertid inte nedslås, och Moskvakonferensen i november blev skådeplatsen för en större rysk-kinesisk sammandrabbning. Och trots den kompromisskommuniké som utsändes efteråt, hade tvisten mellan Kina och Sovjet nu gått så långt att ingen återvändo längre var möjlig.

Språngets avmattning

Ledarna i Peking måste med andra ord utkämpa en bitter kamp inte bara i hemlandet utan också på det utrikespolitiska planet. År 1960 hade den ekonomiska krisen lett till en allt svårare demoralisering och förvirring bland partikadrerna och militären, och också ute bland folket i allmänhet. Och vid årsskiftet hade läget blivit ännu bistrare.

Centralkommitténs nionde session inleddes i januari 1961, mitt under den svåraste vinter Kina fått uppleva under de tre magra åren, med livsmedelslagren nere på krisnivå och butikerna nästan tomma på konsumtionsvaror. Man beslöt att tyngdpunkten skulle föras över från näringslivets industriella sektor till jordbrukssidan; man skulle fortfarande ”gå på två ben” (jordbruket och industrin), men nu skulle industrin bara få spela en stödjande roll. Medan man fortfarande avlade en läpparnas bekännelse till den kampanj mot högerelement som inletts vid Lushankonferensen, genomförde man inte desto mindre en officiell rehabilitering av de så kallade ”högerelement” som angripits under 1957/58 års kampanj men i realiteten hade tagits upp i fällan igen 1959. Det rödgardistiska materialet hävdar att ett stort antal ”högerelement” krävde att deras fall skulle tas upp till revision just under denna period.

De beslut som fattades under den nionde sessionen antyder att allt eftersom de inre förhållandena i landet försämrades mer och mer, började allt fler människor både i och utanför partiet inse att den ”högerkritik” som under konferensen i Lushan hade förts fram mot inrikespolitiken i själva verket varit alldeles riktig. Denna upptäckt måste ha inneburit en viss uppmuntran för Peng Teh-huai och de andra som avsattes under denna konferens. Det påstods senare att Liu Shao-chi tillhört dem som hårdast krävt att gruppen kring Peng skulle rehabiliteras. Han skall ha sagt att det stora språnget hade fört landet ”till bankruttens gräns” och att 70 % av ansvaret för den saken föll på människorna själva och bara 30 % på naturen. Och han lär ha avslutat sitt anförande med att ”Lushankonferensen begick ett stort misstag... Den borde aldrig ha bekämpat högeravvikelserna.” Sommaren 1961 arbetade Liu aktivt för en rehabilitering av Peng, men utan framgång, och förklarade bland annat att ”vad angår de personer som delar Peng Teh-huais åsikter, så kan deras fall mycket väl tas upp på nytt, förutsatt att detta inte innebär hemligt samförstånd med utländska makter”.

Sådana synpunkter gick ju uppenbarligen stick i stäv med Maos egna, men denne var tydligen ur stånd att öppet ingripa mot denna nya ”onda vind” förrän över ett år senare, i september 1962. Det är fullt tänkbart att Mao under denna period allt mer isolerades och skuffades undan från maktens hävstänger. Inte så att man öppet trotsade Mao; men de instruktioner han utfärdade kunde i all stillhet kringgå eller urvattnas av dem som hade hand om verkställandet av partiets beslut. Mao klagade själv i oktober 1966 över att efter 1959 hade ”Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping behandlat mig som om jag varit deras döde far på en begravning”. Partiets generalsekreterare, den som hade det yttersta ansvaret för den dagliga driften och skötseln av partiet, gjorde tydligen allt för att undvika Mao, för ”var gång vi sammanträdde satte sig Teng Hsiao-ping alltid så långt bort från mig han kunde komma. Alltsedan 1959 har

han aldrig informerat mig om det arbete som uträttades i centralkommitténs sekretariat.” Det är svårt att ta ett sådant påstående för kontant (det är ju helt otroligt att Teng skulle ha kunnat lyckas med att i åtta års tid helt undvika att informera partiets ordförande om alla partiangelägenheter), men däremot är det fullt troligt att Maos direkta inflytande kan ha minskat mer och mer, allteftersom vittnesbörden om det stora språngets misslyckanden hopade sig på partibyråkraternas skrivbord.

Till de viktigaste problemen för partiet efter debaclet 1958/59 hörde frågan om hur man skulle behandla de kadrer på den lokala nivån, som hade gått i spetsen och lett arbetet med att förverkliga det stora språnget på denna nivå. Nu under efterdyningarna från denna traumatiska upplevelse var det absolut nödvändigt att man återvann en absolut strikt kontroll över den ekonomiska politiken och alldeles speciellt att man genomförde en noggrann övervakning av dessa kadrer på basnivå, som med sina ”initiativ nerifrån” tillskrevs en stor del av skulden för de kaotiska förhållanden som skapats under det stora språnget. Just frågan om hur stor frihet man skulle ge dessa kadrer, torde väl förmodligen ha varit partiledarnas allra svåraste huvudvärk under den kritiska perioden 1960/61. Den maoistiska inställningen var att även om kadreerna på basnivå hade begått en hel del allvarliga misstag under det stora språnget, så var de dock inte så dumma och efterblivna som många av deras överordnade föreställde sig. Faktiskt var 95 procent av dem ”goda eller förhållandevis goda” och borde därför ges tämligen vidsträckt frihet vid tolkningen och genomförandet av partiets beslut. Partiet borde övervaka deras arbete i stort, men huvudsakligen skulle de dock kontrolleras av ”massorna” nedifrån, och inte uppifrån, av de högre partikadreerna. Mot denna uppfattning stod inställningen hos de desillusionerade ”högerelementen”, som inte alls litade på kadreerna på basnivå och gjorde allt som stod i deras makt för att kringskära dessa kadrers handlingsfrihet. Denna ”kamp mellan de båda linjerna” i frågan om kadreerna på basnivå och problemet om hur stort initiativ massorna bör tillåtas att ta, har hört till grundfrågorna inom det senaste decenniets partiinterna tvister i Kina.

Den genomsnittliga partitjänstemannen klämdes hårt mellan sköldarna i denna konflikt. Å ena sidan förväntade man sig att han skulle vara den maoistiska linjen trogen och hysa fullständigt förtroende för kadreerna på basnivå och för massorna. Men å andra sidan var den enda makt som kunde beräknas tillfredsställa hans personliga intressen, hans önskan om makt och inflytande och materiella och andra förmåner, just den partibyråkrati som medvetet gått in för att vidga och förstärka sitt eget inflytande under det stora språngets efterspel. Detta hade skett genom att man år 1960 upprättade regionala partibyråer underställda partisekretariatet och dess generalsekreterare Teng Hsiao-ping (även om denna politik ibland också kunde få den ytterligare verkan att den uppmuntrade skapandet av regionala maktcentra) och genom att man på nytt aktiverade particellerna och -kommittéerna på alla nivåer och underströk kraven på att alla måste underordna sig partidisciplinen. Sådana mer pragmatiska åtgärder, som genomfördes på bekostnad av Maos linje om att ”lita på massorna”, uppmuntrade teknokraterna och de mer ”moderata” och ”högerbetonade” partitjänstemännen att satsa på byråkratin och gå emot de maoistiska ledarna. Man förde också fram förslag om ytterligare förändringar i den ekonomiska politiken, avsedda att ge ny fart åt näringslivet enligt mer konventionella metoder, med större handlingsfrihet och större vinster åt producenterna. Dessa argument framfördes av personer som Chen Yun, en framstående politbyråmedlem som hade motsatt sig det stora språnget och försvunnit från det offentliga livet några månader före Lushankonferensen, och tydligen stöddes de av andra personer på mycket hög nivå. Men Mao tog upp kampen, och de ”två linjerna” drabbade samman vid centralkommitténs tionde session i september 1962.

Vid denna session brännmärkte Mao den tendens att rättfärdiga och rehabilitera ”höger-elementen” som alltsedan början av 1960 blivit allt vanligare. Han ansåg det fullt riktigt att de

som begått misstag men ärligen tillstått dessa och korrigerat sig själva skulle välkomnas tillbaka och få nya arbeten, men däremot vände han sig benhårt mot att man försvarade och godtog de som vägrade att ge sig. Det var också under denna två månader långa session som han inledde sitt allomfattande storangrepp mot ”revisionismen” både i och utanför Kina. Sessionen markerade slutet på en period av relativ tolerans och avslappning i Kinas politiska och ekonomiska liv. Nu började man kräva nya hårda ansträngningar på den ideologiska rättrogenhetens och den politiska fostrans område; klasskampen blev själva nyckelbegreppet för den nya period som följde, och man gjorde ingen hemlighet av sin uppfattning om att denna mycket väl kunde komma att fortsätta i generationer och att Kina kanske skulle tvingas genomgå perioder av borgerlig restauration, som det då blev de kommande generationernas sak att göra slut på. Kamp både hemma och ute var vad man i första hand lovade inför framtiden; att döma av sessionens beslut står det höjt över allt tvivel att Mao måste ha lyckats stärka sitt inflytande igen.

Kampanjen för en socialistisk fostran

Landet kastades nu in i en serie kampanjer avsedda att återge den kinesiska revolutionen dess levande kraft. Den viktigaste av dessa var den mångfacetterade kampanjen för en socialistisk fostran, som så småningom skulle leda fram till kulturrevolutionen och inleddes på Maos eget initiativ med framläggandet av de ”10 punkterna” i maj 1963 (kända under beteckningen ”de tidiga tio punkterna”). Kampanjen i fråga var delvis en uppfostringskampanj, inriktad på lantbefolkningen i allmänhet utanför partiet. Men därtill inleddes de ”fyra storstädningarnas” kampanj för att korrigeras den verksamhet som utövades av partikadrerna på landsbygden, samtidigt som ”de fyra-mot-en” sattes in i städerna, för att rycka upp alla borgerliga tendenser med roten. Ute på landsbygden var frågan ”vem skall ha makten?” av allt överskuggande betydelse. Skulle den få utövas av kadrerna på basnivån, under ”massornas” övervakning, eller av partibyråkratin som övervakare av en organisation som var strikt disciplinerad ända ner till gräsrotsnivå? Här konfronterades Maos förtröstan på massorna och den fundamentala klokhets hos kadrerna på basnivån med det förakt och den brist på respekt som partiets ”apparatjiker” hyste för dessa. I städerna gällde Maos svåraste bekymmer det starka borgerliga inflytande som fortfarande levde kvar i undervisningsväsendet och kulturen och inom förvaltningen och partiet självt. Därtill var städerna ju också de verkliga stödjepunkterna för den partibyråkrati som var den starkaste motståndaren till ”masslinjen”.

Kampanjen för en socialistisk fostran fördes på de flesta håll på ett tämligen halvhjärtat sätt, och fortgick mycket långsammare och fick långt mindre omfattande verkningar än vad dess upphovsmän hade tänkt sig. Kadrerna på basnivå visade själva en viss motsträvighet mot att acceptera den nya politiken, eftersom de fruktade att råka i krakel med både massorna och sina överordnade, vartill kom att de var skäligen övertygade om att hela kampanjen förmodligen ändå inte skulle leda till några förändringar alls. Många var i själva verket fullt nöjda med hur saker och ting fungerat alltsedan slutet på det stora språnget; och bönderna var glada och förnöjda över att få praktisera *tan kan*, ”sköta det ensam”, vilket innebar att de kunde ägna en hel del av sitt arbete åt sina privata jordlotter, i stället för att sträva med det kollektiva jordbruket. Faktiskt hade till och med många av kadrerna på basnivån börjat ägna sig åt samma verksamhet, och visade ingen större längtan efter att upphöra med den.

Det är svårt att avgöra hur intresserade de kadrer som befann sig på nästa stegpinne, *hsien*-kadrerna, var av att genomdriva Maos ”tio punkter”; för deras del innebar detta ju att de måste lämna ifrån sig en del av sin myndighet till de lägre nivåerna. Det förefaller som om det i allmänhet slutade med att de uppträdde på det sätt som bäst tjänade deras egna lokala intressen. När man i september 1963 utfärdade ett andra tiopunktsdirektiv (som ett år senare kom i lätt reviderad upplaga), som avlade en munnens bekännelse till klaskampen ute på

landsbygden men samtidigt i själva verket negerade Maos ”10 punkter”, fick *hsien*-kadrerna därmed stöd av ett direktiv från centralkommittén i sina strävanden att kringskära basnivåkadrearnas makt och handlingsfrihet.

De senare ”10 punkterna” utfärdades officiellt för att klarlägga vissa av de första ”10 punkterna”; i realiteten innebar de att kadrerna på *hsien*-nivå fick rätten till alla slutgiltiga beslut i alla viktiga frågor. I stället för att koncentrera sig på den kollektiva ekonomins vikt och betydelse krävde dess punkter lockbeten för att få bönderna att öka produktionen och förbättra sin materiella ställning. De talade för privata jordlappar och för ett system med friare marknad och förnekade ”klasskampens” betydelse, genom att understryka att de bönder som hade det bäst, normalt var de som var företagsammare än de andra och arbetade hårdare. Det är tydligt och klart att det var Teng Hsiao-pings sekretariat som bar ansvaret för dessa senare ”10 punkter”, och lika klart är att det rörde sig om ett medvetet försök att motarbeta den ”masslinje” som stadfästes vid centralkommitténs tionde session i september 1962.

Ytterligare ett år gick utan någon revolutionär massvåg ute på landsbygden. Tvärtom fortsatte den ”revisionistiska vinden” att blåsa och bönderna ”skötte det ensamma” och lade ofta ner mera arbete på sina privata jordlappar och andra privata engagemang än på arbetet för kollektivet. Basnivåkadrearnas moral sjönk och man fick allt flera fall av korruption, tillgrepp av statlig egendom, försvinnning ur statliga kassor, spekulation i spannmål och liknande ting. Kadrerna fastställde sina arbetspoäng så att de själva fick högre löner på de andra produktionslagmedlemmarnas bekostnad, och anklagades också för att tillämpa ”ett byråkratiskt arbetssätt” och på så sätt försvaga partiets grepp om massorna. Sådana kollektiva företag som sådd och skörd, nyodling och bevattningsarbeten blev allt mera lidande på denna anda. Men följden blev inte, som man skulle kunna tro, att jordbruksproduktionen gick ner. Tvärtom fortsatte den att stiga, och de ledande kunde hävda att orsaken till att produktionen klättrade i höjden just var den relativa frihet man givit odlarna.

Men samtidigt växte och ökade problemen kring det bristande moraliska och politiska ansvaret ute på landsbygden så till den grad att saken måste ha blivit något av en mara för hela partiet, både ”vänstergrupperna” och ”högerelementen”. Sedan man först tagit ”stickprov” här och var på landsbygden, bestämde man sig inom partiet för att under sommaren och hösten 1964 genomföra den kampanj som kallades ”de fyra storstädningarna”. Kampanjen i fråga använde sig av arbetsgrupper utifrån, oftast från universiteten och kontoren i städerna, som drog ut på landet och levde tillsammans med bönderna för att direkt på platsen söka lösa de problem som skapades av deras sviktande moral och misshushållning. Det läge som dessa lag mötte och måste ta itu med var förvisso ingalunda enkelt: ”[kadrerna på basnivå] har inte bara gjort sig skyldiga till ‘de fyra orenligheterna’ ekonomiskt, utan också visat sig ur stånd att dra gränsen mellan vän och fiende; de har förlorat sin egen ståndpunkt, utsatt de fattiga och lägre medelstora bönderna för diskriminering, dolt sin egen bakgrund, själva försett sig med fritt uppfunna livshistorier och på så sätt begått ‘de fyra orenligheterna’ såväl politiskt som organisatoriskt. ... En del av dem har till och med sjunkit så djupt att de låtit sig utnyttjas som klassfiendernas agenter och beskyddare. ... Problemet är som man märker mycket allvarligt.”

Partibyråkraternas åsidosättande av Maos direktiv ledde snart till en motattack från maoisterna. I januari 1965 utfärdades ett 23-punktersdirektiv, avsett att korrigera de båda tidigare direktiven och på nytt understryka den vikt och betydelse som måste tillmätas ”klasskampen”, kadrerna på basnivå och det faktum att dessa måste övervakas av massorna i stället för av partibyråkratin. Men denna sistnämnda lyckades kväva också detta initiativ. Mao klagade efteråt över att ”vid tiden för de 23 punkterna kunde Peking helt enkelt inte klara av saken. Inte centralkommittén heller.” Det föreföll som om personer på toppnivå i både partisekretariatet och centralkommittén gjorde allt för att förvränga och sabotera Maos direktiv: de ”ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen”, som Maos

motståndare så småningom kom att kallas, fanns överallt inom partiet, också i den allra högsta ledningen.

De 23 punkterna trasslade snarare till läget ytterligare i stället för att klara upp det för kadreerna och undersökningsgrupperna. ”De fyra storstädningarna”, som var avsedda att fortsätta i sju års tid och så småningom täcka hela landet, kom knappt ur fläcken. När kulturrevolutionen kom i gång 1966, och ”de fyra storstädningarna” fortfarande hade långt kvar till de mål som uppställts för den, absorberades den i praktiken, om också inte till namnet, av den nya massrörelsen och försvann.

Kampanjen för en socialistisk fostran rönt i stort sett samma öde.

Undervisningen och kulturen

Inte heller aktionen för att rensa ut de ”borgerliga och revisionistiska tendenserna” ur litteraturen och konsten kunde efter den tionde sessionen visa upp tillräckligt med reella framgångar för att Mao skulle bli nöjd. Under den mera släpphänta perioden fram till 1962 tycks de höga partitjänstemännen ha godkänt och till och med själva medverkat till offentliggörandet av allehanda kritiska angrepp mot det stora språnget och till och med mot Mao själv. Dessa angrepp var utformade i den gamla traditionella ”indirekta” stilen: en historia om hur en hederlig ämbetsman förföljdes av någon kejsare kunde utnyttjas som ett försvar för Peng The-huai, och en berättelse om någon annan storhetsvansinnig kejsare kunde utnyttjas som en indirekt attack mot Mao. Metoderna var ytterst raffinerade, men gjorde ändå sin tydliga verkan. Under den tionde sessionen hade Mao sarkastiskt anmärkt att det tydligen ”var på modet” att skriva romaner och att romanskrivandet var ”ett utmärkt sätt ... att bedriva partifientlig verksamhet”.

Mot slutet av 1964 kunde maoisterna dock inregistrera vissa framgångar på åtminstone ett begränsat område – i fråga om Pekingoperan. Mao Tse-tungs hustru, madame Chiang Ching, har senare rosats och höjts till skyarna för sin framgångsrika strävan att ersätta de gamla traditionella temata med proletära ämnen med en folkligare och mer revolutionär karaktär. Men dessa förändringar i Pekingoperans utformning fick få eller inga omedelbara verkningar på läget på kultur- och propagandafrenten i övrigt, där figurer som Lu Ting-yi och Chou Yang, enligt vad man senare hävdade, bara fortsatte att dirigera allt ungefär som de själva ville.

Mao hade allt efter som åren gått blivit allt hårdare engagerad i frågan om hur det skulle gå för revolutionens sak i framtiden. Skulle den generation som ”vuxit upp i solens sken” förbli ”röd för evigt”, eller skulle den byta färg och leda in Kina på en revisionistisk väg, som till slut måste föra tillbaka till kapitalismen? För att skaffa garantier för att Kina inte skulle förirra sig bort från revolutionens väg under de nya generationerna inledde man 1964 en kampanj inriktad på ”socialistiska efterträdare”. Den var avsedd att skapa en ny generation ”röda” ledare som skulle känna sig som ”ett med massorna” och tjäna deras intressen, i stället för en elit av ”experter” som blev allt mera ”skild från massorna”. Kinas ungdom skulle ympas med ”en röd och revolutionär syn på världen”. Men de högre läroanstalterna fortsatte att gynna studenter med borgerlig bakgrund vid intagningarna, både därför att dessa i allmänhet visade bättre kunskaper i de olika ämnena och därför att den myckna gamla surdegen bland professorer och i intagningsnämnderna tydligen gynnade dessa studenter. Och inte heller lyckades man ”revolutionera” ungdomen särskilt framgångsrikt i vare sig kommunistiska ungdomsförbundet eller ungpionjärernas förbund, som båda hade utvecklat egna ungdomliga byråkratier.

Pattställningen

Så småningom hade man, snarare genom ”expertmetoder” än genom någon speciellt ”röd” satsning inom de högsta partikretsarna, lyckats få ordning på näringslivet och ekonomin igen, och 1965 stod det ganska hyggligt till i det avseendet. Jordbrukets avkastning hade äntligen på nytt nått nivån från 1957, det föregående toppåret, och industrin hade i de flesta avseenden uppnått och i vissa fall rentav överträffat de tidigare toppnoteringarna. Fortfarande importerade Kina visserligen cirka sex miljoner ton vete om året från länderna i väst, men å andra sidan hade dess export gått framåt en hel del. År 1965 kunde man officiellt konstatera att ”Kina med stor framgång förverkligat sin allmänna politik för att utveckla landets näringsliv. ... Aldrig tillförne under hela den tid som gått sedan befrielsen har förhållandena varit så gynnsamma som nu . . .”. Men de som stod i ledningen för ekonomin hade lyckats åstadkomma dessa framsteg genom att begagna sig av ”revisionistiska” och ”kapitalistiska” metoder, både i jordbruket och inom industrin, och hade sålunda allvarligt undergrävt och ifrågasatt Kinas revolutionära orientering. År 1966 skulle Kina börja på sin tredje femårsplan, högradigt försenad eftersom den andra femårsplanen hade suspenderats efter det stora språnget; nu gällde det alltså att bestämma prioriteter och göra upp planerna. Det förefaller som om den redan splittrade ledningen kört fullständigt fast under sina hetsiga debatter om dessa konkreta frågor. Trots att planen under smattrande trumpetfanfarer offentliggjordes redan i början av år 1966, förefaller det som om man aldrig kom så långt som till verkligt omfattande program för den. År 1968 opererade man, enligt Chou En-lai, fortfarande enbart inom de tämligen vaga ramar för endast ett år i taget som man använt sig av ända sedan 1960. Det faktum att man på detta sätt inte lyckades nå fram till någon enighet om den ekonomiska utvecklingen, vid en tidpunkt då behovet av att klarlägga prioriteterna tveklöst måste betecknas som desperat stort, måste utan tvekan ha varit en av de allra viktigaste bidragande orsakerna till den stora sammandrabbning som sedan följde.

Också på det utrikespolitiska planet hade man en rad problem som även de bidrog till schismen, även om de inre problemen var de i särklass viktigaste. År 1963 hade den kinesiska utrikespolitiken varit tämligen sund och lovande, både vad fejden med Moskva angick och i fråga om landets relationer till den tredje världen och till Västeuropa. Men 1965 verkade det närmast som om Kina hade kört huvudet i väggen. Peking hade utan tvekan förlorat terräng inom den internationella kommunistiska rörelsen; och det måste ha varit en klen tröst att Sovjetunionen i sin tur inte hade rönt mycken framgång i sina strävanden att få Kina brännmärkt som kommunistisk avfälling. Tvistefrågorna mellan Kina och de flesta andra kommunistiska nationer och partier gällde en rad olika ting, den fredliga samexistensen och den fredliga övergången till kommunismen, hållningen och politiken gentemot Förenta staterna och dess allierade, atomvapenspridningen, stödet åt de nationella befrielseörelserna osv. Men den allra viktigaste frågan år 1965 gällde dock skapandet av en gemensam front av alla kommunistiska stater mot USA i Vietnam. Peking vägrade emellertid att göra gemensam sak med Moskva; man tillät visserligen transitering av sovjetiska förnödenheter till Vietnam, men vägrade blankt att gå med på något ytterligare samarbete med Sovjetunionen och dess kommunistiska allierade. Tvärtom rivaliserade Kina och Sovjetunionen intensivt om inflytandet över FNL och Hanoi. Vietnameserna vägrade visserligen att välja sida så länge leveranserna fortsatte att strömma in, en rad kommunistpartier, däribland partierna i Nordkorea och Japan (som båda tidigare hade stött Peking) kritiserade nu öppet Kina och intog en oberoende hållning, samtidigt som de förklarade sig villiga att ”liera” sig med Sovjetunionen i Vietnamfrågan. Ytterligare bakslag kom när statskuppen i Ghana ledde till en diplomatisk brytning, när den afro-asiatiska konferensen (som energiskt stötts av Kina) aldrig lyckades sammanträda i Algeriet och genom den misslyckade statskuppen i Indonesien i oktober 1965, som ledde till ett fullständigt sammanbrott för ”axeln Peking-Djakarta”. Vissa av dessa

bakslag gällde saker och ting som stod fullständigt utanför Kinas kontroll, men andra var av den arten att Peking helt och fullt hade sig självt att skylla.

Sedan dess har ansvaret för många av dessa bakslag pådyvlats de som ”gått den kapitalistiska vägen”. Liu Shaochi har anklagats för att ha stött och främjat den kapitalistiska linjen med ”tre försoningar och en nedskärning”, nämligen försoning med den amerikanska imperialismen, den sovjetiska revisionismen och reaktionärerna i alla länder och nedskärning av hjälpen till de nationella befrielseörelserna. Få är väl de observatörer som skulle vilja beskriva den kinesiska utrikespolitiken under någon tidpunkt sedan 1949 som särskilt uppseendeväckande försonlig, även om Bandungandan vid 1950-talets mitt och den därefter följande överenskommelsen om ambassadorsamtal kunde tyckas signalera en moderat linje. Till en viss grad uppvaktade Kina också en del icke-revolutionära ledare i den tredje världen och gav kanske inte heller lika intensivt stöd åt revolutionära rörelser i Asien och annorstädes som dessa själva önskade. Men allt detta var dock partiets officiella politik just då, och även om Liu Shao-chi naturligtvis måste ta sin del av ansvaret för alla misstag som eventuellt kunde ha begåtts, är det uppenbart felaktigt att lägga hela ansvaret för den kinesiska utrikespolitikens utformning på enbart honom och de andra som ”gått den kapitalistiska vägen”.

Anklagelserna för att Liu Shao-chi, Teng Hsiao-ping och Peng Chen skulle ha följt en försonlig linje gentemot Sovjetunionen är ännu mer fantastiska. Om det är riktigt att de faktiskt tillskansade sig ”stor makt” inom ledningen efter det stora språnget, så ledde de ju faktiskt partiets politik exakt då relationerna med Sovjetunionen hastigt försämrades mer och mer. Vid den tiden gav just de här tre ledarna ett klart intryck av att de representerade den allra oförsonligaste linjen inom partiet vad de kinesisk-sovjetiska förbindelserna angick. Inte desto mindre har Liu och de andra ”på den kapitalistiska vägen” senare anklagats för att ha velat blidka Sovjetunionen och för att ha skyddat Peng Tu-huai, ”en person som upprätthåller illegala förbindelser med en främmande makt och strävar efter att i samarbete med Chrusjtjovs moderna revisionister störta proletarietets diktatur i Kina”.

Sammankopplar man Liu och hans förbundna med Peng Teh-huai, måste detta innebära en fördold anklagelse för att de skulle ha stött Pengs linje i den militära debatten, och därmed kommer vi till en av de mest seglivade nyckelfrågorna i hela den inre partidebatten. Pengs stora brott var hans militära som förkastade tanken på folkkriget och tilltron till massorna. Peng Teh-huai bekämpade den strategiska princip om ett folkförsvar som formulerades av ordförande Mao. ... Han ville helt förlita sig på den revisionistiska klicken kring Chrusjtjov, när det gällde att förbättra vår armés utrustning och utveckla en helt modern militär vetenskap och teknik....” Peng ville med andra ord ha en professionell armé med toppmodern utrustning, och hyste ingen större beundran för Maos guerillastrategi. Han var inte särskilt förtjust i att armén sattes in i produktivt arbete, och inte heller ville han att man skulle slösa bort soldaternas tid på politiska kampanjer, slagordsskrikande och studier av Maos verk. Pengs efterträdare Lin Piao intog en avsevärt mera maoistisk hållning till tanken på det politiska arbetets allt överskuggande betydelse i armén, och 1964 kunde FBA framställas som en förebild i den lydne under Mao som borde bli hela landets sak.

Helt lyckades man dock inte utplåna Peng Teh-huais ”borgerliga militära linje”. I början av 1960-talet hade den fortfarande en del anhängare inom krigsmaktens ledning.

Om man får tro vissa kulturrevolutionära källor och deras propaganda, var den främste bland dessa ingen mindre än befrielsearméns stabschef Lo Jui-ching. Det påstods att sedan denne ”axlat Peng Teh-huais mantel” hade man år 1964 öppet trotsat Lin Piao i frågan om vad som var viktigast inom krigsmakten, en politisk eller en militär beredskap. Han ”vände sig direkt mot vice ordförande Lin Piaos anvisningar om ett skapande studium och tillämpande av

ordförande Maos verk” och hävdade att ”om man vill vara beredd på krig, är en god militär utbildning fortfarande det viktigaste och direkt grundläggande för en militär”.

En västerländskt skolad militär finner säkert ingenting att invända mot en sådan inställning; men faktiskt finns det inga bindande bevis för att Lo Jui-ching verkligen höll sig med sådana åsikter, i varje fall inte under hans första år som stabschef. Så gott som all den kritik som riktats mot Lo gäller perioden efter 1964; och med tanke på hur Kinas utrikespolitiska kontakter försämrades under denna tid, samtidigt som landets säkerhet hotades av ett allt mer upptrappat krig i Vietnam och diverse bråk vid den kinesisk-sovjetiska gränsen, är det kanske inte så underligt om Lo blev allt mer engagerad i kravet på en militär beredskap hos krigsmakten. Därtill går det också rykten om att Lo var inblandad i den misslyckade kommunistiska statskuppen i Indonesien 1965. Sanningen i denna sak ligger dock fortfarande höljt i dunkel, men så mycket är klart som att Lo var en av de första som föll under kulturrevolutionen, redan på senhösten 1965. Detta var alltså en del av de grundläggande tvistefrågor som splittrade partiet och landet just vid den tid då kulturrevolutionen i all stillhet började komma igång, på hösten 1965. Det är svårt att avgöra vilka av dessa frågor som betraktades som allra viktigast av de som fattade det skickensediga beslutet att föra fram konflikten i rampljuset och slåss om saken. Utrikespolitiken kan av alla tecken att döma bara ha spelat en mycket liten biroll; tyngdpunkten måste ha legat på de inre problemen. I många år hade man gjort sina försök att lösa de ”inre motsättningarna” inom partiet i enlighet med Maos metod ”enhet–kritik–enhet” och genom politiska och ideologiska kampanjer. Men var gång man drev dessa metoder alltför långt kom det till motstånd mot dem, oftast på det mycket raffinerade sättet att motståndarna framträdde som ”vänster till formen men höger till innehållet” (de framställde sig med andra ord utåt som revolutionära maoister, men gjorde i realiteten vad de kunde för att undergräva den maoistiska politiken och stödja ”moderata” eller ”högerbetonade” åsikter). För att använda kulturrevolutionens egen jargong ”viftade de med den röda fanan för att bekämpa den röda fanan”, ett beteende som gjorde arbetet med att försöka identifiera oppositionen till en nästan hopplös uppgift. Och problemet levde och frodades på alla nivåer, alltifrån centralkommitténs verkställande utskott och ner till kadreerna på basnivå. Ingen av de metoder som Mao och hans anhängare hade prövat hade ännu så sent som 1965 åstadkommit någon märkbar förbättring i detta läge. Mao var nu 73 år gammal, och fruktade allvarligt att hela hans revolutionära livsverk skulle bryta samman och att Kina skulle glida tillbaka till revisionismen och kanske till och med kapitalismen. Man måste helt enkelt ta något nytt och djärvt grepp på frågan, för att driva fram den ålhala oppositionen och tvinga den till en slutgiltig konfrontation.

3. Maos första slag

September 1965–maj 1966: Lin Piaos karriär – Angreppet på Wu Han – Opposition inom armén – Maos fjärde hustru

Antingen krossar ni mig eller också krossar jag er. Antingen segrar östanvinden över västanvinden, eller också segrar västanvinden över östanvinden. Någon medelväg finns inte.

Folkets Dagblad den 2 juni 1966

Det var Mao själv som drev fram sammanstötningen genom att i september 1965 sammankalla centralkommittén till en session ”för att kritisera det borgerligt reaktionära tänkandet”. Sessionen blev mycket hetsig och fortsatte in i oktober och Mao ”möttes av en stark opposition”. Teng Hsiaoping, partiets generalsekreterare, som senare utpekades som en av de ledande motståndarna till Mao, påstås ha ”tagit avstånd från Mao på ett kyligt sätt”, och tydligen hamnade Mao i minoritet när nyckelfrågorna kom upp för omröstning. Fortfarande känner man inte till hela dagordningen från denna avgörande session, men det är tydligt och

klart att det kom till hårda sammanstötningar kring en hel rad synnerligen svåra och komplicerade inrikespolitiska problem, alltsammans smaksatt med oenighet i flera utrikespolitiska frågor. Det är tänkbart att konflikten drevs till sin spets genom Maos hävdande av att tiden nu var mogen för en ”offentlig förkastelsedom över Wu Han”, en framstående historiker och tämligen högt uppsatt politiker som var vice borgmästare i Peking. Wu Han hade år 1961 skrivit ett skådespel, *Hai Juis avsättning*, som Mao och hans anhängare, kanske med all rätt, tolkade som ett allegoriskt försvar för Peng Teh-huai. Wu Hans åsikter och idéer var representativa för tänkandet hos en stor och betydelsefull grupp bland landets högsta ledare, och Maos angrepp mot Wu Han kunde bara tolkas som en öppen utmaning mot denna grupp.

Varför valde Mao just detta ögonblick för ett sådant storangrepp mot sina motståndare? Han måste ha varit medveten om sin egen svaga ställning inom ledargruppen och vetat att han tog en allvarlig risk att splittra partiet och nationen. Vi vet ju inte vad som rörde sig i Maos hjärna. Men man torde väl ändå tryggt kunna anta att Mao, medveten om sin egen framskridna ålder och övertygad om att det fanns en stor och akut risk för att Kina kunde slå in på den revisionistiska vägen, bestämde sig för att sätta allt på ett kort. Och han hade faktiskt en del goda kort på hand. Hans enorma personliga prestige bland ”massorna” hade snarare ökat än minskat genom åren, trots hans (utåt strikt hemlighållna) motgångar och bakslag inom partiet. Denna utveckling hade ytterligare befrämjats av den intensifierade förgudning av Mao som Lin Piao lyckats åstadkomma under de allra senaste åren, först inom FBA och sedan också utanför krigsmakten. Och därmed står vi inför den andra och troligen också viktigaste orsaken till att Mao vågade kasta handsken på detta sätt – vetskapen om att han kunde lita på krigsmaktens stöd.

Lin Piao's karriär

Här kan det kanske vara lämpligt att ta en närmare titt på Lin Piao, Peng Teh-huais efterträdare på försvarsministerposten, som under kulturrevolutionen allt mera trätt fram som Maos tronarvinge och ”närmaste vapenbroder”. Lin Piao's uppstigande till den höga ställning inom den kommunistkinesiska hierarkin som han nu intar, har varit direkt sammankopplat med kampanjen för studiet av Mao Tsetungs tänkande. Så snart han år 1959 hunnit installera sig ordentligt som försvarsminister började han i sina order till FBA understryka att ”det är en direkt ämbetsplikt för envar kadermedlem och kommunist inom armén” att studera de marxistisk-leninistiska teorierna och kamrat Mao Tse-tungs skrifter”. Den främsta faktorn inom armén skulle bli människan och inte vapnen, och politiken skulle ges försteget framför de rent militära angelägenheterna: ”Politiken är det allra viktigaste; om inte det politiska och ideologiska arbetet genomförs väl, är allt annat meningslöst.”

År 1959 var Lin Piao bokstavligt talat den ende som lade så stark tonvikt på vikten av ett systematiskt studium av Maos tänkande. Förmodligen var det väl ingen som egentligen lade märke till de små subtila skillnaderna mellan Lin Piao's och övriga ledares tal och artiklar i den flod av officiella hyllningar som vällde fram till folkrepubliken tioårsdag. Men i flera år var Lin Piao faktiskt den ende av de högsta ledarna som envisades med att konsekvent hylla Maos tänkande i sina tal, och han verkade aktivt för att genomdriva studiet av Maos skrifter inom armén. År 1964, långt innan de civila delarna av förvaltningen nått så långt, publicerade FBA redan ett särskilt urval av Maos verk avsett för soldaterna, en föregångare till Maos berömda lilla röda, den citatskatt som alltsedan kulturrevolutionen har blivit obligatorisk för varenda kines.

Efter en tid började denna intensifiering av studiet av Maos skrifter inom FBA bära frukt också utanför armén. År 1964 uppmanade en ledare i *Folkets Dagblad* hela nationen att följa FBA:s exempel och låta ”Mao Tse-tungs verk bli en ledstjärna i allt vårt arbete”. Andra tidningar följde efter, men fortfarande fanns det individer som släpade fötterna efter sig. Så

småningom började emellertid också de mera motvilliga bland ledarna, även Liu Shao-chi, om ock motsträvt tala om hur viktigt det var att man studerade Maos skrifter. Och efter ett tag började Lin Piaos slagord om att ”gripa de levande idéerna” och ”låta Mao Tse-tungs tänkande få leda allt vårt arbete” genljuda i landets alla hörn. Genom hela år 1964 och 1965 befann sig Lins prestige och inflytande i ständigt växande, trots att han ur många synpunkter fortfarande framstod som en tämligen okänd och mystisk gestalt, som nästan aldrig visade sig offentligt och alltid omgavs av ett helt följe av läkare och sjuksköterskor när han reste någonstans. Lin hade sårats vid flera tillfällen under kriget, och 1950 hade han drabbats av TBC. Men hans sviktande hälsa hade dock inte kunnat hindra honom från att år 1965 manövrera sig fram till en verklig nyckelposition i det kinesiska maktspelet.

Omedelbart före centralkommitténs septembersession hade Lin Piaos prestige fått en ny knuff uppåt, genom den världsomfattande publicitet som åstadkoms kring hans artikel ”Länge leve folkkriget”, som diskuterade den internationella tillämpningen och giltigheten av Maos teorier om folkkriget. Så Mao kunde känna sig helt trygg för att armén lojalt stod bakom honom, när han till slut bestämde sig för att försöka röka ut sina hala motståndare.

Mao tycks ha bestämt sig mycket snabbt sedan centralkommittén vägrat godkänna hans politik, även om hans verkliga avsikter till en början säkert var väl dolda för de flesta, inklusive många av hans närmaste medarbetare. Han lämnade Peking och for till Shanghai, där det politiska klimatet tycks ha varit gynnsammare för honom. Orsaken till denna resa var, förklarade han själv senare, att ”centralkommittén i september och oktober 1965 kapitulerade för revisionismen, så att det föreföll mig som om jag inte skulle kunna genomföra mina idéer i Peking”. Sedan höll sig Mao utanför offentlighetens rampljus ända tills han ett halvt år senare dök upp i Peking igen, efter att ha vunnit första rondan i simkamp mot de ”revisionistiska” ledare inom partiet som hade skaffat sig monopol på makten i huvudstaden. Under hans frånvaro spekulerade man ute i världen en hel del om att Mao eventuellt skulle kunna vara död, sjuk eller störtad, spekulationer som så småningom skulle avslöjas sig som synnerligen förhastade.

Exakt hur Mao och hans anhängare bar sig åt för att genom ett halvt års strid i det fördolda vinna övertaget i Peking är omöjligt att säga. Vissa rapporter har talat om direkta militära konfrontationer mellan Lin Piaos styrkor och sådana som var lojala mot ledningen i Peking, en kraftmätning där Lin efter långt och komplicerat manövrerande slutligen avgick med segern i juli 1966. Det förekom också rapporter om ett militärt kuppöversök i februari 1966, som skulle ha genomförts av borgmästaren i Peking Peng Chen med stöd av Liu Shao-chi, Teng Hsiao-ping och befrielsearméns stabschef Lo Jui-ching. Hittills har det dock inte framkommit några pålitliga upplysningar som stöder sådana påståenden. Och troligen spelade väl FBA under denna period utåt sett en helt passiv roll och höll sig i bakgrunden som en potentiellt avgörande faktor på Maos sida, beredd att gripa in om så skulle erfordras, men endast då. Alla vittnesbörd man har tyder på att Mao i första hand arbetat med politiska metoder, med en raffinerad propaganda och ett utsökt skickligt politiskt och ideologiskt manövrerande. När man så här efteråt blickar tillbaka på denna tidiga fas av kulturrevolutionen, är det svårt att undvika misstanken att Mao medvetet gillade upp fällor avsedda för de som medvetet eller omedvetet motarbetade den politiska linje han hade gjort till sin.

Angreppet på Wu Han

Kulturrevolutionens första skott, angreppet på Wu Han, kan betraktas som ett försök på omvägar att röka ut de som motsatte sig Maos idéer i de litterära kretsarna, som ett första steg mot demaskeringen av de verkliga ”makthavande” bakom dessa. Angreppet mot Wu Hans skådespel kom som en fullständig överraskning för offentligheten, när det undertecknat av den helt okände Yao Wen-yuan, publicerades i Shanghai-tidningen *Wen Hai Pao* för den 10

november. De flesta fattade helt enkelt inte vad som kunde ligga bakom denna förbryllande artikel, och det yttersta upphovet till den, Mao själv, fortsatte att hålla sig dold länge ännu. Det berättades att Pekings borgmästare Peng Chen, som också var förste partisekreterare i staden, blivit rasande över detta angrepp mot en av sina ställföreträdare. Det påstås att han tog telefonen och gav partikommittén i Shanghai en rejäl utskällning: ”Vad hade ni för bevekelsegrunder för att publicera Yao Wen-yuans artikel? Varför underrättade ni oss inte i förväg? Har ni inte den minsta känsla för partiet?” Hemma i Peking gav han mycket bestämda order om att artikeln inte fick återges i någon av stadens tidningar, men några dagar senare upphävdes hans order av premiärminister Chou En-lai. Sedan publicerades artikeln i *Pekings Dagblad*, men i en fotnot i anslutning till den hävdade Peng att den bara var av rent akademiskt intresse, men däremot inte var av politiskt intresse; underförstått alltså att Wu Hans skådespel inte kunde betraktas som något försvar för Peng Teh-huai.

En tid framåt fortsatte debatten på detta sätt, med både angripare och försvarare i hetsig strid kring Wu Hans pjäs. Förmodligen var det väl bara ett litet fåtal av dem som insåg debattens fulla innebörd. Wu Han avlade självkritik som publicerades i slutet av december. Han erkände här att han hade gjort sig skyldig till ett historiskt misstag, men förnekade att han hade haft några fördolda politiska motiv. Peng Chen och andra medlemmar av partikommittén i Peking fortsatte att försvara Wu Han, ända tills denna öppna debatt vid årsskiftet upphörde igen lika plötsligt som den hade börjat.

Men i partiets inre kretsar var debatten ingalunda över. Ironiskt nog (och kanske till och med medvetet) sattes nu samma femmannagrupp som i slutet av 1964 hade tillsatts för att ta hand om arbetet med den socialistiska fostran till att undersöka och avlägga rapport om Wu Han-affären. Dess ordförande var ingen mindre än Peng Chen, och dess första sammanträde i ämnet hölls den 3 februari 1966. Det bevisades av gruppens fem ordinarie medlemmar, nämligen utöver Peng själv också bland andra kulturministern och partiets propagandachef Lu Ting-yi och Kang Sheng, partisekreterare och medlem av politbyrån. Dessutom deltog sex andra partitjänstemän, samtliga prominenta andraplansfigurer. Peng Chen försvarade här på nytt Wu Han och de som sammankopplats med honom och hävdade att ”man har nu kunnat konstatera att Wu Han inte har några som helst kontakter med Peng Teh-huai” och att kritiken mot Wu Hans skådespel därför inte borde sammankopplas med Lushankonferensen. Det påstås att Kang Sheng, som senare har framträtt som en av förgrundsfigurerna i det maoistiska lägret, härvid skulle ha vänt sig mycket häftigt mot Peng Chens åsikter och krävt att angreppet i första hand skulle inriktas på Wu Hans *politiska* brott. Peng lyckades emellertid tydligen utan svårighet få sammanträdet att acceptera hans syn på saken, och man beslöt att sammanställa en rapport. Denna rapport påstods senare ha diskuterats vid ett sammanträde med Liu Shao-chi som ordförande och Teng Hsiao-ping bland de närvarande, innan den slutligen överlämnades till Mao.

Den 8 februari kom Peng Chen i spetsen för en liten delegation till Mao i Wuhan för att överlämna resultatet av gruppens diskussioner. I denna rapport, som senare blev allmänt ökad under beteckningen ”Allmänna februarirapporten”, förnekade man att Wu Han begått några politiska brott och nämnde inte ens Lushankonferensens Hai Jui, alltså Peng Teh-Huai. I stället hävdade man att frågan om Wu Han i första hand var ett akademiskt problem och att även hängivet revolutionära vänsterelement kunde begå ett misstag då och då. Detta var givetvis helt osmältbart för Mao, som lär ha kommit med fräna invändningar både mot att man låtit Wu Han slippa undan så lätt och mot underförstådda angrepp mot akademiker på vänsterkanten som också inrymdes i rapporten. Maos anhängare hävdar emellertid att Mao aldrig fick se rapporten utan bara diskuterade en del av dess innehåll med Peng, utan att ens så mycket som ta upp frågan om att man skulle utfärda ett gemensamt dokument. Peng påstod å

sin sida att Mao hade godkänt rapporten för publicering och spridning inom partiet, och rapporten utsändes den 12 februari.

Opposition inom armén

Den ”Allmänna februarirapporten” och Wu Hanhistorien har behandlats tämligen utförligt här, därför att det av allt att döma var just dessa frågor som några månader senare fällde Peng Chen, blev inledningen till angreppet mot Pengs ”chef bakom kulisserna” Liu Shao-chi och vidgade angreppet till att gälla de många ”spöken och vidunder” inom partiet som påstods motsätta sig Mao. Men det hände också andra viktiga ting i kampen mot Maos motståndare under denna period, framför allt inom krigsmakten, där det trots Lin Piaos omfattande kontroll och åren av intensivt studium av Maos skrifter fortfarande påstods existera ett visst motstånd mot Maos politik. Tidningsuppgifter från januari och februari 1966 berättar om hur högre officerare inom FBA fått reprimander för att de vägrat att godta de ideologiska reformerna och hävdade att deras prestationer i det förflutna borde frita dem från dessa fortsatta ideologiska studier. Alla gradbeteckningar inom armén hade avskaffats i maj föregående år. Nu fick de höga officerarna veta att ”en revolutionär första hälft” av ett människoliv bara var ”en grund för en ständigt fortskridande revolution under livets senare hälft” och att tiden nu var inne för en ”ideologisk omstöpning”. Sådana yttranden måste ha känts ganska obehagliga för många gamla revolutionärer inom FBA.

Men ”partiet måste behärska geväret” och de ledande i Peking var tydligt och klart inte särskilt förtjusta i tendensen hos en del ledande officerare inom FBA att betrakta sig själva som ”specialfall” och kräva privilegier. ”Om de personer som visar prov på sådana brister inte korrigerar sig själva och inte ändrar sig kommer de att råka illa ut”, förklarade chefen för befrielsearméns generalpolitiska avdelning, Hsiao Hua, i ett viktigt tal i januari. Eftersom sådana här problem nu dykt upp bland de äldre officerarna i FBA, talade Hsiao Hua nu om nyttan och nödvändigheten av att föra fram ”befälhavare och aktivister som är politiskt pålitliga, unga, dugande och fulla av energi och visar en god arbetsstil”, folk som kunde ”efterträda” FBA-veteranerna och ”överta deras arbete”. I avsikt att på så sätt smida starkare länkar mellan partiet och armén hade ”hundratusentals” soldater under år 1965 antagits som partimedlemmar, ett handlande som många äldre och ledande medlemmar av det militära etablissemanget förståeligt nog kan ha tolkat som en direkt utmaning mot deras makt och inflytande. Därtill hade de all orsak att hysa onda aningar inför det öde som drabbat befrielsearméns stabschef Lo Jui-ching. Denne avlägsnades någon gång efter septembersessionen, troligen i november eller december, från sin post, anklagad för revisionism och för att ha ”usurperat ledarskapet i armén och trotsat partiet”. Han vägrade att böja sig för kritiken och anklagelserna och försökte den 18 mars begå självmord genom att kasta sig ut genom ett fönster. Men allt som hände var att han bröt ena benet.

Det verkar alltså som om något som närmast kan betraktas som en revolution var i full gång inom FBA redan vid en tidpunkt då den än så länge bara befann sig i det allra första begynnelsekedet på den civila sektorn. Hsiao Hua förklarade i sitt januarital att man utkämpade en ”klasskamp inom partiet och också inom krigsmakten” och under förvåren vidtog man åtskilliga mått och steg för att rensa ut borgerliga element ur ”den proletära diktaturens viktigaste redskap”. I februari inkallades i Peking ett särskilt forum med uppgift att ta itu med det litterära och konstnärliga arbetet i de väpnade styrkorna, som också det ”i större eller mindre utsträckning påverkats av den svarta linjen”. Speciellt signifikativt med tanke på vad som sedan hände, var att sammankallande i detta forum var Maos hustru Chiang Ching, som tillträdde denna post på Lin Piaos ”begäran”. Detta blev det första yttre tecknet på att Maos hustrus politiska stjärna var i stigande; hon skulle på bara några månader komma att framstå som en bland de främsta i den närmaste kretsen av ledare kring Mao. Det är svårt att klandra

den hongkongkinesiska pressen för att den föll för frestelsen att påpeka att varje gång en mäktig kinesisk kejsare i det förflutna känt att hans liv började närma sig slutet, hade han alltid vidtagit två speciella mått och steg: upphöjt sin maka till större makt och betydelse och befordrat en general som kunde beskydda henne.

Eftersom armén framförts som en förebild för hela landet, måste detta forum tillmätas stor vikt och betydelse också för den civila sektorn. Lin Piao förklarade att de olika punkter som behandlades vid detta forum ”inte bara var av allra största praktiska betydelse utan också var av långtgående historisk betydelse”. Större direkt betydelse hade dock påbudet om att ”i fortsättningen skall alla militära dokument rörande kulturen tillsändas henne [Chiang Ching]”, vilket gav henne direkt inflytande och makt över arméns – och i stor utsträckning också hela nationens – kulturpolitik. En talande illustration till krigsmaktens allt mer ökade inflytande över den civila sektorn gavs redan en månad senare, när försvarsministern Lin Piao instruerade en konferens för industrin och kommunikationerna i Peking – en rent civil gren av regeringen – att ge politiken högsta prioritet i sitt arbete.

Maos fjärde hustru

Här kan det kanske vara lämpligt att säga några ord om Li Ching-yun, alias Lan Ping, alias Chiang Ching, operaaktrisen från Shanghai som 1940-41 blev Maos fjärde hustru (hans första äktenskap arrangerades av föräldrarna, hans andra hustru mördades av Kuomintang, och den tredje skilde han sig från i slutet av 1930-talet). Hon hade skött en del mindre uppgifter på den konstnärliga sektorn i Yenan och fortsatt på detta område en kortare tid efter den kommunistiska segern, intill dess hon i början av 1950-talet blev allvarligt sjuk. Hon blev emellertid frisk igen och ägnade sig i fortsättningen huvudsakligen åt att reformera Pekingoperan, som hon fann högst otillfredsställande eftersom den i stället för att porträttera arbetare och bönder ”förde fram kejsare, prinsar, generaler, ministrar, begåvade lärde och stora kurtisaner på scenen överallt”. Hon protesterade – påstod man åtminstone senare – år 1962 hos fyra ministrar och viceministrar i partiets propagandaavdelning, ”men de ville inte lyssna till mig”. Synbarligen med Maos uppmuntran och stöd fortsatte hon med sina reformsträvanden, trots de invändningar hon mötte från en del av landets ledande kulturpersonligheter. Strax efter februariforumet kröntes hennes ansträngningar med framgång och ridån gick ner för den sista Pekingopera i traditionell stil som uppförts i Kina. Den reformerade Pekingoperan behöll en del drag från den gamla, men musiken och framför allt stilen och innehållet förändrades radikalt.

Vid sidan av sitt arbete på det kulturella fältet, hade Chiang Ching i många år tjänstgjort som sin makes sekreterare. I början av 1966 anförtröddes hon den verkliga nyckelposten som sekreterare i kommunistpartiets verkställande utskott, den lilla grupp ledare på toppnivå som fattade alla viktiga beslut mellan partikongressens sammanträden (denna hade i förbigående sagt inte sammanträtt sedan 1956, och skulle ha sammanträtt igen redan för sex år sedan). Hon har vid ett senare tillfälle berättat att hennes make uppträder ”synnerligen korrekt” mot henne; hon arbetar hårt och får inga extra privilegier. Mao ”är tyst och stillsam och talar inte mycket. När vi talas vid rör våra samtal mestadels politik, ekonomi, kultur, utvecklingen i utlandet och i Kina och allt mellan himmel och jord”.

Det ökade trycket mot de påstådda antimaoisterna inom krigsmakten, den dramatiskt stegrade roll som nu gavs åt aktivister som Chiang Ching och det sätt varpå FBA:s myndighetsområde tilläts expandera ut på de civila domänerna, måste ha fått Pekingleddningen kring Peng Chen att känna sig värre till mods än någonsin. De hade tydligt och klart tvingats på defensiven och försökte tydligen kompensera sin försämrade ställning genom att sammankalla flera olika konferenser och massmöten för studiet av Maos tänkande. Det är till och med tänkbart att man kan ha gjort försök att nå en överenskommelse i godo med Maos och Lins styrkor, men

troligen var väl den saken inte längre möjlig. Efter februariforumet var ”de som gick den kapitalistiska vägen” enligt Chiang Ching våldsamt oroad och lade ner sina vapen ”därför att vi hade de väpnade styrkornas stöd, och de var rädda för folkets befrielsearmé”. ”Kungariket” kring Peng Chen och hans grupp i Peking var i underläge, och det fanns ingen väg tillbaka. *Befrielsearméns Dagblad* konstaterade i början av mars att Maos tänkande lär var och en som studerat det att bli ytterst vaksam mot kompromisser och opportunism, och underströk också att hårda och svåra tider var att vänta: ”Revolutionen fortsätter oavbrutet och omständigheterna förändras, och förändringarna innebär att de ledande kadrenas ansvar blir allt större.” Den 18 april började samma tidning öppett propagera för en kulturrevolution.

Under hela mars ökade trycket på partikommittén i Peking oavbrutet. Den 28 mars meddelades det att Mao, synbarligen för första gången, hade krävt att partikommittén i Peking och dess stadsstyrelse skulle fördömas, att KKP:s centrala propagandadepartement under Lu Ting-yi och Chou Yang skulle upplösas, och att samma öde skulle drabba den ”femmannagrupp” under Peng, som varit ansvarig för den ”Allmänna februarirapporten”. Pengs och hans medarbetares försök att avleda dessa anfall misslyckades. Från och med den 9-12 april genomförde partisekretariatet, där Peng själv var medlem, en ”systematisk kritisk granskning av de många allvarliga brott som Peng Chen begått under kulturrevolutionen”. Den 16 april sammankallade Mao politbyråns verkställande utskott med adjungerade ledamöter till ett möte som skulle diskutera Peng Chens verksamhet, och den 4 maj tog en utvidgad politbyrå itu med de vidare aspekterna av hela denna strid, inklusive fallen Lu Ting-yi och Lo Jui-ching, och ”avslöjade deras brottsliga intriger för att tillvälla sig makten över partiet, armén och den statliga förvaltningen”. I sitt tal vid politbyråns sammanträde förklarade Lin Piao att eftersom Kina var inringat av imperialismens och den moderna revisionismens krafter och de gamla utsugarklasserna inom landets egna gränser ännu inte hade eliminerats helt, var landet utsatt för ”risken för en kapitalistisk restauration. Sedan reaktionens krafter av alla de slag förenat sig, är denna fara högst avsevärd. ... Det är från partiets högsta skikt som faran kommer.”

Peng Chens formella avskedande följde troligen sedan centralkommittén den 16 maj utsände ett cirkulär, där man återkallade femmannagruppens allmänna rapport och upplöste såväl denna femmannagrupp som alla dess byråer. I stället inrättades en ny grupp, ledd av Chen Po-ta (intim rådgivare och spökskrivare åt Mao) och direkt underställd politbyråns verkställande utskott. Denna grupp skulle nu överta ledningen av kulturrevolutionen. Centralkommittén kallade femmannagruppens ”Allmänna rapport” för ”en avspegling av borgerlig ideologi inom partiet; den är revisionistisk alltigenom”. Peng Chen anklagades för att ha ”kokat ihop” rapporten ensam ”bakom ryggen på kamrat Kang Sheng ... och andra kamrater” och för att ha riktat ”dess spjutspets mot den revolutionära vänstern ... i en medveten strävan att skapa förvirring, sudda ut klasslinjerna och avleda människornas uppmärksamhet från kampens verkliga mål”. Kampen mot revisionismen inom partiet var ”en fråga av allra största betydelse som är av avgörande vikt för vårt partis och vår stats öde och framtid och för hela världrevolutionen ... därför måste man ... kritisera och tillbakavisa de representanter för bourgeoisien som har smugit sig in i partiet, regeringen, armén och kulturens alla områden, och rensa ut dem eller överföra en del av dem till andra poster. Framför allt får vi inte anförtro uppgiften att leda kulturrevolutionen åt dessa människor. Faktiskt har många av dem ägnat sig åt och ägnar sig fortfarande åt sådana uppgifter, och den saken är synnerligen farlig.

De representanter för bourgeoisien som har smugit sig in i partiet, regeringen, armén och olika kulturella sektorer bildar ett band av kontrarevolutionära revisionister. Deras avsikt är att när tiden är mogen gripa den politiska makten och förvandla proletariats diktatur till en bourgeoisiens diktatur. En del av dem har vi redan genomskådat, men andra döljer sig fortfarande. En del av dem har fortfarande vår fulla tillit och utbildas till våra efterträdare. Det

finns till exempel personer av Chrusjtjovs skrot och korn, som fortfarande lever innästlade mitt ibland oss. Partikommittéerna på alla nivåer måste ägna den allra största uppmärksamhet åt denna sak.”

Samtidigt som centralkommittén tog itu med Peng Chen och partikommittén i Peking, fattade den också beslut om att officiellt suspendera Lo Jui-ching från de poster han innehade. Såväl detta som övriga beslut fattades bakom stängda dörrar och meddelades inte i pressen. Utåt fick man bara en vag antydning om konfrontationen, genom den plötsliga trumeld av kritik som riktades mot en av Wu Hans kolleger i Pekingkommittén, Teng To, en framstående författare och förutvarande chefredaktör för *Folkets Dagblad*. Senare breddades denna kritik så att den kom att riktas mot också andra personer och diverse publikationer som publicerat bidrag av Teng To. Denna serie storangrepp mot Teng To och hans ”svarta band” hade redan nått ett crescendo i landets alla hörn, när Pekingradion på eftermiddagen den 3 juni meddelade att partiets centralkommitté hade beslutat att förstesekreteraren vid centralkommitténs Nordkinabyrå, Li Hsueh-feng, nu utsetts till förstesekreterare vid Pekingkommittén, med förstesekreteraren vid KKP:s provinskommitté Kirin som förste ställföreträdare. Man meddelade att de båda männen redan hade tillträtt sina poster och att hela partikommittén i Peking höll på att reorganiseras. Peng Chen nämndes inte alls i detta meddelande, och ingen av hans avskedade kolleger i Pekingkommittén heller.

Denna rasering av maktstrukturen och Peng Chens och hans ”svarta bands” inflytande, hade inletts redan före detta offentliga tillkännagivande. Den 25 maj hade man utfärdat en order om stora förändringar på *Pekings Dagblad* och *Pekings Kvällsnyheter*; och den nya partikommitténs första handling blev ett krav på att Pekinguniversitetet skulle reorganiseras från grunden och att dess rektor och partisekreterare Lu Ping och biträdande partisekreterare Peng Pei-yun skulle avskedas från alla sina poster. En särskild arbetsgrupp utsändes för att ”leda den stora socialistiska kulturrevolutionen” vid universitetet; och kulturrevolutionens brännpunkt gled över från Pengs lokala ”kungarrike” för att i stället omfatta hela undervisningssektorn i landet, under de dramatiska sommarmånader som nu följde.

4. Kulturoffensiven

Sommaren 1966: Pei-tauniversitetet – Undervisningsreformen – ”Arbetsgrupperna” rycker in – Maos återkomst – Den elfte sessionen

Det finns personer som utnyttjar romanens form för att motsätta sig partiet och söka påverka den allmänna opinionen. ... I skolorna åstadkommer de historiska fakulteterna ingen historia, de litteraturhistoriska ingen litteratur och de filosofiska fakulteterna ingen filosofi. Arbetena måste skrivas om. Vi måste ställa oss på Kung Markattas sida.

Mao Tse-tung

Revolutionärerna är som Kung Markatta, deras guldstavar är mäktiga, deras övernaturliga krafter vidsträckta och deras trolldom allsmäktig, för de äger Mao Tse-tungs stora oövervinneliga tänkande. Vi höjer våra guldstavar, visar upp våra övernaturliga krafter och använder vår trolldom för att vända upp och ner på den gamla världen, slå den i småbitar, pulvrисera den, skapa ett kaos och åstadkomma en fruktansvärd röra, ju större dess bättre!

Rödgardistisk väggtidning, Tsinghuauniversitetet, den 24 juni 1966

Pekinguniversitetet, allmänt kallat Pei-ta, är Kinas äldsta moderna universitet. Dess historia går tillbaka till 1892 och det har framstått som en spegel för den kulturella utvecklingen i Kina alltsedan det första gången slog upp sina portar. Det har alltid varit något av en drivbänk för revolutionärer; Kinas kommunistiska parti växte fram ur en studiegrupp i marxism här, och Mao själv tjänstgjorde en gång i världen som assistent i universitetsbiblioteket. Också i Folkrepubliken Kina har Pei-ta framstått som den undervisningsanstalt som har åtnjutit den

allra största prestige, och har avspeglat den politiska och kulturella utvecklingen i Kina efter 1949 på ungefär samma sätt som det gjorde redan i kejsartidens och Kuomintangregimens Kina.

År 1966 tog Pei-ta på nytt ledningen framför alla de andra universiteten i landet och blev ett av de viktigaste laboratorerna för nya inslag i kulturrevolutionen (och senare också ett av de viktigaste slagfälten för de strider som skulle komma att utkämpas). Och här på Pei-ta hade stämningen nått kokpunkten redan innan Peng Chen kläddes av offentligt. Den 14 maj kom det till en större konfrontation mellan rektor Lu Ping och hans studenter. Lu hade informerat studenterna om de försiktiga instruktioner som utsänts från Pekings municipala universitetskommitté och som bland annat förklarade att ”partisekretariaten i de olika skolorna bör stärka ledningen, stå fasta och leda den stigande massvågen in på den rätta vägen. Denna ideologiska kamp kan inte genomföras genom stora massmöten. Om massorna kräver stormöten, bör man inte förbjuda deras önskemål, men de bör lotsas mot mindre gruppmöten.”

För en del av de radikala studenterna vid Pei-ta var detta liktydigt med ett försök att ”undertrycka massorna”. Under ledning av en okänd kvinnlig universitetslektor vid namn Nieh Yuan-tzu satte de den 25 maj upp en väggtidning utanför universitetets stora matsal: ”Ni är rädda för stora möten, som är en form av klasskampen”, protesterade studenterna. Väggtidningen angrep Lu Ping, som varit universitetets rektor sedan 1960, och hans kolleger, och manade allt folket ”att samlas kring partikommittén och ordförande Mao” och ”beskydda” dem. Förmodligen var det väl bara Nieh själv som redan då visste att det var Mao som stod bakom befallningen att sätta upp denna väggtidning, som skulle komma att hälsas som inledningen till den öppna, offentliga debatt som sedan dess har klätt husväggarna över hela Kina.

Väggtidningen innebar en direkt utmaning mot Lu Ping och universitetets partikommitté, och Lu svarade med att tillrättavisa studenterna och Nieh för att de ”trotsat partiet”. Det kom till skärmytslingar mellan de studenter som ställde sig på universitetsledningens sida och det lilla fåtal som försvarade väggtidningen. Dessa sistnämnda fick av den officiella pressen att döma en tämligen hård behandling, och tidningarna skrev också att de som försvarade väggtidningen var studenter med proletär bakgrund, en grupp som länge setts över axeln av universitetsmyndigheterna.

Denna lilla grupp studenter hade emellertid ett starkt och mäktigt stöd på toppnivån, och bara några dagar senare framställdes de som hjältar, medan Lu Ping och hans förbundna togs i upptuktelse av den nya partiledningen i Peking. Pekings hela universitetskommitté brännmärktes som en härd för reaktionen och meddelandet om att dess medlemmar avskedats från sin post tillsammans med medlemmarna av Pekings partikommitté och andra partifientligt sinnade ämbetsmän, hälsades med massdemonstrationer över hela Peking. Man hämtade till och med in bönderna från den omgivande landsbygden för att också de skulle få delta i festligheterna med skrällande cymbaler och fräsande raketer. Undervisningen vid Pei-ta upphörde helt, medan universitetet formligen kryllade av ”besökare”; de studenter och lärare som skickats ut på ”yi-wu lao-tung” – frivilligt arbete på fabriker och i jordbruket – återvände till universitetet och anslöt sig till de revolutionära krafterna. ”När de bussar som förde studenterna och lärarna tillbaka till Pekinguniversitetet kom in på universitetsområdet, ropade många av passagerarna slagord och började hålla tal redan innan de hunnit ut ur bussarna.” Studenterna höll möten ”dag och natt”, och över hela universitetet sattes det upp väggtidningar, som brännmärkte de ”kriminella” handlingar som begåtts av ”Lu Ping och hans band”. ”Den revolutionära lågan flammade högt på Pekinguniversitetet ... ett äkta socialistiskt Pekinguniversitet har fötts.”

Den revolutionära lågan som tänts av Pekinguniversitetets studenter spred sig snabbt vidare till övriga universitet i staden och över hela landet. Den första akademiska läroanstalt som följde

Pei-tas exempel var Pekings televisionshögskola, där Wu Han var rektor. Det skedde den 10 juni, och sedan följde på mindre än en månad Nankings universitet, universitetet i Wuhan, Hopeiuniversitetet, Chiaotunguniversitetet i Sian, Chungkings universitet, Chekiangs universitet, Chengtuuniversitetet och Futans universitet. Överallt gick man till angrepp mot rektorerna, högre universitetstjänstemän och professorer, som anklagades av studenterna för att vara partifientliga element som motsatte sig socialismen och Maos tänkande. Under stundom gick "demonstranterna" så långt som till att utsätta sina lärare för öppet våld och tvinga dem att vandra runt universitetsområdet iförda narrmössor och bärande på plakat med texten "Jag är en partifientlig intellektuell". Det förekom vissa uppgifter om att intellektuella begått självmord och att egendom som tillhört "partifientliga element" hade förstörts.

Detta våldsamma uppsvallande av revolutionär aktivitet hos studenterna kom som en överraskning för de flesta iakttagare; men enligt vad som så småningom sipprade ut hade det redan i mars funnits en hemlig organisation vid universiteten i Peking, bestående av studenter som ansåg sig förföljda av de "borgerliga akademiska myndigheterna". I mitten av maj hade eleverna vid det gymnasium som var anslutet till Tsinghuauniversitetet, Pekings tekniska högskola, belägen nära Pekinguniversitetet och nästan lika ansedd som detta, börjat sätta upp väggtidningar där de angrep en del av sina lärare och hålla "kampmöten" riktade mot dessa lärare. Enligt en senare kommentar i *Röda Fanan* hade ordförande Mao vid denna tid "sinnrikt förutsett att en ny form skulle träda fram i vårt statsmaskineri och därför mobiliserat hundratals miljoner människor ända från basen och upp till toppnivå, för att de skulle gripa makten från den handfull ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen, krossa det gamla, skapa ett nytt läge och inleda en ny era i den internationella proletära revolutionens historia...."

Undervisningsreformen

Det är tänkbart, men ingalunda säkert, att Mao redan nu umgicks med tanken på det som så småningom skulle bli de röda gardena. I vilket fall som helst fattade man mycket snart ett beslut som förebådade storangreppet mot de "envist försvarade borgerliga forskningsarna" inom undervisningsväsendet och kulturen. Den 13 juni beslöt KKP:s centralkommitté och statsrådet, efter att ha mottagit en "vädjan" från en flickskola i Peking, "att reformera systemet för inträdesprov till de högre undervisningsanstalterna och för ett halvt år framåt uppskjuta alla inskrivningar vid de akademiska undervisningsanstalterna under år 1966". Enligt Chou En-lai var åtgärden nödvändig för att man skulle kunna "fullständigt utplåna inflytandet från det borgerliga skolsystemet och i grunden förändra det sätt varpå de borgerliga intellektuella dominerar vårt skolväsen. Vi börjar med att förändra det gamla systemet för inträdesprov till de akademiska undervisningsanstalterna, och kommer steg för steg att fortsätta att genomföra en genomgående och fullständig reform av hela vårt undervisningsväsen. ... Själva utbildningen bör förkortas. De skolor som följer linjen med studier och praktiskt arbete sida vid sida och både jordbruksarbete och studier kommer gradvis att stödjas mer och mer. Undervisningsväsendets mål och metoder i vårt land måste låta sig vägledas av Mao Tse-tungs tänkande, ge företräde åt den proletära politiken, strikt hålla sig till proletariatets klasslinje, förena undervisningen med produktivt arbete och skapa sådana betingelser att man helt kan eliminera åtskillnaden mellan det fysiska arbetet och tankearbetet."

Man gav emellertid inga direktiv om hur denna undervisningsreform, som än så länge bara gällde de högre skolorna, skulle tillämpas mera i detalj. I stället överlät man åt "massorna", som här representerades av de revolutionära studenterna och lärarna, att formulera det nya systemet samtidigt som de störtade sina "borgerliga" överordnade. Vissa antydningar om hur den framtida undervisningen skulle komma att se ut gavs dock i ett brev från sju studenter som läste humaniora vid Pekings universitet. Brevet ifråga publicerades i *Folkets Dagblad*

den 12 juli. Enligt de sju studenterna hade det gamla systemet varit eländigt, ”ont” och fullt av ”brottsliga brister”. Det byggde alltför mycket på bokliga kunskaper samtidigt som det föraktade det fysiska arbetet, isolerade studenterna från all kontakt med bönder och arbetare, och alienerade dem från de tre stora revolutionära rörelserna, nämligen klasskampen, kampen för att öka produktionen och kampen för ett vetenskapligt experimenterande. Under ett system som innebar att både lärare och studenter begravnade sig i böckerna och studerade som instängda bokmål, ”utan att visa något politiskt intresse och utan intresse för världen omkring dem”, var studenterna ”grumligare i sitt tänkande” efter avlagd universitetsexamen än innan de började på universitetet. Deras skyddade och bekväma liv inom universitetets område födde enbart tankar på ryktbarhet och materiellt välstånd ”utan minsta spår av någon socialistisk medvetenhet”, och följderna blev att studenternas livssyn blev klart underlägsen folkets och revolutionsveteranernas anda och inställning, trots den högre undervisning och utbildning de fått åtnjuta.

Det enda funktionsdugliga sättet att revolutionera undervisningen var enligt de sju att man skar ner den tid som tillbringades vid universiteten till hälften; från de normala sex åren till tre på de flesta tekniska högskolor, och ända ner till ett enda år på konsthögskolorna. Alla studieplaner borde bygga på principen ”delvis arbete delvis studier” och alla sådana kurser och fakulteter som ”inte hade med produktionen och verkligheten att göra” borde avskaffas helt. Själva utbildningen var fortfarande ”huvuduppgiften”, men också diverse annan verksamhet borde vara obligatorisk – till exempel att delta i klasskampen och den militära utbildningen. Sådana titlar som ”professor”, ”lektor” och så vidare borde avskaffas; lärarens framtida uppgift skulle vara att ge ”supplerande vägledning” åt eleverna, som i första hand borde skaffa sig sina kunskaper genom praktiskt arbete.

Tillträdet till den högre undervisningen borde inte längre bestämmas enbart av tidigare examina. För att få tillträde till den högre undervisningen borde den sökande ha en progressiv politisk syn, som vunnits genom deltagande i revolutionära rörelser, som en nödvändig påbyggnad till ”en viss nivå av tidigare studier”. Vad själva läroplanen angick, måste Maos verk vara det viktigaste undervisningsmaterialet, och klasskampen måste göras till ”föremål för djupgående studier”. Både studenter och lärare måste gå ut och ”härda och omvandla sig själva i de stora revolutionära rörelserna”, eftersom detta är nödvändigt om ”de intellektuella ... skall kunna bli revolutionärer och arbetande människor”.

Vid denna tid hade myndigheterna inte mycket mer att säga om reformerna i undervisningsväsendet. Man meddelade att de sju studenternas förslag mötte ett ”entusiastiskt” gensvar från studenter över hela landet, och lät sedan detta vara detta. Tonvikten lades för ögonblicket tydligt och klart på klasskampen och på ”att sätta in en våldsam spärrelid mot den svarta partifientliga och antisocialistiska linjen på undervisningsområdet. Kampen här har emellertid bara börjat ännu och det finns fortfarande många envist borgerliga stödjepunkter som måste slås ner.” Och studenternas huvuduppgift denna sommar och höst blev just att kämpa ner dessa stödjepunkter. Den kampen kastade ut det kinesiska undervisningsväsendet i ett totalt kaos, som skulle komma att fortsätta i över två år.

”Arbetsgrupperna” rycker in

Det blev snart uppenbart att det ingalunda bara var på högskolorna och gymnasierna som undervisningen upphört och man börjat praktisera ”den revolutionära kampen” i stället. Inom bara några veckor hade alla kinesiska undervisningsanstalter inställt undervisningen, och skolorna var uppslukade av ett totalt krig mot de påstådda ”borgerliga akademiska auktoriteterna”. Partiet skickade arbetsgrupper till olika institutioner för att ”väcka massorna” och få dem att ”göra revolution”, en metod som använts vid flera tillfällen redan under

kampanjen för en socialistisk fostran. Men denna gång skulle dessa arbetsgrupper bli fröet till en våldsam konflikt inom partiet och hela den revolutionära rörelsen.

Den första arbetsgruppen utsändes av den nya partikommittén i Peking till Peking-universitetet, för att rensa ut de ”borgerliga reaktionära auktoriteterna” från denna institution. Under de båda följande månaderna sändes liknande grupper ut till diverse universitet och skolor både i och utanför huvudstaden och därtill också till några av de statliga departementen. Liu Shao-chi erkände i den självkritik han avgav ett år senare att majoriteten av dessa arbetsgrupper hade gjort sig grundligt impopulära, genom de restriktioner de hade ålagt studenternas proteströrelser. I stället för att främja revolutionen hade de gjort sitt bästa för att kväva den.

Det stora problemet med arbetsgrupperna låg enligt Chiang Ching ”inte i deras utformning, utan i deras hållning och politik”. Och skulden för den saken har med rätt eller orätt helt lagts på Liu Shao-chis och hans anhängares axlar. ”Under någon tid före juli månad förra året [1966]”, erkände han senare, ”var det jag som i ordförande Maos frånvaro hade ansvaret för partiets centralkommittés dagliga arbete. De förhållanden som i olika avseenden rådde inom den stora proletära kulturrevolutionen i Peking, rapporterades regelbundet vid de centralkommittésammanträden där jag presiderade som ordförande. Vid dessa sammanträden fattade man vissa felaktiga beslut, och godkände eller godtog vissa felaktiga förslag.” Ett av de fel man begått var enligt Liu, just detta att man hade sänt ut ett stort antal arbetsgrupper. Chiang Ching hävdade senare att Mao i juni hade utfärdat instruktioner om att man ”måste skynda långsamt när det gäller att sända ut arbetsgrupper”, en instruktion som de ansvariga i partiets centralkommitté tydligen måste ha struntat i. Det påstås att Mao senare anför trodde en utländsk militärdelegation som var på besök i Kina att ”vid denna tid var de flesta här av annan åsikt än jag. Ibland stod jag helt ensam. Man påstod att mina synpunkter var föråldrade.” Enligt Lius bekännelse hade centralkommittén också arbetat ut ”vissa mått och steg för att lägga band på massornas revolutionära handlande, som till exempel för att dra en skiljegräns mellan människorna i och utanför en organisation, förbjuda massorna att demonstrera på gatorna, förhindra att väggtidningar med stora skrivtecken sattes upp på gatorna ... beskriva de revolutionära lärarnas och studenternas revolutionära handlingar som kontrarevolutionära intermezzon” och så vidare. Chiang Chang hävdade att detta hade skett fullt medvetet, för att ”spjutspetsen i deras kamp inte skulle riktas mot den handfull ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen och de reaktionära akademiska auktoriteterna, utan mot de revolutionära studenterna”.

Men om man ser saken från de ansvariga ledarnas synpunkt, hade dessa helt enkelt bara gjort sitt bästa för att förhindra ett sammanbrott för partiets hela auktoritet och dess partimaskineri, under den allmänna anstormning som skulle ha följt om man givit studenterna fria tyglar att göra ”revolution”. Precis som under de tidigare stadierna i kampanjen för en socialistisk fostran hade byråkratin gripit in för att försvara sina egna intressen och sin egen politik mot något som den uppenbarligen betraktade som ett hot från okunniga kadrer och andra figurer nere på gräsrotsnivån. Partibyråkraterna, som satt inne med makten och befogenheterna att utse arbetsgruppernas medlemmar, gjorde sitt bästa för att hålla rörelsen under striktast möjliga kontroll. De unga studentrebellerna var i tydligt underläge under denna period av ”vit terror”, det uttryck som vanligen används som beteckning på det påstådda reaktionära förtrycket mot den revolutionära rörelsen. Hela partiapparaten sattes in mot rebellerna, som tydligen hade uppenbara svårigheter när det gällde att knyta kontakter med sina sympatisörer och gynnare uppe bland partiets allra högsta spetsar, där Liu Shao-chi i Maos frånvaro regerade som en envåldshärskare.

”Under de 50 dagarna och ytterligare en tid efter det att arbetsgrupperna utsänts”, sade Liu i sin självkritik i juli 1967, ”stodde jag hela tiden arbetsgrupperna. Detta ökade ytterligare

möjligheterna för att arbetsgrupperna skulle kunna begå misstag, och gjorde de misstag som grupperna begick ännu allvarligare. Huvudparten av de ansvariga medlemmarna i dessa arbetsgrupper förstod inte den stora proletära kulturrevolutionen och ägde inte heller förmågan att på rätt sätt lära av massorna. ... De skador som på den korta tiden av 10 dagar och litet till orsakades genom misstag av detta slag var synnerligen stora”.

Också nu stod Pekinguniversitetet i kampens brännpunkt, och det förekom flera allvarliga intermezzon. Det krävdes ett direkt ingripande från centralkommitténs nya grupp för kulturrevolutionen, som leddes av Chen Po-ta, innan man äntligen fick ett slut på den ”vita terror” som utövades av det arbetslag som skickats ut av den nya partikommittén i Peking, och i slutet av juli kunde åstadkomma ett slags uppgörelse mellan de rivaliserande fraktionerna bland studenterna. Ledande maoister som Chiang Chang och Kang Sheng kom vid åtskilliga tillfällen till universitetet för att bevista möten där, och det förefaller som om Chou En-lai senare sattes att ta hand om en synnerligen svår situation vid det närbelägna Tsinghua-universitetet; Liu Shao-chis maka Wang Kuang-mei var medlem av den arbetsgrupp som hade skickats dit. Just denna arbetsgrupp var enligt de anklagelser som senare framfördes mot Wang och Liu alldeles speciellt ”ond”; den hade drivit fram öppen kamp genom att använda våld och begagnat sig av sådana populära tortyrmetoder som ”jetplanet”, ”tillämpa hetta och tryck” och att beordra sina offer att stå upp och ligga på knä långa perioder i taget. Och i skolor och högskolor utanför huvudstaden var läget ännu mer kaotiskt. Enligt Chou var ”de lokala partiledarna och ledarna för de lokala skolorna och verkstäderna och arbetsgrupperna ur stånd att åstadkomma ens sådana rudimentära uppgörelser som man lyckades komma fram till Peking. Och vad värre var: en del av dessa ledare begick fler misstag, tillfogade olika personer svårare skador och gjorde sig skyldiga till fler fall av vit terrorism än ledningen i Peking.” Enligt Mao begick över 90 procent av de arbetsgrupper som den centrala partiledningen sände ut till alla delar av landet misstag av olika slag.

Maos återkomst

Som Liu nämnde i sin självkritik var Mao borta från Peking under större delen av den tid då arbetsgrupperna sändes ut och ”det var ordförande Mao själv och partiets centralkommitté som bad mig ta hand om det dagliga arbetet i partiets centralkommitté under hans frånvaro”. Maos frånvaro förefaller rätt egendomlig, om man betänker den allvarliga naturen hos de olösta problem som partiledningen fortfarande hade att brottas med. Och att han fortsatte att hålla sig borta, också när det stod fullständigt klart även för utomstående iakttagare att Liu Shao-chi redan måste ha hamnat i en svår politisk knipa, verkar ännu säregnare. Lius svåra ställning antyddes mycket tydligt av det faktum att ingen mötte upp och välkomnade honom när han kom hem igen efter statsbesöket i Sydasiens i april. Att Mao under sådana omständigheter överlämnade skötseln av partiets affärer just åt Liu, väcker allvarliga misstankar om att Mao medvetet var ute efter att sätta Liu och hans närmaste förbundna inom partiet på prov och att de aningslöst gick rätt i fällan.

Liu hävdade i sin självkritik att ”jag inte visste att jag ... hade begått ett så allvarligt fel” i juni och juli. Han hävdade att han var omedveten om den saken ännu så sent som den 5 augusti, då Mao satte upp sin berömda väggtidning Bombardera högkvarteren. Men redan dessförinnan, noga räknat i slutet av juli, hade centralkommittén utfärdat instruktioner om att arbetsgrupperna i de olika universiteten, högskolorna och skolorna skulle dras tillbaka igen. Mao hade återvänt till Peking den 18 juli och informerats om den omfattande ”vita terrorn”. Han drog då den slutsatsen att ”metoden att sända ut arbetsgrupper till universitet, högskolor och skolor inte längre är i stånd att uppfylla de ... revolutionära kraven”. I stället instruerade han elever och personal överallt att skapa massorganisationer för att föra kulturrevolutionen vidare. Arbetsgrupperna skulle stanna kvar, men bara för att ödmjukt lyssna till massornas

synpunkter. Några av dem fick dock tillstånd att lämna de platser där de varit verksamma, förutsatt att de förband sig att återvända så snart de kallades tillbaka av de utvalda kulturrevolutionskommittéerna i de skolor där de hade verkat.

Maos nya direktiv åstadkom uppenbarligen stor förvirring inom partiet. Enligt en uppgift i en rödgardisttidning i Peking, publicerad över ett halvt år senare, hade Liu vid ett massmöte den 29 juli beklagande sagt: ”Ni vet inte vad ni skall ta er till och undrar hur revolutionen skall genomföras. Men uppriktigt talat varken vet eller förstår jag heller den saken, och det gör inte heller personalen i partiets övriga centrala organ.” Men vare sig man fattade det hela eller inte måste man dock lyda Maos instruktioner, och som svar på en uppmaning från Mao till ”alla ansvariga kamrater i centralkommittén” och andra framträdande partiledare ”att delta personligen i den stora proletära kulturrevolution som pågår i olika skolor i Peking”, uppsökte Liu de första dagarna i augusti tillsammans med en del andra höga tjänstemän inom partiet Pekings högskola för byggnadsindustrin för att följa utvecklingen där. Det var under Lius vistelse där som Mao lät fällan slå igen, genom att sätta upp sin väggtidning *Bombardera högkvarteren*. ”Vissa ledande kamrater från CK och ända ner till de lokala nivåerna” anklagades där för att sedan ett par månader tillbaka ha ”handlat i rakt motsatt riktning” mot den revolutionära linjen och anslutit sig till ”bourgeoisens reaktionära ståndpunkt. ... De har därvid ställt fakta på huvudet och gjort svart till vitt, inringat revolutionärer och skaffat undan dem, undertryckt sådana åsikter som inte passat dem själva, övat vit terror och vältrat sig i självbelåtenhet. ... Vilka lumpna personer de är!”

Det var först när man riktade Lius uppmärksamhet på denna väggtidning som han insåg allvaret i sin ställning, det hävdade han åtminstone i sin självkritik: ”Först då insåg jag att jag hade begått stora misstag under denna stora proletära kulturrevolution.” Snart nog började det emellertid bli pinsamt tydligt att han självt snabbt höll på att bli själva huvudmålet för angreppet, som ”den främste av de ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen”. Men ännu i den självkritik han avlade ett år senare var han fortfarande ovillig att gå med på att han varit ett partifientligt element, och ville bara erkänna att han hade ”begått ett misstag beträffande linjen och orienteringen medan jag vägledde den stora proletära kulturrevolutionen. Jag bör och måste bära huvudansvaret för detta misstag, även om andra kamrater – till exempel andra ledande kamrater inom centralkommittén som också befann sig i Peking, de ledande kamraterna inom vissa ministerier och kommissioner tillhörande statsrådet, de ledande kamraterna inom Pekings nya kommunala partikommitté, de ledande kamraterna i vissa arbetsgrupper och vissa ledande kamrater i andra lokaliteter – också hade ett visst ansvar.”

Under tiden fortsatte utrensningarna av intellektuella och personer förbundna med partiets och statens kulturella och pedagogiska avdelningar, trots arbetsgruppernas påstådda försök att lotsa över angreppen mot andra mål. De förnämsta offren bland partipamparna var tre mäktiga ledare, vilkas öden var nära förenade med varandra: Chou Yang, biträdande chef för partiets propagandaavdelning; biträdande kulturministern Lin Mo-han; och bådass chef, chefen för centralkommitténs propagandaavdelning och landets kulturminister, Lu Ting-yi. Chou Yang hade spelat en framskjuten roll under tidigare kampanjer mot ”högerelement” och ”revisionister”, men anklagades nu ändå för att vara ”ett stort paraply som skyddar alla vidundren och gästarna”, ”ledare för det dolska bandet inom de litterära och konstnärliga kretsarna”, ”en man som låtsas vara vänster men i själva verket är höger”, ”en politisk tjuv och partifientlig konspiratör och kontrarevolutionär revisionist”, som låtsades ”vara en mänsklig varelse, men i mörkret avslöjade sig som ett vidunder”. Lin Mo-han anklagades för att ”ha installerat den ytterligt högerextremistiske Chou Yang på tronen som överherre och härskare över den litterära och konstnärliga världen”, och båda hade stått Pekings förre borgmästare Peng Chen mycket nära. Lu Ting-yi hade tillhört den femmannagrupp som gjort

upp den ”Allmänna februarirapporten” tillsammans med Peng Chen, och hade inte framträtt offentligt sedan den 23 mars. Hans avpollettering avslöjades av *New China News Agency* (NCNA) den 10 juli.

Den elfte sessionen

Alla dessa utnämningar och avskedanden måste i teorin godkännas och bekräftas av KKP:s centralkommitté vid ett allmänt plenum. Och ett sådant plenum, det första sedan september 1962, hölls också i Peking under tiden 2 augusti. Men sessionen ägnade sig inte enbart åt att formellt godkänna de beslut som Mao redan fattat; uppenbarligen kom det också till en mycket bitter kamp mellan Maos anhängare och de som stod partiapparaten och Liu nära, och det blev maoisterna som drog det längsta strået. Hur stor deras segermarginal var har vi inte den blekaste aning om, men så mycket är klart som att besluten från detta plenum tydligt och klart influerats av Maos förmåga att manipulera dess sammanträden, genom att packa salen full med ”delegater”, kanske också genom att han mer eller mindre öppet hotat med direkt våld. Denna elfte session måste ha varit den märkligaste i centralkommitténs historia. Av allt att döma bör närmare hälften av centralkommitténs ordinarie medlemmar och kandidater ha varit frånvarande från sessionen; av de sammanlagt 180 medlemmarna nämndes 78 stycken inte alls i den officiella pressen vare sig en lång tid före sessionen, under denna eller i samband med den. Och större delen av de frånvarande var redan utrensade eller i farozonen.

Och bland de närvarande fanns också medlemmar av den grupp för kulturrevolutionen som hade utsetts i maj föregående år och ”representanter för de revolutionära lärarna och studenterna vid de högre läroanstalterna i Peking”, personer som juridiskt sett inte hade någon som helst rätt att närvara vid ett plenum med centralkommittén. De enda som har rätt att delta i dessa sammanträden är nämligen CK:s medlemmar och kandidater, och dessa väljs av partiets nationalkongress, som enligt KKP:s stadgar skulle väljas vart femte år och sammanträda en gång om året. Den åttonde partikongressen samlades första gången 1956 och höll sin andra och sista session år 1958. Det hade alltså gått åtta år sedan partikongressens senaste session, och när en partikongress slutligen valdes 1969, var den försenad med sju och ett halvt år.

Men sådana juridiska spetsfundigheter har aldrig spelat någon större roll i den ”proletära diktaturens” Kina. Chou En-lai lär den 3 januari 1968 (på tal om planerna på att sammankalla en ny partikongress) ha sagt: ”Nej, låt oss inte hålla några val. Låt oss hålla konsultationer i stället. ... slutna omröstningar är något borgerligt.” Och Chi Pen-yu, en av de ledande vänstermännen i kulturrevolutionens ledning (utkastad därifrån i början av 1968) tillade: ”Om allt hade berott på allmänna val, skulle vårt kommunistiska parti aldrig ha segrat. Ända från tidernas begynnelse har revolutionärerna alltid varit i minoritet.” Och det verkar förvisso mycket troligt att om det varit den centralkommitté som valts av 1956 års partikongress som sammanträtt den gången i augusti 1966, så skulle de maoistiska ”revolutionärerna” säkert ha dragit det kortaste strået i stället.

Augustisessionen fick en vida genljudande start med Maos direktiv om att ”göra hela landet till en skola i Mao Tse-tungs tänkande”. När man till slut släppte ut nyheten om denna centralkommittésession hade den förmodligen redan klarat av de flesta av de verkligt känsliga frågorna. Den hade sammanfattat de uppgifter och problem som väntade i det 16-punktsbeslut som var avsett att vägleda kulturrevolutionen in i både nästa stadium och de följande. De 16 punkterna gav klart besked om att den viktigaste av de uppgifter som väntade var att rensa ut alla som betraktades som borgerliga till sina tänkesätt och sitt handlande och följde ”kapitalistiska” riktlinjer, skoningslöst rensa ut dem från deras maktställning överallt i samfundet. Själva avantgardet i angreppet mot dessa personer skulle bli de ”stora mängder av hittills okända ungdomar”, som – trots att de hade vissa brister – dock betecknades som

kulturrevolutionens ryggrad och följde en revolutionär linje ”från början till slut”. För att inte andra grupper skulle känna sig sårade över att man tilldelade landets tonåringar en så viktig roll, förlånade de 16 punkterna den breda massan av arbetare, bönder och soldater, revolutionära intellektuella och revolutionära kadrer rollen som ”den stora kulturrevolutionens huvudstyrka”.

Själva uppgiften att finna den korrekta vägen till de utstakade målen överläts åt massorna, med enbart mindre och icke påträngande vägledning från partiet. Man underströk kravet på att den stora debatten måste föras med öppenhet och tålmod. Alla fakta måste läggas på bordet, och de som förfäktade minoritetssynpunkter skulle ha rätt att vidhålla sin åsikt och skulle också åtnjuta skydd, ”ty ibland finns sanningen hos minoriteten”. Att tillgripa våld och använda knytnävarna som argument var strängeligen förbjudet.

Man skulle skapa nya maktorgan i form av ”permanenta och förblivande massorganisationer ... valda som under pariskommunen” (med rösträtt för alla utom de kontrarevolutionära elementen och rätt för de väljande att närhelst de önskade återkalla en vald representant), med kulturrevolutionära grupper, kommittéer och kongresser. Partikadrerna skulle granskas och klassificeras i fyra kategorier allt efter sitt tidigare uppträdande: ”goda”, ”förhållandevis goda”, ”sådana som har begått allvarliga fel, men dock inte är partifientliga, antisocialistiska högerelement” och ”den lilla gruppen partifientliga antisocialistiska högerelement”. Man hävdade att den sistnämnda gruppen av verkligt dåliga element var mycket liten: ”... så att vi mot rörelsens slut når en enighet på mer än 95 % av kadrerna och mer än 95 % av massorna”.

Undervisningsväsendet skulle reformeras i grund, så att det anpassades efter Maos direktiv om skapandet av ”den nya människan”. Lärokurserna skulle avkortas och i stället skulle man lägga långt större tonvikt än tidigare på det produktiva arbetet och engagemanget i politiken. Vetenskapsmän och tekniker som ”visar sig patriotiska, arbetar hårt, inte uppträder mot partiet eller socialismen och inte underhåller några otillåtna förbindelser med utlandet” skulle skyddas. De skulle få hjälp att ”steg för steg förvandla sin världsåskådning och sitt sätt att arbeta”. FBA skulle sköta sig själv, utifrån särskilda politiska och militära direktiv, och alla hade att se till att den kulturrevolutionära verksamheten inte verkade hämmande på produktionen. Man räknade med motstånd från ”sådana ledande personer som lyckats smyga sig in i partiet och går den kapitalistiska vägen” och insåg att ”det kan bli ett eller flera bakslag i kampen”, men slutet kunde dock bara bli ett. Med Mao Tse-tungs tänkande som ”kompass” måste resultatet bli att ”den stora proletära kulturrevolutionen kommer att vinna en strålande seger under ledning av partiets centralkommitté med kamrat Mao Tse-tung i spetsen”.

Före sista sammanträdet den 12 augusti, troligen rentav innan man sände ut de 16 punkterna, hade sessionen också tagit upp problemet om en ”allmän organisatorisk reglering” inom partiet. Lin Piao förklarade i ett tal att ”vi under denna session skall avskeda ett antal personer, befordra ett antal personer och låta ett antal personer stanna kvar på sina poster”. Han krävde ”en allmän prövning, en allmän inrättning [efter den maoistiska linjen] och en allmän omorganisation i lederna av partiets kadrer”, avsedd att rensa ut ”dem som motsätter sig Mao Tse-tungs tänkande ... som stör och kullkastar det politiskt-ideologiska arbetet ... som saknar all revolutionär glöd och nitälskan ... De som begått misstag, till och med allvarliga misstag, kan under förutsättning att de godtar att låta sig fostras och klart och bestämt ångrar sig få en ny chans och prövas i fortsatt arbete.” Men om inte de ”oförbätterliga” snabbt ”befriades från sina poster” skulle man, varnade Lin Piao, ”inte kunna göra slut på det dödliga som uppstått”.

Dessa ”regleringar” meddelades aldrig officiellt; den stora omvälvningen inom partiet avslöjades först två veckor senare, vid det massmöte den 18 augusti då den rödgardistiska rörelsen officiellt inleddes.

Vid detta stora folkmöte bekräftades något som man misstänkt sedan en tid tillbaka, nämligen att Lin Piao hade befordrats till rangen av andre man i partihierarkin närmast under Mao. Hans företrädare Liu Shao-chi hade flyttats ner till åttonde plats, efter Chou En-lai och Teng Hsiao-ping (som båda behöll sina platser) och tre nykomlingar. Men den följande utvecklingen skulle snart visa att också Teng Hsiao-ping satt löst på sin plats. Enligt vad Chou förklarade i ett tal i november 1967, hade Liu och Teng fått stanna kvar som medlemmar av verkställande utskottet under och efter elfte sessionen därför att ”man hoppades att de skulle ändra sig. Men i stället har de långt ifrån att förändras blivit ännu mycket värre.” I sitt tal 1967, sade Chou att också Tao Chu (som från att ha varit partisekreterare för centrala södra regionen befordrats till chef för partiets propagandabyrå och till plats nummer fyra strax under Chou vid augustiplenat) tillhörde samma kategori. 1966 betraktades Tao allmänt som en trogen partisan för Lin Piao; det ansågs att det var denne han hade att tacka för sin iögonfallande uppflyttning till partiets högsta ledarskikt. Tao Chus stjärna lyste emellertid inte längre: mindre än ett halvt år senare var han ute ur spelet. Den direkta orsaken härtill är okänd; Mao hävdade vid tiden för avpolletteringen att ”Tao Chu fördes in i centralkommittén av Teng Hsiao-ping. Redan från början hörde jag påståenden om att Tao inte var ärlig, men Teng Hsiao-ping sade hela tiden att han var fullt pålitlig.” Denna förklaring blir desto mera gåtfull som Teng i augusti 1966 förvisso inte hade en sådan ställning att han kunde åstadkomma någon befordran åt Tao.

Då är det lättare att finna förklaringen till de båda andra utnämningarna på toppnivå. Chen Po-ta, som flyttades upp från nittonde till femte platsen, var chefredaktör för partiets teoretiska tidskrift *Röda Fanan* och utsågs i maj till ledare för den nya gruppen för kulturrevolutionen, direkt underställd centralkommittén. Kang Sheng, som i långliga tider varit associerad med hemliga polisen och dess verksamhet och var medlem av partiets sekretariat, befordrades från tjugonde till sjunde plats; både han och Chen stod Mao mycket nära och har ända sedan uppflyttningen lyckats försvara sina positioner i hans följe genom kulturrevolutionens alla stormar.

Också längre ner i partiets led skedde ganska stora förändringar. Peng Chen, Lu Ting-yi och andra som sammankopplades med ”svarta bandet” nämndes inte längre. De tillhörde troligen den kategori som Lin Piao kallat ”oförbätterlig”, vilket i realiteten innebar att de var helt misskrediterade. Vissa av de här förändringarna måste emellertid ha kommit åtskillig oro åstad hos flera av de ledande partimedlemmarna; för detta innebar ju när allt kom omkring oerhört drastiska åtgärder mot gamla kamrater som man delat ljuvt och lett med under en hel mansålder av revolutionär kamp. Till och med Lin Piao verkade ganska hårt tagen: ”På sista tiden har mitt hjärta känts mycket tungt. Jag är ovärdig min uppgift och kan kanske svikta i mina plikter ... men jag gör mitt bästa för att göra mina misstag så få som möjligt. Jag förlitar mig på ordföranden och alla kamraterna i verkställande utskottet och gruppen för kulturrevolutionen. ... det är så många idéer som vi inte förstår. Vi måste fast och tveklöst genomföra ordförandens direktiv. Jag har ingen särskild förmåga, men jag förlitar mig på massornas klokhet, begär instruktioner av ordföranden i allt jag gör och utför allt helt enligt hans befallningar. Jag blandar mig inte i hans sätt att sköta de stora avgörandena och inte heller besvärar jag honom med småsaker ... ordföranden är världsrevolutionens stora snille, och det gapar en väldig klyfta mellan honom och oss. ... Centralkommittén har givit mig en uppgift. Jag är medveten om att min nivå inte är tillräckligt hög. Efter omsorgsfullt övervägande drar jag den slutsatsen att jag måste lyda när ordföranden och centralkommittén

har fattat sitt beslut, men jag är alltid fullt beredd att överlämna uppgiften till sådana kamrater som är bättre lämpade för den.”

Men tydligen fanns det inte någon bättre lämpad – eller mera tjänstvillig – kamrat än LM Piao, som den 18 augusti, ”skuldra vid skuldra” med Mao på estraden på Tien An Men, invigde den rödgardistiska rörelse som skulle skaka Kina i dess grundvalar och slå hela världen med häpnad.

5. De röda gardenas födelse

Hösten 1966: Rödgardister på härjningståg – Med våldet som vapen – Rödgardisternas uppgift – Vallfarten till Peking – Rödgardisterna skingras – Fraktionalismens frö

När morgonsolen spred sina skimrande strålar över staden, hade folkmassorna som täckte en yta av dussintals li redan strömmat samman till Tien An Mentorget och boulevarden öster om detta.

Massorna njöt av morgonens solsken och reciterade citat ur ordförande Maos verk och ropade ut lovsången till honom: ”Den röda solen går upp inför oss. Dess strålgång gör den stora jorden röd. Stanna kvar hos oss för evigt, vår store ledare, älskade ordförande Mao.”

Folkmötet på nationaldagen den 1 oktober 1960

Den 18 augusti vällde nästan en hel miljon rödgardister ut över Pekings gator efter ett enormt massmöte på Tien An Men-torget. Dessförinnan hade Lin Piao förklarat för den ungdomliga folkmassan av i huvudsak studenter, skolelever och lärare att ”jag talar för det kinesiska folkets store ledare, ordförande Mao Tse-tung, och för Kinas kommunistiska partis centralkommitté, när jag nu förklarar för er att vi fast och bestämt stöder er proletära revolutionära anda som vågar bryta igenom, vågar handla, göra revolution och resa sig”.

Också Mao själv var närvarande. Han yttrade sig inte, men tog emot några rödgardister på estraden och fick under ”tumultariska hurrarop” från massan på torget en rödgardistisk armbindel fästad runt armén. Lin Piao underströk vikten och nödvändigheten av att man gjorde revolt mot det gamla, men Chou En-lai, som framträdde som näste talare, yttrade sig avsevärt försiktigare, på ett sätt som skulle bli karakteristiskt för hans uppträdande genom hela kulturrevolutionen. Han förklarade att ”den huvuduppgift som åvilar de revolutionära lärarna, eleverna och studenterna i Peking och andra delar av Kina [är] att se till att den stora kulturrevolutionen kröns med fullständig framgång i deras egna skolor”, en antydning om att han inte ansåg att de borde ge sig ut på härjningståg utanför skolornas område. Men detta var ändå exakt vad som hände under de dagar som följde. Chou manade också de församlade att använda centralkommitténs 16 punkter som ”en kompass för sitt handlande”.

Lin Piao och de andra kinesiska ledarna förklarade gång på gång för rödgardisterna att de nu upplevde en ”bred demokrati” utan motstycke. Man tillät dem ”fyra stora demokratier – storslaget framläggande av allehanda synpunkter, rätt för blommorna att blomma (dvs. rätt att lägga fram olika tänkesätt), uppsättande av väggtidningar med stora skrivtecken och stora debatter ... och sex stora friheter – friheten att yttra sig, att publicera sina åsikter, att församlas, att paradera, att demonstrera och att ta ledigt från skolan för att göra revolution”. De hade också fått rätten ”att kritisera och övervaka partiets och regeringens ledande institutioner och ledare på alla nivåer”. Dessa friheter överträffade, förklarade Chou En-lai, i vissa avseenden de som garanterades i författningen – ”ni måste vara medvetna om er lycka medan ni upplever den”. Till en början var det bara studenter och elever som härstammade från de fem ”röda kategorierna” – arbetare, fattiga bönder och lägre medelklassbönder, soldater, partitjänstemän och revolutionens martyrer – som var kvalificerade för medlemskap i de röda gardenas och tilläts fara till Peking. Senare släpptes också studenter och elever av annat ursprung in i de röda gardenas, förutsatt att de avsvor sig sitt borgerliga ursprung. De

som förkastades godkändes fortfarande som ”revolutionära studenter”, men hade inte rätt att bära den rödgardistiska armbindeln.

Den ”breda demokratin” skulle emellertid inte gälla för jordherrar, rika bönder, kontra-revolutionärer, dåliga element, högerelement, folk som satt eller hade suttit i fängelse eller förbättringsläger och inte genomgått den rätta förbättringen, religiöst troende eller personer som innehaft befälsställning i Kuomintangs armé eller hemliga polis. Och sådana medlemmar av dessa personers familjer som inte reformerat sig själva var också utestängda från den ”breda demokratin”. Detta innebar med andra ord att alla som under något stadium av det kommunistiska våldet hade opponerat sig mot detta och efteråt vägrat att ångra sig och göra avbön, förvägrades all rätt att delta i någon som helst politisk verksamhet. Mot alla dessa, och de var åtskilliga, skulle ”proletariatets diktatur” genomdrivas med maktmedel. Det meddelades också att det skulle betraktas som ”en aktivt kontrarevolutionär handling... att angripa eller smäda vår store ledare ordförande Mao och hans vapenbroder kamrat Lin Piao”. Envar som utnyttjade den ”breda demokratin” för att sprida sådana eller liknande ”reaktionära yttranden” kunde räkna med att utsättas för ”de revolutionära massornas kamp” eller att på lämpligt sätt omhändertas av säkerhetspolisen och massorna.

Rödgardister på härjningståg

Det verkade som om de flesta av rödgardisterna hade struntat i att ta med sig den ”handlingskompass” som Chou En-lai hade uppmanat dem att följa när de fick sitt besked om fritt fram den 18 augusti. Och inte heller fick Chou En-lai något större stöd för sin försiktighet i det officiella organet, *Folkets Dagblad*, som bara några dagar efter det stora massmötet uppmanade rödgardisterna att ”resa sig i revolution och trotsa de gamla herrar som följer den kapitalistiska vägen. ... De har rätt att demonstrera på gatorna, att samlas till möten, att tala och skriva.” Och när rödgardisterna vällde ut på Pekings gator gick de energiskt till angrepp mot allt i deras väg som – med litet fantasi – kunde anses representera ”gamla idéer, gammal kultur, gamla sedvänjor och gamla seder och bruk”, och framför allt mot allt som kunde sägas visa upp minsta spår av det onda utländska inflytandet. Det enda som var tabu var de muséer och historiska byggnader som rödgardisterna själva mycket väl kunde betrakta som ”feodala” eller ”kapitalistiska”, men som myndigheterna ville skydda. (Inte desto mindre skadades en del gamla byggnader och några konstverk förstördes helt. De flesta av de föremål som förstördes var privatägda, men i regel lyckades FBA och polisen skydda och bevara också dessa.)

De första offren för den rödgardistiska attacken blev de ”icke-revolutionära” gatunamnen i Peking; tjogtals med butiker, restauranger och basarer fick sina namn ändrade, så att de kom bättre i samklang med ”det nya Kina”. Försäljningsställen som kunde anklagas för att betjäna enbart bourgeoisien, till exempel de som sålde spritdrycker, tobak, parfymer, kosmetika, blommor, frimärken, antikviteter och så vidare, stängdes med hänvisning till att de representerade borgerliga seder och bruk. Ungdomar som satt i parkerna ”och gjorde saker som bränner ögonen” fördömdes, och samma öde drabbade de som satt uppe sent på kvällarna och skrev kärleksbrev. Cykeltaxiförarna fick besked om att i fortsättningen skulle de låta passagerarna trampa och själva sitta i passagerarsätet, och taxichaufförerna beordrades att ta sina bilar, som bara betjänade de borgerliga elementen, ut på landsbygden och ställa dem till böndernas förfogande. Eftersom rött var revolutionens färg, skulle de röda trafikljusen i fortsättningen betyda ”kör” och de gröna ”stopp”. Personer som gick i kläder av västerländskt snitt eller höll sig med fantasifulla ”Hongkongfrisyrer” hänades på gatorna och riskerade en snabb och grundlig förändring i klädseln eller frisyrerna, med rödgardisternas benägna bistånd. Boklådor som sålde böcker som inte var revolutionära nog rannsakades noga, deras böcker brändes och hyllorna pryddes med Maos *Valda verk*. Alla dessa aktioner rättfärdigades officiellt med en hänvisning till att ”dörren till bourgeoisiens restauration öppnades genom

alla dessa böcker och dessa kläd- och hårmoden”. Därtill krävde rödgardisterna också förbud mot de icke-kommunistiska ”demokratiska” partier som ditintills tillåtits att leva vidare i enhetsfront med kommunistiska partiet, och krävde att man skulle upphäva de forna borgarnas och kapitalisternas författningsenliga rättigheter ”att för eget bruk äga och nyttja lagligen förvärvade inkomster, besparingar, bostäder och andra medel för livsuppehållet”.

Rödgardisterna hade sällan tålamod nog att vänta tills de fick officiellt godkännande för sina långtgående krav (som i de flesta fall över huvud taget inte godkändes alls) utan tog ofta lagen i egna händer. Det var ”rätt att göra uppror”, och uppror var just vad de gjorde i veckor och månader framåt. Särskilt sista veckan i augusti trängdes ”de borgerliga klasserna” fruktansvärt hårt mellan sköldarna. Rödgardisterna bröt sig då systematiskt in i hemmen, sedan de först försäkrat sig om de lokala polisstationernas samarbetsvilja och fått studera persondossiererna där, och rensade ut all ”borgerlig egendom”, som de förde bort, förstörde eller brände på gatorna. De uppträdde hela tiden mycket bryskt och släpade ofta ur människorna ur deras hem och tvingade dem att paradera i narmössor på gatorna. Några av deras offer piskades offentligt med rep eller fick sina huvuden rakade. Motstånd gjorde dem bara ännu mer upphetsade, och det hände att både rödgardister och deras offer dödades vid sammanstötningar på gatorna; det påstås att i en enda *hutung* (gränd) i Peking dödades sammanlagt 18 personer. Ungdomarna gick också till angrepp mot olika religiösa institutioner. Katolska och protestantiska kyrkor, moskéer och tempel stängdes allesammans. Religiösa bilder och symboler skymfades och förstördes, och ersattes med bilder av Mao omgivna av girlander av röda fanor. Präster och nunnor förödmjukades offentligt och utsattes ibland för fysisk misshandel, och de fåtaliga utländska nunnor som fortfarande fanns kvar i Kina utvisades ur landet, sedan de först utsatts för en mycket kränkande behandling från rödgardisternas sida.

En del av det som hände kan otvivelaktigt betraktas som relativt harmlösa demonstrationer, genomförda av upphetsade och alltför nitiska ungdomar, som just släppts fria ur det hårt reglementerade liv som ditintills hade varit den enda tillvaro de upplevat. Men andra aktioner var långtifrån harmlösa och gick förmodligen vida längre än vad ens de mest efterlätna ledarna i Peking egentligen hade tänkt sig. Till en början gav myndigheterna sitt fulla stöd åt dessa demonstrationer och förklarade att varje inblandning i studenternas ”legitima revolutionära aktioner” skulle betraktas som ”ett direkt trots mot ordförande Maos lärdomar och partiets centralkommittés beslut”. Men när den rödgardistiska rörelsen allt mer började sprida sig till andra städer och blev allt våldsammare, fann sig myndigheterna till slut nödsakade att ingripa; den 28 augusti utfärdades nya instruktioner där rödgardisterna tillsades att föra sin kamp ”med övertalning, inte med tvång eller våld” och att ta den väldisciplinerade Folkets befrielsearmé som sin förebild.

Med våldet som vapen

Den rödgardistiska rörelsen fortsatte emellertid att välla fram lika våldsamt och smittande som tidigare. Ungdomarna hade fått veta att det var rätt att göra uppror mot den etablerade överheten, och när någon representant för den sistnämnda, likgiltigt vem, försökte inskränka deras nyvunna frihet, svarade de bara med ökad olydnad. Ett nytt massmöte den 31 augusti samlade en halv miljon rödgardister, varav åtminstone hälften kommit utifrån provinserna för att ”utbyta erfarenheter” med sina kamrater i Peking. Mao var närvarande, i spetsen för alla de högsta ledarna. Återigen var det Lin Piao som höll huvudanförandet, och återigen lovordade han dem för det utmärkta arbete de uträttat. Men denna gång blev de samtidigt också tillsagda att ägna större uppmärksamhet åt de 16 punkterna och lära sig att bättre skilja mellan ”de som är våra vänner och de som är våra fiender ... själva huvudmålet för angreppet är de ledande personer som har smugit sig in i partiet och går den kapitalistiska vägen. Det är nödvändigt att man håller fast vid denna grundlinje för kampen.” Rödgardisterna hade inte bara visat sig ur

stånd att skilja mellan vänner och fiender, utan hade också gjort sig skyldiga till andra avvikelser: ”Vi måste uppträda helt i enlighet med ordförande Mao Tse-tungs lärdomar och föra striden genom övertalning och inte med tvång eller våld. Slå inte folket. Och denna maning gäller också i kampen mot de ledande personer som går den kapitalistiska vägen och mot jordherrarna, de rika bönderna, kontrarevolutionärerna, de dåliga elementen och vänster-elementen. Om man bekämpar dem med tvång eller våld kan man bara röra vid deras hud. För att kunna röra vid deras själ måste man resonera med dem.”

Detta var den officiella linjen; i de ”inofficiella” väggtidningar som snabbt höll på att förvandla Peking och övriga storstäder till formliga pappershav gick man mera rakt på sak. Rödgardisterna hade förvisso begått ”misstag” och dessa inofficiella media upplyste dem om att de inte hade någon som helst rätt att söka igenom sådana hus som tillhörde partitjänstemän eller officerare och att de måste skaffa sig officiellt tillstånd innan de undersökte privatbostäder. De fick besked om att de inte fick lägga vantarna på tjänstebilar eller ge sig på utlänningar, och i cirkulär som utfärdades av centralkommittén och statsrådet uppmanades rödgardisterna uttryckligen att inte med våld bryta sig in i sådana avdelningar där man förvarade konfidentiella och hemliga data eller ”godtyckligt kräva och avslöja partiorganens och de statliga organens koder, arkiv eller konfidentiella data”.

I augusti förklarade Chou En-lai inför en grupp rödgardister att ”om en organisation skulle företa sig att med utgångspunkt från den bevisning den kommit över, ge sig ut och fångsla folk, så skulle detta vara något rent förfärligt”. ”Förfärligt” var just vad det blev, och den 20 november godkände centralkommittén en mycket sträng order från partikommittén i Peking om att ”ingen fabrik, gruva, skola eller annan enhet har rätt att upprätta arrestlokaler eller domstolar, eller att utan bemyndigande arresteras och tortera människor. Sådana handlingar står i direkt strid med landets lagar och partidiscipliner. Personer som öppet eller i det fördolda leder sådana handlingar måste underkastas stränga disciplinära åtgärder ...”

En rapport till en central arbetskonferens i Peking ger besked om att ”kampresultaten” av rödgardisternas verksamhet i samtliga städer fram till den 3 oktober var imponerande nog: 16 623 jordherrar, kontrarevolutionärer och dåliga element hade arresterats och ytterligare 1 788 kontrarevolutionärer tagits på bar gärning då de begått brott av olika slag. Man rapporterade också att man tagit eller konfiskerat talrika vapen av alla de slag, däribland 85 artilleripjäser (om denna uppgift är med sanningen överensstämmande, måste de förmodligen ha stulits ur militära förråd av rödgardisterna), 6 000 *catties* gift, avsevärda mängder guld och silver, nästan to miljoner amerikanska dollar och kontanter och värdepapper till ett värde av den rent astronomiska siffran 482 800 000 000 *yuan*! En del av de här siffrorna måste uppenbarligen ha överdrivits en hel del, men det förändrar inte det faktum att rödgardisternas härjningar tydligen varit mycket svåra.

Sedan rödgardisterna från Peking börjat resa ut över landet för att propagera för kulturrevolutionen spred sig oordningen snart också till andra städer. Vart Pekingstudenterna än kom uppmanade de studenter och elever på platsen att ”göra revolution”, och de lokala partiledarna svarade med att organisera sina egna rödgardistgrupper i självförsvar. Redan i augusti och september rapporterades det om öppna strider i tjuotals med städer och provinser. Från Kansuprovinsen rapporterades att över 140 personer sårats i sammanstötningar mellan rödgardister och arbetare under den rödgardistiska rörelsens första vecka där: i Kanton måste FBA återställa ordningen efter strider mellan tusentals arbetare och rödgardister, och det hävdades att cirka 30 000 arbetare, ledda av partitjänstemän, i slutet av augusti hade drabbat samman med rödgardister i Kweichow. I början av september stormade och ockuperade rödgardisterna partihögkvarteret i Shanghai, och senare samma månad drabbades partihögkvarteret i Foochow (Fukien) av samma öde.

Denna våg av oroligheter väckte allmän oro och den 1 september erkände *Folkets Dagblad* att ”vissa regionala element och vissa personer i ansvariga ställningar har våldfört sig på centralkommitténs 16-punktars-direktiv. De har under allehanda förevändningar sökt öva påtryckningar på folkrörelsen. De har uppmuntrat ideologiskt osäkra bönder och arbetare att bekämpa de revolutionära studenterna. Detta är ett allvarligt misstag ... inga som helst strider mellan studenterna och bönder och arbetare får tillåtas.” För att i fortsättningen förhindra sådana sammandrabbningar mellan rödgardisterna och bönderna dekreterade centralkommittén att ”revolutionära lärare och studenter och rödgardister från städernas skolor bör mobiliseras och sändas till landsbygdsdistrikten, för att delta i arbetet där och på ett organiserat sätt hjälpa till med höstskörden”. En del rödgardister åtlodde visserligen denna order, men långt fler nya anslöt sig till den revolutionära rörelsen och drog in till städerna för att delta i ”kampen”, vilket skapade allvarliga transport- och försörjningsproblem.

Vid det här laget hade rödgardisterna ute på landsbygden redan börjat påverka kadren på basnivå, som i sin tur hade börjat resa omkring för att ”utbyta revolutionära erfarenheter”. Sådana saker fick inte förekomma, förklarade centralkommittén nu: ”Därest inte provins- och distriktskommittéerna bestämmer annorlunda, måste samtliga studenter och rödgardister i Peking och från andra lokaliteter upphöra med att uppsöka organen under *hsien*-(läns-)nivå, folkkommuner och brigader, för att utbyta revolutionära erfarenheter.” På dessa nivåer bör revolutionen ”framgångsrikt genomföras under en därför avsedd period under den tid då arbetet med jorden ligger nere”. Alla rödgardistiska aktivister skulle organiseras av provinsernas och distriktens partikommittéer ”för att fara till landsbygdsdistrikten och hjälpa till i propagandaverksamheten”. Kadrer under *hsien*-nivå borde korrigeras sina misstag med hjälp av ”massorna” i sin egen kommun. Men de fick avskedas eller avlägsnas endast i verkligt allvarliga fall, och då bara ”efter beslut av partikommitté på högre nivå. De som uppträder som aktiva kontrarevolutionärer bör dömas enligt lag. Men sådana kadrer som utsetts på högre ort inom partiet och den statliga förvaltningen bör inte direkt ’avlägsnas från sina poster’ av massorna.”

Rödgardisternas uppgift

I mitten av september stod det ganska klart att kampanjens tyngdpunkt hade flyttats över från de försvarslösa resterna av de gamla borgerliga klasserna till att gälla själva det kommunistiska partiet. Dess huvudtema var nu kravet på att man måste bekämpa och kasta ut ”de ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen”. Det förefaller med andra ord som om Mao, bittert besviken efter sina många tidigare försök att rensa ut de orena elementen i partiet inifrån, nu hade bestämt sig för att i stället krossa partiet, och sedan bygga upp en ny ren, marxistisk-leninistisk-maoistisk överbyggnad på dess ruiner. För att kunna åstadkomma den saken måste han emellertid ha bundsförvanter utanför partiet, och alltså mobiliserade han medvetet upp den kinesiska ungdomen för sin sak.

Det fanns mycket som ur Maos synvinkel talade för en sådan allians. Ungdomen hade inga egna intressen att försvara i den nuvarande överbyggnaden; många ungdomar hade själva drabbats av partibyråkratins hårdhänta metoder och var nu mycket ivriga och angelägna att få ändra på hela systemet och göra revolution. De studenter som kom från bonde- och arbetarfamiljer hade ofta svårt att mäta sig med sina bättre utbildade och mera världsvana kamrater ur borgerlig miljö, som därmed lätt blev professorernas favoriter. Det var just av det skälet som så många av de allra stridslysnaste rödgardisterna kom från de mindre privilegierade samhällsskikten. Mao hade länge grubblat och funderat en hel del över den framtida ”rödheten” hos de generationer som vuxit upp ”under den röda fanan”, men utan egna revolutionära erfarenheter. Kulturrevolutionen skulle ge dessa ungdomar den erfarenhet de behövde och hjälpa till att bevara Kina ”rött” för framtiden. Men själva problemet om hur

man skulle kunna vidmakthålla ett tillstånd av permanent revolution i Kina kunde enligt Mao själv aldrig lösas definitivt: ”Den nu pågående kulturrevolutionen är bara den första i sitt slag, och det måste komma många fler i framtiden. Frågan om vem som skall segra i denna revolution kommer att besvaras först efter en mycket lång historisk period. Om inte allting sköts på rätt sätt, kan en kapitalistisk restauration komma när som helst. Det kommunistiska partiets medlemmar och folket i hela vårt land får inte föreställa sig att allt kommer att ha ordnat sig efter en eller två stora kulturrevolutioner, eller ens efter tre eller fyra. Vi måste vara höggradigt på vår vakt hela tiden och aldrig släppa efter på vår vaksamhet.”

Vallfarten till Peking

De första attackerna mot den gamla borgarklassen och dess seder och bruk, händelserna i augusti, var förmodligen avsedda att ge ungdomarna en viss erfarenhet i revolutionens praktik, innan de måste ta itu med den avsevärt svårare uppgiften att störta Maos motståndare inom partiet. Det visade sig emellertid snabbt att studenterna var företagsammare och mera självständiga till sinnelaget än vad ledningen hade tänkt sig, och därför måste man snart vidta sina mått och steg för att få rörelsen under strängare kontroll. Man upprättade gemensamma befälsposter eller allmänna högkvarter med uppgift att samordna den rödgardistiska verksamheten; dessa använde högre militära officerare på platsen som ”instruktörer” och inrättade egna kontrollgrupper med uppgift att kontrollera rödgardisternas disciplin. Avsikten var att dessa rödgardistiska avdelningar skulle förenas i en landsomfattande organisation, och under de närmast följande månaderna reste miljoner rödgardister till Peking för att ta emot instruktioner, ”utbyta erfarenheter” med sina rödgardistiska kamrater från landets alla hörn och naturligtvis också försöka få se Mao Tse-tung. Under tiden från augusti till november lyckades Mao inspektera elva miljoner rödgardister, från estraden på Tien An Mentorget eller på de omgivande gatorna.

Från början var det inte meningen att eleverna på mellanstadiet skulle ansluta sig till detta lämmeltåg. Men sedan rörelsen väl kommit igång, beslöt man att cirka 10 procent av landets sammanlagt cirka 14 miljoner mellanstadieelever skulle få komma till Peking; samtidigt räknade man med att få ta emot sammanlagt cirka två miljoner rödgardister av alla kategorier. Verkligheten blev i stället att när Mao vid det åttonde och sista massmötet för rödgardister den 25 och 26 november inspekterade två och en halv miljon människor hade närmare sex gånger det beräknade antalet kommit till Peking. Mao brukade i allmänhet inspektera massorna från balkongen på Tien An Men, men vid ett tillfälle mötte han sina trogna i en jeep. Det hände understundom att Mao lämnade estraden och rörde sig ”bland massorna”, trots upprepade ”uppsmaningar att undvika detta från de ledande kamraterna inom centralkommittén”, som var ”ansvariga för hans säkerhet”. När det sista massmötet hölls väntade fem miljoner rödgardister fortfarande på sin chans att få se sin älskade ”rorsman”. Under den tid då det rödgardistiska resandet stod på sin höjdpunkt torde huvudstaden kontinuerligt ha haft cirka tre miljoner besökare – nästan hälften av stadens egen folkmängd.

Detta enorma inflöde av människor skapade lika enorma problem för kommunikationsväsendet och rödgardisternas försörjning med mat och logi. Under rörelsens tidigare stadier hade rödgardisterna fria resor på tågen och övriga transportmedel, och fick också mat och logi gratis både i Peking och på alla andra håll. Då det rödgardistiska resandet stod på sin höjdpunkt, åtnjöt rödgardisterna nästan total prioritet på de kinesiska järnvägarna, och i Peking var en del järnvägsstationer stängda för alla andra resenärer än just rödgardisterna. Under denna tid ”svärmade unga revolutionära aktivister in till Peking från hela landet, alltifrån kusten av Syd kinesiska sjön till Tienshanbergen i nordväst, från nordligaste delen av Heilungkiang-[Amur-]flodens strand och till den tibetanska högplatån”. Massor av rödgardister sökte sig också till andra storstäder, som till exempel Shanghai och Kanton, och till många av

provinserna. Åtminstone 20 miljoner ungdomar ägnade sig åt att ”utbyta revolutionära erfarenheter” och följden blev avsevärda rubbningar i transporter av råvaror, industriprodukter och maskindelar, konsumtionsvaror, livsmedel, sjukvårdsmateriel och andra livsviktiga förnödenheter.

De påfrestningar detta innebar för näringslivet blev i september och oktober allt uppenbarare. Rödgardisterna inte bara reste omkring; de måste ju också ha kost och logi. I Peking, den stad som drabbades allra värst av rörelsen, fick man inkvartera rödgardisterna i skolor, teatrar, offentliga lokaler och alla byggnader där det fanns några lediga rum, men ändå måste många av dem övernatta i det fria. Allt gick något så när under sommaren och förhösten, men när temperaturen började sjunka blev det svårare att klara sig på det viset. Många rödgardister drabbades av allehanda olika sjukdomar; sista veckan i oktober, då det fanns en och en halv miljon rödgardister i Peking, var cirka 100 000 av dessa sjuka. Många av dem hade kommit ända från Sydchina, utan de varma kläder som behövdes för att klara sig i den bittert kyliga norden.

Livsmedelsproblemet löstes något så när, åtminstone i Peking, genom att man organiserade massor av fältkök och delade ut förråden ur magasinerna. Maten var enkel och inte särskilt riklig, men tydligen fullt tillräcklig. Tillfälliga toaletter sattes upp i nästan vartenda gathörn i centrala Peking. Med ett tillskott till Pekings normala invånarantal på – när det var som värst – tre miljoner, varav de flesta flockade sig i stadens centrala delar, blev trafiken naturligt nog ett enda kaos. De offentliga transportmedlen blev så fullsatta att de flesta människor helt enkelt gav upp tanken på att använda dem och tog sig fram per cykel eller till fots; om de hade turen att komma med en buss tog det dem ändå timmar att komma fram till målet genom de tillproppade gatorna. Därtill kom så också den ständigt ökande politiska oron i fabrikena, på kontoren och i skolorna – och följden blev helt naturligt att Peking och de övriga större städer där rödgardisterna samlades inte kunde fungera normalt längre.

Rödgardisterna skingras

I november hade de flesta människor (utom rödgardisterna själva) fått nog av allt detta. Den 12 november kom ett direktiv från centralkommittén där rödgardisterna fick veta att ”man hoppas att ni skall återvända till era hemorter så snart som möjligt, stödda av ordförande Maos omtanke och beskydd och de erfarenheter ni vunnit i konsten att upprätta revolutionära förbindelser”. Pekings rödgardister ombads att hjälpa sina kamrater utifrån ”att beställa tåg-biljetter, hjälpa dem att komma på tågen och ta ett varmt och hjärtligt avsked av de vapenbröder som återvänder till sin stridsfront i den stora kulturrevolutionen”. Järnvägarna blev tillsagda ”att skaffa fram flera vagnar, hålla god ordning och föra de revolutionära lärarna och studenterna till deras hemorter i tur och ordning och så snart som möjligt”. De soldater ur FBA som kommit till Peking just för att hålla uppsikt över de röda garderna berömdes för sina goda insatser med att ”energiskt genomföra den politiska mobiliseringen och organisationsarbetet” och sprida Maos tankar, och tillsades att återvända till sina respektive enheter, men kvarlämna den politiska personal som skulle övervaka skarornas avfärd från huvudstaden.

Rödgardisterna nedlät sig emellertid knappast till att ta någon större hänsyn till dessa milda önskemål om att de skulle lämna Peking. En del av dem hade verkligen kommit för att ”utbyta revolutionära erfarenheter” och tjäna ordförande Mao som hans ”små generaler”. Men en del av de här ungdomarna reste helt enkelt bara för skoj skull. De flesta av dem hade väl med all sannolikhet aldrig varit i Peking förr. Nu fick de resa gratis, de fick kost och logi gratis och därtill hade de härligt roligt – så varför skulle de alls fara hem igen? Så det blev bara en liten rännil av människor som lämnade Peking, samtidigt som det hela tiden kom nya. De kom i tåg och bussar eller färdades med båt längs kusten till Tientsin och fortsatte därifrån till Peking med andra kommunikationsmedel. Några till och med gick dit, sedan myndigheterna i mitten

av oktober vädjat till rödgardisterna att använda sina ben i stället för de offentliga transportmedlen när de gav sig iväg för att göra sina ”utbyten” – trogna traditionerna från kommunisternas berömda ”långa marsch” under 1934-35, då de marscherade 10 000 kilometer. I fortsättningen anlände allt fler rödgardistgrupper till Peking till fots, ofta efter vandringar på hundratals kilometer.

Det relativa fåtal rödgardister som ägnade sig åt ”långa marscher” var lättare att hålla under något så när god kontroll; Chou En-lai uppmanade dem till och med genom att lova dem att denna reseform skulle få fortsätta också under vintern. Det verkliga problemet representerades av de som vägrade att använda apostlahästarna. Men den 16 november stramade centralkommittén och statsrådet åt sin linje ordentligt. Man meddelade att Peking från och med den 21 november skulle vara stängt för alla rödgardister från provinserna. Tåg med rödgardister som anlände till Peking efter detta datum skulle skickas tillbaka igen, och löftet om fria resor skulle i fortsättningen bara gälla de som for hem igen utan några uppehåll på vägen. De rödgardister som kom till Peking efter den 21 november gjorde detta på eget ansvar. De kunde inte räkna med vare sig gratis kost eller gratis logi. Åtgärden genomfördes inte bara med tanke på den kommande kylan, utan också därför att tågen behövdes för viktigare ändamål. Rödgardisterna fick också besked om att skolorna och universiteten skulle vara stängda ända fram till nästa sommar, och inte som man ursprungligen hade tänkt sig skulle öppnas igen i januari. Samtidigt lovade man dem att ”utbytet av revolutionära erfarenheter” skulle återupptas i april; detta löfte hölls emellertid inte.

Några tog detta besked om tvärstopp för fortsatta rödgardistresor med fattning: ”Vi har nu avslutat kulturrevolutionens första aktiva fas. Vår uppgift blir nu att sammanfatta och utbyta våra erfarenheter och förbereda den andra aktiva fasen.” Men andra rödgardister var mer obstinata. De vägrade att lämna Peking och nya grupper fortsatte att strömma in, per tåg, per buss och till fots. Ledningen i Peking tvingades att fastställa ett nytt slutdatum, den 20 december; efter den dagen skulle inga rödgardister få fria resor längre. Till slut kördes de ut ur Peking av FBA, som beordrades att ”entusiastiskt hjälpa dem att organisera besök och studier och göra upp planer för deras avfärd från Peking och återvändande till sina egna hemorter, som skall ske så snart som möjligt. De har ansvaret för dem ända tills de satt dem på tåget och tagit farväl av dem.”

Fraktionalismens frö

Vid den tidpunkt då rödgardisterna äntligen kunde marschera iväg till järnvägsstationerna (i en takt av 90–100 000 om dagen) hade fraktionismen – ett fenomen som snart nog skulle komma att påverka hela den revolutionära rörelsen – redan börjat sticka upp sitt otäcka huvud. Så tidigt som i augusti hade olika rödgardistiska organisationer i Peking konkurrerat om inflytandet och drabbat samman i en del mindre frågor. I september fanns det tre större rödgardistiska högkvarter i Peking, alla med sina anhängare bland de rödgardistiska organisationerna på de olika skolorna och universiteten. En enda akademisk läroanstalt, Högskolan för statsvetenskap och juridik med 1 700 studenter, hade i mitten av november inte mindre än 70 olika rödgardistorganisationer. Därtill hade man i början av oktober också upprättat en ”reaktionär” organisation som kallade sig *Lien Tung* – Kommittén för förenad aktion – och tog sina medlemmar bland de ledande partikadrernas barn.

Rödgardistiska organisationer växte upp som ”bambu efter regn” över hela landet, av allt att döma helt utan någon central ledning eller planering, och utan annat mål än det suddiga syftet att bekämpa ”de som går den kapitalistiska vägen” inom partiet. Det sägs att de understundom arbetade stick i stäv med den maoistiska ledningens önskemål, sålunda att de ”medvetet eller omedvetet följde en reaktionär linje och blev till envisa hinder i kulturrevolutionens väg”. Det rapporterades att partiledningarna på sina håll hade ”organiserat röda garden eller tagit de

röda gardena under sin kontroll”, medan ”borgerliga reaktionära satt i kulisserna och manipulerade studenternas och skolelevernas massorganisationer och arbetarnas massorganisationer, utsådde split och oenighet, skapade fraktioner, uppviglade till striden med våldet som vapen och till och med använde allehanda lagstridiga metoder mot de revolutionära massorna”. Diverse arbetsgrupper i de olika skolorna klandrades också för att de skapat ”en allvarlig antagonistisk inställning bland studenterna”. Chou En-lai förklarade i oktober att ”sådana fall är talrika och förekommer över hela landet”, liksom att man planerade åtgärder för att råda bot på dessa missförhållanden ”i flera av de största läroanstalterna i Peking, för att på så sätt statuera exempel och vinna erfarenheter där, innan samtliga delar av landet blir ombedda att göra detsamma”.

En gigantisk uppgift, även om man inskränkte sig till bara Peking. Det visade sig hart när omöjligt att få dessa talrika små och stora grupper att enas om någonting alls. Så till exempel kunde det ofta hända att vissa fraktioner gärna ville befria den eller den personen från hans ämbete, medan andra ville ha honom kvar på sin post. Grupperna kunde omöjligt enas, och till slut kom det till öppen strid. ”Det finns många fraktioner bland er studenter”, suckade Chou En-lai en gång, sedan en och samme tjänsteman hade ”avskedats tre gånger och återinsatts två gånger”. Men han visade ett beundransvärt tålamod; han lovade de röda gardena att de skulle få göra upp saken själva och ”om majoriteten bland er verkligen önskar den saken, så skall vi också avskeda honom”. Tao Chu var tydligen mindre tillmötesgående. Han fällde sarkastiska anmärkningar om den ”breda demokrati” studenterna ägnade sig åt: ”De [rödgardisterna] har hållit val [i sina enheter], men eftersom allesammans har röstat på sig själva, har ingen blivit vald.” Och Lin Piao sammanfattade under ett möte med centralkommittén dystert hela problemet med följande ord: ”Ungdomsarbete är svårt, mycket svårt.”

Lins hjärtasuck gav förmodligen vidsträckt eko också i hans egen Folkets Befrielsearmé, där general Yeh Chienying, som ledde arméns militära utbildningsanstalter och akademier, hade lyckats nå endast mycket blygsamma framgångar med ”korrigeringen”. Dessa läroanstalter framstod som ett specialfall alldenstund de, eftersom de ingick i landets väpnade styrkor, måste bevara en viss grad av disciplin och ”framstå som förebilder och ge ett gott exempel”. De beordrades att under sin revolution hålla sig till sina egna enheter och strikt följa de i6 punkterna och alla andra regler för ett gott uppförande som stadgats av FBA. De fick under inga omständigheter avslöja några hemliga upplysningar om FBA och måste ”avstå från all lyx, från att uppträda som en privilegierad klass, dricka vin, fara på sightseeing och besöka första klassens restauranger” under sina resor. De fick inte heller ta in på hotell eller ”flytta in i någon kapitalists hem”, så som man hade kommit på en del studenter med att göra. I stället skulle de ”utveckla den goda traditionen med hårt arbete och ett enkelt liv” och sova på sina vaddtäckan.

De flesta av krigsmaktens elever bedömdes också som ”goda”, men det fanns också en del ”som inte vet vad de gör”. Några betecknades rentav som ”rabiata” och hade bland annat invaderat krigsmaktens läger och stabsplatser. På kvällen den 8 november stormade en skara rödgardister, som bestod av elever och lärare från de militära högskolorna, in på försvarsministeriets inhägnade område, och det krävdes Chen Po-tas hela auktoritet för att få ut dem därifrån igen. FBA:s skolor och högskolor befann sig vid höstens mitt i ett eländigt tillstånd. Det fanns personer i ledningen som ”fortfarande undertrycker demokratin och förbjuder klasser, avdelningar och skolor att upprätta revolutionära förbindelser och utbyta erfarenheter, så att rörelsen blir en ensam rörelse”. Några av dem gick till och med så långt att de eggade upp ”eleverna att kämpa mot studenter och elever och attackera vänsterelementen”.

Frammot november 1966 hade anarkistiska tendenser och fraktionism reducerat den rödgardistiska rörelsens användbarhet så till den grad att den blivit lika mycket en belastning som en tillgång för ledningen kring Mao och Lin. De åtgärder som vidtogs för att få den under

kontroll igen visade sig i stort sett verkningslösa. Denna förvirring och brist på sammanhållning ledde till att en del rödgardistiska organisationer rentav vädjade om ”omedelbar upplösning och reorganisering av den rödgardistiska rörelsens vägledande organ på alla nivåer, så att rörelsen kan enas”, men förslaget var dödfött. Rörelsen hade förlorat sin levande kraft och gått ner sig i inre stridigheter. Ledningen kring Mao och Lin måste alltså försöka finna en väg ut ur det dödläge som av allt att döma uppstått i dess kamp mot ”de som går den kapitalistiska vägen”.

6. Dödläget bryts

Vintern 1966: Angreppet mot Liu och Teng – Tao Chu opponerar sig – Den nya offensiven – Krigsmakten ingriper – Opposition inom armén – Attacker mot ledningen

Folkets befrielsearmé bör stödja vänsterns breda massor. I fortsättningen bör armén tillfredsställa de sanna revolutionärernas krav på stöd och hjälp från dem. Den så kallade ”icke-inblandningen” är felaktig, för armén blandades in redan för länge sedan.

Mao Tse-tung, januari 1967

Senhösten 1966 ställdes ledargruppen kring Mao och Lin inför ett svårt och betungande val: att antingen välja kompromiss och samexistens – i varje fall för den närmaste framtiden – med dem som ”gick den kapitalistiska vägen”, som den fortfarande inte hade lyckats bringa på fall, eller också sätta in ett nytt angrepp mot dem, genom att vidga kulturrevolutionen till att omfatta också det ekonomiska området. Det första alternativet skulle vara detsamma som ett erkännande av att man hade misslyckats; men det senare innebar en allvarlig risk för att hela det kinesiska folket störtades ut i kaos och svåra umbäranden.

Kulturrevolutionen hade hamnat i ett dödläge. Fortfarande fanns det visserligen ingen organiserad opposition mot Mao, men här och var hade man börjat spjärna emot ordentligt. De röda gardenas attacker kunde visserligen få många människor att bryta samman och erkänna vilka fruktansvärda brott som helst, i hopp om att sedan bli lämnade i fred. Men andra gick vidare med höguret huvud och vägrade att erkänna sin ”skuld”. Vid ett sammanträde med centralkommittén den 23 oktober tvingades Liu Shao-chi att avlägga ett slags självkritik, och erkände därvid att han hade ställt sig kritisk till det stora språnget och begått vissa misstag under kulturrevolutionens begynnelsekedje. Men däremot vägrade han blankt att tillstå att han konsekvent bekämpat Mao eller att han velat ”återställa kapitalismen” i Kina. Andra angripna ledare erkände också att de kanske kunde ha begått misstag, men nekade till att ha begått de större brott som man tillvitade dem, och förvägrade sålunda sina åklagare den triumferande seger dessa var ute efter.

Maoisterna hade misslyckats i sina strävanden att rensa bort den ”handfull ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen” som fortfarande var aktiva på sina poster. De sista mera framträdande personer som avpolletterats var Lu Ting-yi och Lo Jui-ching, som föll den 9 juli respektive den 1 augusti. Sedan dess hade man visserligen avslöjat en del relativt betydelselösa individer, men man hade inte lyckats bli av med någon som var så betydande att hans fall kunde innebära att vågskålen sänkte sig till förmån för gruppen kring Mao och Lin.

Ute i provinserna hade kulturrevolutionen bara påverkat de intellektuella inom partiapparaten – däremot hade den knappast ens skrapat på ytan av den verkliga maktstrukturen, partikommittéerna. Många av partisekreterarna ute i provinserna hade utsatts för angrepp, men mycket få av dem hade faktiskt berövats sin makt. Utöver Peking var det bara ett fåtal städer som hade möblerat om sina partikommittéer. Partikadrerna gick i allmänhet in för att ”vägra att pröva sig själva i den stora proletära kulturrevolutionen” och undvek alla konfrontationer med de röda gardenas. Ibland kunde det hända att ledarna ute i landsorten

utnyttjade de upplysningar som insamlats av arbetsgrupperna i början av kulturrevolutionen till att angripa sina revolutionära motståndare och på så sätt fortsätta sommarens ”vita terror”. ”Detta är felaktigt”, förklarade man på particentralen i Peking. Alla som i kulturrevolutionens första stadier hade brännmärkts som partifientliga av arbetsgrupperna skulle fritas från dessa anklagelser och de data som insamlats för att användas mot dem måste förstöras. Befallningen härom fick dock föga verkan på maktbalansen ute i landsorten, där de kadrer som satt på ansvariga poster inom partiet och den statliga förvaltningen i allmänhet förskansade sig på bästa sätt – och avvaktade vad som komma skulle.

Mot slutet av året manade en del av de ledande i Peking till kompromiss. De kunde stödja sig på sådana argument som att Maos främsta motståndare nu hade avlägsnats från makten eller åtminstone fått sitt inflytande starkt reducerat, och att det skulle vara mindre riskabelt att i fortsättningen använda fredliga metoder för att kringskära deras inflytande ännu mer. Det är svårt att säga om Mao någonsin alls ansåg det möjligt att övergå till dessa mildare metoder. Det förekom vissa tecken på moderation gentemot dem ”som begått misstag i fråga om linjen” tidigare under kulturrevolutionen. Man krävde inte längre att de som gjorde bot skulle acceptera en ”aktiv kritik” och utan att göra motstånd underkasta sig ”ytterligtgående ord eller handlingar” från de ”revolutionära massor” som kritiserade dem.

I januari meddelades att Mao gått med på att personer som begått misstag hellre borde få stanna kvar på sina poster, övervakade av massorna, än bli avskedade genast. Det påstods också att han sagt att alla de krafter som kunde förenas – till vänster, i mitten och till höger – också borde förena sig, och att han anklagat de som hävdade att bara vänsterelementen borde ena sig för att vara ”puritaner på vänsterkanten”. En del utomstående iakttagare tolkade tveksamt detta som ”den första skymten av en kompromisslösning”. Och det förbådade också de senare försöken att skapa ”revolutionära allianser” omfattande 95 % av kadreerna och folket och riktade mot den lilla ”handfull” onda människor som stod utanför. Men vad gruppen kring Mao och Lin verkligen talade om var inte några kompromisser med dem som gick den kapitalistiska vägen, utan nya sätt och metoder att isolera sina fiender och ge dem dråpslaget.

Angreppet mot Liu och Teng

Dödläget bröts slutligen genom ett trefrontsangrepp mot de ”kapitalistiska maktinnehavarna” i partiet, mot Maos motståndare inom industrin och jordbruket och mot de personer inom FBA som opponerade sig mot Maos militära linje och framför allt mot den roll armén hade tilldelats inom kulturrevolutionen. Första skottet föll den 23 november, då väggtidningar och andra inofficiella ”nyhetsmedia” satte in de första offentliga angreppen mot Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping, som anklagades för att vara ”den partifientliga gruppens ledare”. Dessa anklagelser hade visserligen varit en offentlig hemlighet sedan lång tid tillbaka, men detta var första gången de skreks ut från väggarna. De måste ha inspirerats och utformats av personer med intim kännedom om offrens bakgrund och tillgång till partiets officiella arkiv, för väggtidningarna gav citat ur tal vid partikongresserna ända tillbaka till 1945. De båda ledarna framträdde visserligen tillsammans med Mao på ett massmöte två dagar senare, men angreppen trappades oavbrutet upp mer och mer och fick sin klimax i öppna rödgardistiska demonstrationer mot de två i slutet av december och början av januari. De anklagades för att inom partiet vara ”resenärerna nummer ett och två på den kapitalistiska vägen”, för att sprida ”Chrusjtjovs svarta gift” i Kina, för samröre med den revisionistiska linjen vid det sovjetiska kommunistpartiets tjugonde partikongress (år 1956), för att ha sökt driva en kapitalistisk och revisionistisk politik i landets inre angelägenheter, och för att i största allmänhet ha varit motståndare till ordförande Mao och hans politik. Man krävde att en nationell folkkongress

skulle inkallas för att avlägsna dem från deras ämbeten (något som ännu inte gjorts sommaren 1969).

I fortsättningen visade sig Liu och Teng aldrig offentligt; de bodde fortfarande kvar i Chungnanhai – ett förbjudet område med ämbetsrum och bostäder för de högsta partiledarna, i direkt anslutning till de gamla kejsarpalatsen i Peking – men kritiserades energiskt vid massor av privata möten, som bevistades av utvalda rödgardistgrupper. Men däremot slog myndigheterna dövörat till för rödgardisternas gång på gång upprepade krav om att de skulle släpas ut i ljuset. Den saken förbryllade många iakttagare. Orsaken kan emellertid ha varit att gruppen kring Mao och Lin hade större nytta av att bevåra Liu och Teng onäpsta som levande ”varnande exempel” för hela partiet. Det faktum att de aldrig direkt nämndes vid namn i tidningarna (ända fram till i oktober 1968 kallades Liu regelbundet bara ”Kinas Chrusjtjov”) kan ha berott på att vissa framstående medlemmar av ledarskiktet inte ville att de skulle schavottera offentligt med namns nämnande. De 16 punkterna från augusti 1966 hade också rymt ett stadgande om att ”om personer som kritiserats skall nämnas vid namn i pressen skall detta beslutas efter diskussion med partikommitté på samma nivå, och i många fall föreläggs partikommitté på högre nivå för godkännande”, och törhända fann gruppen kring Mao och Lin det mindre lämpligt – eller alltför svårgenomförbart – att avslöja Liu och Teng i den officiella pressen.

Andra av de ledande ”på den kapitalistiska vägen” var emellertid mindre väl skyddade. Den elfte sessionen i augusti hade tydligen tillsatt en särskild kommission med uppdrag att undersöka ”Peng Chens brott”. Kanske hade kommissionen också nått fram till vissa slutsatser då ett sjuttiofem röttgardister från tre olika högskolor för dramatik, film och musik den 4 december klättrade över staketet kring Peng Chens hus i Peking, skar av telefontrådarna och tog sig in till den förre borgmästaren i Peking, ”det svarta bandets värste banditledare”, och släpade upp honom ur hans säng, så skräckslagen att han darrade i hela kroppen och inte ens förmådde klä på sig själv. Tydligt arresterades också fem andra medlemmar av ”svarta bandet” samma kväll, däribland två tidigare ställföreträdande kulturministrar, Lin Mo-han och Hsia Yen, och diverse andra framträdande medlemmar av KKP:s propagandaavdelning och partikommittén i Peking. Senare arresterade rödgardisterna också Cho Yang, Lu Ting-yi, Lo Jui-ching och Yang Shang-kuan, allesammans framstående partiledare som avlägsnats från sina poster redan under sommaren.

De släpades nu inför flera olika folkmöten. Från det sista av dessa, som hölls den 4-5 januari i Arbetarnas sporthall i Peking, berättar rödgardistiska källor att ”de rödgardistiska aktivisterna slog Peng Chen, Lu Ting-yi, Lo Jui-ching, Yang Shang-kuan och andra spöken och vidunder till golvet och satte fötterna på dem. Då skallade väldiga vågor av applåder genom hela möteslokalen. ...” Tidigare hade man i rödgardistiska publikationer krävt att Peng, Lo och Yang skulle ställas inför rätta och avrättas, eftersom de enligt rödgardisterna alla fyra hade varit inblandade i en kontrarevolutionär sammansvärjning under Pengs ledning. Enligt vad Lin Piao hävdade den 23 januari skulle det rentav ha rört sig om ett försök till militärkupp: ”Denna grupp förenade angreppen med ord med bruket av våld. ... De hade sammanställt en teoretisk grundval för att därmed söka försäkra sig om folkets stöd i händelse av val. I händelse av en väpnad konflikt ämnade de söka försäkra sig om soldaternas stöd. ...”

Dessa förnyade angrepp och detta våld mot personer som redan störtats kunde dock inte föra segern närmare för gruppen kring Mao och Lin. ”Att slå hunden i vattnet” var snarare bara ett försök att väcka ny tillförsikt hos revolutionärerna, som snart nog skulle ställas inför utmaningar utan motstycke. I början av november hade de röda garderna i Peking av medlemmar av CK:s grupp för kulturrevolutionen fått besked om att man ämnade låta kulturrevolutionens nästa stadier få formen av en ”revolution” på fabrikerna, men att det skulle bli rödgardisternas

egen sak att bestämma exakt hur den skulle genomföras; ledningen skulle nöja sig med att bara ge vissa riktlinjer.

Tao Chu opponerar sig

Detta ”nya stadium” i kulturrevolutionen manifesterades med ett stort möte den 28 november med 20 000 ”revolutionära arbetare inom litteraturen och konsten”. Därmed hade Maos hustru åter hamnat i en nyckelställning; enligt Chou En-lai kunde detta nya stadium inte ”skiljas från kamrat Chiang Chings ledande roll”. Vid mötet förkunnades att Pekingoperaensemblen, den filharmoniska orkestern och balettensemblen nu införlivats med FBA. Ett hotfullt varsel om arméns ökande makt på den civila sektorn, som måste ha oroat de män i partiet och staten som såg hur deras makt och inflytande allt mer naggades i kanten. Det påstods att de konstnärliga grupperna själva skulle ha motsatt sig åtgärden, för att inte tala om kulturministeriet, vars personal fortfarande anslöt sig till den antimaoistiska linjen; bara några veckor senare avskedades kulturministern själv, Hsiao Wang-tung. En av de som drabbades hårdast var partiets propagandachef Tao Chu, vars departement var ansvarigt för dessa kulturella institutioner. Trots att han bevistade mötet den 28 november hade han (mot alla förväntningar) inte ett ord att komma med om åtgärden i fråga, och inte heller lovprisades han av någon av talarna – Chou, Chen Po-ta och Chiang Ching – för det arbete han nedlagt på propagandaområdet sedan han övertog det från den avskedade Lu Ting-yi. Detta var det första klara tecknet på något som det hade glunkats om sedan en tid tillbaka, nämligen att också Tao Chu nu var mäkta illa ute.

Men här gällde det långt större ting än vem som skulle vara högste chef för de konstnärliga grupperna i Peking. Tao var en ärelysten man och hade redan väckt en hel del avoghet bland sina kolleger i ledningen, när han vid den elfte sessionen upphöjdes till fjärde platsen i partihierarkin och därvid gick förbi många äldre och mer beprövade ledare. Enligt Chou kritiserades Tao redan från början av andra ledare inom partiet, ”men var ändå lika öppet arrogant”. Vissa iakttagare har betraktat Tao Chu som Lin Piaos protegé och hänvisat till att de två tidigare varit intima kolleger i Kantons militärområde, och sammankopplat hans avskedande med en tillfällig tillbakagång för Lin (från slutet av november och fram till den 19 april visade sig Lin Piao inte offentligt en enda gång). Vissa antydningar om att Lins ställning försvagats ges också av en del fördold kritik mot honom i väggtidningar i Peking, där man citerar viss opposition mot honom i kommissionen för de militära angelägenheterna och beskyller honom för att vara okunnig om marxismen. Den troligaste förklaringen lär emellertid ändå vara att det var Tao Chus egen brinnande ärelystnad – och vissa meningsskiljaktigheter med andra ledare rörande vissa sidor av partiets politik – som satte honom i klistret.

Det kan mycket väl ha varit just Tao Chu man åsyftade när partiets tidning *Röda Fanan* i oktober klagade över att vissa personer ”viftade med ‘röda fanor’ för att bekämpa den röda fanan”, vilket i klartext betydde så mycket som att dessa personer dolde sig bakom en låtsat revolutionär hållning för att desto bättre kunna bekämpa revolutionen. ”Får de bara den minsta möjlighet kommer de att smida planer för att tillskansa sig ledningen över partiet, armén och regeringen. De är de allra farligaste och själva ärkefienden.” Det är omöjligt att säga något säkert om vari Taos verkliga brott bestod. Så mycket står dock klart som att han tydligen visade en avsevärt svalare entusiasm för den revolutionära massrörelsen än en del av sina kolleger i högsta ledningen. Han anklagades också snart av rödgardister, som tydligen hade stöd på mycket hög ort, för att försöka kväva de rödgardistiska initiativen och kallades för ”revisionismens huvudrot”. Och det finns ett slags förklaring till deras missnöje. Tao var den till rangen högste av de sju högre partiledare som fick ta den värsta stöten vid de röda gardenas anstormning mot partiets ”mottagningscentral” i Chungnanhai i oktober och november. Han var direkt tvungen att göra sig impopulär genom att motsätta sig många av

rödgardisternas krav, både kraven att han skulle tala med dem och önskemål om materiellt stöd i form av till exempel propagandabilar och bilar. Han försökte få dem att avstå från att ge sig in i Chungnanhai och andra viktiga particentra, något som de mer extrema ibland dem försökte sig på gång på gång, och bad dem också att vänta med att ge sig på utläningar. Han uppmanade dem också att hålla sig borta från radion, *Folkets Dagblad* och *New China News Agency* och också och framför allt från departementet för den allmänna säkerheten. Och det kan kanske vara signifikativt att högt placerade ”resenärer på den kapitalistiska vägen” bara några få veckor senare avslöjades på alla de tre sistnämnda ställena, kritiserades och avskedades, delvis för att de varit anhängare till Tao Chu.

Den nya offensiven

Tao Chu tycktes inte ha haft någonting att invända mot de nya riktlinjer för jordbruket och industrin som infördes av ledningen kring Mao och Lin, men däremot hade han, enligt den som så småningom efterträdde honom som ledare för propagandaministeriet, Wang Li, motsatt sig att revolutionen utvidgades till att gälla också de statliga byråerna och departementen. Så länge Tao satt kvar på sin post uppträdde man, enligt Wang, ”mycket svalt [i dessa institutioner] och ingen revolution genomfördes”. Wang hävdade också att Tao dessutom hade ”motsatt sig arbetarnas och böndernas deltagande i revolutionen”, ett påstående som dock rimmade mycket illa med det faktum att Tao var en av de första som gav sin välsignelse åt denna tendens, när han den 13 december förklarade att ”för att kunna vinna nya segrar måste [kulturrevolutionen] föras vidare till byarna och fabrikererna”.

Redan i mitten av november hade man börjat överväga en sådan politik, och den 9 december gjordes den officiell i och med att centralkommittén i ett 10-punktsdirektiv meddelade studenterna att de ”planerligt bör gå ut till fabriker och gruvorna för att knyta revolutionära band och utbyta revolutionära erfarenheter med arbetarna under deras fritid” och genom arbete och studier ”diskutera kulturrevolutionens problem” med dem. Fabriker och gruvornas direktorer fick besked om att de måste underkasta sig massornas dom och inte hade ”tillåtelse att angripa och vedergälla”, inte heller att ”göra avdrag i lönerna och avskeda arbetare därför att dessa framfört kritik och bringat allehanda fakta i dagen”.

Detta direktiv följdes sex dagar senare av ett nytt 10-punktsdirektiv om kulturrevolutionen ute på landsbygden. Detta var något mera försiktigt avfattat än direktivet av den 9 december; men studenterna uppmanades dock att organisera sig för ”att dra ut på landsbygden och upprätta revolutionära förbindelser, äta, leva och arbeta tillsammans med de fattiga och de lägre medelklassbönderna och delta i den stora kulturrevolutionen ute på landsbygden”. De fattiga och de lägre medelklassbönderna skulle bilda själva ryggraden i de styrkor som ”utrensade den lilla handfull ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen och godsherrarna, de rika bönderna, kontrarevolutionärerna, de dåliga elementen och de otillräckligt reformerade högerelementen” ute på landsbygden. I detta syfte skulle de organisera egna röda garden, där man uteslöt ”söner och döttrar till de ledande kadren på de olika nivåerna ute i landsbygdskommunerna”.

Dessa nya direktiv innebar en direkt brytning med de tidigare stadganden som första gången framfördes av Chou En-lai den 15 september och talade om att ”rödgardisterna och de revolutionära studenterna ... skall för närvarande inte dra ut till fabriker på *hsien*-(läns-)nivå och därunder, och till folkkommunerna ute på landsbygden, för att upprätta revolutionära förbindelser där”. Denna förändring fick sin offentliga hallstämpel den 26 december, då *Folkets Dagblad* innehöll en uppmaning att vidareföra kulturrevolutionen till industriföretagen och gruvorna. Man hävdade i denna artikel att ”den politiska ideologin, ledningen och direktionerna [på många håll] är mer eller mindre starkt utsatta för kapitalistiska, revisionistiska och till och med feodala påverkningskraftar”. Nyårsledaren i *Folkets Dagblad* och

Röda Fanan berörde att ”den stora proletära kulturrevolutionen skall genomföras i stor skala i fabrikerna och ute på landsbygden ... man bör energiskt plädera för att de revolutionära studenterna, lärarna och intellektuella skall gå ut till fabrikerna och landsbygdsområdena på ett planerat och organiserat sätt, för att integrera sig med massorna av arbetare och bönder ... Varje invändning mot [denna politik] är falsk och felaktig.”

Detta var förvisso ett djärvt drag från Mao-Lin-gruppens sida, en satsning som måste stöta på förbittrat motstånd inte bara från dem som ”gick den kapitalistiska vägen” utan också inom det egna lägret. De måste ha varit medvetna om att detta nya schackdrag innebar en allvarlig risk för oordning och kaos inom hela det kinesiska näringslivet. De var också beredda att godta vissa förluster, men samtidigt var de fast beslutna att hålla dessa förluster nere vid ett minimum.

Krigsmakten ingriper

Mao-Lin-gruppens verkliga trumfkort var FBA, som hittills hade suttit på avbytarbänken och tjänstgjort som en yttersta garanti för den maoistiska segern. I sju års tid hade krigsmakten förberetts för denna roll under LM Piao's ledning – men i oktober antydde Lin Piao själv att det fortfarande fanns olösta problem att brottas med också inom armén: ”Läget är på en och samma gång både komplicerat och inte särskilt komplicerat, det förekommer motsättningar men samtidigt finns det inga motsättningar.” En annan av arméns högsta ledare, Hsiao Hua, erkände att krigsmakten måste rycka upp sig om den inte skulle sacka ”efter det rådande läget och efter folket över hela landet”. Och enligt andra källor hade man haft en del problem och bekymmer inom olika delar av FBA. Inom underhållstjänstens ledning hade man under sommaren haft ”en hård, rasande, komplicerad och oviss kamp”, där maoisterna temporärt hade avgått med segern. Inom flyget hade man haft en ”strid som fick jorden att darra” mellan vissa av dem ”som gick den kapitalistiska vägen” och som försökt tillskanska sig ledarskapet, och en revolutionär minoritet, som slutligen ”vunnit en stor seger”. Och flottan tycks också den ha haft liknande problem.

Ändå måste ledningen kring Mao och Lin ha varit övertygad om att dessa problem inom FBA var utan större betydelse, för nu beslöt man alltså att direkt låta armén gripa in i maktkampen: ”Under denna proletariats stora kamp för att gripa makten från bourgeoisien, måste FBA fast och bestämt ställa sig på de proletära revolutionärernas sida och resolut stödja och hjälpa de proletära revolutionära vänsterelementen. ... Den måste ge aktivt stöd åt de breda massorna av revolutionära vänsterelement i deras kamp för att gripa makten. När äkta proletära vänsterelement anhåller hos krigsmakten om hjälp, måste denna sända soldater som ger dem positivt stöd. ... Om [kontrarevolutionärerna] tillgriper våldet som medel, måste krigsmakten slå tillbaka med våld. ... Alla tidigare direktiv om att krigsmakten inte får blanda sig i den stora kulturrevolutionen på lokala nivåer och övriga sådana direktiv som strider mot den anda som rekommenderas ovan förklaras härmed av noll och intet värde.”

Detta avgörande direktiv utfärdades av högsta ledningen först den 23 januari. Men själva denna politik såsom sådan hade enligt Mao själv redan varit fastlagd sedan en tid tillbaka: ”Talet om en så kallad ‘icke-inblandning’ är felaktigt, för armén blandades in redan för länge sedan.” FBA:s övertagande av de fyra kulturinstitutionerna i Peking i november var väl förmodligen krigsmaktens första direkta inblandning i de politiska angelägenheterna, och genomfördes den gången för att rädda Chiang Chings och hennes minoritetsgrupp av revolutionära vänsterelement från ett generande nederlag. I ett tal den 3 januari meddelade Chou En-lai sedan att FBA:s medverkan nu blivit en officiellt fastslagen politik: ”Under [kulturrevolutionens] första period var arméns förnämsta uppgift att svara för skyddet av lagen och ordningen, att stärka krigsmaktens leder och att studera Mao Tse-tungs tänkande. Under den nu pågående fasen är dess huvuduppgift att på alla de sätt bistå de röda rebellerna i

deras kamp för att överta makten över hela landet. Nu är det helt uppenbart vilka som är våra fiender och vilka som är våra vänner. Under sådana omständigheter kan och måste krigsmakten delta i alla politiska rörelser och verksamheter. Som en följd härav bemyndigades FBA i början av januari att skrida till aktion vid flera olika tillfällen inom Pekingregionen, i Kanton, Lanchow, Shensi och framför allt i Shansi, där FBA den 12 januari hjälpte de lokala revolutionärerna att gripa makten: ”Om vi inte fått detta stöd av de förband ur krigsmakten som var stationerade i Shansi, skulle maktövertagandet här ha varit helt ogenomförbart”, rapporterade en revolutionär från Shansi i februari till Mao. Detta maktövertagande blev en förebild att efterlikna för hela landet.

Opposition inom armén

Denna nya politik att låta FBA direkt gripa in i de lokala maktövertagandena väckte tydligt och klart en hel del motstånd på olika håll, däribland också inom FBA självt. Det är tänkbart att just den saken var det verkliga skälet till det plötsliga avskedandet av Tao Chu. Tao hade en lång tjänstgöring bakom sig som politisk kommissarie i Kantons militärområde – representanten för partiet som hade att se till att det var ”partiet som behärskade geväret” och inte tvärtom. Åtskilliga civila ledare, och säkert också Tao Chu, måste ha blivit allt mer oroade över FBA:s växande inflytande över partiet och hela den civila sektorn. Troligen slog väl konflikten ut i öppen låga när FBA också började nagga på kulturministeriets och Taos eget propagandaministeriums auktoritet – Tao måste ha uppfattat den utvecklingen inte bara som ett direkt brott mot Maos kungssord om att det måste vara partiet som behärskade krigsmakten och inte tvärtom, utan också som ett klart hot mot hela partibyråkratin och hans egen ställning, framför allt om denna utveckling fick fortsätta och gå ännu längre. Och om Tao Chu reagerade på detta sätt, kan han mycket väl ha fått stöd också av ledare inom själva FBA.

Dessa militära ledare måste ha oroats av den uppenbara risk som denna ”interventionspolitik” innebar för den inre sammanhållningen hos de väpnade styrkorna. Trots att armén enligt vad man konsekvent hävdade orubbligt stödde gruppen kring Mao och Lin, hade den redan ansträngts mycket hårt under kulturrevolutionen. Skulle man nu också ställa den inför den hart när omöjligt svåra uppgiften att ”stödja vänstern”, måste detta med till visshet gränsande sannolikhet leda till insubordination inom dess egna led. Den 3 januari uppmanade Chou En-lai själv alla och envar att ”se till att det inte blir oordning inom armén”. Kulturrevolutionen kunde omöjligt genomföras på samma sätt inom FBA som i andra institutioner, sade han, och därför var det ”absolut förbjudet att kritisera arméns befäl och kadrer på samma sätt som man kritiserar civila personer”. Det förefaller emellertid som om hans varningsord inte skulle ha haft någon verkan alls vare sig i eller utanför armén. Motståndet mot den nya ordningen bubblade snabbt upp till ytan inom FBA och den 11 januari sparkades ledaren för gruppen för kulturrevolutionen inom armén, Liu Chih-chien, och ersattes av Hsu Hsiang-chien, som fick madame Chiang Ching vid sin sida som ”rådgivare”. Denna nya grupp skulle ”inleda ett nytt stadium i den stora proletära kulturrevolutionen inom vår armé, rensa ut reaktionärernas onda inflytande bland soldaterna, inleda en hänsynslös kamp mot den lilla klicken av kapitalister bland de maktavande och det ytterligt obetydliga fåtalet borgerliga element inom krigsmakten”. Kampen mellan Maos revolutionära linje och den borgerliga linjen sades vara ”hård och komplicerad”, de som gick den kapitalistiska vägen tillgrepp ”alla upptänkliga konster och knep för att ställa till med bråk” och ”kokar ihop nya sammansvärjningar och regisserar nya motangrepp. ... De försöker kväva den stora proletära kulturrevolutionen inom armén genom att angripa den revolutionära vänstern, undertrycka massrörelsen och leda in angreppen mot andra mål för att på så sätt skydda sig själva.” En del av dessa element förnekade blankt att det alls behövdes någon kulturrevolution inom armén och andra stödde ledningen i ord men inte i handling. Ytterligare andra kritiserade Mao-Lin-gruppens handlande och åtgärder som ”emotionella”, ”extrema” och ”på villovägar från principerna”.

En del av dessa som påstods ”gå den kapitalistiska vägen” inom krigsmakten skulle snart utspelas av motståndarna. En av dem var Ho Lung, som ännu så sent som föregående sommar hade stått ”sida vid sida” med Mao vid de stora rödgardistmötena. Den gamle marskalken, en av de tre vice ordförandena i centralkommitténs kommission för de militära angelägenheterna, ursprungligen en gammal banditledare som på 1920-talet hade anslutit sig till partiet och bland annat hade lett det Nanchanguppror 1927 som markerade den kinesiska röda arméns födelse, anklagades nu för att vara ”en ärelysten gangster”. Han kallades ”en tidsinställd bomb vid Mao Tse-tungs och Lin Piaos sida, regissören bakom scenen för den kontrarevolutionäre Lo Jui-ching” och beskylldes för att vara medlem av Peng Chens ”partifientliga grupp”. Desutom hade han konspirerat med flottans politiske kommissarie och lett sina anhängare i Tibet, Szechwan och Sinkiang i ett försök till statskupp. Hårda angrepp riktades också mot den legendariske gamle åttioåringen marskalk Chu The, som vid det här laget hade dragit sig tillbaka och inte längre deltog aktivt i statens affärer. Under den kommunistiska revolutionens tidigare år hade Mao och Chu varit oskiljaktiga; faktiskt hade många trott att de var en och samma person – Chu Mao. Ändå anklagades han nu i januari för att vara en gammal krigsherre som för fyrtio år sedan hade infiltrerat sig i partiet och en ”handlingens man”, som ”varit motståndare till ordförande Mao alltsedan Chinggangshantiden [1928]”.

Till och med chefen för den ytterst viktiga generalpolitiska avdelningen, Hsiao Hua, råkade in i ett farligt kulregn. Han hade varit en av kulturrevolutionens nyckelgestalter inom FBA, men den 20 januari kom det upp en del väggtidningar som krävde att han skulle avskedas, och snart därefter kritiserades han av Chiang Ching och Chen Po-ta för att ha fört in Liu Chih-chien i FBA:s grupp för kulturrevolutionen. Man gick så långt att man tog ut soldater från FBA på gatorna och lät dem hojta slagord mot Hsiao Hua. Han återinsattes emellertid på sin post, sedan Chou En-lai kommit till hans undsättning och förklarat att ”det finns vissa problem rörande Hsiao Hua, men dessa kommer att lösas inom centrala utskottet för de militära angelägenheterna”. Stridens vågor fortsatte dock att svalla höga kring Hsiao, ända tills han ett halvt år senare avskedades definitivt.

Attacker mot ledningen

Angreppen mot Tao Chu och partiets propagandaministerium utvidgades snabbt till att gälla också de ansvariga för olika massmedia. Dessa hade redan tidigare under kulturrevolutionen fått lida en hel del, och FBA:s Befrielsearméns Dagblad hade ersatt partiets *Folkets Dagblad* som Kinas inflytelserikaste tidning ”under vice ordförande Lin Piaos personliga kontroll”. Många tidningar hade dragits in och andra hade förändrats så grundligt att de var nästan oigenkännliga. De som fortsatte att komma ut var ofta direkta kopior av *Folkets Dagblad* både till utseende och innehåll. *Folkets Dagblad* hade också den undergått en radikal förändring; redan under sommaren hade formatet ändrats och på hösten hade den fått en ny utgivare. Förra chefen Wu Leng-hsi, som samtidigt var chef för den officiella statliga telegrambyrån, hade ingått i den femmannakommitté under Peng Chen som sammanställt ”februari-rapporten”.

Den nye utgivaren var samtidigt verkställande chefredaktör för *Befrielsearméns Dagblad*. Han hette Tang Pingchu, och den personal han förde med sig lade vantarna på närmare hälften av de ledande redaktionsposterna på *Folkets Dagblad*. Men både han själv och Hu Chih (den statliga telegrambyråns nyhetschef) hade, enligt senare upplysningar, placerats på dessa poster av Liu Chih-chien, som påstods tillhöra Tao Chus handgångne män. Tao Chu hävdade att han delade ansvaret för tidningen med Chen Po-ta, som, förklarade han, ”utövade ett mycket bestämt herravälde”. När Tao föll, föll också Liu, Tang och Hu som dominobrickor, och de lokala tidningarna på olika håll i landet följde snart exemplet och befriade sig från sådana redaktörer som beskylldes för att vara ”partifientliga”. Bland dessa tidningar märktes

Shanghais båda inflytelserikaste avisor, *Wen Hui Pao* och *Befrielsearméns Dagblad*, som togs om hand av revolutionärerna den 4 resp. 6 januari. För *Wen Hui Paos* del var detta det andra maktövertagandet; *Befrielsearméns Dagblad* hade haft besvärigheter redan i oktober, då revolutionärerna i Shanghai stormade dess officin.

En del provinsiella och lokala radiostationer som kontrollerades av sådana ”som gick den kapitalistiska vägen” tystades antingen helt eller övertogs av FBA. I det sistnämnda fallet beordrades de att ”upphöra med att sammanställa och utsända lokala program” och bara vidarebefordra de program som utsänds av den centrala radiostationen (Radio Peking)”. TV-sändningarna upphörde; bara i sällsynta undantagsfall kunde det hända att man sände ut ett massmöte i Peking eller någon ny politiskt betydelsefull opera eller ett dito skådespel.

På detta sätt rullade stötvågorna från angreppet på centrala propagandadepartementet och därmed sammanhängande organ fram genom hela nationen. En del av dessa angrepp inspirerades från officiellt håll, medan andra genomfördes helt på rödgardisternas initiativ. Detta ledde till en tämligen allmän förvirring beträffande vilka som var ”inne” och vilka som var ”ute”. I december hade sex av de elva vice premiärministrarna utsatts för rödgardistiska anfall: utrikesminister Chen Yi, ordföranden i den statliga planeringskommissionen Li Fu-chun, ministern för den allmänna säkerheten Hsieh Fu-chih, finansminister Li Hsien-nien och jordbruksminister Tan Chen-lin (alla dessa, med undantag av Tan, var dock fortfarande i aktiv tjänst i Peking ännu så sent som 1968). En hel rad ministrar och viceministrar hade också utsatts för angrepp, och samma sak gällde ledande medlemmar av statsrådets olika utskott, överdomaren i högsta domstolen och andra höga ämbetsmän. Till och med Chou En-lai hamnade i januari i skottgluggen för diverse väggtidningar. Han anklagades för att ha försvarat sina fem vice premiärministrar, förbjudit allt bruk av våld mot Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping och i största allmänhet ha försökt sätta munkorg på de röda gardena. Chou försvarades emellertid på andra väggtidningar och försvarade sig också själv mot dessa angrepp, som i huvudsak stammade från en organisation, ”Den 16 maj”, som representerade mycket ytterliggående vänsteråsikter: ”Jag är fullt beredd att godta sådan kritik som ges i goda avsikter ... och om jag har begått misstag, tänker jag också korrigera dem. ... Men jag vägrar att godta ondskefull och lömsk kritik.”

Sporadiska angrepp förekom också mot framstående medlemmar av gruppen för kulturrevolutionen. Chiang Ching kritiserades för att ha överskridit sina befogenheter och för att uppträda som om hon hade större auktoritet än Mao. Kang Sheng kallades till förhör av de röda gardena för att stå till svars för sin roll vid februarirapportens tillkomst. Men ledningen gick bara envist vidare, utan hänsyn till sådana ting, fast besluten att ställa kulturrevolutionen på det yttersta provet bland Kinas arbetare och bönder.

7. Från röd till vit terror

Januari–mars 1967: De rebelliska arbetarna – Tumult i städerna – Shanghaikommunen – Ekonomismens onda vind – Kontraktsarbetarna – Böndernas klagomål – FBA tar över – Strävan till moderation

I sex års tid har man bedragit oss. Man påstod att jordbruken var underbara, med traktorer och allt möjligt, och lockade oss att fara dit och delta i arbetet. Men varför dog i så fall en del människor, varför begick en del självmord, varför hamnade andra i fängelse? Det var inte alls någon persiko-trädgård, och inte heller det ideal man målade ut för oss.

Väggtidning i Shanghai, februari 1967

Gruppen kring Mao och Lin hade räknat med en del sammandrabbningar och ekonomiska förluster när den lät de röda gardena välla in över landets industri och lantbruk. Chou En-lai erkände att ”en sådan världsomskakande rörelse utkräver naturligt nog ett visst pris inom

produktionen på vissa områden. Den saken tog vi med i beräkningen redan i förväg.” Men säkert hade ledargruppen aldrig räknat med den oerhörda förvirring, det kaos, som nu drabbade Kina.

Från slutet av december och långt in i februari 1967 förekom oavbrutet och i hela landet enorma arbetsnedläggelser i fabriker och allvarliga strider i dessa och på järnvägarna. De strejkande samlades från alla håll och i tusentals till Peking, för att lägga fram sina vittomfattande krav på bättre arbetsförhållanden och sina klagomål mot rödgardisternas uppträdande; andra arbetare stannade kvar på hemorten och organiserade motståndet mot de röda gardernas anlopp. Stora bondemassor kom in från landsbygden för att bistå arbetarna i deras kamp. På många håll kom det till direkta strider med allvarlig blodsutgjutelse mellan arbetarna och rödgardisterna. Genom att muta och beskydda de arbetare som stod under deras jurisdiktion, kunde Maos motståndare avleda de röda gardernas angrepp och lyckades ofta nog åstadkomma fullständigt kaos i det ekonomiska livet. Utifrån sett verkade alltsammans som ett fullständigt sammanbrott för själva den nationella enheten, och vissa iakttagare talade till och med om ”inbördeskrig”. Så långt gick det visserligen aldrig, men hotet om en sådan katastrof ruvade tungt vid horisonten.

De rebelliska arbetarna

Ledningen kring Mao och Lin hade visserligen tänkt sig att de röda garderna åtminstone delvis skulle kunna användas för att driva igenom dess politik på det ekonomiska området, men fraktionismen och den allmänna bristen på disciplin hade i stor utsträckning reducerat rödgardisternas användbarhet och alltså gällde det nu att båda upp nya styrkor till dessa nya uppgifter. Dessa styrkor rekryterades i stor utsträckning bland de mer ”revolutionära” arbetarna i städerna och landsbygdens fattiga och medelstora bönder. Samtliga kinesiska arbetare var organiserade i den Allkinesiska fackförbunds federationen, som var ett av Liu Shao-chis och Teng Hsiao-pings starkaste fästen. Denna landsorganisation upplöstes nu den 26 december och i stället upprättades något som kallades den Allkinesiska rebell federationen av röda arbetare. Samtliga medlemmar i denna nya organisation kom från den gamla landsorganisationen, men måste tydligen ha sållats omsorgsfullt innan de godtogs som ”revolutionära rebeller”, deras egen beteckning på sig själva. Den gamla federationen anklagades för att ha låtit sig ledas av ”kapitalistiska element” och för att ha följt Liu Shao-chis, Teng Hsiao-pings och Peng Chens ”revisionistiska” linje.

Mao-Lin-gruppen hoppades kunna ge den nya organisationen den landsomfattande spridning som dess namn antydde, men lyckades aldrig åstadkomma den saken. I fortsättningen hörde man inte mycket av rebell federationen. I stället växte det upp massor av militanta ”rebellorganisationer” över hela landet, ofta nog i öppen strid med varandra och fristående från varje central ledning. Därtill kom att lika militanta konservativa arbetarorganisationer också de snabbt växte fram mer eller mindre spontant över större delen av landet. På bara några veckor hade arbetarrörelsen hunnit bli lika splittrad och odisciplinerad som den rödgardistiska rörelsen. Den 24 januari hade man enligt uppgift 111 olika rebellorganisationer i Shanghai, 54 i Wuhan, 87 i Kiangsi, 42 i Chinghai, 300 i Lhasa och så vidare. Som vi så småningom kommer att bli varse involverades också bönderna i dessa strider i städerna, för att inte tala om de många rödgardistiska organisationer som vräkte ytterligare bränsle på splittringens bål.

Denna uppsplittring av rebellrörelsen åstadkoms snarare av dem som hade personligt intresse av att *status quo* bevarades än av den rödgardistiska rörelsen själv – de frågor striden gällde där var ofta mycket triviala och barnsliga. De vanliga arbetarna i fabriker, butikerna och kontoren hade sitt levebröd att försvara, och stöddes ofta av ämbetsmän som naturligtvis gärna ville bevara det som de själva gjort så mycket för att skapa. När rödgardisterna och rebellerna, som oftast var i minoritet, började ”bombardera” partihögkvarteren och de statliga

byråerna, attackera fabriker och företag och kräva avskaffande av alla bonus, system med arbetspoäng, särskilda sociala förmåner och andra privilegier för kadrer och arbetare, blev den naturliga reaktionen ett hårt motstånd mot deras angrepp.

Mönstret upprepades i provins efter provins; små revolutionära grupper gick till storms mot de etablerade ”makthavarna” i provinshuvudstäderna och andra större centra och försökte ofta invadera partibyråerna och de statliga organen eller gripa makten i viktiga industriföretag, på tidningar och radiostationer. ”Makthavarna” organiserade sina egna anhängare i ”skära” rödgardistiska och rebelliska enheter och motsatte sig ibland vänsterrevolutionärernas angrepp med vapen i hand. I sådana öppna sammandrabbningar brukade vänsterelementen, som var numerärt svagare, normalt dra det kortaste strået, men frågan om vem som slutligen skulle avgå med segern berodde på krigsmakten. Om FBA vägrade att komma till vänsterelementens undsättning eller – ännu värre – rentav stödde de konservativa krafterna, skulle man säkert få en ny period av ”vit terror”, då vänsterelementen direkt förföljdes av myndigheterna. Understundom hände det också att vänsterelementen lyckades kasta sina motståndare ur sadeln, ofta genom direkta ingripanden från de högsta ledarna i Peking och sådana förband som var lojala mot dessa. På andra håll höll sig de konservativa envist kvar vid makten, trots upprepade försök att beröva dem den. Understundom kom det också till kompromisser, men i vissa fall var de konservativa krafterna så starka att Mao-Lin-gruppen i praktiken – om också inte i teorin – avstod från alla vidare försök att ”gripa makten” och lämnade motståndarna i fred.

Tumult i städerna

Det första offret sedan kulturrevolutionen utvidgats till att omfatta också det ekonomiska livet blev järnvägarna. I december förklarade de järnvägsanställda att det var deras tur att ”utbyta revolutionära erfarenheter”, sedan de i flera månaders tid hade fraktat miljoner rödgardister hit och dit. De exproprierade samtliga tåg i landet för flera dagar framåt och åstadkom ett nästan totalt tvärstopp i hela järnvägsnätet; allt som fortfarande fungerade var linjerna på utlandet och en lokalbana från Peking. Det tog två–tre veckor, på sina håll ännu längre, innan järnvägsförbindelserna blev något så när normala igen, och detta först sedan Chou En-lai den 10 januari vädjat till medlemmarna av det tjugotal inbördes konkurrerande revolutionära järnvägsmannaorganisationer som existerade att återgå till arbetet.

På flera håll i landet hade den maoistiska stöten mot näringslivet väckt ett häftigt motstånd. I Nanking hade lokala partitjänstemän, som enligt uppgift var lojala mot den nyligen utrensade Tao Chu, bildat egna rödgardist- och arbetarorganisationer och utlyst generalstrejk som en försvarsåtgärd mot angreppen från vänster. I början av januari kom det till allvarliga sammanstötningar i staden, och enligt rödgardistiska uppgifter krävdes många offer i döda och sårade. Tao Chu-fraktionen anklagades för att ha utnyttjat ”befrielsearmén och säkerhetsstyrkorna för en omfattande husrannsakan” och för att ha låtit arrestera flera tusen personer; de maoistiska styrkorna tvingades acceptera en tillfällig fredsuppgörelse och lämna staden.

Också andra större städer drabbades hårt av kampen mellan fraktionerna. I Wuhan gick tusentals arbetare i strejk, lamslog helt Kinas näst största stålverk och åstadkom kaos i trafiken över landets enda bro över Yangtze-floden. I den viktiga industriprovinsen Liaoning upp i nordöst drabbade vänsterelement och konservativa samman i Shenyang (det tidigare Mukden) och Dairen; av allt att döma stödde armén här de konservativa organisationerna. Det rapporterades att 10 000 arbetare vid de ytterst viktiga oljefälten i Taching i provinsen Heilungkiang hade lagt ner arbetet och rest till Peking, så att massor av oljekällor helt upphört att fungera. Det kom också uppgifter om att flera hundratusen kolgruvearbetare i landets nordöstra delar hade gått i strejk och nästan lamslagit kolproduktionen. Många av de allra svåraste sammanstötningarna inträffade ute i de mest avlägsna provinserna – Inre Mongoliet, Sinkiang, Tibet och Szechwan. Inre Mongoliets starke man Ulanfu, ledare för både partiet och

krigsmakten där, anklagades på ett tidigt stadium av kulturrevolutionen för att arbeta för ett ”Mongoliet åt mongolerna” och söka förhindra kinesisk immigration. Upprepade försök av vänstern att gripa makten där misslyckades, trots att Ulanfu hölls kvar i Peking. I Sinkiang, där Kinas kärnvapenanläggningar är belägna, utsattes provinsens militäre överbefälhavare och högste partiledare Wang En-mao för upprepade attacker. Wang var emellertid alltför stark för att kunna kastas ur sadeln, och till slut enades man om en kompromiss som innebar att han fick sitta kvar i orubbat bo, mot att han avlade en munnens bekännelse till Mao-Lin-linjen. Den högste militäre och politiske ledaren i Tibet, Chang Kuo-hua, kritiserades även han mycket intensivt av rebellerna, och satte i sin tur in armén för att slå ut vänsterelementens ”rebellhögkvarter”. Detta påverkade emellertid inte hans ställning i Peking; bara några månader senare förflyttades han till Szechwan för att säkra kontrollen över denna livsviktiga kornbod, som också den härjades svårt av fraktionsstrider.

Shanghaikommunen

Kinas största stad och viktigaste industricentrum, Shanghai, är väl värd en närmare betraktelse i detta sammanhang. I slutet av december hade staden nästan förlamats av strejker och oron på arbetsplatserna. Tågen hade helt upphört att gå och så många arbetare hade lämnat fabriker, kraftstationerna, vattenverken, stadstrafiken och andra livsviktiga inrättningar att vardagslivet och produktionen var svårt drabbade. Arbetet i hamnen låg nere och man slogs över hela staden. Frammot mitten av januari hade man lyckats återställa ordningen i hamnen något så när och tågen hade börjat gå på nytt. Men jämte Kanton är Shanghai sedan gammalt en av den kinesiska ”borgerlighetens” stödjepunkter och motståndet mot den maoistiska politiken fortsatte.

Till en början hade Shanghai reagerat tämligen svalt och långsamt på vad som hände i Peking, men kring årsskiftet började den revolutionära rörelsen i staden få upp ångan ordentligt. Oredan i januari gav rödgardisterna och vänsterrebellerna en chans att försöka vrida makten ur händerna på stadens partiapparat. Stadens partikommitté smulades snabbt sönder och dess ledande medlemmar fick schavottera på gatorna. Därefter följde fem olika försök från mindre organisationers sida att ”gripa makten”, det första den 15 januari och det sista i början av februari. Till slut förenade sig, efter massor av käbbel och bråk, 38 godkända rebellorganisationer och tog itu med att upprätta en ”Shanghais folkkommun”, enligt mönster av Pariskommunen 1870-71. (Pariskommunen betraktas enligt hävdvunnen kommunistisk tolkning som det första exemplet på proletariats diktatur. Dess majoritet utgjordes av arbetare som tillsammans med revolutionära tjänstemän valdes till olika ledande poster enligt principen om allmän och lika rösträtt. Var och en som valts kunde när som helst avsättas igen av sina väljare, och kommunens ämbetsmän hade samma lön som vanliga arbetare.) Denna Shanghaikommun utropades vid ett massmöte den 5 februari. Den hyllades som ”en ny form av proletariats diktatur ... en ny Pariskommun under det tjugonde århundradets sjunde decennium ... ett framstående bidrag av ordförande Mao till den internationella kommunismen.” Den gamla partibyggnaden hade raserats helt, och i dess ställe kom nu en provisorisk kommitté på elva medlemmar, som bland annat hade till uppgift att organisera val i staden. Befrielsearméns befälhavare på orten lovade att ”hänsynslöst och beslutsamt slå ner envar som vågar försöka undergräva Shanghais folkkommun”.

Pariskommunen varade i två månader och tio dagar; Shanghaikommunen klarade sig bara i knappa tre veckor, och lyckades inte ens bli officiellt omnämnd i Peking, som tvärtom var lätt oroat över denna nya superdemokratiska rörelse och vidtog sina mått och steg för att få den avskaffad. Skälet härtill var förmodligen att systemet (som förutsetts i de 16 punkterna från augusti förra året) med allmänna val ”som under Pariskommunen” med namnlistor ”som gjorts upp och framlagts av de revolutionära massorna ...” måste bli både opraktiskt och

farligt i det tumultariska tillstånd som nu rådde. Chang Chun-chiao och andra framstående ledare för Shanghaikommunen kallades till Peking den 12 februari och fick därvid vid flera sammanträden med centralkommittén och Mao besked om att deras sätt att ”göra sig av med alla ordföranden [dvs. en fullständig demokratisering av Shanghai] är ytterligtgående anarkism och ytterst reaktionärt”. Därtill stred kommunen mot den nya idé om ”tre i en”-allianser mellan de revolutionära massorna, de revolutionära kadreerna och FBA, som ledningen i Peking nu satsade på, vartill kom att den än en gång manade fram det gamla hotet om regional separatism.

Chang återvände därefter till Shanghai med nyheten om att ”i fortsättningen kommer centralkommittén ... inte att tillåta utropandet av folkkommuner, men folket i Shanghai skall få svängrum för sin verksamhet ... Vi bör enhälligt gå med på att ändra namnet ... Den som vill ställa till bråk för att vi ändrar namnet på folkkommunen kan räkna med att råka illa ut.” Den 24 februari ersattes beteckningen ”Shanghais folkkommun” med termen ”Shanghais municipala revolutionskommitté”; denna leddes av två medlemmar av gruppen för kulturrevolutionen, och tog itu med att styra staden enligt mer konventionella riktlinjer. Shanghai-kommunens död innebar dödsstöten för hela den egalitära kommunfilosofin, och de ”många orter” som hade vädjat ”till centralkommittén om att få utropa kommuner” måste lägga alla sådana planer på hyllan; dylika planer hade bland annat närts i Peking (där de stöddes av Chiang Ching och Chen Po-ta) och i Taiyuan i Shansi. För första men ingalunda sista gången segrade sålunda förnuftet över idealismen.

De tidiga försöken att ”gripa makten” i Shanghai hyllades av ledningen i Peking som en förebild för hela landet. Den 9 januari utfärdade Mao en för hela landet gällande befallning att börja gripa makten i provinserna; två veckor senare hävdade *Folkets Dagblad* att ”skälet till att revolutionen har måst uppleva vissa bakslag är endast och allena att [rebellerna] inte gripit maktens sigill i sina egna händer ... den enda metod som duger är att gripa makten! ... Grip makten!! Grip makten!!!” Efter hårda strider var den också åtminstone teoretiskt gripen i tolv provinser – dessa maktövertaganden genomfördes mellan den 12 januari (Shansi) och den 5 februari (Kansu), men en del av dessa maktövertaganden var ”falska” och erkändes inte av ledningen kring Mao och Lin, och andra blev bara temporära. Ett år senare kunde Chou En-lai konstatera att på grund av att man använt felaktiga metoder hade de nya maktorganen lyckats överleva i endast fem provinser, nämligen Heilungkiang, Shantung, Shansi, Kweichow och Kansu. Problemet var att ”makten mycket ofta greps av bara en fraktion, och mycket ofta kunde den makt som gripits på detta sätt inte bevaras, vilket ledde till att nya stora allianser och ‘tre i en’-kombinationer [mellan de revolutionära massorna, de revolutionära kadreerna och Folkets befrielsearmé] måste genomföras genom krigsmaktens medverkan”. Dessa ”tre i en”-kombinationer eller ”tre i en”-allianser blev i början av 1967 ett av de viktigaste inslagen i den förda politiken, och man satsade på att skapa sådana. De skulle ge en massgrundval åt de nya styrande organisationerna, de så kallade revolutionära kommittéerna eller revolutionsutskotten.

Ekonomismens onda vind

Under tiden hade både Shanghai och resten av landet drabbats av ett industriellt kaos utan motstycke i folkrepublikens hela historia. När de röda gardena och rebellerna började ge sig in i fabriken ställdes de inför en ny och irriterande form av motstånd, som skapade mycken förvirring ända upp till högsta toppnivå i Peking. Ofta nog möttes de nämligen, när de trängde in i en fabriks- eller företagsledares kontor, av en man som formligen slog knut på sig själv för att vara dem till lags och genast lät dem få sin vilja fram i allt: ”De har låtit [rebellerna] överta skötseln och ansvaret för allt och själva dolt sig i bakgrunden, och låter den samhällsliga disciplinen förfalla så till den grad att vi blir till allmänt åtlöje”, klagade Chen Po-ta vid

ett sammanträde i Peking den 15 januari. Ofta nog avskedade rebellerna genast både företagsledarna och de utbildade arbetsledarna, vilket alltid ledde till samma resultat: redan en kort tid efteråt hade de unga rebellerna och rödgardisterna, som saknade t.o.m. de allra elementäraste förutsättningarna för sådana här jobb, lyckats köra företaget i sank fullständigt. Ledningen i Peking började utfärda instruktioner om att rebellerna inte fick överta själva driften av fabriker; i stället skulle de organisera en bas varifrån ”ledningen kunde övervakas, så att man får garantier för att den fullgör sitt arbete på rätt sätt”. En sådan politik skulle, enligt Peking, vara ”långt mera effektiv” när det gällde att främja revolutionens syften.

Men det fanns också företagsledare som inte godvilligt ville ge vika inför rebellernas långtgående krav. Ofta nog med stöd eller till och med på tillskyndan av de högre statliga ämbetsmän eller partiledare som såg sina egna positioner hotade, ”överlämnar [de] stora penningssummor och mängder av varor till massorganisationerna. Under förebärande av att de därmed visar ‘omtanke’ om arbetarnas och ungdomarnas välfärd, använder de stora penningssummor för att söka köpa de revolutionära massor som är deras motståndare. Samtidigt ger de också frikostiga materiella förmåner till vissa organisationer, som har vilseletts att stödja dem själva. Enligt centralkommitténs uppfattning är detta en synnerligen felaktig arbetsmetod som måste bojkottas med allra största skärpa”, förklarades det i ett uttalande den 11 januari.

Men de som själva blev föremål för denna oväntade ”generositet” hade ingalunda någon lust att ”bojkotta” vad som officiellt betecknades som ”ekonomismens felaktiga metoder” (termen myntades omkring år 1900, då en del ryska marxister pläderade för att man borde koncentrera sig på den ekonomiska kampen i stället för på den politiska). Tvärtom drog de i stället ut på glada köpronnder, och köpte upp nästan allt som fanns av konsumtionsvaror i Shanghai, Peking och övriga storstäder. På sina håll anklagades de ”på den kapitalistiska vägen” som gavs hela skulden för denna ”onda vind” för att ha ”uppviglat massorna, som inte förstår den aktuella situationen, att strömma till bankerna och med våld ta ut alla sina inbesparingar”. Risken för en inflation, en fara som varit helt obefintlig i Kina alltsedan kommunisterna efter 1949 tog itu med att stabilisera landets näringsliv, började bli allt större och uppenbarare. Butikerna fick order om att sluta sälja sådana varor som radioapparater, cyklar och klockor, och bankerna bevakades av enheter ur FBA och byrån för den allmänna säkerheten. Och det var ingalunda bara ”vilseledda” arbetare som hade tagit ut sina pengar utan all måtta; centralkommittén utfärdade också instruktioner om att ”samtliga banker har att vägra alla utbetalningar åt statliga organ, statsägda företag, affärsenheter eller kollektiva ekonomiska enheter, om icke utbetalningarna ifråga är helt i överensstämmelse med gällande statliga bestämmelser”.

Kontraktarbetarna

Men dessa åtgärder var inte nog för att hejda ”ekonomismens” spridning. I Shanghai, till exempel, ”lyckades en liten handfull personer inom ... KKP:s kommitté få ekonomismens svarta vind att blåsa ut över landsbygdsområdena. De tubbade ett stort antal bönder att desertera från sina poster i produktionens tjänst och välla in i staden och kräva helt oersonliga sociala förmåner, skärpte ytterligare skiljelinjerna mellan arbetare och bönder och mellan stad och landsbygd och gjorde sitt yttersta för att skapa motsättningar mellan arbetare och bönder.” Besvärigheterna hade delvis sin rot i det impopulära systemet med ”bondearbetare”, som utvecklats 1962 med utgångspunkt från den maoistiska drömmen om att eliminera skiljelinjen mellan stad och landsbygd och samtidigt skära ner industrins produktionskostnader. Systemet fungerade sålunda att industriarbetarna skickades ut på landsbygden för att leva på vad jorden gav tillsammans med bondemassorna och lära sig förstå och uppskatta böndernas sätt att leva, samtidigt som billig arbetskraft från landsbygden pumpades in i städerna för att under kortare perioder arbeta i framför allt sådana mera säsongbetonade industrier som kunde använda sig

av oskolad arbetskraft. De fick därvid lägre lön än de ordinarie arbetarna, och i sin egenskap av "kontraktsarbetare" hade de inte heller rätt till särskilda bonuser eller sociala förmåner, vilket ytterligare reducerade produktionskostnaderna. Detta var ju emellertid ett tydligt och klart fall av exploatering av arbetskraft i ett socialistiskt land, och kontraktsarbetarna själva klagade bittert över den saken. Nu anklagade emellertid ledargruppen kring Mao och Lin i stället Liu Shao-chi och hans anhängare, bland dem ansvariga ledande personer inom arbetsministeriet och den allkinesiska fackföreningsfederationen, för att ha upfunnit detta system i syfte att "få fram så mycken billig arbetskraft som möjligt och pressa fram största möjliga vinst ur företagen".

Mot slutet av 1966 avskedades ett stort antal kontraktsarbetare från sina respektive arbeten; enbart järnvägsministeriet avskedade cirka 200 000 man kontraktsarbetare och tillfällig arbetskraft. Det är inte helt klart vad som låg bakom dessa åtgärder; men rent allmänt förefaller det som om de utbildade arbetarna ogillade både detta att de själva skickades ut på landet och det faktum att de under tiden ersattes med oskolad arbetskraft, medan de bönder som kom till städerna för att ersätta dem ansåg att de exploaterades av myndigheterna, eftersom de inte fick samma lön och samma sociala förmåner som de arbetare från staden som sysselsattes med likartade arbeten. Hela systemet måste ha varit föremål för ett ständigt ökat missnöje bland alla kategorier av industriarbetare.

Försöket att avleda arbetarnas missnöje från maktens centrum i Peking och ut mot "dem som gick den kapitalistiska vägen" i provinserna misslyckades emellertid. Städernas kontraktsarbetare och tillfälliga arbetare fick förstärkning av tidigare olyckskamrater utifrån landsbygden, och allesammans krävde nu en rättvis behandling. Och i deras kölvatten kom "arbetare och intellektuella ungdomar som gått ut på landsbygden för årtal sedan för att delta i jordbruksproduktionen" och som också de nu framlade "oresonliga ekonomiska krav". Kanske hade Mao-Lin-gruppen räknat med att de "som gick den kapitalistiska vägen" nu skulle vidta repressiva åtgärder för att få bukt med detta odisciplinerade uppträdande från massornas sida (varefter man sedan kunde fördöma dem för att de gjort just detta). Men i stället för att "förtrycka massorna" mötte de "som gick den kapitalistiska vägen" dem med "sockermantlade kulor"; man började frikostigt dela ut pengar och spannmålskuponger åt arbetarna, bönderna och övriga missnöjda element och skicka upp dem till Peking, för att de skulle få lägga fram sina klagomål inför landets ledning.

Under hösten hade rödgardisterna haft fria resor på alla tåg; nu var det arbetarnas tur att få samma förmån. Det hände till och med att arbetare kapade tåg och tvingade dem att köra till Peking; den som kom till Peking någon av de första veckorna i januari kunde konstatera att ungefär en miljon andra ur alla samhällslager hade kommit på precis samma idé: Arbetare inom den kulturella och pedagogiska sektorn, studenter och elever, folkskollärare, kontraktsarbetare, tillfälliga arbetare, arbetare som lämnat sina arbeten, intellektuella som dragit ut i bergen och till landsbygden, kadrer från de statliga organen och hederliga bönder", allesammans hade de kommit till Peking för att vädra sina klagomål. Klagomål som sträckte sig över hela skalan från protester mot rebellernas och rödgardisternas våldsamma uppträdande till krav på löneförhöjningar, bättre levnadstandard och bättre arbetsförhållanden.

Böndernas klagomål

De "hederliga böndernas" klagomål sträckte sig över ett vitt fält: "Vi betraktas som andra klassens medborgare politiskt." Landsbygden användes som "en soptipp för städerna" och måste ta emot alla möjliga brottslingar som skulle "förvandlas" eller "förbättras genom arbete". "Landsbygdens skolor står inte på samma nivå som städernas", och om man någon gång skickade ut några välkvalificerade lärare dit, "sitter de på sina expeditioner hela

dagarna”. Bönderna fick till skillnad från arbetarna ingen ålderspension, och städernas bättre möjligheter lockade landsbygdens flickor, så att det blev ”svårt för en del unga pojkar ute på landet att finna sig en hustru”. Alla förvaltningsorgan låg i städerna, och dit var också större delen av sjuk- och hälsovården förlagd. ”Alla tjänstemännen har det mycket bra där” och hade ingen som helst kontakt med förhållandena ute på landsbygden. Klyftan mellan stad och landsbygd hade ”vidgats allt mer” hela tiden sedan 1949, och det var bönderna som hade betungats med uppgiften att försörja FBA, krigsmaktens veteraner och de pensionerade arbetarna. Böndernas lönenivå låg mycket lägre än arbetarnas, och ändå måste de betala räntor på allehanda lån och själva köpa all utrustning och alla redskap de behövde. I en del områden rådde ”enorma skillnader mellan de olika familjernas konsumtion”; de flesta bönder både levde och åt mycket sämre än stadsborna, och massor av olika förnödenheter var dyrare ute på landsbygden än i städerna. Eftersom kulturlivet på landsbygden stod på en så låg nivå, visade alla artistgrupper ”stor motvilja mot att ge sig ut på landet” och inte heller visades det någonsin några filmer ute på landsbygden. Kort sagt – att döma av de klagomål som framfördes från bönderna på landsbygden utanför Shanghai i januari 1967, var böndernas lott förvisso inte särskilt lycklig och de ansåg sig ha all rätt att beklaga sig över den hållning tjänstemännen i städerna intog mot dem.

Laddade till brädden med klagomål av det här slaget strålade väldiga bondeskaror samman i Peking och de andra större städerna i januari och februari. Samtidigt hade det uppstått allvarliga rubbningar i jordbruksproduktionen. Alldeles bortsett från att så mycken fullgod arbetskraft givit sig iväg, råkade man nu också ut för att en hel del landsbygdskadrer gick i strejk och lämnade arbetslagen utan ledning och vägledning. Andra ”lade sig ner och vägrade att arbeta”. 15 decemberinstruktionen till de röda garderna att gå ut och främja kulturrevolutionen på landsbygden hade rönt ett tämligen svalt mottagande. De som verkligen bekvämade sig att – eller vågade – ge sig ut till byarna fick ofta ett rejält kok stryk och sparkades ut därifrån. Det hände till och med att bönderna organiserade röda bondegarden som med vapen i hand gick till storms mot rödgardisterna och rebellerna, och man organiserade också angrepp mot de lag för ”de fyra storstädningarna” som fortfarande fanns kvar i en del byar. Det visade sig vara synnerligen svårt att skapa några nya revolutionära bondeorganisationer enligt den maoistiska modellen; alltså begravde man snart och i all tysthet hela idén om att sända ut rödgardister och rebeller på landsbygden.

Bönderna *var* revolutionära – men på sitt eget sätt; de vände sig mot hela det system som hade byggts upp omkring dem, och här och var ändrade de också helt enkelt på detta system, utan att besvära sig med att konsultera några högre instanser först. Januari månads officiella rapporter och uttalanden om utvecklingen på landsbygden ger en nästan otrolig bild av vad som hände. De extremaste av de krav som höjdes gällde att staten och kollektiven skulle lämna tillbaka jorden och utsädet till bönderna; på sina håll avskaffade bönderna faktiskt produktionslagen, vilket var liktydigt med att de slog sönder de sista resterna av folkkommunerna. Så skedde i Heilungkiang, och i Kiangsi förde man fram krav på att de privata jordlapparna skulle göras större. På andra håll höjde bönderna godtyckligt värdet av sina andelar vid den fördelning av inkomsterna från den kollektiva produktionen som gjordes vid årsskiftet och tog själva hand om de gemensamma fonder som samlats genom året och det kapital som skulle ha avsatts för följande års produktion. De lade också beslag på utsäde, djurfoder och de spannmålsreserver som lagrats för att användas i händelse av hungersnöd eller krig. De sålde sina kollektivägda djur och delade förtjänsten, och övertog kollektivägda hästar och kärror och använde dem för privat bruk.

Alltsammans innebar naturligtvis också att bönderna försummade det kollektiva arbetet med jorden, så att vårbruket snart svävade i allvarlig fara. Livsmedlen till städerna levererades inte längre enligt de fastställda planerna; städerna lyckades ändå skaffa in mat till sina invånare,

men kvalitén sjönk. Det statliga förmedlingssystem som hade hand om leveranserna till städerna fungerade allt sämre, och varken statliga organ, skolor eller företag visade några som helst betänkligheter mot att köpa de livsmedel de behövde direkt från bönderna själva. En officiell kungörelse av den i februari antyder mycket bestämt att man redan hade en utbredd privathandel med spannmål, bomull, olja, tobak, socker och andra produkter.

Till och med Mao Tse-tung själv har erkänt att ingenting är så viktigt som spannmålskörden – inte ens ideologin. Så när all ordning och disciplin bröt samman ute på landsbygden, transportväsendet brakade ihop och hela näringslivet rasade ner mot ett kaotiskt tillstånd, hade ledarna i Peking till slut inget annat val än att slå in på en ny bog. Från och med slutet av januari blev en mera moderat tendens allt uppenbarare; rebellerna fördömdes för de excesser de gjort sig skyldiga till och underkastades en avsevärt strängare kontroll genom FBA, som därtill också måste axla det större ansvaret att försöka få landets näringsliv på fötter igen.

Karakteristiskt nog blev det Chou En-lai som vände strömmen, vid ett stormöte i Peking den 18 januari med 10 000 ”rebeller” inom finans- och handelssektorn. Chou skrädde inte orden när han talade om vilka verkningar ”ekonomismens onda vind” hade åstadkommit i dessa nyckelområden för landets näringsliv. All personal inom handels- och finansministerierna ”måste tveklöst följa och stödja partiets politik ... och föra en beslutsam och hänsynslös kamp mot alla icke önskvärda och reaktionära handlingar”. Det var vars och ens plikt att ”beslutsamt skydda landets finanser ... Alla sådana beslut som utfärdats under rörelsens gång beträffande löneförhöjningar, bidragsökningar, kontanta utbetalningar i socialvårdande syfte, understöd till kadrer, arbetare och studenter och elever som utan åtskillnad utlämnats för utbyte av erfarenheter, och övriga sådana utbetalningar som inte följer reglerna och icke är auktoriserade, förklaras från och med nu helt ogiltiga.” Allt som konfiskerats av de röda gardena skulle överlämnas till de statliga myndigheterna. Rebellerna skulle noga övervaka alla de statliga organisationernas, företagens och skolornas utgiftskonton och sluta upp kring FBA och säkerhetstjänstens folk i bevakningen av bankerna. Var och en som kunde beslås med att ”egga upp massorna att ansätta bankerna och ta ut pengar med våld kommer att behandlas som kontrarevolutionär”, och samma sak gällde envar som beslogs med ”att ”egga upp massorna att förskingra staten tillhörande varor och förnödenheter” och dela ut dem privat. Alla ”profitörer och spekulanter” skulle behandlas med yttersta stränghet ”så att socialismens ekonomiska ställning befästes”.

FBA tar över

Den 1 januari beordrade centralkommittén FBA att överta bevakningen av alla större spannmålsupplag och magasin, därför att dessa ofta plundrades av ”dåliga element”. Krigsmakten fick också överta en del viktigt arkivmaterial från partiets organisationer och kommittéer, så att inte statens och partiets hemligheter skulle komma på drift under kulturrevolutionen, och övertog också ledningen över ”partiets viktigaste kommunikationsmedel och dess personal”.

Den 19 hade man återigen fått rapporter om att ”dåliga element eggas till plundring av magasinen”, trots de åtgärder som vidtagits, och militären fick nya och brådskande instruktioner om att skärpa bevakningen. Vid det laget hade FBA redan fått hand om bevakningen av bankerna och fängelserna, och den 26 januari övertog den också landets enda civila flygbolag ”för att garantera att det fungerar normalt i händelse av krig”, tillsammans med samtliga flygplatser, kontor och flygskolor.

Men sin verkliga tyngd fick denna militära makt genom den ”tre i en”-allians som introducerades i mitten av februari, som ersättning för det gamla systemet med vertikalt styre. ”Den revolutionära ‘tre i en’-alliansen, är ett provisoriskt maktorgan som skall upprättas av ledarna

för de revolutionära massorganisationer som verkligen representerar de breda massorna, representanter för de militära enheter som är stationerade inom ifrågavarande område och ledande revolutionära kadrer. Ingen av dessa tre olika grupper kan eller får uteslutas ... Detta måste genomföras i fabriker och byar, inom finansväsendet och handeln, inom kulturen och undervisningsväsendet, i partibyråerna och i folkets organisationer.” Militären skulle i organisationerna ner till länsnivå representeras av den reguljära krigsmakten, men i folkkommunerna och på lägre nivåer skulle milisen träda in i dess ställe. Själva nyckelrollen i dessa ”tre i en”-allianser tillföll nästan undantagslöst FBA-representanten, trots mycket bestämda instruktioner från ledningen kring Mao och Lin om att ”ledarna för de revolutionära massorganisationerna får inte tillåtas att spela bara andra fiolen”. Men det förefaller som om FBA inte hade någon större respekt för de där massorganisationerna, och normalt höll den ett fast och säkert grepp om makten.

Under förvåren fick krigsmakten gripa in också ute på landsbygden och i industrin, speciellt inom lantbruket, vars sjunkande produktion var en synnerligen allvarlig källa till oro. Återställandet av produktionen gavs så hög prioritet att man rentav gick till sådana ytterligheter som att inställa vårfesten – den viktigaste av de gamla kinesiska högtiderna och den enda som fortfarande hålls i helgd i Kina. I ett brev till bönderna av den 20 februari föreslog man ”att ni skall överväga att omedelbart hålla ett möte med kadreerna ... att förbereda vårarbetet ... [och] att de lokala enheterna av FBA och de militära organen på alla nivåer skall ge största möjliga stöd och hjälp vid vårbruket”. Och även om brevet lät som ett förslag var det en befallning; tre dagar senare instruerades FBA att ”understödja” vårbruket med arbetskraft och tekniskt bistånd och, att sätta in milisen som ”stödtrupper” i produktionen och för att ”undertrycka kontrarevolutionär verksamhet” på landsbygden. ”Frontkommandon” med ett mycket starkt militärt inslag sattes upp på sina håll, och tydligen lyckades man också få den överväldigande majoriteten av bönderna tillbaka till åkrarna under vårbruket.

Den allra viktigaste åtgärden var dock att man för en tid framåt helt avskaffade kulturrevolutionen ute på landsbygden: ”under den arbetsfyllda tiden för vårbruket, får produktionsbrigader och produktionslag inte engagera sig i kampen för att gripa makten.” Den ”onda vind” som bestod i att man våldförde sig på nyckelpersoner inom jordbruket, ledarna för produktionsgrupper, bokhållare, de som registrerade arbetspoängen, ledarna för arbetslagen och ledarna för de fattiga och mindre välbärgade böndernas produktionsorganisationer, måste genast upphöra. De maoistiska revolutionärerna hade visserligen aldrig kunnat inregistrera några större framgångar bland bönderna, men kadreerna ute på landsbygden hade dock tvingats att ligga lågt i flera månader och nu när ledningen övergått till en mera konciliant hållning gentemot kadreerna på landsbygden (och kadrer i allmänhet) svarade åtminstone en del av dessa genom att gå in för ett mera aktivt samarbete och bidra till vårbruket med sin ledning och sin sakkunskap. Detta (och kanske också det faktum att de enskilda bönderna kunde glädja sig åt ett avsevärt större mått av frihet, under de mindre strikta förhållanden som skapats genom kulturrevolutionen) ledde till att man trots allt inte kom efter med vårsådden. Också de ytterst gynnsamma väderleksförhållandena under våren och sommaren gjorde sitt till för att ge Kina en av de bästa skördarna i landets historia.

FBA fick också gripa in för att söka återställa produktionsnivån i fabrikerna. Den 18 mars avslöjade centralkommittén i ett brev till rebellerna och de revolutionära kadreerna i fabriker och gruvor att ”partiets centralkommitté har beslutat att FBA skall ge sitt energiska stöd åt den lokala förvaltningen och främja den industriella produktionen”, och manade adressaterna ”att samarbeta på bästa sätt med kamraterna inom Folkets befrielsearmé”; nu var det inte längre tal om att ”gripa makten”. I stället skulle arbetarna koncentrera sig på att bota sina egna svagheter. De måste ”... bekämpa smågruppsmentaliteten, anarkismen, tendensen att vilja stå i rampljuset, ekonomism och själviskhet ... stärka arbetsdisciplinen ... hålla fast vid åtta-

timmarsdagen ... [kämpa mot] varje tendens till frånvaro från arbetet och en likgiltig inställning till arbetet ... mot vissa tendenser att inte bry sig om den färdiga produktens kvalitet och slösa med statens pengar och råvaror” etc. De fick inte ”sabotera produktionen, undergräva arbetarnas enighet och skapa eller egga till tvister mellan olika fraktioner” och ”om någon förstör statlig egendom, bör han ges ett strängt straff”. Rebellerna måste stanna kvar på sina arbetsplatser och ”bör inte låta sig lockas bort från produktionen”. Strax efter publiceringen av detta brev marscherade FBA i Peking in i fabriker, kontor, restauranger och tidningar i staden, och övertog också kontrollen över de allmänna kommunikationsmedlen. Och deras kolleger ute på landsbygden följde snart deras exempel, även om den exakta graden av militär intervention varierade i de olika regionerna.

Strävan till moderation

Under tiden hade *Folkets Dagblad* den 28 januari tryckt om en artikel av Mao från 1929, där han mycket skarpt fördömde ”ultrademokratin” och på så sätt antytt för de extremistiska elementen att tiden nu var inne att vila på åroarna. Artikeln följdes av en rad instruktioner avsedda att återställa ordningen och disciplinen i den revolutionära rörelsen. Samma dag kom ett åttapunkersdirektiv som informerade alla dem som var ute och ”utbytte revolutionära erfarenheter” att de omedelbart måste återvända till sina enheter. All militär personal fick befallning ”att inte lämna sina poster och plikter utan bemyndigande från vederbörligt håll”. Och vad förbindelserna med massorna angick, fick de besked om att ”det är inte tillåtet att godtyckligt arresterera personer utan vederbörlig arresteringsorder, och inte heller är det tillåtet att godtyckligt företa husrannsakingar och försegla dörrar. Det är inte tillåtet att utsätta personer för kroppslig bestraffning eller sådan indirekt kroppslig bestraffning som att tvinga dem att bära narmössor och svarta plakat, låta dem schavottera på gatorna, tvinga dem att knäfalla.” Inte heller var det tillåtet att gå till angrepp mot personer inom den militära ledningen (eleverna från FBA:s akademier och skolor hade gång på gång gjort sig skyldiga till just den saken). Det var förbjudet att tillgripa dokument eller mappar ur FBA:s hemliga arkiv. Rebellgrupper utifrån fick inte söka ta sig in i byråer och andra organ som var underställda centralkommittén, viktigare statliga ministerier och utskott, banker och viktigare tidningar och radiostationer.

Allehanda raider mot de olika ministeriernas arkiv hade lett till ”allvarliga förluster av hemliga dokument”. Nu gavs order om att vidta alla nödvändiga mått och steg för att skydda de hemliga papperen mot sådant. En rad ”revolutionära organisationer” som inte erkändes av ledningen kring Mao och Lin fick order att ”ögonblickligen upplösa sig”, och en del av deras ledare arresterades, anklagade för allehanda kontrarevolutionära beteenden. Man gav också order om åtgärder mot de ungdomar, söner och döttrar till kadrer, främst sådana på högre nivåer, som ”uppträder stick i stäv mot lagen och ordningen”. Dessa ungdomar skulle överlämnas till massorna för fostran, i mera allvarliga fall rentav till domstolarna.

I början av februari hade de röda garderna skapat allvarliga massanhopningar i städerna, som påverkade produktionen och ledde till svårartad bostads- och livsmedelsbrist litet varstans. De fick nu befallning att återvända till sina skolor; de andra grupper som också var ute för att ”utbyta revolutionära erfarenheter” fick en tidsfrist till den 20 februari; sedan skulle de också ha tagit sig hem igen. Den 19 mars återtog ledningen sitt tidigare löfte om att rödgardisterna på våren skulle få återuppta resorna till Peking igen: ”Upprättandet av förbindelser över hela landet bör hejdas och planerna på att under och efter den kommande våren upprätta sådana förbindelser förklaras härmed ogiltiga.” Men trots detta beslut fortsatte många studenter och skolelever att ”utbyta erfarenheter” hela våren och sommaren igenom.

Den 4 februari meddelades det att lågstadieskolorna nu skulle öppnas igen, att mellanskolorna skulle återuppta undervisningen den 1 mars och undervisningen vid universiteten den 20, men

detta var lättare sagt än gjort. Skolbyggnaderna hade över hela Kina använts som sovsalar för rödgardisterna, och krävde nu reparationer och en grundlig rengöring. De hjälpmedel för undervisningen som fanns hade antingen försvunnit eller skadats. Det fanns inte längre något skolsystem och man hade varken läroplaner eller läroböcker. Det gavs order om att man i stället för den saknade undervisningsmaterielen skulle använda en del av Maos skrifter och diverse dokument från kulturrevolutionen, liksom att studenterna och eleverna också skulle få lära sig ”revolutionära sånger”. Barnen på lågstadieskolorna skulle också få lära sig litet räkning, läsning och skrivning, men det sades ingenting om vilka metoder och hjälpmedel som skulle användas. På mellanstadiet skulle man koncentrera sig på revidering av de tidigare läroböckerna, men däremot gavs inga instruktioner alls för universitetens del, bortsett från att den ”revolutionära verksamheten” borde fortsätta inom universitetets egna områden (något som också gällde för alla undervisningsanstalter på lägre nivå). Den allestädes närvarande FBA tog itu med att försöka återförening de olika studentfraktionerna, som ett första steg mot att återuppta undervisningen. Men också där den lyckades med den saken, var det inte många lärare som alls var villiga att än en gång träda fram inför de studenter som för bara några månader sedan hade fördömt och förkastat dem och utsatt dem för allehanda skymflig och kränkande behandling.

Detta var ett problem som faktiskt gällde för många fler än lärarna. Kadreerna hade haft en hård tid och många av dem hade ingen större lust att utsätta sig för en ny dos av samma behandling. Men alltsedan mitten av februari hade man följt en markant mildare linje mot kadreerna. Både i februaribrevet till bönderna och marsbrevet till arbetarna hade centralkommittén förklarat att majoriteten av kadreerna ”var goda eller förhållandevis goda” och att de som begått misstag borde kunna korrigeras sig själva och återgå till arbetet. Detta problem penetrerades ordentligt av *Röda Fanan* vid flera olika tillfällen i januari och februari: ”Det har på sina håll uppstått en missuppfattning som säger att alla myndighetspersoner är odugliga och opålitliga, och därför bör störtas utan undantag. Denna synpunkt är helt felaktig ... Kadrer som har gjort sig skyldiga till misstag bör beredas tillfälle att erkänna, kritisera och korrigera dessa. Så länge de avlägger självkritik, korrigerar sina misstag och övergår till ordförande Maos proletära revolutionära linje, kan man fortfarande ge dem lämpliga ledande poster. Många av dem kan till och med sättas in i de provisoriska maktorganen av de proletära revolutionärerna. Till och med sådana kadrer som har begått synnerligen allvarliga misstag bör behandlas med mildhet sedan de väl har kritiserats ...”

Men tjänstemännen och kadreerna visade sig lika ovilliga som lärarna att återgå till sina fällor. Uppmaningarna härtill sågs förmodligen med blandade känslor och stor skepsis av många kadrer, som utsatts för kritik och förödmjukelse av rödgardisterna och rebellerna. Många avhölls av rädslan för kritik i framtiden, och föredrog att fortfarande stå utanför och hoppas på bättre villkor senare, när man åter hade behov av deras kunskaper och erfarenhet. Andra trädde försiktigt fram igen – och några kom med säkrare och fastare steg. Men samtidigt fanns det också de som betraktade den försoningspolitik som nu inletts mot de avskedade kadreerna som ett förräderi mot revolutionen – och de satte sig nu i rörelse. Mot slutet av mars ansträngde sig *Röda Fanan* å det energiskaste för att gå på gång på gång påpeka att man inte fick satsa helt och enbart på ”produktionen” på ”revolutionens” bekostnad. Tvärtom höll ”motströmmen” av relativ moderation enligt *Röda Fanan* nu på att förbytas i sin motsats – rebellerna var på marsch igen.

8. All makt till rebellerna

April–juni 1967: Chen Yi i skottgluggen – Chou på defensiven – Den stora konfrontationen – Krigsmakten sviktar – Oro i provinserna – Ordning och oordning – Demonstrationer mot utlänningar

Jag har ägnat över fyrtio år av mitt liv åt revolutionen! Och jag väntade mig aldrig att hamna i en sådan här situation. Jag försonar mig inte med detta öde ens om jag dör. ... Jag kommer att kämpa och jag kommer att göra uppror ända tills mitt gamla liv är slut. Jag vägrar att begå självmord – självmord är något föraktligt. ... Kanske kommer det jag har sagt att reta vissa personer. Men jag är redo att offras ... och jag är inte rädd!

Utrikesminister *Chen Yi*

Varje kraft alstrar sin egen motkraft. Kulturrevolutionen började nu, helt enligt den marxistiska dialektikens finaste traditioner, att å det vildaste vackla fram och tillbaka mellan måttlighetens och oordningens båda stora motpoler. Den moderata motoffensiven i början av år 1967 döptes nu om till ”februarimotströmmens onda vind” och efterträddes av ett nytt anlopp från vänster, som när högsommaren var inne redan hade lett till ett våld och en oreda utan motstycke. Till och med premiärminister Chou En-lai, mannen som hindrade den rebelliska stormfloden att helt översvämma också hans statliga förvaltning, angreps av ultraradikala medlemmar av gruppen för kulturrevolutionen – som sedan i sin tur själva skulle falla i onåd när rörelsen framemot hösten återgick till lugnare banor.

Gruppen ifråga blev senare känd under namnet ”Kuan-Wang-templet” efter Kuan Feng och Wang Li, två mycket nära själsfränder till madame Mao i gruppen för kulturrevolutionen, som påstods ha eggat upp en extremistisk studentorganisation – ”16 majfraktionen” – att gå till angrepp mot Chou En-lai. Ett par dagar i januari hade det dykt upp några väggtidningar i Peking som ställde den menande frågan ”Vad smider Chou En-lai egentligen för planer?” Dessa öppna angrepp blev visserligen kortlivade, men också efteråt fortsatte ultraradikalerna sitt krypskytte mot Chou. ”Ordförande Maos högkvarter består endast av fem personer”, hävdade de. ”Nämligen ordföranden själv, överbefälhavare Lin, Chen Po-ta, Keng Sheng och Chiang Ching” – en uppräknig där Chou mycket medvetet uteslöts. Med varierande framgång angrep man Chou bakvägen genom att gå till storms mot hans vice premiärministrar, som allesammans utsattes för allvarlig kritik för att ha ”sökt undertrycka de revolutionära massorna”. Enligt Chous försvarare försökte de ”en efter en slå ner sådana kamrater som Yu Chiu-li, Li Hsien-nien, Chen Yi och Li Fu-chun, för att på så sätt uppnå sitt brottsliga syfte ... att isolera och störta premiärminister Chou, så att de skulle kunna splittra och skaka det proletära högkvarter som leds av ordförande Mao”.

Chen Yi i skottgluggen

Till deras allra populäraste skottavlor hörde utrikesdepartementet och dess chef Chen Yi, den kanske allra färgstarkaste av alla de kinesiska ledarna och utrikesminister alltsedan 1954 (då han övertagit departementet efter Chou). Enligt de revolutionära tolkarna på departementet var förhållandena där ungefär så usla och eländiga som de alls kunde vara:

... har vi observerat det synnerligen skrämmande sakernas tillstånd som härskar i vårt utrikesdepartement, där det har trätt fram en ny överklass av borgerliga kapitalister. ... De har förvandlat departementet till en ”fristad” för personer från rika familjer, jordherreelement och andra klassfiender.

En del ledande kadrer i utrikesdepartementet har lyckats tillskansa sig hus med trädgårdar, där de har installerat allehanda hushållsmaskiner åt sina fruar. De har lyckats skaffa sig barnsköterskor som tar hand om deras barn, så att de kan koppla av ännu bättre på fritiden. Vissa kadrer går rentav så långt att de inte skyr att hämta över sina jordherreföräldrar och andra släktingar och låta dessa bo

hos dem i Peking ... Dessutom studerar vissa kinesiska ambassadörer ivrigt de västerländska diplomaterna och går in för att köpa en massa antikviteter och målningar och uppmanar sina egna underordnade att också köpa sådana saker. ... Vissa ledande kadrer inom utrikesdepartementet anlägger överlägsna miner och ställer synnerligen höga krav: de vill ha de allra bästa bilar av västerländsk typ, de vill ha de största husen, bekväma och luftiga, och griper till vilka mått och steg som helst för att få sina krav tillgodosedda. ... Våra ministrar, ambassadörer och direktörer har en årslön uppgående till 3-4 000 yuan, vilket är lika mycket som flera arbetares årslöner tillsammans. Och de som tjänstgör i utlandet får givetvis ännu mera pengar. ... En proletär diplomat bör framträda såsom sådan redan i sitt uppträdande och bör vara som en proletär kader, en revolutionär, och får under inga omständigheter efterhärma de utländska brukena. Vi anser att sedan de väl har låtit sig påverkas av utländska seder, kan de inte längre representera det kinesiska folket. Detta är ett synnerligen viktigt problem här i utrikesdepartementet.

Chen Yi och hans familj blev favoritmålet för dessa UD-angrepp och de första attackerna mot dem sattes in i slutet av december. Då anklagades hans son för att tillhöra den reaktionära rödgardistiska organisation som kallades "Lien-tung" och hans hustru för att "undertrycka revolutionen" från sin post på Förlaget för litteratur på främmande språk. Chen räddades genom att Chou En-lai tog honom i försvar, och till och med Chiang Ching ingrep och förklarade att han var en "god kamrat". Men två månader senare var rödgardisterna på Utrikespolitiska institutet ute efter hans hjärteblod igen. "Han har inte ångrat sig ett dugg", förklarade de, "utan tvärtom blivit ännu värre", och på sätt och vis hade de alldeles rätt, för den stridsglade Chen Yi hade utnyttjat den korta pausen i januari och februari till att slå tillbaka mot sina motståndare.

Min självprovning genomfördes under tvång ... Centralkommitténs grupp för kulturrevolutionen låter nu studenterna bli alldeles tokiga ... Kamrat Chi Pen-yu tillhör vänstern, men enligt min personliga åsikt är det han har att säga ändå inte helt korrekt. ... Jag studerar inte Maos arbeten – men jag har erfarenhet! ... Maos tänkande är något alltigenom kinesiskt; vi bör alltså inte exportera det till utlandet. ... För fyra-fem år sedan motsatte sig Liu Shaochi inte alls ordförande Mao ... Ytligt sett är en del av de hundratals anklagelser som riktats mot Liu Shao-chi helt uppduktade ... Vem litar ni på egentligen? Ni tror bara på ordförande Mao, Lin Piao, premiärminister Chou, Chen Po-ta, Chiang Ching och Kang Sheng – sammanlagt sex personer! När ni vill vara storsinta ökar ni på med fem vice premiärministrar. Men fortfarande blir det bara elva stycken tillsammans. Bara ett litet fåtal människor räknas som pålitliga i detta stora parti. Jag vill inte räknas som pålitlig på de villkoren. Släp ut mig bara och visa upp mig för allmänheten!

Chen Yis modiga uppträdande under dessa båda månader renderade honom en ny salva av sträng kritik när studenterna vid Institutet för utländska språk i början av april återupptog angreppen och bildligt talat ville "bränna ihjäl honom". Han brännmärktes som "anhängare till Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping" och anklagades för att bedriva olika slags anti-maoistisk verksamhet bakom kulturrevolutionens kulisser. Den 17 april marscherade tusentals rödgardister förbi utrikesdepartementet och krävde att man skulle göra sig av med "den hycklande revolutionäre revisionisten Chen Yi". Efteråt invaderades utrikesdepartementet, dess tjänstemän och medlemmar av krigsmakten utsattes för kroppslig misshandel och flera av UD:s byggnader plundrades. De stora grindarna stängdes till och med för de utländska diplomaterna, som antingen togs emot av enskilda UD-tjänstemän på olika håll ute på staden eller helt enkelt möttes vid grindarna av beskedet att "Utrikesdepartementet har viktigare saker att syssla med än att förhandla med utlänningar", avlevererat av vaktposter som såg minst sagt nervösa ut. En tid gick det till och med så långt att högt uppsatta tjänstemän vid utrikesdepartementet fick ta emot utländska diplomater endast i närvaro av övervakande rödgardister. "Varför skulle inte de röda gardena kunna ta hand om de utrikes angelägenheterna?" undrade Wang Li vid denna tid. "Folk på några och tjugo kan vara ministrar och leda. Chi Pen-yu i vår grupp är bara litet över trettio år."

Mot slutet av april var Chen Yis ställning ytterst vacklande, trots att han fortfarande fick framträda offentligt då och då, och tydligen måste Chou En-lai för en tid själv ta hand om utrikesdepartementet. Kampen inom UD fortsatte hela sommaren och det var med nöd och näppe Chen Yi överlevde. Chou En-lai försvarade emellertid sin utrikesminister med stor kraft och vid ett stormigt sammanträde med några av Chens kritiker vägrade han blankt att gå med på att denne ”överlämnades” för kritik; han hänvisade bland annat till att Chen Yi fortfarande var minister och medlem av politbyrån, och att det inte var rödgardisternas utan centralkommitténs sak att avgöra om en minister skulle avskedas eller inte. Förmodligen var det väl Chous energiska stöd som räddade Chen, och samtidigt stärkte det också hans egen ställning.

Chou på defensiven

Men samtidigt var Chou själv hårt ansatt av ”Kuan-Wang-templet”:

Februarimotströmmen hänger direkt samman med flera av premiärminister Chous tal ‘och premiärministern är själva huvudorsaken till den. ... Kampen står nu mellan den nya kulturrevolutionen och den gamla regeringen. Chou är den gamla regeringens man. Vi behöver inte lyssna till hans ord. Partiets centralkommitté har nyligen förberett avslöjandet av ett antal personer. Nummer fyra på listan kan tas från Liu-Teng-Tao-linjen. Avslöjandet av denne mans namn kan eventuellt komma som en chock för er. Det är varken Li Fuchun eller Li Hsien-nien, utan en man som har beskyddat det allra största antalet personer. Partiets centralkommitté har också förberett att avslöja fyra vice premiärministrar, nämligen Li Fu-chun, Li Hsien-nien, Tan Chen-lin och Chen Yi. ... Sedan dessa vice premiärministrar har avslöjats kan vi gå vidare och se allting klart.

Detta angrepp mot flera av ministrarna både kunde och måste tolkas som ett indirekt angrepp mot Chou själv, och det var också vad man hävdade i en vänligt sinnad rödgardistisk artikel mot slutet av maj:

Det är inte svårt att inse att [extremist-]kritiken mot Chen Yi i själva verket bara är en täckmantel och att det verkliga målet är premiärminister Chou. ... På ett rent vämjeligt språk angriper vägg-tidningarna premiärministern genom att stapla insinuationerna på varandra, och skildrar honom som en ”bourgeoisens stinkande herre” som ”använder kontrarevolutionens dubbla taktik” och ”söker bevara sitt vacklande välde och uppträder på ett sätt som han så småningom kommer att få dyrt betala, på samma sätt som hans föregångare Chrusjtjov, Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping har fått göra”.

Synbarligen reagerade Chous kritiker ytterligt surt på den mera måttfulla politik som han och hans medarbetare hade lyckats genomföra i januari och februari, tydligen med ett omfattande stöd av de anställda i den statliga förvaltningen och också från FBA:s sida. Kanske kan till och med en del av ultraradikalerna ha erkänt att man måste ha en andhämtningspaus under tiden för vårbruket – man kan inte göra revolution utan ris – men förmodligen ansåg de väl också att de måttfulla hade gått alldeles för långt. Chou och hans vice premiärministrar hade bland annat tillåtit sig att öppet kritisera de överdrifter som de röda gardena och rebellerna hade gjort sig skyldiga till. Chou själv hade beklagat den offentliga förödmjukelse som drabbat Peng Chen och vägrat att ansluta sig till kraven på kraftåtgärder mot Liu och Teng. Han fördömde också mycket skarpt den behandling som kommit hans egna ministrar och tjänstemän till del; åtminstone en av dessa (ministern för kolindustrin) hade dött sedan han i 40 dagars tid utsatts för rödgardisternas förhör, och flera andra hade blivit sjuka. Han sökte också vidta diverse mått och steg för att tygla rödgardisterna och rebellerna, genom att försöka förena och smälta samman de olika organisationerna och upphäva en del av deras mera vildsinta beslut.

Den 17 januari hade rödgardister och rebeller ockuperat säkerhetsbyrån i Peking; mindre än fyra veckor senare kastade FBA ut dem därifrån och övertog kontrollen. De säkerhetstjänste-

män som arresterats av rödgardisterna frigavs och återinsattes på sina poster i början av mars. Sedan man den 24 februari meddelat bildandet av ett särskilt utskott under Chou En-lai, med uppgift att rehabilitera partikadrer och statliga tjänstemän, återinsattes snart också ett antal högre ämbetsmän som förödmjukats och utrensats av rödgardisterna och rebellerna. Tydligt måste man till och med för en kortare tid också ha återupprättat den allkinesiska fackförbunds federationen, kommunistiska ungdomsförbundet och några andra tidigare upphävda organisationer. Rödgardisterna och rebellerna hade också sparkat ut några personer ur kommunistiska partiet. Nu fick de besked om att detta absolut inte var deras sak: ”Massorna och deras organisationer har ingen som helst rätt att vidta partidisciplinära åtgärder mot partimedlemmarna . . . Enligt bestämmelserna i partiets program måste all bestraffning av partimedlemmar falla under partiets egen organisation och genomföras av denna.”

Den stora konfrontationen

Den stora konfrontationen inom partiledningen mellan de måttfulla och de radikala kom i slutet av mars, vid ett sammanträde med politbyråns verkställande utskott, maktens absoluta höjdpunkt inom partiet. Om väggtidningarnas uppgifter om detta sammanträde är riktiga, tycks verkställande utskottet av något skäl fortfarande ha haft samma sammansättning som när det valdes vid elfte sessionen i augusti 1966. Detta måste ha varit den nervösaste och spändaste sessionen i hela dess historia; man kan inte låta bli att undra hur den alls kunde hållas, efter allt som hänt under de månader som gått. Den fråga det gällde var klar och tydlig: skulle verkställande utskottet fördöma ”den partifientliga gruppen” kring Liu Shao-chi eller inte? Och man torde väl kunna förmoda att Lius grupp hade förberett ett liknande fördömande av gruppen kring Mao och Lin. Maos linje segrade, men med knappast möjliga marginal. De som röstade för ett fördömande av Lius grupp var Mao Tse-tung, Lin Piao, Chou En-lai, Kang Sheng, Chen Po-ta och Li Fu-chun. De som röstade mot var Liu Shao-chi, Teng Hsiao-ping, Tao Chu, Chu Teh och Chen Yun. Man kan inte undgå att undra vad som skulle ha hänt om Chou eller Li hade röstat annorlunda än de gjorde. Dessa båda moderata valda Mao-Lin-gruppen, kanske som det bästa av två onda ting, men tillhörde knappast denna grupp; de representerade en medelväg mellan de båda och lät sig väl förmodligen ledas av uppfattningen att enda möjligheten att alls kunna påverka utvecklingen också i fortsättningen måste vara att arbeta inom den grupp som höll maktens tyglar i sina händer och inte utanför den.

Efter den stora konfrontationen exploderade den ständigt stegrade rastlösheten bland de maoistiska revolutionärerna i förnyade angrepp mot Chou och hans ställföreträdare, framför allt jordbruksminister Tan Chen-lin; denne hade redan från 14-15 mars utsatts för stora protestdemonstrationer från de röda gardenas och rebellernas sida. Han anklagades för sådana brott som att ha gynnat systemet med privata jordlappar och en friare marknad för jordbruksprodukterna. Angreppen mot andra medlemmar av statsrådet trappades upp mer och mer efter den avgörande kraftmätningen i verkställande utskottet och i maj hade ingen av de fjorton vice premiärministrarna (givetvis bortsett från Lin Piao) sluppit undan angreppen och bara sex satt fortfarande kvar på sina poster. Tan Shen-lin var på väg att avpolletteras och Chen Yi och Li Hsien-nien var föremål för mycket hård kritik. Till och med Li Fu-chun angreps, trots att han var medlem av verkställande utskottet, och som nästa offer räknade man med Chou själv: ”Sedan vi väl har dragit ut Li Fu-chun i ljuset, måste vi dra ut en ännu större rojalist, en som inte tillhör gruppen för kulturrevolutionen, en man vars blotta namn skulle slå er med häpnad”, förklarade extremisterna vid Institutet för främmande språk i Peking.

Men rebellernas allra största kanoner reserverades dock för den nya vågen av angrepp mot Liu Shao-chi, som hade återtagit sin självkritik och numera hävdade att man handlat fullt korrekt när man sommaren 1966 sände ut arbetsgrupperna. Angreppen inleddes den 2 april med en lång artikel i partiets teoretiska tidskrift *Röda Fanan*, som visserligen var camouflerad

som en kritik av en film från 1949 om boxarupproret, betitlad *Chinghovets verkliga historia*, men i realiteten var ett enda långt angrepp mot Liu för hans påstådda opposition mot Mao alltsedan 20-talet. Listan över anklagelserna var lång: han hade rekommenderat fredlig kamp med parlamentariska medel i stället för revolution, önskade en försoning med den amerikanska imperialismen, ville återställa kapitalismen i Kina och låta folk låna ut pengar, anställa arbetskraft, köpa och sälja mark och driva privata affärer och handel, motsatte sig socialiseringen av industrierna och kollektiviseringen av jordbruket och hade också saboterat kampanjen för en socialistisk fostran. Hans bok om Hur man blir en god kommunist, som varit en av de grundläggande läroböckerna i partiskolorna alltsedan 1939, då första upplagan kom ut, fördömdes nu som ”giftigt ogräs”. Han anklagades för att ha varit en ”hycklande revolutionär”, ”kontrarevolutionär” och ”Kinas Chrusjtjov” och för att alltsedan 1949 ha ägnat sig åt ”ett desperat och allomfattande angrepp mot proletariatet”.

Angreppet i *Röda Fanan* leddes av flera dagars massdemonstrationer på Pekings gator mot Liu, Teng Hsiaoping, Tao Chu och Tan Chen-lin. Dessa demonstrationer spred sig snart också till landsorten, där FBA tydligen spelade en mycket framträdande roll vid organiserandet. Det förefaller som om kampanjen mot Liu i första hand organiserats för att vinna landsorten, där de Liu-vänliga krafterna fortfarande var starka: ”Kulturrevolutionens allmänna orientering i det nu pågående stadiet gäller”, skrev man, ”att förena denna kampanj för masskritik och förkastelsedom [över Liu Shao-chi] med de uppgifter som gäller kampen, kritiken, förkastandet och förvandlingen i de lokala områdena, avdelningarna och enheterna.” Det verkliga problemet var att de Liuvänliga styrkorna var så rasande väl förskansade på dessa lokala nivåer. När allt kom omkring hade ju Liu och Ten dock varit direkt inkopplade på partiets angelägenheter alltsedan tjugotalet, och Teng hade varit generalsekreterare i partiet ända sedan 1954. De flesta av de lokala partiledarna hade partimaskineriet att tacka för sina poster och var fortfarande lojala mot detta: ”Genom den makt de har kan de blockera, förändra och till och med öppet trotsa ordförande Maos proletära revolutionära linje och hans politik och principer.” Kampanjen mot Liu våren och sommaren 1967 var klart och tydligt avsedd att driva in en kil mellan de främsta av dem ”som gick den kapitalistiska vägen” i Peking och deras anhängare ute i landsorten, och erbjuda de sistnämnda en chans till räddning om de bara vände sig mot Liu: ”Sådana kadrer som begått misstag måste stanna till och tänka efter: Vem var det som sade åt er att förtrycka massorna? Vem var det som föste fram er till främsta linjen? Vem sade åt er att vara lydiga slavar [under partidisciplinen]? Kan det alls vara några andra än den handfull ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen? Ni bör inrikta allt ert klasshat mot denna handfull av personer.”

Krigsmakten sviktar

Men innan kampanjen mot Liu ännu hade hunnit komma upp i högvarv, ställdes gruppen kring Mao och Lin inför ett nytt och högst allvarligt problem. Centralkommitténs kommission för de militära angelägenheterna sammanträdde och ”granskade den verksamhet till stöd för vänsterelementen” som FBA beordrats till i januari. Kommissionen fann att detta ”i en del militärområden ... gjorts väl och i andra inte väl. Det har nu framträtt många nya problem, som genast bör göras till föremål för noggrann uppmärksamhet.” Och eftersom Mao-Lin-gruppen i huvudsak förlitat sig just på FBA i sin kamp för att gripa makten från Lius anhängare landet över, innebar detta en högst allvarlig anledning till oro. För enligt det direktiv i tio punkter som kommissionen för de militära angelägenheterna utfärdade den 6 april, hade FBA på många håll begått rent fruktansvärda tabbar och provocerat de äkta ”rebellerna” att slåss mot krigsmakten i stället för att förena sig med den.

Men så hade FBA också ställts inför en övermänsklig uppgift. Fram till januari 1967 hade den aldrig tillåtit att handla som en självständigt verkande politisk kraft, helt i enlighet med Maos

grundläggande sats att partiet alltid borde ha makten över geväret. Men nu hade den plötsligt fått order att ingripa i den lokala maktkampen mellan tjogetals med olika organisationer, som allesammans påstod att de stod på Maos sida, och försöka skilja ut de äkta maoisterna från de falska. Alla dessa lokala befälhavare – som kanske hämtats över från något helt annat område, för att undvika risken av alltför intima kontakter med folket i trakten – ställdes med andra ord plötsligt inför uppgiften att avgöra vilken eller vilka av alla dessa många organisationer som borde ha deras stöd. Kanske genomförde befälhavaren en grundlig undersökning innan han bestämde sig; men han kunde ju också helt enkelt bara välja ut den fraktion som enligt hans uppfattning bäst kunde bidra till att upprätthålla lagen och ordningen inom området och främja produktionen. Och det var i allmänhet de mindre radikala organisationerna, ofta nog rentav just de som representerade den gamla lokala partisurdegen. Hur FBA än uppträdde måste den ändå alltid trampa någon på tårna, och endast alltför ofta tillhörde de trampade tårna just dem som Peking betraktade som de ”äkta revolutionärerna”. Varvid dessa i sin tur gick till storms mot militären, invaderade kasernerna och ställde till med bråk i största allmänhet, ända tills man fångade in dem och satte dem i arrest. Den sortens krakel hade börjat redan de första dagarna i januari och rapporterades från landets alla hörn, bland annat Peking, Kanton, Chekiang, Fukien, Inre Mongoliet, Sinkiang och Tibet.

Dessa rapporter utifrån provinserna – som därtill förmodligen var ganska starkt färgade av de rebeller som skickade in dem – ställde FBA i en mycket dålig dager. I det ena området efter det andra hade den stämplat ”revolutionära organisationer” som ”kontrarevolutionära”, godtyckligt förklarat dem som ”reaktionära” och slagit ner dem. Enheter ur FBA hade använt skjutvapen mot massorganisationer och visat en tendens att klassificera dem ”som vänster, medelväg eller höger enbart med utgångspunkt från huruvida de angripit de militära organen eller inte”. Det hade också hänt att militära ledare tvingat civila att sammanställa självanalyser och öva självkritik och tillåtit ”kroppslig bestraffning och indirekt kroppslig bestraffning, som till exempel att tvinga folk att bära höga narmössor, bära svarta anslag, schavottera på gatorna, knäfalla och så vidare.”

Allt detta skulle nu enligt kommissionens direktiv av den 6 april omedelbart bringas att upphöra. I fortsättningen måste FBA rapportera till och rådgöra med centralkommittén och FBA:s grupper för kulturrevolutionen i Peking ”innan den genomför några viktigare aktioner”. Allt bruk av våld förbjöds uttryckligen: ”endast politisk verksamhet får användas.” Krigsmakten fick i realiteten besked om att den i fortsättningen skulle upphöra att blanda sig i fraktionsstriderna, överlämna alla viktigare beslut åt politikerna i Peking och för sin del inskränka sig till fostran, men helt utan tvångsmedel.

Denna nya order måste med all säkerhet ha utfärdats trots protester från flera höga officerare, däribland ledaren för FBA:s grupp för kulturrevolutionen, Hsu Hsiang-chien, som enligt rödgardistiska väggtidningar redan den 16 april ersattes av Hsiao Hua. Fyra dagar senare förklarade Chiang Ching att direktivet av den 6 april inte upphävde de i januari utfärdade direktiven om FBA:s ingripande i kulturrevolutionen, och att det var felaktigt att ställa de båda direktiven i motsats till varandra. Men hennes tillkrånglade argumentation kan bara ha gjort FBA ännu mera förvirrad än den redan var. De som redan från början hade ställt sig kritiska mot beslutet att blanda in FBA i politiken hade nu fått sina värsta farhågor bekräftade; och de som hade pläderat för detta beslut var djupt besvikna. Medan allt fler militära ledare nu togs i örat av ledningen kring Mao och Lin eller togs om hand av ”massorna”, kastades FBA ut i en dyster period av sjunkande moral och brist på självförtroende, som fick djupgående verkningar för kulturrevolutionens fortsatta utveckling.

Oro i provinserna

Innan direktivet av den 6 april förlamade FBA, hade denna enligt Chou En-lai effektivt ersatt det numera suspenderade partiets makt och myndighet med sin egen i 11 av landets 29 provinser och större administrativa områden, genom att upprätta övervakande organ i dessa. Men att ett område kontrollerades av den lokala militären var ingalunda samma sak som att det kontrollerades av Peking; till de där elva områdena hörde bland andra Sinkiang, Tibet och Inre Mongoliet, där de militära ledarna ingalunda var helt överens med den centrala ledningen. I ytterligare tolv provinser var läget ännu oöverskådligare, och frågan om hur de skulle ledas stod fortfarande öppen. Fem av dem förhandlade med Peking för att få fram något slags fungerande metod för ledningen, medan de andra sju enligt Chou inte ens hade kontakt med Peking.

Till de fem hörde bland annat Szechwan, Kinas risbod med 80 miljoner invånare. Szechwan hade varit ett stort bekymmer ända från kulturrevolutionens allra första början, och provinsens partichef Li Ching-chuan, hela den sydvästra regionens starke man, hörde till kulturrevolutionens allra envisaste motståndare. Våren igenom blev kampen mellan olika rivaliserande fraktioner bara värre och värre, och FBA-förbanden ställde sig på den lokala partiledningens sida. En formidabel styrka, ”Industriarmén”, skapades för att försvara de konservativas intressen. Den var ytterst lösligt organiserad och på intet sätt någon armé i vanlig mening, men utöver alla möjliga mer primitiva vapen hade den också en del moderna, som tillhört olika milisgrupper som anslutit sig till den. Sammanstötningarna mellan denna ”industriarmé” och olika rebell- och rödgardistgrupper, arbetare, bönder och FBA-förband i städer som Chengtu, Ipin och Chungking, kom också att tillhöra de blodigaste sammandrabbningarna över huvud taget i kulturrevolutionens hela historia. Så småningom blev provinsen helt avskuren från det övriga Kina. Enheter ur krigsmakten som förhöll sig lojala mot provinsens egen ledning kontrollerade hela gränsen, och tillät under en kortare tid in- och utgående trafik över be-ra en enda järnvägslinje. All övrig kontakt med resten av Kina spärades helt. Uppenbarligen kom det upp väggtidningar riktade mot kulturrevolutionens ledning, Mao och Lin inberäknade, på väggarna i en del av städerna, och det talades om att Szechwan hade blivit en ”antimaolistisk stat”. Fram på sensvåren ökade våldet här ännu mer, sedan centralkommittén den 7 maj hade avskedat Li Chung-chuan och utsett förste partisekreteraren och högste militäre befälhavaren i Tibet Chang Kuo-hua till ordförande i en förberedande kommitté för upprättandet av en revolutionär ”tre i en”-allians i Szechwan. (Valet av Chang kom ganska överraskande, eftersom också han hade varit utsatt för kritik tidigare.) Striderna fortsatte emellertid, och det krävdes över ett år av militär övervakning innan Szechwan äntligen kunde meddela att man hade upprättat en egen revolutionär kommitté.

I Inre Mongoliet avskedades dess guvernör Ulanfu, förste partisekreterare och högste militäre befälhavare, redan i april, efter att i flera månader har varit utsatt för mycket från kritik. Man upprättade en förberedande kommitté för att bana väg för en ”tre i en”-allians, och medan man väntade på den anförtroddes FBA den ”ärorika uppgiften” att ”utöva militär kontroll”. Ulanfu anklagades för att ha hävdat principen ”Mongoliet åt mongolerna” och försökt lösgöra Mongoliet från Kina, enligt vad man antydde för att senare kunna förena det med Yttre Mongoliet till en stat under sovjetiskt beskydd. Han hade gynnat revisionistiska åtgärder på det ekonomiska området och motsatt sig studiet av Maos tänkande. Ulanfus avpollattering intensifierade ytterligare konflikterna och våldet i denna region, och i juni erkände man officiellt att ”kampen fortfarande är mycket hård och komplicerad”.

I Sinkiang härskade Wang En-mao vidare utan att någon vågade göra honom makten stridig, slog i ena ögonblicket ner rebeller och rödgardister och kom i nästa med några vänliga ord om Mao. Wang for rentav till Peking och togs emot där av Mao och Lin, vilket vittnar om hans

starka ställning. Hans starkaste kort kan törhända ha varit att han behärskade en del av Kinas viktigaste atomanläggningar, plus det faktum att Sinkiang var en gränsprovins mot Sovjetunionen; han måste ha haft god nytta av dessa trumfkort under den köpslagan mellan Peking och Urumchi, som tydligen ledde till att han fick nästan obegränsad makt i Sinkiang, mot diverse yttre eftergifter för den kulturrevolutionära politiken. Men de maoistiska röda garderna måste betala ett dyrt pris för detta avtal. Det kom till våldsamma sammandrabbningar där de fick massor av stryk och led en del förluster, och i juni klagade de bittert sin nöd för Peking och hävdade att det rådde ”vit terror” i Sinkiang.

Den militära övervakningen av dessa tre provinser och regioner var av största vikt och betydelse för ledningen kring Mao och Lin, med tanke på deras ekonomiska betydelse (Szechwan) och den växande faran för regionalism och till och med (beträffande Sinkiang och Inre Mongoliet) utländsk inblandning i områdets angelägenheter. Samma sak gällde också för andra provinser, som även de ställdes under militär kontroll. Hit hörde Fukien (kustprovinsen mitt emot Taiwan), Tibet (med gräns mot Indien) och Yunnan vid gränsen mot Nordvietnam. Denna militära kontroll infördes utan att man tog någon större hänsyn till rebellernas och rödgardisternas önskemål, ett förhållande som förklarar att soldater och militära anläggningar i dessa provinser angreps av olika massorganisationer.

Ordning och oordning

Eftersom man saknade en effektiv polismakt och FBA nu tvingats dra sig tillbaka och förbjöds att använda några andra vapen än Maos lilla röda, blev gatans lag nu allt mera den allmänliga lagen för hela Kina. Polisen var inte att räkna med längre; sommaren 1967 gjorde de stackars sällsynta poliser som alls dök upp på Pekings gator sitt bästa för att till varje pris undvika att blanda sig i något intermezzo som eventuellt kunde försätta dem i politiskt trassel. Myndigheterna i Peking försökte kompensera de begränsningar man ålagt FBA genom att utfärda en ström av direktiv, men utan synbart resultat.

Studenterna fortsatte att flacka runt i landet, och de flesta försök att få dem tillbaka till lärosalarna misslyckades skändligen. Arbetarna lämnade sina jobb och bönderna strömmade fortfarande in till städerna ”för att delta i den väpnade kampen och omringa och angripa de revolutionära massorganisationerna i fabriker och gruvor, byråer och skolor”. En del av dem hade till och med tagit upp slagordet om att ”omringa staden med landsbygden”, den taktik som Maos styrkor en gång hade använt för att bringa Chiang Kai-sheks regim på fall. Hur långt bönderna faktiskt gick framgår av ett direktiv från centralkommittén, utfärdat i mitten av juli, som stadgade att ingen under någon som helst förevändning hade rätt att uppmana bönderna att fara ”till staden för att ta upp den väpnade kampen” och att alla ”förmåner” som ”utlovades åt medlemmar av folkkommunerna för deltagande i den väpnade kampen” förklarades ”av noll och intet värde”. Man fick inte mobilisera bönderna ”för att tillverka vapen eller tilldelas vapen och ammunition för att delta i den väpnade kampen”, och inte heller fick bönderna upprätta ”kontrollstationer längs järnvägarna och vattenvägarna för att hindra tågens och båtarnas fria färd och störa kommunikations- och transportväsendet”. Den sortens beteende var enligt förkljudande tämligen allmänt i provinserna Kiangsi, Szechwan, Chekiang, Hupeh, Honan, Anhwei, Ninghsia och Shansi, där ”ett litet fåtal kamrater i de lokala milisavdelningarna” hade uppeggat bönderna att tränga in i städerna.

I Peking gav den nya municipala revolutionära kommittén ut order om att man omedelbart måste upphöra med den ”våldsamma kampen” och förklarade att ”det är strängeligen förbjudet att misshandla folk, slå sönder föremål, plundra, husrannsaka och arresteras människor”. Likaså var det förbjudet att förstöra statlig egendom, att ”använda fordon för väpnad kamp” eller att skicka ut folk ”för att delta i väpnad kamp i andra enheter”. FBA:s soldater hade bara rätt att ingripa med övertalning: ”Deras ord måste åtgärdas av berörda

parter, som inte får vägra att utföra deras befallningar.” I juni meddelade Lin Piao dem att de måste lära sig ”att behandla masorna på ett korrekt sätt”. Soldaterna fick inte ”ställa till bråk om vänsterns brister och misstag”, utan måste hjälpa vänsterns massor att förena sig ”i en stor revolutionär allians och bekämpa fienden tillsammans”.

Men detta var förvisso bara ett fromt hopp och man spårade föga gensvar på Maos instruktioner om att ”det är nödvändigt att beslutsamt slå ner den disciplinlöshet och det tillstånd av anarki som förekommer på många håll”. ”Vissa personer med förvirrade uppfattningar om ultrademokrati vill ha bara demokrati och förkastar all centralisering. De pratar och pratar om frihet och förkastar disciplinen. ... Om något strider mot deras önskemål, skriker de ‘detta är uppror’! Om de tilldelas en uppgift, svarar de bara: ‘Jag vägrar att dansa efter din taktpinne’ ... De betvivlar och misstror konsekvent de instruktioner som utfärdats av proletarietets högkvarter. De utför aktivt sådana instruktioner som passar dem själva, men utför bara passivt och långsamt alla sådana instruktioner som de inte gillar.”

Väggtidningar var fulla av uppgifter om ”explosiv oro” i alla delar av landet med ”tusentals döda och sårade”. I Peking kom det till öppen kamp mellan tusentals rödgardister och rebeller, däribland ”Kommittén för en förenad aktion”, som öppet stödde Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping och satte upp väggtidningar där de kritiserade sådana maoistiska ledare som Hsieh Fu-chih och Kang Sheng. Hsieh Fu-chih själv beklagade djupt ordningen och de ”väpnade kamperna”; trots att statistiken var ofullständig, förklarade han, hade man fått uppgifter om att det under de första tio dagarna i maj enbart i Peking hade förekommit 130 fall av väpnad kamp med 63 500 personer inblandade, och att varje sådan episod hade krävt mellan 50 och i oo döda och sårade. Den väpnade kampen och sabotagen hade lett till att produktionssiffrorna för april visade en nedgång med 7 procent i jämförelse med siffrorna för mars månad. Genom hela maj och juni värdjade myndigheterna i Peking gång på gång till arbetarna att stanna kvar på sina arbetsplatser och till rödgardisterna och rebellerna att följa de regler som uppställts av myndigheterna; men framgångarna var inte stora. Den 6 juni kom ett direktiv som än en gång upprepade att det var förbjudet för varje organisation eller individ att arresteras någon eller upprätta några som helst egna domstolar eller att ta sig in i offentliga byggnader eller privata hem för att söka efter eller konfiskera egendom. Polisen och FBA instruerades att se till att denna order åtlöddes, och i varje fall i de centrala delarna av Peking kunde man sedan få se FBA-plutoner som bevakade viktigare byggnader med bajonetterna klara. Men bajonetterna var påsatta allenast av psykologiska skäl; fortfarande gällde regeln att FBA bara fick ingripa i striderna med ord, inte med vapen.

Demonstrationer mot utlänningar

Just vid denna tid ökade också trakasserierna mot utländska diplomater och besökande i Peking våldsamt i jämförelse med vad som hänt under kulturrevolutionens närmast föregående period, då huvudmålen hade varit Sovjetunionen och de östeuropeiska ”revisioniststaterna”. I januari hade sovjetiska ambassaden på ”Bekämpa revisionsmen-gatan” i Peking varit utsatt för en formlig belägring hela dagar i sträck. I början av maj blev huvudmålet i stället Storbritannien, som en följd av de aktioner som vidtagits mot pekingvänliga demonstranter i Hongkong. Kina hade lyckats få Macao (den lilla portugisiska kolonin bara ett kort stycke från Hongkong) att acceptera en omfattande kinesisk kontroll över dess angelägenheter, och nu hoppades man, i varje fall bland de ledande revolutionärer i Kanton som hade hand om de angelägenheter som rörde Hongkong, på samma framgång också i fråga om denna brittiska koloni. Britterna vägrade emellertid att ge med sig, och relationerna urartade snabbt allt mer och mer. Dag efter dag demonstrerade hundratusentals människor utanför den brittiska beskickningen. Vid ett tillfälle stormade en samling utländska Kina-”vänner”, däribland åtminstone en brittisk medborgare, in på beskickningens område och slog

sönder dörrar och fönster. Brittiska konsulatet i Shanghai plundrades och den brittiske konsuln där och hans familj tvingades ge sig iväg, sedan de först utsatts för en mycket grov och kränkande behandling. Höjdpunkten kom en månad senare, då Reuters korrespondent Anthony Grey sattes i husarrest i Peking, som en repressalieåtgärd för att några kinesiska journalister arresterats i Hongkong, och brittiska beskickningen i Peking den 22 augusti utsattes för mordbrand. Flera medlemmar av beskickningens personal skadades och en del av kvinnorna utsattes för sedlighetssårande handlingar av de anfallande rödgardisterna.

Också andra stater invecklades i större eller mindre gräl med Peking; sammanlagt 32 stycken när våldsvågen mot utlänningar började lägga sig igen i september. Förbindelserna med Indonesien avbröts sedan dess lilla diplomatiska personal i Peking i månader utsatts för en direkt otrolig behandling; indonesiska ambassaden invaderades, personalen misshandlades och samtliga möbler slogs sönder. Man tände också eld på en del av byggnaden, och diplomaterna satt i flera veckors tid inspärrade i en mindre del av huset, helt utan kontakt med yttrevärlden. Indiska ambassaden utsattes för långvariga demonstrationer och fick flera fönster krossade, sedan två av de indiska diplomaterna hade utvisats ur landet, anklagade för spionage. Yttre Mongoliet och Nordkorea stod också på svarta listan, tillsammans med diverse andra stater i Asien, Afrika och Europa. I september hade kineserna lyckats försäkra sina diplomatiska förbindelser så till den grad att flera stater, däribland Danmark, allvarligt övervägde att dra tillbaka sina representationer från Peking, sedan de utsatts för en rad kränkningar av den diplomatiska immuniteten som hör till de allvarligaste i hela den moderna historien.

I Peking kunde man alltså avreagera sig en del av den kulturrevolutionära upphetsningen på utlänningarna, även om detta inte tycks ha haft någon större lugnande verkan på rödgardisterna och rebellerna. Ute i provinserna hade man inga sådana säkerhetsventiler; och listan över våldsamma intermezzon och blodiga sammandrabbningar är en mycket obehaglig läsning, också i komprimerad form. I nordöstprovinserna utkämpade konservativa arbetare beväpnade med kulspjutur eldstrider med enheter ur FBA, och i Changchun strejkade arbetarna vid Kinas största motorfabrik. I Anshan, med Kinas största stålverk, lade arbetarna dynamit under en del av masugnarna och hotade att spränga dem i luften. I provinsen Hopei, den provins som omger Peking, angrep en väldig skara ”konservativa” som stulit 150 militära lastbilar olika militära anläggningar i strider som krävde massor av offer. Kansus huvudstad Lanchow, där en del av Kinas betydelsefulla atomanläggningar är belägna, var ”nedsölad med blod” efter våldsamma fraktionsstrider där också en del soldater var inblandade. I och omkring Chekiangs huvudstad Hangchow kom det till regelrätta drabbningar med kulspjutur mellan anhängare till Mao och Lin och en så kallad ”terroristorganisation” som gick under namnet ”Chekiangs industriarmé”. I Soochow i Kiangsu lyckades den konservativa ”Soochows revolutionära kommitté” sår ett tusental rödgardister och ta fyrahundra till fånga under strider som rasade i slutet av maj. I Honan hade man den svåraste blodsutgjutelsen i huvudstaden Chengchow, som fick uppleva ”tjogtals med blodiga sammanstötningar”, där hundratals personer dödades eller sårades och där de konservativa av allt att döma tycks ha avgått med segern. Väggtidningar som sattes upp i juni berättade att FBA inte hade kommit till de belägrade promaoistiska styrkornas hjälp. En del av dem hade tydligen lyckats undkomma till Peking, där de på stadens huvudgata visade upp elva stupade kamraters nedblodade kläder. I Yunnan omringade 30 000 antimaoister 2 200 anhängare till Mao, och över 250 personer dödades och mer än tusen sårades innan Pekings utsände Hsieh Fuchih lyckades få känslorna att svalna en smula. Och samma historier upprepades från den ena provinsen efter den andra, utom från några stycken, varifrån det inte kom några nyheter alls. Men med tanke på omständigheterna kunde denna tystnad knappast tolkas som vitnesbörd om lugn och stillhet.

Dessa incidenter var dock inte uttryck för något organiserat, landsomfattande motstånd mot Peking; snarare var de ett vittnesbörd om ett snabbt samhälleligt sönderfall, ledsagat av en nedgång i den allmänna medborgerliga disciplinen och till och med ett växande förakt för maktens symboler. FBA hade i mångas ögon degenererat till något rent löjeväckande, och ”revolutionärer” av alla de slag fortsatte att invadera krigsmaktens anläggningar, stjäla vapen, klå upp soldater och vaktposter och i största allmänhet strunta i dessas försök att ”fostra” dem. FBA visade en imponerande självbehärskning, men medan anarkin växte mer och mer genom maj och juni, blev det allt omöjligare för krigsmakten att bara stå bredvid och titta på.

9. Till avgrundens rand och tillbaka igen

Wuhanintermezzot – ”Centralen” tänker om – Vänsterns sista offensiv – En kursförändring

Premiärministern och kamraterna i gruppen för kulturrevolutionen arbetar allesammans dag och natt. Ni kan telegrafera till dem eller ringa dem. Om ni ringer, får bara ett fåtal personer höra talas om ert ärende och budet sprids sakta. Men ett telegram kan läsas av alla. Ni kan också ta ett plan och vara där på bara några timmar. Handla inte på eget initiativ därför att ni tror att era idéer är riktiga eller att ni själva är särskilt duktiga.

Lin Piao den 9 augusti 1967

Till Pekings främsta medlare under kulturrevolutionen hörde ministern för den allmänna säkerheten, Hsieh Fu-chih, som gång på gång fick gripa in inte bara i Peking utan också utanför huvudstaden, för att bilägga konflikterna och svalka av hetsiga sinnen. I början av juli hade Hsieh skickats ut på en turné till Yunnan, Chengtu och Szechwan, för att tillsammans med Wang Li från gruppen för kulturrevolutionen försöka få ordning på problemen nere i sydvästregionen, där lugnet trots avpolletteringen av områdets store partiledare Li Chingchuan fortfarande inte återställts helt. Härifrån fortsatte de sedan till staden Wuhan vid Yangtze, där situationen i hög grad krävde en medlare.

Här hade man under våren och försommaren haft en rad våldsamma sammandrabbningar mellan ett antal vänsterorganisationer, som kunde samla mellan 200 000 och 400 000 medlemmar, och en mer än dubbelt så stor konservativ organisation som gick under beteckningen ”En miljon hjältar”. Denna organisation skildrades senare av Hsieh som en mycket militant styrka med ”mördarinstinkt”, utrustad med stålhelmar, stora knivar, stänger, gevär och till och med kulsprutor. ”En miljon hjältar” stöddes av en division ur FBA och kontrollerade också den lokala byrån för den allmänna säkerheten, folkprokuraturen och domstolarna och den ”ytterligt onda” brandkåren. I de stora fabriker tillhörde hela milisen utan undantag ”En miljon hjältar”, som påstods ha förbindelser med den konservativa ”industriarmén” i Szechwan och liknande organisationer i Honan, Hunan och Kiangsi. Under tiden från februari till mitten av juli hade ”En miljon hjältar” och vänsterorganisationerna drabbat samman med varandra närmare 400 gånger. Mellan 650 och tusen personer hade enligt rödgardistiska uppgifter dödats vid dessa sammanstötningar; vid en enda sammanstötning i mitten av juni hade man haft cirka hundra dödsoffer. Flera tusen personer sårades allvarligt och massor av människor sattes i fängelse. De hårdaste drabbningarna ägde rum i juni, då strider i stor stil under en tid framåt satte stopp för all trafik på järnvägs- och landsvägsbron över Yangtze, som vid denna tid fortfarande var den enda vägförbindelsen mellan Yangtzeflodens båda stränder.

Wuhanintermezzot

Djupt oroad över denna utveckling anlände Chou En-lai den 14 juli till Wuhan. Hsieh Fu-chin och Wang Li kom dit samma dag och möttes enligt uppgift av ett massmöte som ”En miljon hjältar” förvandlade till ett blodigt tumult. Chou talade till båda fraktionerna och informerade dem om vilka organisationer som var vänster och vilka som var konservativa; han placerade ”En miljon hjältar” i den senare kategorin. Därefter återvände Chou till Peking, efter att ha

beordrat Hsieh och Wang att stanna kvar och åstadkomma en överenskommelse mellan de stridande.

Chou hade kommit fram till att ledningen för Wuhans militärområde hade begått ett misstag i orienteringen inför sin uppgift att "stödja vänstern" genom att i stället stödja "En miljon hjältar". När de lokala militära ledarna vid ett möte på kvällen den 19 juli upplyste om detta, vägrade en divisionschef att tro på att detta verkligen kunde vara partiledningens åsikt och lät omringa platsen för sammanträdet med militär och kallade in medlemmar av "En miljon hjältar", som genomförde en demonstration utanför. Nästa morgon släpades Hsieh och Wang ut ur sina rum och misshandlades av medlemmar av "En miljon hjältar"; enligt uppgift dödades härvid en av Hsiehs sekreterare. Wang fördes bort och fick schavottera på gatorna med en narmössa på huvudet från klockan sex på morgonen till tre på eftermiddagen. Han behandlades härvid mycket omilt, och blev enligt vissa källor rentav sårad. Dagen därpå, den 21 juli beordrade tjänsteförrättande stabschefen för FBA, Yang Cheng-wu, regionens militära överbefälhavare Chen Tsai-tao att skapa garantier för de "centrala ledarnas" säkerhet, vilket uppenbarligen var avsett att innefatta också Chou En-lai, som vid det laget var på väg tillbaka till Wuhan, medförande ett extraplan som skulle föra Hsieh, Wang och deras följe tillbaka till Peking. När Chous plan närmade sig flygplatsen i Wuhan varnades han strax före landningen av chefen för det lokala flygförbandet, som meddelade att tjugofem lastbilslaster medlemmar av "En miljon hjältar" låg och väntade på honom. Planen dirigerades då över till en annan flygplats och efter en dags hårda förhandlingar för Chou lyckades Hsieh och Wang undkomma och återvände till Peking, dit de anlände den 22 juli.

Naturligtvis undvek man noga all publicitet kring allt detta. Därför kom det också som en stor överraskning när stora massdemonstrationer på Pekings gator den 23 juli hälsade Hsieh och Wang välkomna hem igen efter deras påfrestande upplevelser i Wuhan. Liknande demonstrationer följde snabbt i större delen av landet, också i Wuhan, där kanonbåtar ur Östkinesiska flottan stävade uppför Yangtze, varefter deras manskap tillsammans med fallskärmshoppare från flygvapnet besatte strategiskt viktiga byggnader i staden. De militära enheter som varit inblandade i bortförandet av Hsieh och Wang avväpnades, och de personer som varit inblandade i affären, däribland Chen Tsai-tao, fördes till Peking, varifrån det några månader senare rapporterades att de satt i skyddshäkte och ägnade sig åt självprovningar. Det är svårt att bena ut Chens exakta roll i sammanhanget, men även om han kanske inte personligen ledde demonstrationerna och bortförandet av Hsieh och Wang, förefaller det ganska troligt att han dock godtagit och kanske till och med inspirerat sina underordnades handlande.

Motståndet i Wuhan fortsatte emellertid, och Peking tvingades tillgripa en blandning av våld, övertalning och fostran för att försöka få de "vilseledda massorna" på sin sida. Man fruktade det värsta: "huvuden kan komma att rulla och blod att flyta", rapporterade man från de i Wuhan stationerade enheter ur FBA som var lojala mot Peking. Den 26 juli reagerade "en ledande organisation av väpnade enheter i Wuhan" på Pekingradions maningar till de soldater som "vilseletts av fienden" att byta sida, genom att ge upp inför trycket från de pekingvänliga styrkorna. Senare meddelades också att de militära ledarna i Wuhan hade "tillstått sina misstag" och svurit Mao trohet, men rapporterna om hårda strider fortsatte att strömma in ännu i augusti, då det påstods att de konservativa fortfarande höll större delen av staden och att den besköts med granater från kanonbåtarna på Yangtze. Rödgardistiska källor hävdade att närmare femhundra människor dödats under de senaste veckorna och att sjukhusen var fulla av sårade. Ordningen återställdes först framemot mitten av augusti.

Händelserna i Wuhan blev signalen till nya och intensifierade strider mellan de konservativa och vänsterorganisationerna över hela landet. Mot slutet av juli påpekade ledare i Peking varnande att "industriarmén" i Szechwan hade tagit kontakt med "En miljon hjältar" och andra konservativa fraktioner i Kiangsu och Hunan, och att medlemmar av dessa

organisationer höll på att stråla samman i Honan. Dessa organisationer bestod i stor utsträckning av arbetar- och bondemilis, som kontrollerades av de lokala partiavdelningarna, och kunde alltså med lätthet mobiliseras mot rödgardister och rebeller till försvar för de lokala intressena. Ledningen i Peking klagade i början av augusti över att de ”som gick den kapitalistiska vägen” utnyttjade milisen

... för att arresteras, angripa och kvarhålla människor och föra kampen med våld och tvång. De eggade bondemilisen att fara till städerna för att undertrycka de proletära revolutionärerna. De går till och med så långt att de uppmanar dem att sabotera produktionen och kommunikationerna och kullstörta den samhällsliga ordningen ... Men hur nära [milisens medlemmar] än tidigare har stått dessa makthavare, måste de nu vara opartiska och osjälviska och ansluta sig till de revolutionära massorna i arbetet på att släpa ut dem ur deras gömslen och outtröttligt och bestämt slå ner dessa element.

Men rapporterna om vad *Folkets Dagblad* kallade ”den väpnade kampens vind” fortsatte att strömma in från alla håll. I Inre Mongoliet hade konservativa arbetare, ”som svar på en vädjan från antimaoisterna i Wuhanområdet”, upprättat ett underjordiskt högkvarter och skapat ett läge som karakteriserades av att ”arbetarna lade ner sina arbeten och manade bönderna att fara in till städerna för att slåss och störa den allmänna ordningen”. Kuan Fen sändes som den kulturrevolutionära gruppens speciella sändebud till de tre manchuriska provinserna Heilungkiang, Liaoning och Kirin, Kinas viktigaste industriområde, för att försöka få slut på de oroligheter som rasade i flera stora städer. Bland annat rådde stor oro i Kinas förnämsta stålstad, Anshan, där de konservativa arbetarna antingen redan hade stoppat produktionen vid flera masugnar eller hotade att göra detta. I Kweichow, där makten antogs ligga hos vänster-elementen, hade man allvarliga oroligheter som leddes av påstådda anhängare till Liu. Dessa angrep militären, arresterade vänsteranhängare och rövade rentav bort medlemmar av den revolutionära kommittén och ”mördade grymt” flera rödgardister. I Shantung, som också antogs vara behärskat av vänstern, rövade man bort vänsteranhängare som torterades och ”kuvades grymt”; och från provinshuvudstaden Tsingtao kom rapporter om att hundratals arbetare slogs med knivar, yxor och järnstänger. Från Szechwan kom nästan otroliga uppgifter om regelrätta slag med stridsvagnar och artilleri mellan vänsterelementen och de konservativa.

Shanghai blev än en gång skådeplats för våldsamma sammandrabbningar; järnvägstrafiken stoppades och staden led akut brist på många förnödenheter. Konservativa element tillfångatog medlemmar av den revolutionära kommittén och på nätterna drog stora folkmassor enligt ögonvittnesskildringar fram genom gatorna, beväpnade med påkar och bräckjärn. *Wen Hui Pao* hävdade att allehanda ”ledare för olika upplösta illegala organisationer och konservativa organisationer ... ligister och ungdomsbrottslingar” under förevändning att det gällde att ”utbyta erfarenheter” och ”göra uppror” hade ”samlat alla som hyser avoghet mot Shanghais revolutionära kommitté för att på så sätt skapa fraktioner, egga till motstånd, splittra studenternas och arbetarnas organisationer och för andra gången skapa kaos i Shanghai”. I Kwangtung och Kanton, som ligger helt nära Hongkong, var läget ännu allvarligare. Framemot mitten av augusti skildrade de rödgardistiska tidningarna situationen i Kanton som synnerligen spänd:

Det allmänna säkerhetssystemet är förlamat. Yrkestjuvar och ligister lever glada dagar. Människor rånas och mördas varenda dag. Folkets busslinjer har upphört att fungera ... butikerna stängs klockan två och tre på eftermiddagen. Förbindelserna både till lands och till sjöss avbryts då och då ... Det är geväret som talar i staden nu ... Folk som bor vid samma gata sluter sig samman till självförsvar ... I en del fabriker har produktionen helt avstannat ... Folk springer när de skall till torget för att köpa vad de behöver. Det råder allmän panik bland stadens befolkning ... Fångarna från arbetslägren släpps fria ... [Soldaterna] går omkring i fullständig förvirring ...

Det rapporterades att 3 000 rödgardister drog omkring på gatorna på jakt efter ”kontra-revolutionärer” och terroriserade stadens befolkning, och att man hade massor av sammanstötningar mellan rödgardister från Sydkina och deras nordkinesiska kolleger, mellan rödgardister och arbetare och bönder; härvid stödde de lokala arméförbanden i allmänhet de senare.

Det förefaller som om de allra svåraste sammanstötningarna här i Kanton inträffade den 26 juli, då man enligt uppgift hade hundra döda och tio gånger så många sårade, och under tiden från den 9 augusti och fram till slutet av månaden, då det oavbrutna våldet åstadkommit ett fullständigt sammanbrott i hela staden. Den 20 augusti hade man en stor ”massaker” på rödgardister, sedan beväpnade arbetare och bönder ute i en förort till Kanton ordnat ett bakhåll för en lastbilskonvoj med 600 rödgardister. Enligt rödgardistiska källor dödades 150 av de 600, och resten togs till fånga. Det var säkert signifikativt att när rödgardisterna ringde till FBA med begäran om undsättning, ”ringde de till militärområdets högkvarter men fick ringa gång på gång i över en timma utan att man brydde sig om dem” och avfärdades till slut med att ”här är stängt på söndagarna”. Den fullständiga laglöshet som rådde ledde till att människorna i tusental flydde till Hongkong. Några av de fåtaliga utlänningar som under denna period reste genom Kanton rapporterade att de hade sett människokroppar hänga från träden och trafiksignalerna. (Vi har fått denna kusliga detalj definitivt bekräftad från säkra källor.) Tåg- och järnvägsförbindelserna med Peking var länge helt avskurna, och alla förbindelser med Hongkong, inklusive livsmedelsleveranserna, klipptes också av. Chou En-lai gjorde flera misslyckade försök att medla mellan fraktionerna; vid ett tillfälle förbjöds han till och med att landa i Kanton med sitt plan.

Slutligen sändes den 17 augusti 47:e armén norrifrån ner till staden för att återställa ordningen, men den lokala garnisonen gjorde motstånd mot den, så att den för en tid framåt måste slå läger i stadens utkanter. Kampen fortsatte ännu i flera veckors tid med sporadiska strider, innan FBA till slut lyckades driva igenom undantagstillstånd i hela staden och den kringliggande provinsen.

”Centralen” tänker om

För ledargruppen kring Mao och Lin representerade Wuhankrisen och de därpå följande händelserna ett allvarligt bakslag för deras långsiktiga försök att samla massorna kring de egna politiska riktlinjerna. Men på kort sikt måste de väpnade styrkornas ständigt sjunkande lojalitet ha framstått som en ännu svårare källa till oro. Över hela landet ställdes officerarna nu inför samma val som Chen Tsai-tao hade ställts inför i Wuhan; att antingen stödja rebellerna och på så sätt också i fortsättningen hålla sig väl med Peking, eller att i stället satsa på de ”konservativa styrkorna” av arbetare och bönder, som både var starkare och därtill också var den bästa garantin för fortsatt lugn och ordning.

Men Peking kunde under inga omständigheter tolerera att krigsmakten ute i landet stödde sådana organisationer. Alltså inkallades centralkommittén till en ny session den 26 juli, skenbart för att ta upp kampen mot Chen Tsai-tao och hans ledande medhjälpare i Wuhan, men i själva verket för att en gång för alla göra klart för Chens kolleger på olika håll i landet att det var strängeligen förbjudet att stödja de konservativa och samtidigt försöka lösa en del av de praktiska problem som uppstått genom händelserna i Wuhan. Närvarolistan antyder klart att dagordningen inrymde avsevärt mer än bara ett fördömande av Chen. ”Sessionen bevistades av medlemmarna av KKP:s centralkommitté, medlemmarna av det verkställande utskottet inom kommittén för de militära angelägenheterna och ansvariga medlemmar från samtliga militärområden”, skrev en rödgardistisk tidning. Det förefaller dock som om militärområdena i Sydväst- och Nordvästkina inte var representerade vid denna session.

På officiellt håll har man aldrig givit några uppgifter om vad som försiggick under denna session, och också det rödgardistiska materialet är mycket magert. Wang Li, hjälten från Wuhan, förklarade kort efteråt att ”den största motsättningen i landet just nu är den kamp som pågår mellan de båda högkvarteren inom våra väpnade styrkor”, och med tanke på detta yttrande bör man kanske kunna anta att sessionen måste ha upplevt en del tämligen skarpa debatter om den förda politiken. Det verkar inte otroligt att motståndet i första hand bör ha kommit från befälhavarna på region- och provinsnivå, dessa kolleger till Chen Tsai-tao som liksom denne ställdes inför att, stödda bara på ytterst vaga direktiv från de centrala myndigheterna, söka bemästra det ofantligt komplicerade problemet om hur man skulle bära sig åt för att ”stödja vänstern” med bara ordet som vapen. Just det där kravet hade avslöjat sig som alltför svårt för en hel del av dem; de hade varken kunnat hindra massorna att gripa till våld mot FBA eller hindra sina egna soldater från att själva försvara sig med vapen i hand. Det mycket milda straff som kom Chen Tsai-tao till del – han avskedades från sina poster men överlämnades inte till massorna för ”kamp” – antyder att han måste ha fått ett visst stöd, att man kanske rentav försvarat hans handlande; hans kolleger var ju alltför väl medvetna om att hans problem också var deras. Faktiskt är det mycket som tyder på att Mao-Lin-gruppen bör ha ställts inför något slags ultimatum från militärens sida; förmodligen torde väl militärerna ha hävdats att de inte skulle kunna bemästra den lokala utvecklingen längre, om de inte fick avsevärt större befogenheter i sina respektive områden. Detta måste säkert ha varit ett osedvanligt bittert piller att svälja för vänsterledarna i Peking, men förmodligen stöddes kravet helt och fullt av Chou En-lai och övriga mera pragmatiskt inställda ledare. Och med tanke på den ytterst farliga situation som uppstått hade man ju inget annat val än att gå med på de militära ledarnas krav.

Utöver detta krav på större befogenheter utnyttjade de militära yrkesmännen nu också sin starka position till att göra sig av med en del andra hinder i vägen. Kärleken hade aldrig blommat särskilt stark mellan yrkesmilitärerna och partiets representanter inom krigsmakten, kommissarierna. Kommissarierna lydde under generalpolitiska avdelningen ledd av Hsiao Hua, och det var Hsiao Hua som burit de tyngsta politiska bördorna under kulturrevolutionen. Nu gjordes den också till syndabock för de lokala politiska kommissariernas oförmåga att korrekt identifiera och stödja de äkta vänsteranhängarna. Vid det laget hade många politiska kommissarier redan avskedats och Hsiao Hua och hans ställföreträdare hade allesammans utsatts för häftiga angrepp både från rödgardisterna och från grupper inom själva partiledningen. Efter Wuhanintermezzot började det återigen dyka upp väggtidningar som kritiserade Hsiao Hua och anklagade honom för att ha stött Chen Tsai-tao, och den 9 augusti höll Lin Piao ett viktigt tal, som gjorde klart för alla att Hsiao Hua nu lutade mot sitt fall: ”... Under den stora kulturrevolutionen begick han [Hsiao Hua] det ena misstaget efter det andra, och vi försökte gång på gång rädda honom från att falla, och fortfarande försöker vi hjälpa honom att handla rätt.” I början av augusti hade Hsiao Hua utsetts till vice ordförande i en av Hsieh Fu-chih ledd femmanna-grupp inom kommittén för de militära angelägenheterna, som hade till uppgift att stödja de vänstersinnade massorna, förhindra allt våld och undersöka de väpnade styrkornas lojalitet. Men den 14 augusti började man hålla kampmöten mot honom, och efter den 2 september var han helt försvunnen från den politiska arenan, följd av alla sina ställföreträdare. Avgången bland de politiska kommissarierna var stor också på andra håll inom FBA och alldeles speciellt i flottan.

Hsiao Huas avpollettering innebar också ett stort fallissemang för hela hans avdelning och en nedvärdering av de politiska kommissariernas roll över huvud taget. I fortsättningen var det den militäre chefen som hade ansvaret för sitt distrikt. Men för att denne inte skulle missförstå sin nya ställning, skyndade sig Lin Piao den 9 augusti att förklara att den centrala ledningen

ingalunda tänkte låta den verkliga maktens tyglar på minsta vis glida över i yrkesmilitärernas händer:

Vi måste begära instruktioner av och rapportera till ordförande Mao, centralkommittén och centralkommittén grupp för kulturrevolutionen. Vi får inte inbilla oss att så länge vi bara själva förstår läget, behöver vi inte alls rapportera till centralkommittén. Inte heller får vi föreställa oss att vi inte behöver begära instruktioner från centralkommittén bara därför att vi kan klara av den fråga det rör sig om själva, antingen därför att den är så liten och betydelselös eller därför att vi själva är tillräckligt intelligenta för att kunna klara av problemet. Vi får aldrig tveka att besvara centralkommittén. Vi bör begära instruktioner från den och rapportera till den vad det än gäller, både i stora och små frågor.

Förvisso ett helt annat ljud i skällan nu än när ledningen tidigare uppmanade de lokala nivåernas folk att själva klara av sina problem och inte besvara den redan alltför arbetstyngda centrala ledningen annat än i synnerligen viktiga fall. Lin Piao hyste tydligen inget större förtroende för sina militära befälhavare: ”Uppriktigt talat är jag orolig för att våra kamrater skall begå en hel del misstag, eftersom de har anförtrotts så svåra uppgifter ... Nu måste vi förlita oss på krigsmakten och den får inte begå misstag. ... Man bör lämpligen arbeta med frågorna och problemen i lugnt tempo; man bör överväga allting noga och inte handla brådstörtat. Himlen faller inte ner över oss om det tar några dagar att lösa ett problem.”

Vänsterns sista offensiv

Trots att pendeln alltså hade börjat svänga tillbaka igen, lyckades vänsterextremisterna dock uppnå tillräcklig styrka för att kunna iscensätta en sista offensiv. I Peking utrustade man rentav en del av de mer extremistiska rödgardistiska enheterna med gevär. Dessa enheter bestämde sig sedan för att försöka släpa ut Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping inför folket och visa upp dem på kampmöten med massdeltagande. Alltså återupptogs demonstrationerna mot dessa båda och andra ledande personer ”på den kapitalistiska vägen” i mitten av juli, sedan de legat i lägervall alltsedan april. Man gick till och med så långt att man efter Wuhan-intermezzot anklagade Liu och hans grupp för att bära ansvaret för det som hade hänt där. Liu tvingades författa ytterligare två självkritiska texter, men båda förkastades som ofullständiga och oärliga och som ”ett försök till motoffensiv camouflerat som ett erkännande av skuld”. Av allt att döma visades Liu och Teng upp vid mindre kampmöten inne i Chungnanhai, som bevisades av ledande partimedlemmar, men detta tillfredsställde ingalunda Pekings extremistiska studentorganisationer. De krävde till slut mycket bestämt att Liu och Teng skulle överlämnas till dem för att kritiseras den 5 augusti. När det fastställda datumet närmade sig utsatte de partihögkvarteret för en regelrätt belägring, men efter långa diskussioner med en del av de högsta ledarna för kulturrevolutionen, måste de låta sig nöja med en kompromiss. Denna innebar att allt som sades vid kampmötena mot Liu och Teng inne i Chungnanhai radierades över till väldiga massmöten på Tien An Men och i Arbetarnas stadion, samtidigt som massornas vrål och rop radierades tillbaka till det lilla kampmötet i Chungnanhai. Men mitt i allt detta hade Liu och Teng fortfarande inte avskedats från sina poster. De fortsatte att lyfta sina löner och bo kvar i sina ämbetsbostäder i Chungnanhai, även om de suspenderats från alla sina officiella plikter.

Ju mer frustrerade extremistgrupperna blev, dess desperatere sökte de efter nya måltavlor. De försökte nu genomföra en kupp i utrikesdepartementet, där Chen Yi framstod som en av de svagaste länkarna i försvarskedjan kring den påstådda ”borgerliga stjärnan” Chou En-lai. Det hela kulturrevolutionen igenom ständigt stegrade trycket mot utrikesdepartementet hade letts av två av de allra extremaste studentorganisationerna, som bland annat hade många medlemmar vid Institutet för främmande språk i Peking, nämligen ”16 maj” och dess kärntrupp ”16 juni”. Enligt avslöjanden från rödgardistiskt håll stöddes dessa organisationer av Kuan Feng, Lin Chieh, Chi Pen-yu och Wang Li från gruppen för kulturrevolutionen. ”En av de

första dagarna i augusti stormade '16 juni' utrikesdepartementet, anföll de soldater som fanns därinne, låste grindarna och arresterade de biträdande utrikesministrarna. Därmed satte de med våld stopp för all diplomatisk verksamhet och skapade synnerligen obehagliga verkningar på det internationella planet" – allt enligt en rödgardistisk kantontidning ett halvår senare.

Efter upplevelsena i Wuhan framstod Wang Li i augusti nästan som en nationalhjärte, och tydligen ansåg han tiden nu mogen att utnyttja sin popularitet och sin ställning (som chef för centralkommitténs propagandaavdelning) i ett försök att vinna mera makt. Den 7 augusti talade han inför en del organisationer inom utrikesdepartementet och Institutet för främmande språk och manade dem att "gripa makten" i utrikesdepartementet. Man bildade "kommandon för maktövertaganden", som började arresteras massor av tjänstemän inom departementet, som anklagades för att motsätta sig maktövertagandet. Utrikesminister Chen Yi avsattes, troligen den 9 eller 10 augusti. Han ersattes av Yao Teng-shan, en diplomat som varit chargé d'affaires vid kinesiska ambassaden i Djakarta, utvisats från Indonesien under våren och återvänt till Kina omvärvad av massor av publicitet. Efter återkomsten tjänstgjorde han som ställföreträdande chef för utrikesdepartementets allmänna förvaltningsavdelning och gjorde inte mycket väsen av sig. Men i augusti trädde han plötsligt fram som Wang Lis strådocka, förklädd till "utrikesminister".

Hela eskapaden varade bara i två veckor, varunder Yao höll allehanda propagandistiska tal och skrev dito rapporter, telegraferade till de kinesiska ambassaderna i utlandet och åstadkom allmän förvirring i hela utrikestjänsten. Yao Teng-shan, och de som stod bakom honom, Wang Li och Chi Pen-yu, anklagades senare i rödgardistiska publikationer för att "personligen ha beordrat sambandsledningen och andra organisationer inom utrikesdepartementet att offentligen bryta mot de instruktioner som utfärdats av ledande kamrater inom partiets centralkommitté och sätta eld på ämbetslokalerna för XX:s [Storbritanniens] chargé d'affaires i Kina" den 22 augusti, en händelse som innebar höjdpunkten på angreppen mot utlänningar i Peking. Redan dessförinnan hade Indonesiens, Burmas och Mongoliets ambassader stormats och plundrats av extremistiska rödgardister, och samma sak drabbade senare också den sovjetiska ambassaden. Utländska diplomater och journalister och andra utlänningar fick bandspelare, kameror och filmrullar konfiskerade; en del fick till och med sina bilar sönderslagna och uppbrända. Medlemmar av brittiska beskickningens personal utsattes för en ytterst kränkande behandling av den instormande pöbeln, och flera andra utlänningar misshandlades svårt vid andra tillfällen.

Yao Teng-shans välde över utrikesdepartementet stoppades genom Chou En-lais personliga ingripande dagen efter anfallet mot den brittiska beskickningen. Några veckor senare utfärdades ett direktiv om behandlingen av utlänningar, där man strängeligen förbjöd alla och envar som inte representerade "därtill bemyndigade myndigheter" att alls ta kontakt med utlänningar och att "om tillfälle skulle erbjuda sig vidta åtgärder mot sådana". Varje försök till demonstrationer mot utlänningar och utländska beskickningar i Kina skulle i fortsättningen rendera de individer eller organisationer som på egen hand företog sig sådana ting "stränga straff". Inom utrikesdepartementet övertog Chou tydligen tillfälligt ledningen av de utrikes angelägenheterna, med Li Hsieh-nien som biträdande. Chen Yi dök upp igen först flera veckor senare, efter att ha avlevererat en viss självkritik och förmodligen också vilat upp sig litet. Wang Li, Yao Teng-shan och deras samarbetsmän åkte vanärade ut igen, och Chou slog också ner på de anhängare till dem både i och utanför utrikesdepartementet som hade lett angreppen mot utlänningarna.

Den extremistiska glöden hade också tagit sig utlopp i förnyade angrepp mot FBA. Efter Wuhanintermezzot fick de där angreppen sitt yttre uttryck i ett slagord som tycks ha godtagits eller kanske rentav skapats av Wang Lis propagandaavdelning: "Släpa ut den lilla handfull

personer i armén som går den kapitalistiska vägen!” I en rad olika militärområden stormade rödgardister och rebeller in i krigsmaktens anläggningar och kasernområden, arresterade, skymfade och misshandlade personal ur armén, hindrade krigsmakten att arbeta och stal dokument och vapen. Dessa och andra vittnesbörd om ett ”synnerligen allvarligt tillstånd av anarki” ledde till att ledningen i Peking utfärdade en serie direktiv, som innebär en fullständig brytning med den relativa efterlåtenhet gentemot extremistorganisationerna som dominerat bilden alltsedan april. Att så kunde ske tycks ha berott på att de moderata i den centrala ledningen någon gång mot slutet av augusti vann en stor och avgörande seger över de radikala. Wang Lis fall bidrog i hög grad till denna seger, och man torde också kunna utgå från att ett stort antal FBA-ledare på region- och provinsnivå klart och bestämt ställt sig bakom de moderata.

En kursförändring

Det förefaller som om omsvängningen skulle ha kommit sista veckan i augusti, och troligen bör den väl ha föregåtts av Chou En-lais framgångsrika aktion mot de ytterlighetselement till vänster som gripit makten i utrikesdepartementet. Den 25 augusti utsände partcentralen ett direktiv där man manade folket att ”stödja armén” och armén att ”omhulda folket”. Detta slagord innebar raka motsatsen till extremisternas maning att ”ta fast en handfull personer inom armén”. Direktivet förklarade att ”FBA och de vapen, utrustning och material av alla de slag som är i dess besittning icke får utsättas för angrepp. Inga utomstående har rätt att tränga in i och ockupera FBA:s befälsposter.” I ett tal vid Pekings municipala revolutionära kommittés sammanträde den 1 september förklarade Chou En-lai att tiden för att tända revolutionära eldar nu var över och att tiden för att gripa segern nu hade börjat.

Revolutionärerna borde ”noga hålla sig till” kulturrevolutionens mål och sluta upp att låta sig ledas av sina privata intressen. De måste upphöra att ”kämpa med våld”, och överlämna alla vapen till statsmakten; de som vägrade att foga sig efter detta skulle bestraffas. Människorna måste följa ordförande Maos ”strategiska plan”; vilket innebar att de skulle ”göra väl ifrån sig i den revolutionära masskritiken och förkastelsebilden, utveckla och konsolidera den revolutionära stora alliansen och den revolutionära ‘tre i en’-alliansen, konsolidera och stärka proletariats diktatur, inleda en kampanj för att stödja armén och omhulda folket, främja revolutionen och stimulera produktionen, bevara en höggradig revolutionär vaksamhet och noga vara på sin vakt mot sabotage från klassfienden såväl hemma som i utlandet” (allt enligt Befrielsearméns Dagblad för den 7 september). Alla dessa förhållningsregler måste följas ”vare sig vi förstår dem eller ännu inte har lärt att förstå dem ... vare sig de går helt i linje med vårt eget tänkande eller inte ... vare sig de överensstämmer med våra privata intressen eller inte”. Till en början innebar detta att alla de studenter och elever som var ute och ”utbytte revolutionära erfarenheter” – med undantag för de som sänts ut av centralkommittén – genast skulle ge sig iväg hem igen och måste vara tillbaka i sina hemorter senast den 11 september.

Denna våldsamma kovändning blev än tydligare i ett tal som hölls av Chiang Ching den 5 september. Hon hade tidigare betraktats som mycket nära lierad med extremisterna, men anslog nu en avsevärt mera försiktig ton. I sitt tal klagade hon över den bristande disciplinen bland en del av de unga revolutionärerna. ”16 maj”-organisationen hade blivit ”ultravänster” och motsatt sig Chou En-lai. ”‘16 maj’ är en mycket typisk kontrarevolutionär organisation, och vi måste skärpa vår vaksamhet mot den.” Hon fördömde mordbranden mot den brittiska beskickningen och förklarade att ”vi får inte söka bråk med utländska ambassader”; inte heller fick revolutionärerna borda utländska fartyg och beslagta dessa. Hon berörde inte rent ut ”16 majs” roll i angreppen på de utländska ambassaderna, och inte heller sade hon något om kuppen på utrikesdepartementet, men däremot vände hon sig med skärpa mot det slagord om att ”ta fast den lilla handfull i armén” som associerades med vänstergrupperna:

Detta slagord är felaktigt. ... Överallt tog vi deras vapen, misshandlade dem och skällde ut dem ... Man kan inte behandla en armé på det viset. En del av soldaterna grät när ni tog deras vapen. De visste att ni tänkte ta dem, men kunde inte öppna eld mot er, därför att både de och ni tillhörde de revolutionära massorna ... Slagordet om att ta fast en liten handfull i armén är felaktigt, och har fått en lång rad icke önskvärda följder. Nu har denna onda vindstöt sannolikt hejdats.

En av åtgärderna i kampen mot denna ”onda vindstöt” hade varit Wang Lis avlägsnande ur ledargruppen; en annan var att krigsmakten åter fick rätt att gripa in mot de som gjorde intrång i dess avdelningar och organ. ”Ta fast den lilla handfullen i armén’ nådde sin vildaste höjdpunkt under hela augusti månad”, förklarade Chou En-lai, ”och mot slutet av månaden blev det hela ännu värre. Vi hade inget annat val än att utfärda det 5 september-direktiv som förbjuder allt beslagtagande av vapen.” Denna order, som utfärdades samma dag som Chiang Ching höll sitt tal, var ett i skarpa ordalag avfattat dokument som från partcentralen i Peking sändes ut till samtliga militära organ, maktavande civila kommittéer på alla nivåer och samtliga massorganisationer. Det bestämde bland annat att

samtliga massorganisationer och individer är, oavsett vem de är lierade med, förbjudna att under någon som helst förevändning lägga beslag på FBA tillhörande vapen, ammunition, utrustning, fordon, materiel eller förråd. ... Såvida de inte därtill bemyndigats av den centrala myndigheten har samtliga organ, vapenslag, institut och skolor och andra enheter inom FBA under inga omständigheter rätt att till någon organisation eller individ överlämna några som helst vapen, ammunition, utrustning, fordon, materiel eller förråd. När lokala garnisonstyrkor ser ovanstående order hotad, måste de först tålmodigt utföra politisk och ideologisk verksamhet, lugnt resonera [med lagbrytaren] och vidta mått och steg för att avråda eller hindra [dem från att bryta mot ordern]. Om all sådan diskussion och andra preventiva åtgärder visar sig verkningslösa, bör varningsskott avlossas och personerna i fråga bör beordras att dra sig tillbaka. Om både diskussion, preventiva åtgärder och varningsskott visar sig verkningslösa, kan sådana försök att lägga beslag på vapen och annan materiel betecknas som kontrarevolutionära handlingar, och åtgärder bör vidtas för att arresteras det lilla fåtalet onda anförare och bråkiga mördare, så att de kan tas om hand enligt lagens bud. Om sådana personer motsätter sig arrestering eller sätter sig till motvärn, har FBA rätt att slå tillbaka i självförsvar.

Den senare utvecklingen skulle snart ge besked om att FBA genom denna order nu var tillbaka på valplatsen igen, och snart nog hade skapat ett läge som Chou En-lai redan den 17 september helt optimistiskt kunde beteckna som ”utmärkt”. ”Detta är ordförandens, centralkommitténs och centralkommitténs kulturrevolutionära grupps enhälliga uppfattning. Detta är inga fantasier utan fakta, ty betydande framsteg har redan gjorts.” Sju provinser och städer hade upprättat revolutionära kommittéer ”och problemen är redan lösta i Honan, Hupeh, Kiangsi, Chekiang, Tientsin ... och man har gripit sig an med problemen i Anhwei, Kwangtung, Kwangsi och Liaoning. Man räknar med att man vid årsskiftet skall ha löst problemen i över 20, kanske 24-25 av de 29 provinserna och städerna.” Men ännu vid årsskiftet hade Kina bara två revolutionära kommittéer mer än i september; utvecklingen gick fortfarande ytterligt långsamt.

10. Slutet som inte var något slut

Vintern 1967: Fraktionerna tyglas – En injektion för armén – Maos resa i landsorten – Chiang Ching och gruppen för kulturrevolutionen – Premiärminister Chou och statsrådet – De revolutionära kommittéerna

Det tillstånd som nu råder kan inte få fortsätta i evighet. För närvarande är varenda fabrik normalt uppdelad på flera olika fraktioner, som var och en sträcker ut sina händer till alla delar av landet, som de oberoende kungarikena för flera tusen år sedan. Ordförande Mao sade för några dagar sedan att vi är som ett land uppdelat på 800 furstestater. Det duger inte! Vi är en socialistisk stat! Vi måste praktisera den demokratiska centralismens problem. Vi måste konsolidera proletariats

diktatur. Om vi inte vill acceptera att vårt land ändrar färg politiskt, kan vi helt enkelt inte tillåta att dessa förvirrade strider får fortsätta!

Chou En-lai den 28 september 1967

Kulturrevolutionen borde rätteligen mer eller mindre ha avslutats vintern 1967-68 – och en del utomstående iakttagare rapporterade också alldeles för tidigt att så var fallet. När allt kom omkring var det ju dock FBA som hade de största bataljonerna, och nu hade den äntligen fått Pekings bemyndigande att sätta in dessa för att återställa ordningen. Att döma av de moderata tonfall som nu kom från ledningen och dess vädjanden om självbehärskning och disciplin, måste den tydligen ha lärt den läxa som givits av sommarens våld och oroligheter. De revolutionära kommittéer som ersatt det gamla systemet med provinsregeringar (och parti-apparaten också) beräknades täcka hela landet framemot slutet av 1967 eller allra senast den 1 maj 1968; den våldsamt försenade nionde partikongress, där Kinas tynande kommunistiska parti skulle återupplivas igen, beräknades sammanträda om icke i maj så åtminstone i oktober. Under tiden manades landets rebelliska ungdom att återgå till skolorna och lämna gatorna, att upphöra med sina fraktionsstrider och upplösa sina halvmilitära organisationer. Allt inberäknat föreföll det som om man nu slagit in på en kurs som ledde till en långsam men säker ”återgång till det normala”, under ledning av de ”moderata” civila och militära ledare som nu antogs sitta vid makten i Peking.

Men i stället skulle Kina få uppleva en ny framvältrande vänstervåg 1968, och tvingas genomlida en ny serie strider under sommaren. De revolutionära kommittéerna hade inte materialiserats i samtliga provinser förrän i september 1968, och på lägre förvaltningsnivåer kom de på sina håll först ännu mycket senare. Ännu vid årsskiftet 1968/69 hade den beramade partikongressen fortfarande inte hållits, även om det verkade som om den då äntligen var på väg att bli verklighet. Och genom hela denna utveckling hade rebellerna och de röda gardena visat en anmärkningsvärd förmåga att överleva, och tämjdes inte effektivt förrän på förhösten 1968 – ett helt år efter att den politiska pendeln hade börjat svänga emot dem och deras idéer. Hur bar de sig alltså åt för att genomföra en come back som enligt de flesta iakttagares mening helt borde ha överstigit deras förmåga i och med att den politiska temperaturen vintern 1967 hade börjat sjunka tillbaka mot det normala igen?

Fraktionerna tyglas

Över hela landet började tidvattnet vända igen, till en början tveksamt men så småningom allt mera bestämt, och man avlägsnade sig allt mer från det högvattensmärke som betecknades av sommarens våldsamerhet. Direktivet av den 5 september hade givit krigsmakten den makt och de befogenheter den behövde för att kunna hävda sin roll, medan de flesta av rödgardisterna och rebellerna motvilligt gick med på att lugna ner sig. Kanske gjorde också det kyligare vädret sitt till för att kyla av deras glöd under de lugnare vintermånader 1967-68 som nu följde.

Tibet var ett av de områden som hade drabbats hårdast av sommarens strider mellan fraktionerna, och i augusti hade man haft gatustrider i Lhasa. De militära myndigheterna i Tibet hade ställt sig på den konservativare rebellfraktionens sida – ”den stora alliansen” (som när den stod på sin höjdpunkt ansågs ha närmare 40 000 medlemmar) – men alltsedan april månad hade en mindre och radikalare fraktion – ”rebellhökvarteren” – hävdats sig mer och mer; den lånade sina tonfall från det övriga Kina, och armén vågade inte ingripa mot den av rädslan för att bli kritiserad. Också ledningen i Peking hade avhållit sig från att ingripa, men den 18 september utfärdade den ett mycket fränt fempunktsdirektiv, där biträdande politiske kommissarien Jen Jung (en av rebellhökvarterens ärkefiender i Tibet) utsågs till befälhavande officer över hela regionen, samtidigt som man uppmanade de båda fraktionerna att se till att de kom överens. Den 24 september gick de också slutgiltigt med på att begrava

stridsyxan och slöt en högtidlig pakt om ”den väpnade kampens omedelbara upphörande”. Båda sidor förband sig i denna att se till att deras medlemmar återgick till arbetet, och enades om att ingen skulle straffas därför att han eller hon hade tillhört den ena eller andra fraktionen. De gick också med på att sända tillbaka de tibetanska bönder och herdar de hade rekryterat i sina led till landsbygden igen. Samtliga vapen i de båda fraktionernas ägo skulle överlämnas till den militära kontrollkommittén. Hit räknades bland annat svärd, spjut, stålstänger, sprängämnen, tändhattar, brännbart material, pilar och bågar. Taggtråd, stenbarrikader och andra befästningar skulle röjas undan från gator och byggnader. Alla bilar och lastbilar som ”rekvirerats” skulle återställas till sina rättmätiga ägare. Överträdelser mot denna överenskommelse skulle bestraffas med yttersta stränghet, och de militära myndigheterna hade att se till att den efterföljdes in i minsta detalj.

Liksom i Tibet hade den nya och nyktrare politiken från Peking också i de flesta andra delar av landet så småningom lyckats få vågskålen att väga över så att krigsmakten kunde återställa en viss grad av lugn och stabilitet, även om det ofta var ett synnerligen hårt och mödosamt arbete. I Kanton till exempel hade de båda rivaliserande fraktionerna (”Östanvinden” och ”Röda fanan”) redan den 22 augusti undertecknat en överenskommelse om att alla våldsamheter skulle upphöra; men bläcket hade knappt hunnit torka på papperet förrän striderna flammade upp igen. Man kunde helt enkelt inte komma överens om hur och när vapnen skulle överlämnas; båda parter förklarade att de inte skulle lämna ifrån sig ”ett enda gevär eller en enda patron” förrän fienden hade gjort detsamma.

Läget i Kanton var av yttersta vikt och betydelse eftersom staden ligger så nära Hongkong, där Kina hämtar en stor del av sina utländska valutor som betalning för exporten av livsmedel och konsumtionsvaror. Därtill kom att den årliga höstmässan där, som alltid lockar tusentals utländska affärsmän, skulle hållas i oktober och november. Om denna mässa inställdes skulle detta innebära stora ekonomiska förluster och en avsevärd prestigeförlust för Kina (den hölls till slut, efter att ha uppskjutits i en månad, och under omfattande militär bevakning).

Kanton var en alldeles osedvanligt ful plump i protokollet, och Chou En-lai sade i slutet av september beklagande att staden ”var långt efter resten av landet”. Arbetarna hade delat upp sig på över tjugo inbördes konkurrerande fackförbund, och också det allmänna säkerhetssystemet hade splittrats sönder i en rad fraktioner, och övertogs nu av krigsmakten. Militär kontroll infördes över flygplatserna, järnvägsstationerna, lagerlokalerna, kajerna och hamnen Whampoa, vars gator patrullerades av militär. De rödgardistiska tidningarna målade upp en tämligen spöklik bild av läget – som de naturligtvis skyllde på dem ”som gick den kapitalistiska vägen”:

De provocerar väpnade strider överallt, mördar de revolutionära rebellerna, undergräver freden och den samhälleliga ordningen och skapar en vit terror. Vad värre är – de avskär också förbindelserna till lands och till sjöss, skär av järnvägarna, sätter eld på förnödenheter på väg till Hongkong för att stödja kampen [mot det brittiska koloniala styret] och kapar fartyg destinerade till Hongkong. De förskansar sig också på Whampoaöarna, bombarderar Kantons hamn med granater, spärrar Pärlfloden, beskjuter utländska fartyg och skapar allvarliga kontrarevolutionära intermezzon, allt i avsikt att undergräva den kinesiska utrikeshandeln och Kinas goda namn och rykte i utlandet.

En del av de där anklagelserna är kanske överdrivna, men resenärer som anlände till Hongkong från Kanton bekräftade med en mun att det rådde stor oreda och förvirring i staden. Sedan augustiavtalet mellan de båda fraktionerna brutit samman, kom Chou En-lai den 2 september till staden för att försöka få en ny fredsuppgörelse till stånd, och i oktober hade man lyckats återställa ordningen något så när. Huvudrollen spelades härvid av FBA, som nu fått bemyndigande att tillgripa våld inte bara för att stödja ”vänstern” utan mot varje individ eller fraktion som motsatte sig militärens befallningar. Regionens militärkommendant Huang Yung-sheng hade redan gjort sig impopulär hos många rödgardister och rebeller genom de

bryska åtgärder han vidtagit mot dem. Det ryktades gång på gång om att han var avpolletterad för gott, men varje gång dök han upp igen efter en längre tids tystnad. I slutet av augusti klagade en rödgardistisk tidning över att Huang beskyddades av en ”västlig vind från något mörkt hörn” och att det var ett tidens tecken att detta mörka hörn var Peking, där ledningen nu förklarade att den hade fullt förtroende för Huang och sade att han var ”bland de mycket få”, som tjänat Mao lojalt ända sedan röda armén grundades. Och sålunda kom det sig att denne utpräglade militär, som förvisso inte hade mycket av rebell över sig, kunde utnämnas till ordförande i den förberedande kommittén för Kwantung (en post som det sägs att han accepterade mycket motsträvt och först efter ”envisa vädjanden” från Peking) i november, och sedan också blev ordförande i den revolutionära kommitté som upprättades i februari – och som helt dominerades av FBA. Men detta innebar ingalunda slutet på Kantons besvärliga tid, och Huang fortsatte att fördöma ”stridandet, dödandet och plundrandet” i denna provins.

En injektion för armén

Var i hela världen finner man en så framstående armé som FBA? Slår ni dem slår de inte tillbaka. Stjäl ni deras vapen utövar de ingen vedergällning. Smädar ni dem står de tysta.

Chiang Chings lovord över FBA i talet av den 5 september innebar nog att hon tog munnen för full, ty just då var hon strängt sysselsatt med att försöka distansera sig så mycket som möjligt från de kolleger till henne i gruppen för kulturrevolutionen som hade ”smädat” armén och snart skulle råka illa ut för den sakens skull. Men å andra sidan hade hon alldeles rätt i att FBA på det hela taget hade visat en ganska fantastisk självbehärskning, med tanke på de provokationer den utsatts för från radikalernas sida.

Men ändå måste Wuhanintermezzot och en del andra inte riktigt lika skriande vittnesbörd om missnöjet inom FBA tydligen ha fungerat som skriften på väggen för den maoistiska ledningen, som de sista månaderna år 1967 kom med en kraftansträngning för att återuppbygga FBA:s auktoritet och prestige. Som vi redan sett gjorde man systemet med politiska kommissarier – det mest maoistiska elementet inom FBA – till syndabock för de ”misstag” som begåtts under ”stödet åt vänstern”. Och det räckte inte med Hsiao fall och den allmänna solförmörkelse som drabbade hans generalpolitiska avdelning; man gick också hårt fram med yxan bland regionernas och provinsernas politiska kommissarier. Av de tretton regionkommisarierna hade nio avpolletterats vid vinterns slut (mot bara fyra militärområdesbefälhavare). Samtidigt hade tretton av tjugofyra provinskommisarier gått samma väg, mot bara sex provinsbefälhavare.

Hela vintern igenom hölls i Peking en serie kongresser för studiet av Maos verk och icke specificerade ”konferenser” för FBA:s olika vapenslag och avdelningar. Det var, åtminstone i teorin, ett fall av ”läkare, bota dig själv”, där FBA underkastades samma tankefostran som den själv höll på att genomföra ute bland folket. I sitt tal på nationaldagen den 1 oktober hade Lin Piao pekat ut tre grupper som var i behov av ”ideologisk fostran”, nämligen de civila kadrerna, de röda gardena – och FBA. Senare under oktober underströk *Befrielsearméns Dagblad* vikten av att FBA-kadrerna flitigt studerade Maos skrifter, oavsett om de hade begått ”misstag” eller inte. ”Gamla kadrer behöver fostran”, skrev man i artikeln, ”och det gör nya kadrer också”. Såväl militärområdena och distrikten ute i landet som högkvarteret i Peking började organisera studiegrupper både för egen räkning och för civila och partikadrer.

Och samtidigt som dessa sammanträden törhända kan ha haft sin betydelse för att rensa bort ideologiska avvikelser inom FBA:s officerskår (och senare också bland männen i ledet, eftersom denna fostran utsträcktes också till dem) gav den omfattande publiciteten kring dem också en hälsosam injektion åt den militära moralen. Delegationerna i Peking ”mottogs” i allmänhet av Mao Tse-tung när de var färdiga med sina överläggningar; Lin Piao hyllades

som Maos tronföljare i allt storvulnare ordalag, och FBA själv rosades – för att citera nyårsledaren 1968 – för sina ”ofantliga bidrag” till kulturrevolutionen. Den officiella rapporten från en konferens med vetenskapsmän från andra artillerikåren (som anses vara den som har hand om landets kärnvapen), som hölls i Peking i januari, kan berätta att

Vice ordförande Lin Piao är ordförande Maos närmaste kamrat, hans främste lärjunge, hans främste efterföljare, vice ordförande Lin Piao älskar ordförande Mao, han är trofast mot honom, han tror på honom och dyrkar honom. Han är den främste i att lära sig Mao Tse-tungs tänkande.

Till de allra mest glödande hyllningarna för Mao, Lin Piao och FBA hörde en artikel som publicerades i *Folkets Dagblad* i november och var författad av FBA:s tjänsteförordade stabschef Yang Cheng-wu. Fyra månader senare blev Yang och hans artikel, såsom framgår av nästa kapitel, skottavlor för förtal och smädelser från alla håll, och FBA:s vinterliga propagandaoffensiv råkade ut för sand i maskineriet och blev stående stilla.

Maos resa i landsorten

FBA:s återkomst till den politiska arenans centrum och den moderatere politik som följde, berodde förmodligen till stor del på att Mao till slut äntligen hade genomfört en resa utanför Peking, i september, och blivit djupt skakad av vad han såg och upplevde. (Resan förde honom genom fem provinser i Nord- och Centralkina – Honan, Hupeh, Hunan, Kiangsi och Chekiang – plus staden Shanghai, samtliga tidigare oroshärdar under kulturrevolutionen. Den företogs troligen under början och mitten av månaden.) Enligt den officiella rapport som sändes ut hade han kunnat konstatera ”ett exempellöst gott läge i hela landet”, men tonen i de yttranden av honom själv som publicerades och den hemlighetsfullhet som omgav både rundturen såsom sådan och den rapport som sammanställdes efteråt, antyder att det uppenbarligen inte var så helt med det exempellösa. Och de enstaka Maoreplikerna som letade sig ut till de rödgardistiska publikationerna var ännu mer avslöjande.

Tydligt blev Mao förvirrad över den myckna splittringen bland de rebeller han mötte. ”Det finns ju inga fundamentala intressekonflikter inom arbetarklassen”, förklarade han, ”och varför skall den då vara splittrad på två oförsonligt fiendliga organisationer? Jag förstår inte detta. Det måste vara någon som drar i trådarna.” Dessutom vände han sig mycket bestämt mot rebellernas attacker mot FBA. ”Den största faran just nu”, påstås han ha sagt, ”är det faktum att vissa personer vill slå ner FBA. Det får inte uppstå något kaos i vår krigsmakt.” Han var medveten om att en del FBA-ledare i provinsdistrikten och på lägre nivåer hade ”begått misstag”, men dessa problem borde lösas förhandlingsvägen och på det lokala planet, samtidigt som det gällde att inför offentligheten ”beslutsamt skydda” arméns prestige. Mao gav också uttryck för sin oro över att en del officiella kadrer hade blivit ”isolerade från massorna”. De hade blivit ”höga ämbetsmän, som lyfter höga löner, bor i fina hus och håller sig med bilar”; men trots detta hävdade han att kadreorna borde ”undervisas” och inte ”angripas”.

Chiang Ching och gruppen för kulturrevolutionen

Samtidigt hade också fru Mao Tse-tung fått i sig en del enkla sanningar om hur det verkligen stod till med kulturrevolutionen. Redan i slutet av augusti hade hon fått uppleva hur två av hennes radikala protegéer inom gruppen för kulturrevolutionen, Wang Li och Kuan Feng, störtades från sina poster, och vid det laget hade deras verksamhet törhända blivit så besvärande att hon själv var glad åt att se dem försvinna. Och den 5 september hade hon lånat sitt namn åt en vädjan om lag och ordning; hennes tal verkade fullt uppriktigt och därtill var hon kanske mån om att dra sig undan ansvaret för de våldsexcesser som hennes egna kolleger hade gjort sitt bästa för att piska fram. Men ju mer FBA:s ställning stärktes under vintern, dess tvetydigare blev hennes egen position.

Den 9 och 12 november höll Chiang Ching två tal inför en grupp kulturarbetare från armén och icke specificerade ”representanter för de revolutionära massorna”. Dessa tal tolkades snabbt bland de mera radikala rebellerna som förebud om ett ”nytt stadium” i kulturrevolutionen och en ny offensiv mot de ”borgerliga auktoriteterna” (vilket ofta fick betyda krigsmakten och de revolutionära kommittéerna). Chiang höll sig visserligen hela tiden till det litterära och konstnärliga området, men hennes yttranden kunde – och kanske var hon självt fullt medveten om den saken – också användas som ett farligt allmänpolitiskt spränggod. Hon förklarade att kulturrevolutionen inte hade utvecklats på ett jämnt och balanserat sätt; på sina håll hade den varit synnerligen framgångsrik, men på andra håll var den som ”en pöl av stillastående vatten”. Hon pekade ut en del kulturenheter som borde kritiseras och manade sina åhörare att grundligt inventera dessa och ruska om dem ordentligt. ”Kasta ut fienden i förvirring!” manade hon.

Hon fortsatte med att varna för faran av käbbel och kiv mellan revolutionärerna inbördes, eftersom ”fienden” då kunde undslippa oskadd. Detta avspeglar förmodligen själva den grundläggande inställningen hos henne. Hon hade inga hämningar mot att offra ultraradikalerna som genom sitt vildsinta uppträdande kackade i eget bo, men samtidigt var hon fast besluten att hålla kampen från vänster vid liv. Mot slutet av talet sade hon i realiteten att det inte räckte med att begränsa anfällsmålen till de som bar ansvaret för de misstag som begicks under kulturrevolutionens första femtio dagar (sommaren 1966, då partiet sände sina ”arbetsgrupper” till universiteten). Revisionismens rötter gick längre tillbaka än så, sade hon – de gick sjutton år tillbaka i tiden till folkrepublikens grundande år 1949 och rentav ännu längre tillbaka, till 20- och 30-talet.

Vintern gick, och Chiang tycktes förlora allt mer och mer terräng. Den 23 november kom partiets teoretiska tidskrift *Röda Fanan* – som framstått som kulturrevolutionsgruppens speciella språkrör – ut med sitt sista reguljära nummer och försvann sedan ur sikte. Den började inte komma ut igen förrän flera månader senare. Chiang själv drog sig tillbaka in bland skuggorna; i närmare två månaders tid, ända fram till slutet av januari, framträdde hon inte offentligt en enda gång, inte ens vid Maos stora mottagning på nyårsafton. Under tiden fortsatte angreppen mot både Wang Li och Kuan Feng i den rödgardistiska pressen, och i december började man också öppna eld mot Chi Pen-yu – ännu en av Chiang Chings skyddslingar i gruppen för kulturrevolution och biträdande chefredaktör för *Röda Fanan*. Chi hade i april 1967 signerat den första officiella attacken i *Röda Fanan* mot Liu Shao-chi, men i slutet av februari 1968 brännmärktes han själv på väggtidningar över hela Peking som ”kontra-revolutionär och dubbelspelare”, som ledaren bakom Wang Li och Kuan Feng. Chi utmålades nu som en ärkeultravänster som försökt nedsätta Chou En-lai, störta Chen Yi och andra vice premiärministrar som beskyddades av Chou, åstadkomma diplomatiska intermezzon (bland annat utmålades han som anstiftaren till plundringen av den brittiska beskickningen) och väcka upp ”onda vindar” inom kulturen. Chiang Ching anslöt sig visserligen själv snart nog till denna anti-Chi-kör, men troligen gjorde hon det väl av ren självbevaringsdrift, här som vid angreppen mot Wang Li och Kuan Feng.

Sedan nu också Chi försvunnit hade gruppen för kulturrevolutionen krympt samman till en hård kärna på fem personer: Chen Po-ta (gruppens ordförande och chefredaktör för *Röda Fanan*), Chiang Ching (förste vice ordförande), Chang Chun-chiao (andre vice ordförande), Kang Sheng (rådgivare) och Yao Wen-yuan, den siste av de unga revolutionära *literati* som Mao och hans hustru hade odlat. Och om Chi alltså varit mannen bakom Wang och Kuan, vem var det då som stod bakom honom? Yao, och till och med Chiang, kan kanske förlåtas om de kände ett kallt drag under stolarna, och det dröjde inte länge förrän denna fruktansvärda kvinna tog till offensiven igen, något som vi ska återkomma till i nästa kapitel.

Premiärminister Chou och statsrådet

Gruppen för kulturrevolutionen var (åtminstone i teorin) underställd centralkommitténs politbyrå, som vid det här laget själv hade reducerats till en sjuutton man stark grupp sammansatt av moderata civila och militära ledare (även om den också inrymde Mao, Lin, Kang Sheng och Chen Po-ta). Medelvägens man *par excellence*, mannen som alltid rörde sig exakt mitt på den politiska vädjobanan denna vinter 1967/68, var Chou En-lai, premiärminister och statsrådets ordförande och direkt ansvarig för att landet hölls på fötter. Statsrådet är den exekutiva instansen inom landets centrala högsta myndighet: det kontrollerar samtliga ministerier, de olika kommissionerna (för den statliga planeringen, vetenskap och teknik och andra specialområden) och de särskilda organen, en grupp bestående av riksbanken, New China News Agency, statliga arkivbyrå och andra betydelsefulla institutioner. Listan över ministerier, kommissioner och särskilda organ som lyder under statsrådet inrymde vid sista sammanräkningen före kulturrevolutionen sammanlagt 72 olika institutioner. Chou hade alltså det yttersta och högsta ansvaret för att Kina fungerade i praktiken; och vintern igenom vidtog han också diskret men bestämt allehanda åtgärder för att skydda landets intressen. Härvid var och förblev han hela tiden, så vitt man kan bedöma, helt igenom lojal mot Mao; men denne man, som de senaste decennierna varit allmänt känd som den som alltid håller huvudet kallt också när alla andra tappar sina, kan naturligtvis på bästa sätt konsten att hålla sina innersta tankar väl dolda. Men hur han än kan ha sett på sin egen roll, var det dock Chou som ledde kampanjen för att återställa en viss ordning och reda i det kinesiska samhället.

Chous tal från denna tid är försiktigt formulerade men koncisa och sakliga – förnuftets röst, utrustad med en rejäl getinggadd i ändan. I ett tal hållet den 28 september för en samling representanter för rebellerna från de nordöstra provinserna, hudflängde han de småskurna intellektuella som sätter orden högre än gärningarna, ”Ni är småintellektuella med småborgerlighetens hela fanatism”, sade han till dem. ”Era tankar stiger och faller. Ni vacklar mellan höger och vänster, går ibland till yttersta vänstern och ibland åt höger.” En annan gång anmärkte han föraktfullt: ”Blaskor som görs av intellektuella är vanligen fulla av sensationsreportage.”

Chou skrädde inte orden när han lade ut dagens speciella text – sommarens våg av angrepp i ord och gärning på FBA. ”Varenda människa vill gripa makten”, klagade han, ”och en del vill till och med gripa makten från armén utan att ägna en tanke åt det faktum att vi har en [yttre] fiende att tänka på.” Krigsmakten hade visserligen begått misstag, men på det hela taget hade den uppfört sig beundransvärt väl. ”Ni som kommer från nordöstprovinserna borde ju veta hur sovjetarmén uppförde sig när den trängde in i nordöst. Dess disciplin var inte särskilt bra. Japanerna var mycket värre.” Han var tydligen mycket engagerad i frågan om kulturrevolutionens följdverkningar för det nationella försvaret (han konstaterade att ”era rustningsfabriker i nordöst har inställt produktionen”) och gav order om att försvarsindustrierna i Peking, och väl förmodligen i resten av landet också, måste lösa sina ”problem” själva, utan att rådgöra sig med utomstående skolor och fabriker – ”annars blir det omöjligt för dem att garantera att produktionen blir exakt som den skall vara”. Sedan övergick han till det kaos som drabbat järnvägsnätet i nordöst och dekreterade att ”den militära kontrollkommittén har att ta befälet över samtliga järnvägar. Detta är en bestämd och entydig order.”

I ett annat och senare tal, hållet den 2 februari 1968, vände sig Chou till över 10 000 delegater från de olika institutioner som lydde under statsrådet. Här lovordade han visserligen det ”utmärkta resultat” som nåtts hitintills under kulturrevolutionen, men samtidigt stack han inte under stol med att det nu gällde att få ordning på landets förvaltning, och det snabbt ändå. Han fördömde de ”munnens revolutionärer”, som tillbringade all sin tid med att käbbla inbördes och lät arbetet hopa sig. Det fanns personer inom utrikesdepartementet som var så upptagna av de inbördes fraktions-striderna att de inte ens kunde åstadkomma en enkel analys av det

läge som uppstått genom att Nordkorea lagt beslag på det amerikanska spionfartyget *U. S. Pueblo*. En del av dem hade inte ens läst om saken i tidningarna!

De olika ministerierna och kommissionerna måste nu, fortsatte Chou, gräva ner sina stridsyxor och före månadens slut ha bildat ”allianser” mellan de rivaliserande fraktionerna. Annars skulle 1968 års ekonomiska plan bli försenad – precis som 1967 års. Ett års försening var inte alltför farligt, men samma sak fick inte hända en gång till. När allt kom omkring var det ju dock så, antydde han, att sedan väl de politiska processerna inom kulturrevolutionen löpt till ända, skulle landets framtid fortfarande bero på statsrådet och dess olika regeringsorgan. I ett annat tal skilde Chou En-lai ut fem viktiga, statsrådet underställda institutioner, som inte fick övertas av rebellerna. Dessa var utrikesdepartementet, finansdepartementet och departementet för utrikeshandeln, nationella försvarsrådet och den statliga planeringskommissionen.

Hela kulturrevolutionen igenom försökte Chou efter bästa förmåga skydda den högsta statliga förvaltningen mot rebellernas härjningar. Han tycks ha haft stöd i detta arbete, men däremot är det avsevärt mindre klart om han hade Chiang Chings stöd. Några av hans vice premiärministrar måste offras, däribland ordföranden i den statliga ekonomiska kommissionen Po Yi-po och chefen för byrån för jordbruket och skogsbruket, Tan Chen-lin, som i februari 1967 hade pådyvlats rollen som ledare för den konservativa ”motströmmen”. Men andra räddades, till exempel finansminister Li Hsien-nien och ordföranden i den statliga planeringskommissionen, Li Fu-chun, trots att ingendera av dem hade rykte om sig att vara särskilt radikala. Därtill kom en del gränsfall – utrikesminister Chen Yi, som var så svindlande nära att ”störtas” i augusti, var ett sådant. Ett annat var oljemministern, Yu Chiu-li (ej vice premiärminister), som Chou i sitt tal av den 2 februari namngav som den blivande chefen för 1968 års ekonomiska plan. Både Chen Yi och Yu Chiu-li tillhörde den kategori som enligt Chou kunde ”kritiseras men inte störtas”, men båda skulle råka i nya svårigheter ganska snart.

Den politik som karakteriserade vintermånaderna 1967/68 och där Chou En-lai spelade en så framträdande roll, var i huvudsak en raffinerad kompromiss mellan revolutionskraven nerifrån och det skriande behovet av god förvaltning uppifrån (som i huvudsak sköttes av just de byråkratiska kadrer som kulturrevolutionen var riktad mot). Med tanke på de radikala rösternas djupgående inflytande i Peking, koncentrerat på Mao själv och gruppen för kulturrevolutionen, måste de moderata träda ytterligt varsamt för att inte få vågskålen att väga över alltför starkt åt deras håll, vilket skulle innebära en direkt inbjudan till vänstern att gå till motoffensiv. Men detta var exakt vad som hände i mars 1968.

Chen Yi, som var en mycket burdus person med rykte om sig att ha svårt för att hålla sig i skinnet, åstadkom i februari ett nytt klavertramp – såvida det inte kan uttryckas så att andra trampade för hans räkning – då 91 ambassadörer och avdelningschefer inom utrikesdepartementet satte upp en väggtidning med stora skrivtecken där de energiskt försvarade honom. I väggtidningen hävdades att de flesta av anklagelserna mot Chen var grovt överdrivna och att utrikesdepartementet och dess ambassader utomlands hade ”förvandlats till en enda röra”. (Med ett enda undantag, Egypten, representerades Kina fortfarande utomlands av *chargés d'affaires* på låg nivå, som upprätthöll posterna *ad interim*, medan ambassadörerna försmäktade i Peking, ditkallade för att avlägga självkritik. Detta sakernas tillstånd fortsatte ända till 1969.) Väggtidningen fortsatte med att förklara att ”premiärminister Chous ord ... åtlöddes inte längre. Direktiven från högsta ort lämnades åt sidan. Ett sådant läge är outhärdligt.” Chou En-lai desavouerade blixtnabbt detta högst generande försök till stöd, som han fördömde som ett principiellt misstag och som ”inblandning från högerelement”. Och vare sig Chen Yi kan ha varit förhandsunderrättad om denna obstinata handling från hans högre tjänstemäns sida eller inte, så lät inte heller han gräset gro under fötterna utan fritog sig genast från allt ansvar för denna väggtidning, som han i en krypande ursäkt fördömde som ”högerinspirerad” och ett ”motangrepp mot kulturrevolutionen”.

I januari och februari 1968 förekom också åtskilliga andra försök inom den högre förvaltningen att påskynda återgången till normala gängor igen och göra sig av med den radikala inblandningen. Vice premiärminister Nieh Jungchen, chef för den vetenskapliga och tekniska kommissionen för det nationella försvaret, angreps senare för att ha ”återställt den gamla ordningen och det gamla systemet” inom kommissionen och för att ha beskyddat de som angreps från vänsterhåll. Fallet Nieh är dunklare än historien med Chen Yi, men han kom i alla fall att symbolisera den onda vind av ”upphävande av domarna” över dem som stämplats som högerelement, som enligt Chiang Ching och andra radikaler börjat ta sig farliga proportioner i början av 1968, precis som den hade gjort vid ungefär samma tid året innan.

De revolutionära kommittéerna

Det allt snabbare tempot i återgången till en mera moderat politik – eller i motoffensiven från högerhåll, för att citera vänsterns syn på saken – fick sitt allra påtagligaste uttryck i de provinsiella och municipala revolutionära kommittéer som nu upprättades. Sex sådana hade bildats under den första radikala stormvågen i början av 1967, och sedan följde Chinghai i augusti och bara två till (Inre Mongoliet och Tientsin) mot slutet av året. Men så snart man kommit in på det nya året kom det fart i utvecklingen och från januari till maj bildades femton nya kommittéer, i en takt av tre i månaden. Och även om de sista tre, som kom till i maj, låtsades ha en mera radikal anstrykning, dominerades den överväldigande majoriteten av dem av armén och de gamla partikadrerna (alla utom en hade en militär som ordförande).

Dessa kommittéer var tämligen ohanterliga organ, massfora för de olika intressegrupper som var inblandade i kulturrevolutionen – 248 medlemmar i Shansi, 180 i Kwantung och 98 i Peking. Upp till en tredjedel av medlemmarna ingick i det verkställande utskottet, och på båda dessa nivåer var ”rebellerna” tämligen väl representerade, tillsammans med arbetare, bönder, kadrer och FBA. Men den verkliga makten satt hos ”den ledande kärnan”, en grupp som i teorin skulle väljas av verkställande utskottet, men i praktiken vanligen bestod av kommitténs ordförande och vice ordförande – de som fått sitt godkännande direkt från Peking. De flesta av dessa kommittéer lyckades också bereda plats för några få revolutionära viceordföranden, men dessa stod i allmänhet längst ner på listan och var i klar minoritet i jämförelse med armé och partikadrerna. I de första fjorton av de revolutionära kommittéer som upprättades under tiden januari till april 1968, var sålunda 41 av sammanlagt 89 ordförande och vice ordförande militärer, medan kadrerna och revolutionärerna besatte 24 platser var. Dessa kommittéers verkliga auktoritet stödde sig, enligt bästa maoistiska tradition ”på gevärspipan”.

Detta intensifierade kommittébyggande i början av 1968 sammanföll med än större ansträngningar att få slut på fraktionsstriderna, få tågen att gå igen, fabrikerna att börja producera och studenterna att återgå till sina läroanstalter. Allt detta var emellertid åtgärder som var lättare att beordra än att genomdriva i praktiken. Såvida man inte ville vidta drastiska åtgärder mot rebellerna, vilket Peking fortfarande inte gärna ville ge bemyndigande till – och FBA i de flesta fall fortfarande var ovillig att genomföra på eget initiativ – var enda möjligheten att söka pacificera dem med övertalning och argument. Men om de alls hade lärt sig något av kulturrevolutionen, så var det just konsten att ge svar på tal, och även om en del av de större rebellorganisationerna upplöstes, så upplöste de sig bara för att gå under jorden i stället. Faktiskt finansierades och stöddes många sådana organisationer fortfarande av de olika provinsernas revolutionära kommittéer, antingen som rena mutor eller för att man skulle få deras stöd mot andra och mera bångstyriga fraktioner. Därför fick Peking i slutet av 1967 nöja sig med att hävda att ”majoriteten” av landets skolor hade återupptagit undervisningen, medan många studenter och skolelever fortfarande ”strövade omkring i landet fria och utan band”.

Ett annat problem representerades av de lokala tjänstemännens ovilja att med den revolutionära kritiken i friskt minne åter ta ledningen och hävda sin auktoritet. Kadrer ute

på landsbygden visade ingen större lust att mobilisera bönder inför vårsådden – de var ”rädda för att begå misstag” – lärarna i skolorna förklarade att ”vi är rädda för att göra fel” och till och med krigsmakten måste åtminstone låtsas att den fortfarande ”stodde vänstern”. Men man började dock kunna spåra vissa förbättringar. I januari sammanträdde till exempel de järnvägsanställda till en konferens i Peking, där man beslöt att genomföra de uppgifter som inte hade slutförts 1967. Samma månad publicerades ett mycket öppet tiopunktsangrepp mot ”fraktionismen” i *Wen Hui Pao* i Shanghai, trots att just den staden hade varit en av vänsterns högborgar under kulturrevolutionen. Men alla sådana försök undergrävdes eller hämmades förmodligen genom informella påtryckningar från de mera radikala ledarna. Mindre än en vecka efter angreppet mot fraktionismen höll ordföranden i stadens revolutionära kommitté Chang Chun-chiao (tillika medlem av gruppen för kulturrevolutionen) ett förmaningstal till studenterna vid Chiao-tunguniversitetet, där han visade enorm förståelse för deras syn på saken. Vi har, förklarade Chang i mild ton, dragit den slutsatsen att ”ni har fått nog av inbördeskrig” här på universitetet. Men ”vi har kanske bedömt läget fel, och om ni ännu inte anser er ha fått nog av strider, så får ni gärna börja slåss igen efter detta möte!” Som förklaring till sin toleranta inställning citerade Chang en lika välvillig kommentar från ordförande Mao:

Varför är ni så oroliga? De utkämpar ett inbördeskrig och är invecklade i en våldsam kamp, men det är inte ni som får dem att slåss. Låt dem fortsätta med den saken ett tag framåt.

Detta lät näppeligen som en skallande trumpetstöt om behovet av en återgång till lag och ordning, och det verkar också som om de framsteg som trots allt gjordes i den riktningen faktiskt väckte så pass stor oro i det radikala lägret att de inom kort ledde till ett nytt pendelslag åt vänster. Vi har i detta kapitel sett lite närmare på en del av de kämpande krafterna i Kina vintern 1967/68 – krigsmakten, ledningen i Peking och de revolutionära kommittéerna – där de moderatas ställning mer eller mindre stärktes i samtliga. Men vi har förbigått en annan kämpande kraft – de röda gardena och rebellerna ute i provinserna – som råkat ut för en viss tillbakagång. De tog emellertid skadan igen de närmaste månaderna och tar också igen den i nästa kapitel.

11. Rebellernas sista anstormning

Mars-juli 1968: Fallet Yang Cheng-wu – Slaget om Pei-ta – Vänstervridningen – Rebellrörelsens anatomi – Ultravänstern – En ny våldets sommar – Striderna i Kwangsi – Peking sätter stopp

Stabschef Yangs dotter knöt en illegitim förbindelse med kommissarie Yus privata skrivare, vars hustru klagade för de andra skrivarna, som därefter rapporterade saken till kommandant Wu. Denne lät inspärta skrivaren, för att skydda hans ära och förhindra split. Men stabschef Yang blev märkt av, och konspirerade sedan med Yu för att störta Wu.

En av anklagelserna mot Yang Cheng-wu, parafraserad efter ett tal av Lin Piao

Fallet Yang Cheng-wu

En vacker vårdag störtade världen emellertid plötsligt samman för de moderata i Peking. Allt rasade tillbaka till den vilda dramatiken och Grand Guignol-stämningen från föregående år, kryddade med några underliga stänk av brutalt våld. Vid massmöten i Peking och över hela landet lovade väldiga skaror Chiang Ching sitt stöd. FBA:s tjänsteförriktade stabschef Yang Cheng-wu brännmärktes i svepande ordalag som en ”stor konspiratör, stor självförhärligare och kontrarevolutionär dubbelspelande bedragare” – och massorna lyckades till och med lära sig att mäsia fram detta tämligen imponerande och långdragna slagord. Också flygets politiske kommissarie Yu Li-chin och kommandanten för Pekings garnison Fu Chung-pi bet i gräset. Och styrkte och uppiggade av denna nya landsomfattande kampanj mot ”höger-

elementen”, repade rebeller och rödgardister mod igen och stormade an på nytt för att göra upp om gamla oförrätter. Vad i all världens namn hade hänt?

Vi har redan sett hur de moderata krafterna under de vintermånader som föregick denna nya offensiv från vänsterns sida hade stärkt sitt grepp om landets politiska och ekonomiska liv. Men i mars hade de tydligen hunnit väga ner vågskålen så pass att detta inte var nyttigt för deras egen säkerhet; vid det laget behövdes det bara en tändande gnista för att få igång en ny kanonad från vänstern, med Chiang Ching som överste luntbärare.

Alltsammans nådde kokpunkten märkvärdigt snabbt, något som tyder på att det måste ha härskat en viss desperation i det politiska livet i Peking. Den 7 mars hade Yang Cheng-wu och de andra militära ledarna framträtt i sin vanliga senioritetsordning vid en FBA-mottagning där också Mao var närvarande. Dagen därpå hade, enligt en senare skildring av Chiang Ching och Lin Piao, en av Yangs medsammansvurna, nämligen Fu Chung-pi, ”lett en samling beväpnade män till kulturrevolutionens centralgrupps högkvarter i två lastbilar” utan att dessförinnan anhålla om gruppens tillstånd till detta. Operationen hade ”beordrats tre gånger” av Yang, soldaterna var ”fullt beväpnade” och de hade sökt ”arrestera folk” i gruppens högkvarter, men ledningen där hade gjort ”beslutsamt motstånd”. Yang förnekade efteråt att han på något sätt hade uppmuntrat Fu och drog sig omedelbart tillbaka, under förebärande av sjukdom (en gammal taktik, som under den första kinesiska republikens tid ofta användes av motsträviga militära befälhavare som inte ville ta order från Peking). Men i själva verket ”höll han dagliga möten och smed allehanda planer”, enligt vad Chiang Ching kunde meddela; vad han planerade var att tillsammans med sin andre medbrottsling Yu Li-chin stöta Yus kollega, flygvapenchefen Wu Fa-hsien.

Under tiden höll centralkommittén ”fyra sammanträden i ordförandens bostad” och beslöt till slut att befria Yang från ställningen som tjänsteförrättande stabschef, låta arrestera Yu Li-chen och avsätta Fu Chung-pi, allt enligt en order dagtecknad den 22 mars. Yang ersattes av chefen för Kantons militärområde Huang Yung-sheng. Nyheten härom offentliggjordes av Lin Piao vid en militär toppkonferens den 24, och förkunnades för allmänheten vid ett massmöte i Peking den 27 med 100 000 deltagare. Chiang Ching utnyttjade det skedda på bästa sätt och hade redan vid ett par möten den 15 och 22 mars med delegationer från provinserna Szechwan och Chekiang dragit upp riktlinjerna för en ny kampanj mot det ”upphävande av domarna från högerelementens sida” som enligt henne och hennes likasinnade hade ägt rum under de senaste två månaderna. Och det var också Chiang Ching som avslöjade att Yang hade en ”stor, svart tillsyndare”, vars identitet snart avslöjades i väggtidningarna; han var varken mer eller mindre än Nieh Jung-chen, en av stöttepelarna i statsrådet.

Hela historien har alla de ingredienser som brukar känneteckna en gammal fin palatskupp, späckad med intriger och djärva handlingar – den skulle kunna vara lånad direkt från någon historisk krönika från den gamla dynastiska tiden. För här fanns alla de riktiga ingredienserna: Fu, chefen för garnisonen i Peking, anklagades för att ha planerat att ta makten över Pekings revolutionära kommitté från dess ordförande Hsieh Fu-chih och för att ha haft onda planer på Pekingradion, *Folkets Dagblad* och *Befrielsearméns Dagblad*. Flyget var också inblandat – och varenda latinamerikansk general kan ju bekräfta att flyget traditionellt är en bra jordmån för dem som vill göra en statskupp. Lägg därtill också anklagelser för att Yang dessutom också skulle ha försökt göra sig av med militärområdesbefälhavarna i Foochow, Nanking och Kanton, och bilden blir komplett. Till och med den skurrila historien om en kärleksaffär mellan Yang Cheng-wus dotter och Yu Lin-chins privatsekreterare (parafraaserad efter ett tal av Lin Piao i kapitlets början) passar perfekt in i den klassiska formen. Om personerna i denna anekdot hade varit prinsar och prinsessor i stället, skulle den lika så gott ha kunnat vara hämtad ur *Tso Chuan* eller någon annan historisk krönika från de stridande staternas tid. Man bör emellertid vara försiktig med att ta för gott de mera underliga anklagelser som nu fördes

fram mot Yang och hans medsammansvurna. I samma ögonblick han väl blivit *persona ingrata* hos Mao och Chiang Ching, var det fritt fram för också de vansinnigaste anklagelser, och den saken hade Kang Sheng också klart antytt i ett tal inför ett folkmöte den 27 mars. Sedan han först gått igenom de mångahanda anklagelser som redan hade förts fram mot Yang, erkände Kang att ”Detta är bara vad vi redan vet om honom ... Men jag skulle väl tro att våra kamraters fortsatta anklagelser mot honom [Yang], säkert kommer att leda till att avsevärt allvarligare problem blottas.” Och så skulle säkert också ske, nu sedan Yang hade stämplats som lovligt villebråd.

Det kan faktiskt ligga en viss sanning bakom historien om att Yang och Fu skulle ha sänt trupper till den kulturrevolutionära gruppens högkvarter. Iakttagare i Peking kunde konstatera omfattande trupprörelser där första veckan i mars, och Fu kan ha sänt soldater till högkvarteret för att arresteras en eller annan skyddsling till Chiang Ching som tagit sin tillflykt där. För det är svårt att förklara den nästan hysteriska ton av lojalitet mot Chiang Ching som snart blev så uppenbart, om inte hennes ställning faktiskt hade varit reellt hotad på ett eller annat sätt. Chiang själv uppträdde i varje fall tydligt och klart som om hon trodde att hela gruppen för kulturrevolutionen faktiskt hade hotats med utplåning och att revolutionens sak varit nära att duka under för de moderata ledarna för ”februarimotströmmen”. Precis som ”högerelementen” hade försökt sätta definitivt stopp för kulturrevolutionen i februari 1967, hade de under samma månad 1968 gjort ett nytt försök i samma syfte.

Vid det massmöte den 27 mars då Lin Piao gav offentligheten besked om att Yang, Fu och Yu hade avskedats, var det Chiang Ching som höll det första talet – ett passionerat personligt uttalande som hälsades med vilda applåder.

Kamrater!

Jag är en vanlig, ordinär kommunist, en enkel elev till kamrat Mao och de revolutionära massorna. Jag har inte arbetat mera eller studerat bättre än de andra kamraterna. ... Ingen kan ha rätt alltid hela sitt liv igenom. Jag har inte alltid haft rätt. ... Om jag begår ett misstag, så får ni gärna bombardera mig och sätta upp väggtidningar med stora skrivtecken mot mig.

(Vice premiärminister Hsieh Fu-chih ropar: Lär av kamrat Chiang Ching! Vår hyllning till kamrat Chiang Ching! Svär att försvara kamrat Chiang Ching in i döden! Länge leve ordförande Mao! Måtte han leva länge, länge!)

En del skolor har förklarat att de vill koka mig i olja och strypa mig. När jag får tid skall jag fara dit och låta dem koka mig i olja. (Skratt. Vice premiärminister Hsieh: Svär att försvara kamrat Chiang Ching in i döden!)

Chiang klagade i sitt tal över att fjolårets ultravänster – män som Chi Pen-yu, Wang Li och Kuan Feng, som hon själv hade varit den första att avslöja, enligt vad hon nu påstod (trots att de varit hennes närmaste medarbetare i gruppen för kulturrevolutionen) – hade utnyttjats av ”högern” i dess strävanden att undergräva den sanna ”vänstern”. Dessa ”onda män” har, varnade hon, allesammans ett och samma syfte här i livet. ”Allesammans vill de vrida tillbaka historiens hjul och åstadkomma en kapitalistisk restauration!”

Sedan Chiang Ching avslutat sitt eget tal fortsatte hon att leda mötet, trots att detta bevistades av flera ledare av högre rang, och hon lät premiärminister Chou En-lai framträda först som siste talare. Chou anslog ungefär fjärdedelen av sitt tal till en glödande lovsång över ”Chiang Chings kämpande liv”. Speciellt ägnade han sig (och där kunde kanske en illasinnad åhörare få en viss misstanke om att han tog i litet för mycket) åt att brännmärka det ”förtal” som riktats mot Chiang Ching för hennes förflutna. ”Detta är svart material”, sade Chou, ”som samlats samman av svarta banditer från Taiwan och Hongkong.” (Rop: ”Krossa huvudet på varenda hund som vågar trotsa kamrat Chiang Ching!”)

Slaget om Pei-ta

Den allra främsta brännpunkten för konflikten mellan Fu Chung-pi (kanske med Yang Cheng-wu i bakgrunden) och Chiang Ching tycks ha varit Pei-ta-universitetets tumultfyllda marker. Här inträffade tidigt på morgonen den 29, bara en enda dag efter massmötet med 100 000 deltagare, en ”chockerande episod”. När Li Chung-chi, biträdande kommandant över garnisonen i Peking, kom till universitetsområdet tillsammans med Nieh Yuan-tzu (den kvinnliga studentledare som satt upp den första maoistiska väggtidningen på Pei-ta, i juni 1966) för att sätta stopp för en väpnad kamp, attackerades båda två. Nieh sårades av ett knivhugg och också Li blev lätt sårad. Episoden bildade höjdpunkten på en veckas bittra strider inom universitetet mellan den fraktion som kallade sig ”Nya Pei-ta-kommunen” (den ansågs stå Chiang Ching nära och leddes av Nieh Yuan-tzu) och de båda fraktionerna ”Ching-kang-shan” och ”Hung-lienchun” – som båda numera betecknades som ”konservativa” och påstods ha Fu Chung-pis stöd bakom kulisserna. Det påstås att Fu hade legat bakom en propagandakampanj mot Nieh och skickat in stora skaror studenter utifrån till Pei-ta, för att paradera och demonstrera för ”ner med Nieh-rörelsen”. Nieh hade redan kritiserats för sina bryska metoder i sin kamp för kulturrevolutionen inom universitetets område, och Chiang Ching själv hade erkänt att Nieh hade ”begått misstag” – men ett sådant direkt angrepp på hennes skyddssling, på Pei-tas område och initierat av kommandanten för Pekings garnison, kunde ju inte bara få passera. Det faktum att Nieh också var vice ordförande i Pekings revolutionära kommitté ger ett visst stöd åt anklagelserna mot Fu för att han skulle ha försökt undergräva denna organisation. Också hans försök till en ”razzia” i gruppens för kulturrevolutionen högkvarter den 7 mars kan stå i samband med hans kampanj mot Nieh.

Kampen mellan de olika fraktionerna på Pei-ta interfolierades av sådana kusliga episoder – även om de så småningom kom att verka högst banala i jämförelse med händelseutvecklingen det närmaste halvåret, då Pei-ta allt mer började likna en belägrad medeltida stad, med hemmagjorda katapultter och andra krigsmaskiner på båda sidor. Enligt ”Hsin Pei-tas” version hade deras fiender i ”Ching-kangshan” genomfört en veckas skräckregemente. De hade börjat med att klippa av ledningstrådarna till ”Hsin Pei-tas” högtalarsystem, och sedan hade de lockat inte mindre än 2 000 medlemmar av olika rödgardistiska fraktioner utanför Peita att tränga in på universitetets område, utrustade med flätade hjälmar och järnstänger, ockupera ”Hsin Pei-tas” radiostation och släpa bort två av dess försvarare och tortera dem. Dagen därpå lastade de fyra–fem lastbilar med tegelstenar, svavelsyra, stålrör, långa spjut och diverse förnödenheter och tog itu med att ockupera den ena av universitetets byggnader efter den andra. Natten till den 29 hade de otaxt och kravallerna kulminerade i angreppet mot Nieh Yuan-tzu.

Sent på kvällen den 29 anlände ordföranden i Pekings municipala kommitté till Hsieh Fu-Chih och Pekinggarnisonens nye kommandant Wen Yu-cheng personligen för att läsa upprorslagen för bråkmakarna. ”Ert uppträdande är outhärdligt”, förklarade Hsieh och föredrog ett mycket strängt direktiv från kommittén och garnisonens ledning. ”Ching-kangshan” och dess allierade skulle utlämna dem som bar ansvaret för angreppet mot Nieh Yuan-tzu och ställföreträdande kommandanten Li; alla som inte studerade vid Pei-ta skulle återgå till sina respektive läroanstalter och FBA:s folk i Pei-ta bemyndigades att göra slut på bråket där. Hsieh lade till en liten personlig kommentar utanför protokollet: ”Om ni vägrar att lyssna till mig och envisas med era vilda handlingar, så fortsätt bara, så lär ni nog få se var ni hamnar!” Man tillsatte en sjuannagrupp – där fem av medlemmarna var från krigsmakten – för att undersöka hur oroligheterna hade uppstått.

Vänstervridningen

Hela denna Yang Cheng-wu-affär framstår som ett gott exempel på hur händelserna under kulturrevolutionen kan tolkas på en hel rad olika nivåer samtidigt. Själva individerna såsom sådana är utan tvekan viktiga och intressanta; vad det än kan ha varit som Yang och hans kolleger gjort sig skyldiga till, så framstår det i varje fall som ett obestridligt faktum att de tydligen måste ha stött sig med Maos formidabla maka, och nu dyrt fick umgälla den saken. Chiang Chings egna tal vid denna tid har en viss hysterisk klang som nästan gränsar till förföljelsemani, och det våldsamma smicker hon överhopades med av Chou En-lai och de andra ledarna verkar helt enkelt som en strävan att ”hålla tanten på gott humör”. Yang Cheng-wu själv framstår som en tämligen klumpig typ, fåfång, ärelysten och utan all finess politiskt. Han hade ledsagat Mao på dennes rundresa i september och hade två månader senare publicerat en intensivt panegyrisk artikel i *Folkets Dagblad* – en artikel som han senare kritiserades för – som kunde tolkas sålunda att hela kulturrevolutionen berodde på Mao, krigsmakten och inga som helst andra. Det är mycket möjligt att Yang genom att klampa omkring på det sättet kan ha skaffat sig fiender i både det moderata och det radikala lägret.

Men samtidigt måste avpoletteringen av Yang också ses och tolkas i belysning av de större politiska frågor och alternativ som stod på spel under kulturrevolutionen, alldeles bortsett från de enskilda individerna. Revolutionen hade gått i ett slags dialektisk sicksackkurs och växlat mellan ”vänster” och ”höger” och tillbaka igen ett halvdussin gånger på ett enda år. Dessa växlingar var den yttre avspeglingen av en pågående dragkamp mellan två lika starka tendenser – driften att ”göra revolution” och behovet av att få ordning och reda i tillvaron igen. Och var gång vågskålen vägde ner alltför djupt åt det sistnämnda hållet, vilket den gjorde exempelvis vintern 1967/68, låg en reaktion i luften. Då började folk bli alltför självbelåtna, militären alltför självsäker, revolutionskommittéerna alltför konservativa, och därmed var tiden mogen för en ny omgång revolution.

Rödgardisterna och rebellerna landet över, som hade legat lågt vintern igenom, väcktes snart till handling igen av de radikala vindar som nu på nytt började blåsa från Peking. Det är intressant att undersöka exakt hur den saken gick till, eftersom detta ger en god bild av det inflytande den maoistiska ”centern” fortfarande kunde utöva på händelsernas utveckling enbart genom muntliga maningar och genom att hänvisa till ordförandens auktoritet. För det skedde ingen ändring i maktbalansen i ordets vanliga mening. Så vitt vi vet överfördes inga bataljoner från X till Y, ingen mera betydande ledare avpolletterades, bortsett från trion Yang–Fu–Yu, och dock förändrades ”linjen” och alla var medvetna om att så hade skett. Det räckte med att Chiang Ching i mars förklarade att hotet från höger var den största faran som hotade landet, för att alla skulle börja utstöta höger-fientliga läten. En månad senare myntade partiets tidskrift *Röda Fanan* en ny och farlig definition på fraktionism – samma fenomen som man så sent som i årets början hade fördömt i så skarpa ordalag. Nu fick *Röda Fanans* läsare besked om att fraktionismen såsom sådan inte var något ont; det onda var bara den sortens fraktionism som praktiserades av bourgeoisien. Däremot skulle ”proletär fraktionism” nu uppmuntras på bästa sätt och småborgerligheten (vilket ofta var en symbol för studenternas röda garden) skildrades som en potentiell bundsförvant till de revolutionära. Denna nya definition var ett direkt slag i ansiktet på Chou En-lai, som hade gått så långt i sitt fördömande av fraktionism av vad slag det vara månne; men däremot måste den ha kommit som manna från himlen för de annorlunda tänkande fraktionerna ute i provinserna, som nu var i sin stad och utan rädsla för att bli motsagda kunde hävda att de bara utövade ”äkta proletär fraktionism”.

Rebellrörelsens anatomi

Under kulturrevolutionens första månader påstod en del iakttagare energiskt att de olika rebellfraktionerna var ”samma sak allesammans” och vintern 1967 fanns det de som predikade att fraktionernas dagar var räknade. Men sedan upprorets anda väl hade väckts i landet, kunde den inte längre släckas lika enkelt som när man blåser ut ett ljus. Vid det här laget var det uppenbart att fraktionerna ingalunda var någon konstlad skapelse av den maoistiska gruppen eller andra ledargrupper; de representerade var sina särskilda intressegrupper av social, ekonomisk och politisk typ, och hade skaffat sig en egen identitet och drivande kraft – och det var därför de dök upp så snabbt igen sedan den nya vänstervridningen väl kommit igång. Naturligtvis hävdade dessa fraktioner allesammans att just de själva var de enda äkta maoisterna (och att deras motståndare inte var maoister alls), men man kunde dock särskilja åtminstone två olika kategorier – de mera ”moderata” fraktioner som ofta i all hemlighet stöddes av krigsmaktens och partiets toppar ute i provinsen (och vanligtvis också av de nya revolutionära kommittéerna) och ”radikalerna”, som var fast beslutna att göra rent hus med det *status quo*, som enligt deras syn på saken ofta inbegrep också den revolutionära kommittén i deras område.

Dessa ”radikala” fraktioner representerade ofta de underprivilegierades och egendomslösas intressen – kontrakts- och tillfällighetsarbetare som var uteslutna från de materiella förmåner en fast anställning berättigade till, studenter som skickats ut i jordbruksarbete, studenter som fortfarande höll på att studera men med dåliga framtidsutsikter, lärare och kadrer på de lägsta nivåerna, missnöjda före detta soldater, fattiga bönder som avundades stadsborna deras högre levnadsstandard och så vidare. Medan de ”konservativa” fraktionerna däremot oftast tog sina medlemmar från de bättre utbildade och bättre betalda arbetarna, högre partikadrer och deras barn, intellektuella och de intelligenta studenterna, plus de mera välbärgade bönder som retat sig över rödgardisternas intrång på deras marker.

Vid det här laget hade fraktionerna utvecklat en långt driven förmåga till organisation och överlevnad. En del av de större påstod sig ha hundratusentals medlemmar i en och samma provins. Många var paramilitärt organiserade och leddes av en centralkommitté med underkommittéer på lägre nivåer och underdistrikt i områden som låg utanför fraktionens eget geografiska basområde. Man inrättade särskilda avdelningar som skötte fraktionens organisation, finanser och propaganda; den sistnämnda avdelningen gav ut tidningar – ofta av hög teknisk standard – och höll sig med sång- och danstrupper och till och med hemliga radiostationer. De inre kommunikationerna sköttes genom ett nät av pålitliga, anonyma kurirer. Många fraktioner höll sig också med en paramilitär ”kolonn för särskilda aktioner” eller ”skyddsskår”, som vanligen leddes av demobiliserade soldater eller folk från milisen, och var utrustad med vapen som man stulit eller fått från FBA och milisen. Likasinnade fraktioner i olika provinser höll kontakt med varandra genom komplicerade förbindelsearrangemang och Peking – där de större fraktionerna höll sig med egna fasta representanter – var den stora bytesmarknaden för upplysningar. Man använde sig av bandspelare och stenografer för att få fram material till sina olika publikationer.

Ultravänstern

Men detta var inte allt, eftersom en polariseringsprocess i ”rebell”-rörelsen så småningom hade lett till att det trätt fram fraktioner som öppet vände sig mot alla slag av överhet – de nya (de revolutionära kommittéerna) lika väl som de gamla (partikommittéerna). De hade låtit sig inspireras av den idealism som ursprungligen bar upp kulturrevolutionen till att följa dennas politiska riktlinjer till dess logiska slutpunkter, och på så sätt blivit mer maoistiska än Mao själv. Man resonerade som så att om det var ”rätt att göra uppror” mot de tidigare ”makt-havarna”, så måste det ju vara precis lika rätt att utmana de nya och i radikalernas ögon exakt

lika ”borgerliga” myndigheter som nu påtvingades dem uppifrån. Ironiskt nog kallade till och med en så radikal ledare som Chiang Ching dessa ultravänstergrupper ”farligare än Kuomintang” och dock var det de och inga andra som verkligen gav det fullödiga uttrycket för den bildstormande revolt som kulturrevolutionen skulle föreställas vara.

Den mest berömda av dessa ultravänstergrupper, och den enda av dem vars dokument finns tillgängliga för oss i fullständigt skick, var ”Sheng-wu-lien” i provinsen Hunan (Maos egen ursprungsprovins). Liknande organisationer existerade dock även i många andra provinser. ”Shen-wu-lien” tycks ha sporrats till opposition av den moderata politiken vintern 1967, och vände sig öppet mot den militärt dominerade föreberedande gruppen för provinsen (som fick officiellt stöd från Peking). Denna förberedande grupp var enligt ”Sheng-wu-liens” ledare ”en stor allians av falska revolutionärer”, som bara hade återfört byråkraterna inom partiet och krigsmakten till makten. Den nya revolutionära kommitté, som den förberedande gruppen så småningom skulle leda fram till, skulle helt enkelt bara bli ”en form av borgerligt välde, utövat av borgerliga byråkrater”, med samma gamla ansikten – med några få syndabockar offrade – som serverades under ett nytt namn. Motsättningen mellan byråkraterna och ”massorna” skulle emellertid förbli olöst i grunden. Till och med den nionde partikongressen skulle, om och när den sammanträdde, bara leda till att det trädde fram ”ett borgerligt reformistparti som betjänar de borgerliga usurpatorerna i de revolutionära kommittéerna”.¹

”Sheng-wu-lien” och andra annorlunda tänkande organisationer anklagades ofta för dolda motiv och dolska manipulationer bakom kulisserna. Vad man hade här var, sade Kang Sheng, en samling grumligt tänkande idealister, som manipulerades av en handfull missnöjda reaktionärer som ville störta landet i avgrunden och återinföra kapitalismen. Och det är naturligtvis inte alls otroligt att diverse genuina ”högerelement” (kanske till och med ett litet fåtal Kuomintangsympatisörer) kan ha infiltrerat sig i rebellrörelsen och poserat som ultraradikaler för att ytterligare öka förvirringen och ”förändra Kinas ansikte”. Diverse opportunisterna som av en eller annan orsak uteslöts ur de nya förberedande grupperna eller revolutionära kommittéerna, kan också ha sökt sig till de radikala ledarna för att få hämnas. Men det finns dock ett starkt och utpräglat drag av äkta maoistisk idealism innerst inne i de argument som ”Sheng-wu-lien” förde till torgs, och dessa radikalers verkliga brott var kanske helt enkelt att de tog Mao på orden. Den grundtext som dessa unga radikaler ständigt förde i sin mun var Maos eget direktiv av den 7 maj 1966, det som startade hela kulturrevolutionen. Detta direktiv, som vi diskuterade i första kapitlet, och som inrymde en visionär maning till ett icke-specialiserat, klasslöst, samhälle, fördunklades snart av de enkla maktstrider och det behov av politiska kompromisser som kulturrevolutionen så småningom gled in i; men hela tiden var det ”Shen-wu-liens” bibel. Dess medlemmar trodde fortfarande på Folkkommunen Kina – ett mål som Mao själv hade givit upp vid det här laget – och drömde om ett ideal-samhälle där både partibyråkratin (innefattande ”90 procent av de högre kadreerna”) och de revolutionära kommittéerna störtats och ersatts av folkkommunen. För att kunna förverkliga denna dröm predikade ultravänstern öppet ”våldsamt revolution” och krävde ”radikala förändringar” inom FBA, som enligt vad de hävdade ända sedan befrielsen 1949 allt mer hade alienerats från massorna. Såvida man inte genomförde en grundlig kulturrevolution inte bara runt omkring FBA utan också inom denna, skulle den alltid ställa sig på partibyråkratins sida, precis som den hade gjort 1967, då ”arbetarklassen avväpnades. Byråkraterna återvände till makten ... och militären grep den politiska makten.”

¹ För mer uppgifter om Sheng Wu-lien, inklusive utdrag ur dokument från organisationen, se [Vänstern i kulturrevolutionen](#), (på marxistarkivet) – *Red anm*

En ny våldets sommar

Det är denna ultravänsters existens som ger förklaringen till att det våld som bröt ut på nytt i flera provinser försommaren 1968, om ock aningen mindre våldsamt och inte i samma omfattning som året innan, väckte sådan oro och bestörtning i Peking bland både radikaler och moderata. År 1967 både tolererade och rentav uppmuntrade man rebellernas handlande, för då kunde deras stridslustnad kanaliseras in mot de överlevande från den gamla maktägande gruppen inom partiet och staten. Men nu, ett år senare, hade dessa individer antingen störtats (i varje fall i tillräcklig myckenhet för att leverera ett tillfredsställande antal exempel) eller bekant sina misstag och införlivats med den nya maktapparaten, de revolutionära kommittéerna. Ändå fortsatte rebellerna att göra uppror, men med den skillnaden att de nu i många fall undergrävde Maos egna ”proletära högkvarters” auktoritet. Det var detta som var den verkliga innebörden av de störningar som nu bröt ut i flera av provinserna i söder, framför allt i Kwangsi och Kwangtung, och det var därför händelseutvecklingen här slutligen ledde fram till något som man aldrig fått uppleva tidigare, nämligen ett hårt och bestämt undertryckande av rebellerna, med Maos personliga godkännande och gillande.

Vi väst har en alldeles osedvanligt god tillgång till skriftliga källor och dokument kring dessa omvälvningar, kanske därför att de båda ovannämnda provinserna ligger så nära Hongkong och det var så lätt att få skriftliga vittnesbörd och dokument därifrån över gränsen till Hongkong. Och visserligen är de röda gardenas språk starkt färgat av både liknelser och fördomar, men faktum kvarstår att själva kärnan (och många av detaljerna) i deras rapporter bekräftades inte bara av folk som varit i Kina och återkom till Hongkong, utan också av officiella uttalanden från Peking och av provinspressen och lokalradion i Kwangtung.

Vi kan ju lämpligen börja med en ledare ur *Söders Dagblad* i Kanton av den 10 juli, som förvisso inte skrader orden i sitt fördömande av ”den svarta vind av misshandel, förstörelse och plundring [som] nyligen börjat blåsa i vissa delar av Kwangtung”. Massorna, eller i varje fall en stor del av dem, hade ”vilseletts” svårliga av klassfienden.

De förstör statliga magasin och spannmålsupplag, plundrar staten på pengar och varor, stormar FBA:s kvarter, rövar vapen och utrustning från FBA och dödar eller sårar befäl och manskap ur FBA. De lägger sig i bakhåll för bussar och fordon och plundrar dem, gör sig skyldiga till mord och mordbrand och sprider gift omkring sig. De försätter kort sagt både landet och dess folk i fara, begår alla upptänkliga brott och visar sig ytterlighet rabbiata ...

Det skulle vara en lätt men tämligen långtråkig syssla att sätta prickar över i-na i alla dessa anklagelser genom att gå till de tjogtals med rödgardistiska ”vädjanden”, ”allvarliga varningar”, ”högtidliga fördömanden” och ”kommunikéer från striderna” som i snabb följd utfärdades av de olika rivaliserande fraktionerna. Men vi nöjer oss med ett exempel, som rör de offentliga transportmedlen i Kanton, där varje busslinje dominerades av sin speciella fraktion och både förare och passagerare ideligen hamnade i bakhåll, utsattes för stenkastning och misshandlades. Nedanstående är en ”allvarlig varning” från en speciell fraktion inom Folkets bussbolag till en annan:

Vi menar vad vi säger. Vi fortsätter med att köra bussarna också när vår säkerhet hotas. När en av våra vapenbröder blir misshandlad och skadad tar bara en annan hans arbete, utan att tveka. Om våra bussar hotas så svårt att de inte kan köra sina vanliga vägar, väljer de andra. När bussarna går sönder och ”Kung-ko-lien” vid Folkets bussbolag vägrar att reparera dem, reparerar vi dem själva. Fortfarande sveper de bussar som anförtrotts åt de heroiska ”15 juni”-kämparna fram som snabba örnar längs de olika boulevarderna i Kantonområdet. Detta är en stor seger för Mao Tse-tungs tänkande!

Huvudmotståndarna i Kanton var nu som 1967 ”Österns vindar” (som åtnjöt ett visst stöd av den revolutionskommitté som upprättats) och de mer radikala och mindre respektabla ”Röda

fanorna” – vartill kom en myllrande myckenhet av mini- och underfraktioner, som var lierade med den ena eller andra av de båda stora. Våldet eskalerade från mindre sammanstötningar i maj till fullständiga slag i juni, med intensiva anklagelser och motanklagelser på väggtidningar och i flygblad. ”Länge leve 1960-talets Goebbelsanda i Kanton”, kommenterade en flygbladsförfattare ironiskt. Takten i utvecklingen bestämdes i första hand av de ”Röda fanorna”, som vädrade morgonluft och en chans att förbättra sin ställning i de nya vänstervidna uttalandena från Peking. ”Röda fanans fraktionism är”, hävdade de helt i enlighet med den officiella formeln från Peking, ”av allra högsta partikaraktär”. Men Österns Vindar var inte mindre sena att gripa till de vapen som i ett typiskt exempel utgjordes av slaktarknivar, molotovcocktails, pistoler och ett mindre antal gevär.

Under tiden kunde de beväpnade styrkorna och ”arbetarnas vaktkår” (et slags kommunal polis som hade ersatt polisen) bara helt hjälplöst stå bredvid och titta på, ur stånd att ingripa på annat sätt än genom övertalning. Fast å andra sidan var de kanske inte enbart ledsna över att se fraktionerna slita sönder varandra och på så sätt driva fram en situation som Peking förr eller senare måste reagera på – och också gjorde – genom att ge FBA större myndighet och auktoritet. ”Vi har kommit hit för att sprida Maos tänkande”, meddelade ett förband ur armén iskallt som svar på en desperat vädjan om hjälp, ”inte för att ingripa i sådana här historier.” Och om en soldat någon gång vågade ingripa, löpte han mycket stora risker att bli ordentligt mörbultad och berövas sitt vapen.

Allt detta var förvisso illa nog, men därtill förekom det också både i Kwangtung och andra landsbygdsområden landet hotfulla tecken på att våldet och oordningen började sprida sig till landsbygden, som år 1967 hade varit relativt fri från sådant. Partikadrerna på landet vågade inte längre hävda sin auktoritet, och bönderna grep chansen att göra upp gamla räkningar med grannarna, pryglade upp rebeller och rödgardister som kom ut till dem eller helt enkelt bara slöa till i arbetet. Det förefaller som om gammalt groll mellan olika klaner och byar dök upp till ytan igen i den odisciplinerade atmosfär som nu rådde. Det talades gång på gång och litet varstans om ”historiska tvister” och ”feodala klanbegrepp” som kom emellan olika produktionsbrigader eller kommuner. I en typisk sådan rapport förklarades det dystert att den allestädes närvarande klassfienden hade utnyttjat ”motsättningar mellan produktionsgrupperna i frågor rörande vattenleveranserna och produktionen” och ”bakom kulisserna manipulerat med klanfejder”.

I början av juni späddes detta muller på landsbygden ut med våldsamma monsunöversvämningar, som fick Pärlflodens och dess biflodens gyttjiga vatten att stiga på ett högst oroväckande sätt. Härvid vägrade en del bönder blankt att hjälpa grannarna att förstärka sina fördämningar, och livsviktiga leveranser från Kanton försenades genom bråket mellan de stridande fraktionerna. ”Vad är det för ‘heroiska handlingar’ ni har ägnat er åt”, dundrade Söderns Dagblad indignerat, ”ni som har plundrat och rövat förråd och utrustning som skulle användas i kampen mot översvämningarna, utan hänsyn till miljoner människors liv och egendom?”

Striderna i Kwangsi

Pärlflodens stigande vatten förde också med sig kusliga vittnesbörd om de blodiga fraktionsstriderna i grannprovinsen Kwangsi ända ner till Hongkong. I juli hade åtskilliga tiotal mer eller mindre ruttande lik, med bakbundna händer och många med yttre tecken till miss-handel, flutit upp i hamnarna i Hongkong och Macao. (Om inte monsunregnen varit så starka skulle dessa lik förmodligen aldrig ha följt med floden så långt, och resenärernas historier om lik i Pärlfloden skulle ha mötts med största skepsis.) Dessa lik framstod som tysta bevis för de mera skrämmande detaljer som fann vägen till den rödgardistiska pressen, till exempel

följande notis som skildrar just den sortens intermezzo som törhända resulterade i sådana offer:

När undersökarna ställdes inför liken [av studenter som arbetade på ett statligt jordbruk och hade anfallits av bönder från trakten] var martyrerna Lin Chung-is och Hsiao Chen-kuangs lik fortfarande fjättrade med rep. Också deras ben var bundna. Repen var så hårt åtdragna att de skurit in i köttet. De dödas drag var helt oigenkännliga. Det fanns flera tiotal kulhål i deras kroppar. Liken befann sig i upplösning.

Liksom i Kwangtung var det också här i Kwangsi framför allt två rivaliserande fraktioner som slogs om saken, och här som där fick den ena av de två ("Lien-chih") ett visst stöd av de militära myndigheterna då och då, medan den andra ("Den 22 april"), påstod sig vara radikalare och mera maoistisk än sina motståndare. Och om det var någon provins som mer än någon annan till slut drev fram den slutliga sinnesändringen i Peking och de hårda tag som så småningom togs mot rebellerna, så var det utan tvekan Kwangsi. Den 5 maj hade staden Muchow, belägen vid Pärlfloden alldeles norr om gränsen till Kwangtung, totalförstörts av brand – och som vanligt skyllde båda fraktionerna på motparten och anklagade denne för att bära skulden för de skador som uppstått. Att en fruktansvärd förödelse anstälts bekräftades av fotografier som så småningom anlände till Hongkong; och det påstods att ett område på sammanlagt 380 000 kvadratmeter hade lagts i grus och spillror, liksom att över 40 000 av stadens invånare hade blivit hemlösa. En av "22 april"-fraktionens publikationer ger följande partiska ögonvittnesskildring av det skedda:

Eld! Eld! Eld överallt. Nanhuaidepoten blev lågornas rov! Hsinan-sjukstugan och Maolan-tehuset också! Våldsamma lågor och täta rökmoln steg högt mot himlen. Braket från sammanstörtande hus blandades med skärande rop på hjälp, när den väldiga branden började utkräva sina offer bland invånarna. ... I solglasögon och masker och med laddade gevär i händerna löpte banditerna från "Lien Chih" amok överallt, mördade och misshandlade kämparna från "Den 22 april" och de revolutionära massorna. För att kunna utrota "De 22 aprils" medlemmar avlossade de giftgasgranater ner i kloakerna eller sprängde dessa för att tvinga ut de kämpande.

Men det som vållade den allra största oron i Peking var läget vid järnvägslinjen genom Kwangsi och Vietnam, transportlinjen för en för stor del av den sovjetiska och kinesiska militära hjälpen till Vietnam. Järnvägsknuten i Liuchow låg i veckor i sträck helt förlamad av rivaliserande fraktioner. Den 12 maj hade Chou En-lai förklarat att "de båda lokala fraktionerna [i Liuchow] hela tiden påverkar de båda järnvägsgrupperna, och det kommer ideligen till väpnade sammandrabbningar. ... Trafiken har helt avstannat. Gods kan inte sändas vidare till Haikow eller Vietnam. Gods som sänts från Szechwan, Kweichow och Yunnan blir liggande här." Yunnan, gränsprovinsen till Nordvietnam och också belägen vid samma järnvägslinje, var också i fullt uppror; vid ett tillfälle påstods det att 15 järnvägskonvojer med sovjetisk hjälp stod stilla där. Senare erkände kinesiska representanter i Hanoi öppet att hjälpleveranserna i två hela månader (maj och juni) hade försenats genom inre oro. Det kom också rapporter om att rebellfraktioner, som ogillade Hanois redobogenhet att inleda samtal med Förenta staterna i Paris, demonstrerat utanför de vietnamesiska konsulaten i Nanning, Kunming och Kanton.

Därmed hade läget blivit direkt outhärdligt för ledningen i Peking som, allt sitt engagemang i det som hände i hemlandet till trots, dock fortfarande var ytterst känslig för de nordvietnamesiska brödernas och bundsförvanternas krav och behov. Den 13 juni kom en mycket bestämd order från de centrala myndigheterna om att ordningen måste återställas i Liuchow, och direktivet följdes den 19 av ett telefonsamtal från Chou En-lai själv med personliga instruktioner från denne. Då befallningarna ändå inte åttlyddes följdes de snart av ett avsevärt fränare hållet direktiv, kallat "3 juli-kungörelsen", som avfärdade sekteristerna i minst sagt hårda ordalag:

För det första saboterade de järnvägsförbindelserna och fortfarande har den spårbundna trafiken inte återupptagits.

För det andra har de visat fräckheten att tillgripa material avsett som hjälp för Vietnam och vägrar att återlämna det stulna.

För det tredje har de gång på gång stormat FBA:s byråer och militära enheter, tillgripit vapen och utrustning och gått till anfall mot befälhavarna och sårat eller dödat dessa.

För det fjärde struntade de i det ytterst angelägna telegram som den 13 juni avsändes av de centrala myndigheterna och fortsatte att envist motsätta sig vad som där begärdes.

Peking sätter stopp

”3 juli-kungörelsen”, som krävde ett omedelbart slut på oroligheterna i Kwangsi, följdes av ett liknande direktiv den 18 juli mot de omfattande striderna i södra Chekiang och ett tredje dito av den 24 som tog upp läget i Shensi (också där hade kommunikationerna råkat illa ut). Dessa direktiv var visserligen riktade till bestämda provinser, men dock avsedda att uppmärksammas av hela landet, och de olika provinsernas revolutionära kommunkéer följde den centrala ledningens exempel och utfärdade egna instruktioner. Och vad viktigare var – denna störtsjö av direktiv på nationell och provinsnivå stöddes (till skillnad från tidigare försök i samma riktning) klart och bestämt av militära ingripanden. Till en början på eget initiativ och så småningom med officiellt godkännande från Peking använde förband ur FBA sina vapen för att göra slut på striderna och driva in stulna vapen igen. Nya förband utifrån pumpades in i en del provinser där läget var extra kritiskt, som förstärkningar till sina demoraliserade (eller komprometterade) kamrater.

För Kantons del avslutas historien om striderna i denna provins med att provinsens revolutionära kommitté den 12 juli utfärdade en ”Resolution om ett beslutsamt hejdande av den väpnade kampen” i tio punkter. Samtliga vägspärrar, kontrollpunkter och försvarsanläggningar som anlagts av fraktionerna skulle omedelbart raseras, alla vapen och all militär utrustning skulle återlämnas till FBA och allt ”byte” skulle lämnas tillbaka till staten och folket. Alla som ”bortförts” skulle släppas fria igen, alla som flyttat in till Kanton från ”landsbygds- och bergsområdena” skulle genast återvända till sina respektive hemorter. Samtliga studenter och elever och alla arbetare skulle återgå till sina studier resp. arbeten. Militären och ”arbetarnas vaktkår” bemyndigades att ”tillgripa tvångsåtgärder mot alla som vägrar att foga sig” i vad som stadgades i direktivet i fråga.

Men det verkligt betydelsefulla som hände under denna månad, juli 1968, var inte det faktum att rebellernas excesser hade väckt officiellt misshag på högre ort, utan själva den slutsats som ledningen till slut och mycket mot sin vilja hade tvingats att dra. Det förefaller som om en hel rad olika men till slut sammanfallande påtryckningar och tendenser nu till slut hade övertygat Mao och hans krets om att tiden var inne att blåsa ett strategiskt ”eld upphör” för ”nedrivandets period” i kulturrevolutionen – för denna gång tycks det inte ha rört sig om en taktisk paus i stil med den som genomfördes hösten 1967. Landet skulle helt enkelt inte kunna överleva ännu ett pendelslag från vänster till höger och tillbaka till vänster igen; själva den samhälleliga väven höll på att slitas i stycken både på landsbygden och i städerna.

I själva Peking hade den radikala offensiven tvingats in i ett dödläge. I maj och juni hade den officiella pressen karakteriserats av en fruktansvärd röra av förvirrade tirader, som verkade som om ingen bestämd fraktion inom ledningen lyckats driva igenom sin argumentering. Första maj hade Chiang Ching flyttats upp från nittonde till nionde plats i den officiella ranglistan, omedelbart följd av sina medarbetare i gruppen för kulturrevolutionen, Chang Chun-chiao och Yao Wen-yuan. Men trots att rikstidningarna rent allmänt visade en mera vänstervriden hållning än tidigare, fanns det gott om tvetydigheter och inkonsekvenser i deras

vänsterinriktning, ungefär som om författarna till ledarna i *Folkets Dagblad* ängsligt sneglade över axeln i minst tre riktningar samtidigt. Provinspressen (och de revolutionära kommittéer vilkas åsikter den avspeglade) var ännu mindre enhetlig. I en provins var tidningarna måhända bara ekon av de radikala rösterna i Peking (Shanghai och Kweichow var typiska exempel), andra traskade fram någonstans på den gyllene medelvägen, och några få (speciellt Honan och Kwangtung) var öppet antiradikala.

Så här efteråt är det inte utan att man undrar hur radikalerna ändå kunde nå så långt som de faktiskt gjorde, och faktiskt verkar ju den ”vänstervridning” som skildrats i detta kapitel mera som gerillastrider under en reträtt än som en verklig offensiv. Det kan ju till exempel tänkas att en del av de militära ledarna och de moderata partiledarna under våren räknat med att om man bara gav den yttersta vänstern tillräckligt med rep skulle den hänga sig själv, och därtill skulle hela landet hinna bli hjärtinnerligt trött på deras konster på kuppen. Och det var också exakt vad som skedde – till och med Chiang Ching lyckades i juli sprida ett rent fantastiskt löjets skimmer över sig själv, genom att framträda som beskyddare för en ny ”revolutionär opera” med pianoackompanjemang (just pianot torde väl vara det minst revolutionära musikinstrument man alls kan tänka sig i Kina). Nyheten om denna musikaliska nydaning spelades upp på bästa sätt landet över, så till den grad att man nästan misstänker en medveten skadeglädje bakom kampanjen.

Men den verkliga orsaken till att ”vänstern” relativt sett ändå lyckades nå så långt våren 1968, trots att den var i så utpräglad minoritet, var väl förmodligen ändå det faktum att den fortfarande åtnjöt Maos förtroende. Och på samma sätt hade de hårda bandage mot rebellerna som man började använda i juli och som nådde sin höjdpunkt under hösten sin verkliga styrka i det faktum att Mao själv till slut tvingats blåsa ett definitivt eld upphör för sin ”ständiga revolution”. Den nedrivandets period då det var ”rätt att göra uppror” var över; uppbyggnadstiden skulle ta sin början.

12. Från oenighet till enighet

Augusti 1968–juni 1969: Mangoaffären – Vänsterstormen bedarrar – Tolfte sessionen – Partibyggnad och politikskapande – Den nionde partikongressen – Sökandet efter enighet

Om de lärde gör uppror, kommer man i upp till tre år inte att nå några resultat alls. Om litteraterna härskar, måste landet gå under.

Honans Dagblad den 30 oktober 1968

”Vi skulle gärna”, skrev *Folkets Dagblad* i slutet av juli, ”vilja råda dessa högskolestudenter som ser ner på arbetarna och bönderna och hyser en så hög tanke om sig själva att göra sig av med sina tillgjorda idéer.” Därmed måste de rödgardister och rebeller som hade förmåga att läsa mellan raderna i *Folkets Dagblad* ha insett att tiden nu var inne att packa kappsäcken och anmäla sig frivilligt till arbete på landsbygden. För snart skulle det inte vara tal om någon frivillighet mera, snart skulle man tillsammans med miljoner andra ”övertalas” att ge sig ut till bergen och åkrarna, för att uppnå en bättre ”integrering med arbetarna och bönderna”.

Mot slutet av året torde denna massutvandring till landsbygden med all sannolikhet ha överskridit tiomiljonerstreck, och vid det laget omfattade den inte bara rödgardister och rebeller, utan hade utvidgats till att också inbegripa kadrer i onåd och städernas arbetslösa. Och långt effektivare än tusen direktiv från Peking markerade den definitiva slutet på kulturrevolutionens aktivt upproriska fas, bröt ner de rödgardistiska organisationerna, som antingen upplöste sig själva eller upplöstes av andra, och tystade deras tidningar och tryckpressar.

Noga taget stred denna snabba nedgång och fall för rödgardisterna och rebellerna på intet sätt mot några som helst uttalanden från ens de allra radikalaste ledarna i Peking. Redan 16-punktarsdirektivet från elfte sessionen i augusti 1966 hade ju förklarat att dessa ”revolutionära ungdomar” var kulturrevolutionens ”vägröjare”, medan det var arbetarna, bönderna och soldaterna (plus de ”revolutionära kadreerna och intellektuella”) som utgjorde ”huvudstyrkan”. Och vad kunde väl vara mera naturligt än att de unga rebellerna, sedan de nu röjt en väg som de äldre kunde följa, därmed abdikerade från sin ställning som förtrupp och tog itu med att tjäna landet på ett enklare men mera produktivt sätt? Det var med den sortens argument – argument som förvisso var svåra att motstå – man till slut lyckades få dem att ge sig ut på landsbygden. Men vilka argument man än sockrade med, var detta dock ett bittert piller att svälja för den radikala vänstern.

Först och främst var det endast alltför uppenbart att skälet till att rebellerna fick dessa nya order ingalunda var att de nu funnit och utstakat vägen till framgång för kulturrevolutionen, utan att orsaken tvärtom var att de inte hade hittat den vägen. Om det, så som många hävdade under rörelsens tidigare stadier, verkligen var nödvändigt att låta en raseringsperiod föregå uppbyggnadsperioden, så hade rebellerna redan sommaren 1967 förvisso i högsta grad fullbordat sin uppgift att riva ner det gamla systemet (eller i varje fall de delar av detta som Peking gärna ville ha bort). Men i fortsättningen råkade dessa rebeller i ständigt allt hårdare konflikt med samma ”revolutionära” myndigheter som de själva hade hjälpt till makten, och i de provinser där man fortfarande inte hade lyckats införa revolutionära kommittéer stod rebellerna rentav som ett svårartat hinder i vägen för upprättandet av dessa. Först i augusti och början av september, sedan nedbrytningen av rebellrörelsen redan hade börjat ta fart, lyckades man äntligen få fram revolutionära kommittéer i de sex områden som fortfarande saknade sådana – i Yunnan (13 augusti), Fukien (19 augusti), Kwangsi (26 augusti), Sinkiang och Tibet (5 september). Och i samtliga fall rörde det sig om just sådana provinser där man haft de allra bittraste och svåraste fraktionsstriderna under sommarmånaderna.

Mangoaffären

Det allra hårdaste slaget för alla rebeller, utom de vars beundran för den store rorsmannen gjorde dem blinda för allting annat, måste dock ha varit Maos egen beredvillighet att godkänna de hårda åtgärder som nu sattes in mot den revolutionära ungdomen. Den 28 juli hade Mao ett samtal med de fem främsta ledarna för studentfraktionerna i Peking, som vid det här laget hade förvandlat sina läroanstalter till miniatyrkopior av städerna under de stridande staternas tid, med barrikader, belägringsmaskiner och helvetesmaskiner. Tyvärr finns det inga säkra uppteckningar av vad Mao yttrade den gången, men av samtliga skildringar att döma var han djupt och grundligt desillusionerad över studenternas uppförande. De hade envist fortsatt med sin splittring och sina inbördes stridigheter; de hade helt enkelt svikit honom. Avsikten hade varit, förklarade Mao, att kulturrevolutionen skulle ha följt den dialektiska vägen ”kamp-kritik-omvandling”. Och studenterna hade förvisso både kämpat och kritiserat till övermått, men däremot hade de inte omvandlat vare sig andra eller sig själva. Därför fanns det nu bara två alternativ kvar att välja på. Antingen måste fraktionerna skiljas från varandra rent fysiskt, sålunda att var och en av dem tilldelades sin speciella skola eller läroanstalt (alla de många kämpande fraktionerna hade anhängare på en hel rad olika läroanstalter) eller också måste de underkasta sig en militär kontroll.

Omedelbart efter detta samtal trängde ett arbetslag av ”arbetare och bönder” in på Tsinghua-universitetet i Peking för att söka pacificera de motsträviga studenterna med den tålmodiga argumenteringen som vapen, men stödda på krigsmakten som snabbt och effektivt slog en ring runt hela universitetsområdet. Sedan följde tio dagars tystnad, varunder man landet över

firade Krigsmaktens dag (den i augusti) med intensiva lojalitetsförklaringar till FBA – ”den nya kinesiska muren” var en vanlig beteckning på den.

Klassfienderna har utsått split och oenighet mellan armén och folket, vilselett och eggat upp massorna, provocerat fram strider med våldet som vapen och gått till anfall mot FBA, stormat FBA:s enheter och militära organ. ... Vi måste inleda ett folkkrig och tilldela denna lilla handfull fiender till folket förintande slag. Vi måste städse lära av och lita på FBA och stödja och hylla den.

Och sedan kom historien med mangofrukterna. Dessa saftiga frukter hade ursprungligen överlämnats som gåva till Mao av den pakistanske utrikesministern under hans besök i Kina, men lämnades genast vidare till gruppen av arbetare och bönder på Tsinghuauniversitetet, som ett officiellt vittnesbörd om att de hade höga vederbörande bakom sig i sitt arbete för att pacificera studenterna. Det var, sade arbetarna, ”som om ordförande Mao själv stod vid deras sida och ledde kampen”. Stor uppståndelse skapades över hela landet genom denna symboliska gest, som helt riktigt tolkades som ett vittnesbörd om att nu var rebellernas storhetstid över, medan arbetarna och bönderna åter var kulturrevolutionens ”huvudstyrka”. I Kanton vandrade arbetarna i stor procession, bärande på Maoporträtt och till trummors och gonggongars dån, till provinsens revolutionära kommitté för att ”meddela nyheten”. De mangofrukter som överlämnats till arbetsgruppen konserverades i formalin, och kopior tillverkade av något syntetiskt ämne sändes ut till olika städer i landsorten, där de högtidligen bars runt i ortens stadion inför väldiga massmöten av arbetare och bönder.

Kanske krävdes det också ett stänk av festspel för att övertyga det kinesiska folket om att upprorets tid nu definitivt var förbi, och att det inte som förra året bara gällde en kortare paus. över hela landet tog arbetsgrupper bestående av arbetare (i städerna) och bönder (på landsbygden) hand om den löpande driften av skolor och akademiska läroanstalter för att få ordning på elevernas ”omvandling”, och man förklarade i knappa ordalag att detta arbetar- och bondestyre över samtliga undervisningsanstalter skulle komma att bestå i framtiden. Och att döma av de exempel som gavs i den kinesiska pressen var denna förklaring uppriktigt menad. I en skola i Kweichow som tagits om hand av en fabrik i närheten, leddes skolans revolutionära kommitté av ordföranden i fabriken revolutionära kommitté, och flera av dennes medarbetare placerades i skolstyrelsens verkställande utskott. De arbetare som ledde skolan höll också föredrag där, och då och då kom kolleger till dem från fabriken och höll föreläsningar för eleverna. Elever från tredje klass och uppåt skulle tillbringa två-tre månader om året med arbete i fabrik eller ute på fälten. Läroplanen uppdelades sålunda att 58 % av tiden anslogs till studier av Maos tänkande, 21 % till ”att lära av arbetare, bönder och soldater” och de återstående 21 % till ”grundläggande ämnen”. Enbart i provinsen Kwangtung mobiliserade man upp en miljon arbetare och bönder för att hjälpa till med skolorna, och upp till tio procent av de olika fabrikenas arbetare gavs tjänstledighet för detta ändamål.

En stark doft av gammaldags antiintellektualism började göra sig allt tydligare märkbar i de rapporter om denna verksamhet som kom från provinserna. Den officiella synen, sådan den framfördes i *Folkets Dagblad*, var att rödgardisterna och rebellerna hade spelat ”en viss roll” för kulturrevolutionen, och trots misstag och fel på senare tid dock hade givit ”våldiga bidrag” under kulturrevolutionens tidigare stadier. Men ute i provinserna talade man mera öppet om ”stinkande intellektuella”, ”den revolutionära fanatismens gungfly” och ”de intellektuellas tendens att söka skaffa sig monopol på allting”. I början av september skrev *Shensis Dagblad*:

I tusentals år var det de människor som arbetade med hjärnan som styrde de andra, medan de som arbetade med sina händer styrdes av andra. Nu när ordförande Mao har sänt arbetarna till universitetet och andra platser där de intellektuella dominerar, har historien kastats om och man har uppnått det tillstånd som är det riktiga....

Det faktum att propagandalag av arbetare nu har trängt in i skolorna och överbyggnadens alla avdelningar är en hård klasskamp, en kamp om ledarskapets makt. [Klassfienderna] har redan börjat offentligt fabricera allehanda reaktionära åsikter, som till exempel att ”arbetarna har ingen kultur”, ”arbetare är enfaldiga” eller ”arbetare vet ingenting om undervisning”.

Den sortens yttranden var skenbart inte alls riktade mot studenterna utan mot de ”borgerliga” intellektuella som dominerade undervisningsväsendets ”överbyggnad”. Men dessa sistnämnda hade för länge sedan berövats sitt grepp om skolväsendet och arbetarnas och böndernas aktioner var i realiteten riktade mot de studenter som vid det här laget hade ersatt sina lärare.

Vänsterstormen bedarrar

Trots att Mao faktiskt av allt att döma ändrat inställning, var det inte alla inom ledningen som gillade den nya politiken mot vänstern. I allmänhet nöjde de sig dock med passivt ogillande, i varje fall när de framträdde inför offentligheten, men man kunde ana en antydning till motstånd redan på befrielsearméns dag, den 1 augusti, då bara ett litet fåtal ledare mötte upp vid försvarsministeriets traditionella högtidlighållande av dagen. Firandet bojkottades tydligen av gruppen för kulturrevolutionen, och följaktligen hade både politbyrån och kommittén för de militära angelägenheterna tvingats att följa dess exempel. När man en månad senare, den 7 september, höll ett folkmöte i Peking för att fira införandet av de sista revolutionära kommittéerna, i Tibet och Sinkiang, stördes högtiden under denna glädjestund en aning av ett tämligen fränt och öppet tal av Chiang Ching.

Det var först i morse jag fick veta att man planerade att kalla till ett så stort folkmöte för att fira att det nu har upprättats revolutionära kommittéer i alla Kinas provinser, riksstäder och autonoma regioner (med undantag av provinsen Taiwan). Med mycket kort varsel blev jag ombedd att säga några ord här.

Sedan hon sålunda mycket tydligt slagit fast att hon förvisso inte hade något med tillkomsten av detta möte att göra, och att hon blivit ombedd att tala vid det först i allra sista ögonblicket, övergick hon till något som i realiteten var en vädjan om en toleranter inställning gentemot de röda garderna. ”Ett litet antal unga aktivister har begått misstag av olika slag”, erkände hon. ”Men det är vår plikt att hjälpa dem att rätta till dessa misstag.” Arbetarklassen ”skulle göra klokt i att beskydda de unga rödgardistiska aktivisterna (applåder), hjälpa dem och fostra dem”. Och efter en gåtfull varning för att ”vi kommer att ställas inför mångahanda ting som vi aldrig har upplevt tidigare” avslutade hon tvärt och helt utan de vanliga slagorden med ett ”och här slutar jag mitt tal”. Aldrig tillförne, inte ens när kulturrevolutionen stod på sin höjdpunkt, hade en medlem av nationens ledning så tydligt och klart demonstrerat sin motvilja inför händelsernas utveckling. Varken Mao eller Lin Piao bevistade detta folkmöte, och större delen av ledningen följde deras exempel.

Troligt är väl att många tjänstemän, särskilt ute i provinserna, utnyttjat det faktum att Mao givit sitt tillstånd till den nya politik som innebar att man satte stopp för rebellerna, till att sätta det där stoppet med högst övertygande iver och glöd. I en del områden i söder lär krigsmakten enligt uppgift ha agerat med rent och brutalt våld här och var, skjutit ner alla som käftade emot och genomfört en del avrättningar för att skrämma upp rebellerna ordentligt. En rad direktiv från Mao, som stödde den nya politiken, offentliggjordes under augusti, men det förefaller som om man mixtrat med en del av dem. Först i september lyckades *Röda Fanan*, som fortfarande mer eller mindre framstod som ett språkrör för radikalerna, publicera ett mindre nådelöst direktiv från Mao. I detta förklarades att den ”överväldigande majoriteten” av studenter och skolelever kunde integreras framgångsrikt med massorna, och att dessa också skulle hälsas ”välkomna” av arbetarna, bönderna och soldaterna. *Röda Fanan* förklarade också att man måste ge till och med de ”hopplösa fallen” bland de intellektuella (ett uttryck som vid denna tid användes som synonym för rödgardister och rebeller) ”en väg ut”. Mao

intog med andra ord en kritisk men positiv hållning till problemet om hur man skulle kunna åstadkomma en sinnesändring hos rebellerna, medan andra personer i landet var mer intresserade av att få ge betalt för gammal ost.

Nationaldagen den 1 oktober firades med en mer övertygande uppvisning i enighet, men firandet var lätt dämpat i tonen och saknade revolutionär glöd. Liksom föregående år var det också nu Lin Piao som höll det förnämsta talet – det enda som offentliggjordes i tidningarna – men hans tal var denna gång mycket kortare, mindre översvallande i sin hyllning av kulturrevolutionen och tämligen fantasilöst i sina superlativer. Föregående år hade revolutionen vunnit ”ofantliga segrar”; nu var de helt enkelt ”stora”. Kinakännarna misstänkte, som det så småningom skulle visa sig med all rätt, att det verkliga ordfyverkeriet försiggick inom lyckta dörrar – även om kvällen firades på Tien-an-men med mer än 30 olika pyrotekniska fyrverkerier.

Tolfte sessionen

När nationaldagen var över försvann nästan hela den nationella ledningen och de högsta ledarna i provinserna ur sikte för det närmaste halvåret och framträdde offentligt endast med långa mellanrum. Den officiella pressen publicerade bara ett litet fåtal ledare av politisk vikt; Mao själv visade sig inte offentligt en enda gång mellan den 5 oktober och den 24 januari. Denna långa tystnad kan naturligtvis tolkas som ett vittnesbörd om lång och trogen söndring inom högsta ledningen, och säkert måste man också ha haft hetsiga diskussioner om åtskilliga politiska frågor, men det förefaller dock som om man till slut lyckades nå fram till en svag och bräcklig enhet. När det väl stod definitivt klart att revoltens tid var över, försvann ju därmed en av de viktigaste orsakerna till oenighet inom det högsta ledarskiktet samtidigt som rebellerna. Nu kunde ledningen koncentrera sig på den mer positiva uppgiften att försöka få landet på fötter igen, och hur nödvändig den uppgiften var låg ju i öppen dag. Mao själv föregick väl troligen med gott exempel genom att vända ryggen åt rebellerna och genomföra en rad beslut av största politiska vikt, och efter Chiang Chings trotsiga tal den 7 september tycks också de allra mest rödglödade radikalerna ha fogat sig i sitt öde.

Men bakom kulisserna rådde en intensiv verksamhet. Många av ordförandena i provinsernas revolutionära kommittéer vistades i Peking i månader i taget och hjälpte till att utforma den nya politiken. En del av de högsta ledarna, däribland kanske också Mao och Lin Piao, gav sig ut på resor i provinserna för att själva studera vad de hade att ta itu med. Det utfärdades hela rader av centrala direktiv, varav dock inte ett enda publicerades i tidningarna. De nya politiska riktlinjer som nu genomfördes, inom undervisningsväsendet, sjukvården, förvaltningen, näringslivet, partiets återuppbyggnad och de utrikes angelägenheterna, kunde till det yttre verka ”radikala” nog, men ändå skulle nog ”framsynt” vara ett bättre adjektiv i sammanhanget, och alla kunde ju också enas om den allmänna önskvärheten i att man nu verkligen planerade för framtiden. De flesta av de nya riktlinjerna genomfördes försiktigt och selektivt, varvid man ofta använde något speciellt område som försöksfält. Man underströk mycket energiskt vikten av att alla enigt slöt upp kring den centrala ledningen, men i praktiken tycks man ha lämnat ett tämligen stort spelrum för lokala modifieringar och initiativ.

Det förefaller som om man kommit till något slags vattendelare i frågan om relationerna inom ledningen efter centralkommitténs tolfte plenum, som hölls i Peking under tiden 13-31 oktober. Och det var symptomatiskt för den nyktra och tystlåtna inställningen, att yttervärlden inte ens fick höra talas om detta plenum förrän i den kommuniqué som utfärdades när alltsammans redan var över. I denna kommuniqué meddelades att Mao och Lin Piao hade hållit tal och att sessionen hade bevisats av ett icke närmare angivet antal medlemmar av centralkommittén, representanter för krigsmakten och ledarna för provinsernas revolutionära kommittéer och hela gruppen för kulturrevolutionen. Den sistnämnda fick några mycket

Ijumma vänliga ord om att den hade spelat en ”viktig roll” inom kulturrevolutionen. Kommunikén var hållen i en mycket affärsmässig ton, och manade till återupplivande av det kommunistiska partiet, hårdare inriktning på produktionen och försvaret, erkännande av arbetarklassens ledande roll på alla fronter och omskolning av de (rödgardistiska) ”intellektuella” (Däremot nämnde man inte något om att ge dessa någon ”väg ut”). På det utrikespolitiska området manade man till skapandet av ”en bred enad front” mot de båda tvillingfienderna den amerikanska imperialismen och den sovjetiska revisionismen, ett ordval som antydde att man förmodligen tänkte göra nya försök att vinna vänner i utlandet och söka bringa ner antalet motståndare till Kina till allenast de båda stora supermakterna och deras närmaste satelliter.

Man rapporterade också om två viktiga beslut som fattats vid sessionen. Dels skulle den länge väntade nionde nationella partikongressen äntligen inkallas ”vid lämplig tidpunkt” och dels skulle Liu Shao-chi (som nu äntligen öppet nämndes vid namn i stället för att som tidigare döljas under eufemismen ”Kinas Chrusjtjov”) berövas alla sina uppdrag och uteslutas ur partiet. Detta sistnämnda beslut stred dock noga räknat mot författningen, eftersom det för att verkställas krävde godkännande av såväl partikongressen som den nationella folkkongressen. Senare sipprade det också ut att sessionen hade studerat och godkänt förslaget till nya partistadgar (som kommer att diskuteras närmare nedan), avsedda att ersätta de gamla partistadgarna från 1956.

Sessionen godkände också en rapport från en ”särskild grupp” inom centralkommittén om Liu Shao-chis påstådda brott. Gruppen hade kommit till den föga överraskande slutsatsen att Liu var ”renegat, förrädare, ett avskum och en lakej åt imperialismen, den moderna revisionismen och reaktionärerna i Kuomintang”. Men när ett exemplar av denna rapport så småningom letade sig ut ur Kina, antydde den tämligen klart att Mao inte lyckats (eller inte längre önskat) driva igenom en verkligt allomfattande dom mot sina motståndare inom partiets högsta ledning. För det första nämndes varken i rapporten eller i slutkommunikén någon enda av de övriga ”ledande personer inom partiet som går den kapitalistiska vägen” vid namn. Vad hade alltså hänt med Teng Hsiao-pings ”partiband”, med Peng Teh-huais och Lo Jui-chings ”militära band”, eller med det ”svarta band” som leddes av Peng Chen och hans förbundna i Peking? För det andra var också domen över Liu egendomligt kortfattad när det gällde detaljerna i de brott han anklagades för. Den gav en tämligen fullständig dossier över det onda han gjort under åren 1925-1929, då han påstods ha förrått sina vänner och medarbetare till Kuomintang för att rädda sitt eget skinn. Men däremot var dess genomgång av Lius fortsatta karriär sedan dess rent löjligt otillräcklig, trots de väldiga massor av material i detta ämne som hade publicerats under kulturrevolutionen, och beträffande vad som hänt sedan 1949 nöjde man sig med en hänvisning till att detta fortfarande var ”under undersökning”. Det förefaller alltså som om det bör ha funnits ett starkt motstånd mot att anklaga Liu också för ”brott” som begåtts på senare år, eftersom detta med naturnödvändighet måste leda till att också en del av de ledare som överlevt måste bli inblandade. Det kan tänkas att Mao kommit fram (eller övertalats) till åsikten att tiden nu var mogen för en allmän försoning inom det splittrade ledarskiktet. Texten till hans tal inför kongressen har aldrig nått yttervärlden, trots att det var allmänt spritt i Kina (tydligen i form av bandupptagningar). Men enligt de rykten som gick i Peking skulle Mao ha uttalat sig mycket moderat i frågan om sina ledarkollegers rehabilitering. Till och med Chou En-lai har ju begått misstag, lär han ha sagt. Det sades också att Teng Hsiao-ping hade avlagt en självkritik och att det verkade som om han skulle få stanna kvar i partiet (dock inte som ämbetsman) för att tjänstgöra som ett ”negativt exempel” och ett vittnesbörd om den ”öppna dörrens” politik som väntade de som felat. Följaktligen skulle Liu Shao-chi alltså bli den enda syndabock som utlämnades åt allmänhetens hån och förakt – en

kompromiss som säkert skulle tillfredsställa de moderata ledarna, samtidigt som man slapp offra den Liufientliga mytologi som varit så populär under kulturrevolutionen.

Partibyggnad och politikskapande

Sakta och försiktigt började Kinas kommunistiska parti vakna till liv igen. Dess organisationer hade under kulturrevolutionen kastats ut i ett svävande intet, utom uppe på toppnivån, där centralkommittén och politbyrån (eller rättare sagt de delar av dessa som överlevde) fortsatte att utfärda direktiv, och i de väpnade styrkorna, där partikommittéerna fortfarande fungerade i varje fall från arménivå och uppåt. Nu var tiden inne, hävdade *Röda Fanan* i oktober, att ”återuppliva partiets organisatoriska liv”. Men hur skulle detta gå till?

Inom varje revolutionär kommitté hade man upprättat en ”kärngrupp för partiets ledning”, som tydligen bestod av en handfull partimedlemmar som satt som ordförande eller vice ordförande i kommittén (i en del fall också sådana som satt i verkställande utskottet). Denna grupp bemyndigades nu att utesluta och nyrekrytera medlemmar – en process som Mao karakteriserade med den livfulla liknelsen ”att göra sig av med avskrädet och pumpa in friskt blod”. Ett år tidigare hade det varit tal om att släppa in stora mängder ”rebeller” i partiet; nu begränsades intagningarna däremot i huvudsak till ”industriarbetare” (dvs. de icke studerande grupperna inom kulturrevolutionen). Ett dokument från Shanghai, som tillkom en av de sista dagarna i september och godkändes av centralkommittén, antydde att man bara skulle genomföra smärre transfusioner av ”nytt blod”, vilket i sin tur innebar att man inte fick några mera drastiska förändringar i medlemskader.

Vi är beredda att före slutet av detta år välja ut något tiotal till tjugotal av enheter, där omständigheterna är mogna för detta, för att stärka uppbyggandet av partiet. Detta kommer att genomföras systematiskt i särskilda stadier och i särskilda grupper. I fortsättningen kommer vi att avstå från ”rekrytering i stor skala” där antalet nya partimedlemmar är fastställt uppifrån.

Fortfarande fanns det emellertid gott om utrymme för knorr och klander, och det talades om att rebeller på vänsterkanten klagade över att ”vi utesluts från partiet”. I samma dokument påpekades att ”en del partimedlemmar kommer troligen att söka utnyttja vissa brister hos rebellkamraterna [som en ursäkt för att hålla dem utanför]; andra kan törhända frukta än det ena och än det andra och för att ställa sig in hos rebellerna avstå från att hålla sig till principerna”.

Inte desto mindre hade man dock mot årets slut kommit så långt att det kunde hållas partikongresser i en tredjedel av landets provinser; i dessa partikongresser deltog vanligtvis de medlemmar som satt i de revolutionära kommittéerna ner till länsnivå. (Dessa kongresser hölls understundom tillsammans med kongresser för partimedlemmar inom FBA från samma provins.) På dagordningen vid dessa kongresser måste bland annat ha stått frågan om att utse delegater till den kommande nationella partikongressen, och en annan punkt måste lika säkert ha varit diskussionen av det nya förslaget till stadgar för partiet.

Dessa nya stadgar hade inte mycket gemensamt med de flesta dokument av detta slag och gav bara en mycket dimmig bild av hur det nya partiet var avsett att fungera. Av den komplicerade partistruktur som byggts upp i 1956 års stadgar fanns bara skelettet kvar; partisekretariatet och dess generalsekreterare (Teng Hsiao-ping) var inte ens nämnda. Stadgarna förklarade att den nationella partikongressen skulle ”hållas” (inte som tidigare ”väljas”) vart femte år, men bara ”under normala omständigheter”. Denna kongress skulle ”tillsätta” (inte ”välja”) politbyrån, verkställande utskottet, en ordförande och en vice ordförande. (När dessa stadgar publicerades officiellt i april 1969 hade ordet ”välja” satts in igen – men bara i den engelska upplagan.) Stadgeförslaget var mindre än hälften så långt som sin föregångare och var snarare ett impressionistiskt dokument än ett reglemente för partiet. Inte oväntat framstod det snarast

som en kompromiss, som borde kunna tillfredsställa alla de olika intressegrupperna inom ledningen, samtidigt som det undvek alla pinsamma detaljer. Det var ”maoistiskt” i så måtto att det godkände att Lin Piao framställdes som Maos utsedde efterträdare, och återinsatte ”Mao Tse-tungs tänkande” som den ideologiska vägledningen för partiet. Men samtidigt var det vagt nog att ge de lokala partiorganisationerna en tämligen omfattande handlingsfrihet, även om det i brist på mer detaljerade instruktioner i stället gav dessa ett större ansvar för att se till att det hela fungerade. De nya stadgarna borde rent teoretiskt leda till ett parti som var mera autonomt, mindre byråkratiskt och mera lyhört för ”massorna”, men i själva verket kunde de bara leda till rivalitet, flykt undan ansvaret och obeslutsamhet i en rent skrämmande skala.

De tvetydigheter som var inbakade i dessa nya partistadgar framstod faktiskt som ett genomgående drag i den politik som fördes våren 1969. Inte en enda gång kunde en utomstående iakttagare verkligen med säkerhet dra den slutsatsen att den eller den speciella politiken var ”maoistisk” eller ”konservativ” (även om det fanns de som ändå försökte göra just detta). Men i och med att det fraktionsstadium inom kulturrevolutionen som i så svindlande hög grad hade underblåst och överdrivit splittringen mellan ”vänster” och ”höger” allt mer sjönk undan i det förflutna, blev sådana politiska kategorier allt mindre användbara. Eller allt svårare att urskilja, om de alltså existerade fortfarande.

Det allra intrikataste och mest spännande området för spekulationer under vintern torde nog ha varit den ekonomiska politiken, där det då och då dök upp vissa antydningar om ett nytt ”stort språng framåt”. Tidningarna talade i dunkla ordalag om behovet av ett ”nytt språng” eller ”ett flygande språng” i produktionen. Det dök upp en del historier om hur man på sina håll avskaffat böndernas privata jordlappar, och andra rapporter antydde att det kanske kunde tänkas att produktionslagen kunde komma att sammanföras till produktionsbrigader, vilket skulle innebära en åtgärd i direkt motsatt riktning mot vad som skett efter det stora språnget. På sina håll föreföll det som om själva folkkommunen fick större befogenheter gentemot brigader och lag. Man kunde till och med någon gång få höra ordet ”stadskommun” – ett begrepp som hade tillåtits blekna bort redan under ett tidigt stadium av det stora språnget. Man genomförde också betydelsefulla åtgärder avsedda att decentralisera undervisningsväsendet hälsovården och de samhälleliga tjänsterna, varvid ansvaret (och större delen av utgifterna) överfördes till kommunerna. Också tillverkningen och fördelningen av jordbruksredskap decentraliserades ner till folkkommunernas nivå. Men kan allt detta tillsammans anses utgöra ett nytt stort språng framåt? Alla dessa åtgärder kan också tolkas på ett mera begränsat sätt som enbart försök att återuppliva den allmänna entusiasmen och stimulera produktionen, varvid man utnyttjat det stora språnget som ett exempel i propagandasyfte, men däremot aktat sig för dess uppseendeväckande metoder. De nya politiska riktlinjerna inskränktes genom allehanda reservationer om att man måste ta ”hänsyn” när de genomfördes, om att ”massorna måste konsulteras till fullo” eller att de måste genomföras ”försiktigt” eller ”vetenskapligt”. Det stod fullt klart att ledningen (oavsett om den var radikal eller moderat) var väl medveten om att det gällde att på ena eller andra sättet driva fram en ny våg av entusiasm hos ”massorna”, ungefär som under det stora språngets tid. De krafter inom folket som under kulturrevolutionen hade riktats in på kampen och fraktionsbildningen, måste nu kanaliseras över till mer produktiva linjer. En djärv decentralisering kunde kanske stimulera ledarna på de lokala nivåerna till ett större ansvar – och därtill skulle sådana åtgärder också överföra stora ekonomiska bördor (exempelvis inom sjukvården och undervisningsväsendet) från staten till kommunerna. Nya offentliga arbeten i stor skala, till exempel stora bevattnings- och vattenvårdsprojekt, och en större satsning på arbetet på åkrarna, borde också kunna göra sitt till för att suga upp den överskottsarbetskraft på miljoner studenter och andra stadsbor som hade förts ut på landsbygden.

Men innerst inne hade man ändå ungefär samma dilemma på den ekonomiska politikens område som man hade haft före kulturrevolutionen. För hur försiktigt och varsamt dessa nya åtgärder än omsattes i praktiken, så förutsatte de dock att ”massorna” av egen fri vilja skulle vara beredda att arbeta hårdare, offra mera och föredra moraliska vinster framför materiella förmåner. Vilket innebar att risken var stor att det kunde visa sig att det i stället var tvärtom, i samma ögonblick som man började driva denna nya politik aningen för långt.

Också på det utrikespolitiska fältet började Peking vintern 1968-69 försöka ta sig ur sin självförvållade isolering. Det verkar dock som om ledningen skulle ha blivit allvarligt oroad över den sovjetiska invasionen i Tjeckoslovakien i augusti 1968 och över den doktrin om ”begränsad suveränitet” (dvs. om ryssarnas rätt att ingripa) som Moskva förde fram för att rättfärdiga sitt handlande. Därtill måste kineserna naturligtvis också ha varit uppriktigt oroliga för den kontinuerliga ryska uppladdningen längs de norra delarna av gränsen till Kina. Bland annat satte man ju i Yttre Mongoliet upp medeldistansrobotar i stånd att nå fram till Manchuriet, Peking och Kinas egna provområden för kärnvapen i Sinkiang. Det ryktades om att Mao själv i sitt tal vid den tolfte sessionen skulle ha hävdats att ”den sovjetiska revisionismen” nu var ett allvarligare hot mot Kina än ”den amerikanska imperialismen”. Det var kanske en sådan bedömning som låg bakom det nya initiativ Peking tog för att söka kontakt med USA och den tillträdande presidenten, Nixon. Man lade visserligen ut en rökridå kring detta initiativ i form av en störtskur av antiamerikansk propaganda, men faktum kvarstår dock att Peking erbjöd ett återupptagande av de amerikansk-kinesiska ambassadörsamtalen i Warszawa, och samtidigt kom med allmänt hållna men mycket betydelsefulla antydningar om att det kanske borde gå att nå fram till ett modus vivendi i Taiwanfrågan. Detta kinesiska initiativ omintetgjordes dock genom Nixons vägran att vika en tum i fråga om vare sig Taiwan eller någon annan av de viktigaste kinesisk-amerikanska tvistefrågorna (till exempel det amerikanska motståndet mot Kinas inträde i Förenta nationerna). Därtill tycks det också ha tagits tämligen illa upp i vissa inhemska kretsar i Peking, och dessa kretsars inställning fick säkert ökad tyngd när en kinesisk diplomat i Nederländerna i början av 1969 hoppade av till Förenta staterna.

Efter den nionde partikongressen började de kinesiska ambassadörerna återgå till sina poster igen, även om utrikesminister Chen Yis ställning fortfarande var oklar. Det verkade som om man i det långa loppet borde kunna räkna med en mer experimenterande och positivt inriktad utrikespolitik från Pekings sida. Kvantiteten och intensiteten i den revolutionära propagandan för utrikes bruk hade redan börjat avta. Man återupptog till och med förhandlingarna om ett handelsavtal med det ur kinesisk synpunkt ärkrevisionistiska Jugoslavien, och Canada, Italien och Belgien hade redan börjat tala om att diplomatiskt erkänna Peking.

Men under tiden flammade den rysk-kinesiska gränstvisten upp i klar låga vid Ussurifloden i mars, omedelbart före nionde partikongressen. Och i maj erkände man på båda sidor att konflikten utvidgats också till andra ändan av den 7 200 kilometer långa gränsen, vid gränsen mellan det kinesiska Sinkiang och det sovjetiska Centralasien. Också detta andra uppflammande sammanföll med en kongress – den internationella kommunistiska konferens som inleddes den 5 juni i Moskva, och bland annat inrymde hätska angrepp mot Kina från den sovjetiske ledaren Leonid Brezjnev. Så åtminstone för närvarande verkar det som om det snarare skulle vara relationerna till Moskva än förbindelserna med Washington som är det största bekymret för ledningen i Peking.

Den nionde partikongressen

Tolv och ett halvt år efter åttonde partikongressen, och åtta och ett halvt år försenad, sammanträdde den nionde partikongressen den 1 april 1969 i Peking. Sedan fortsatte den i över tre veckor med ett minimum av publicitet i tidningarna, och avslöjade sig som något helt annat än

den ”ja och amen”-historia som en del utländska iakttagare hade väntat sig. Ur en synpunkt sett samlades den alltför tidigt, eftersom partiet fortfarande hade långt kvar innan det återvunnit den effektiva makten över hela landet – denna låg fortfarande i händerna på de revolutionära kommittéerna. Men genom att definiera en ny maktens brännpunkt på den nationella nivån, gav den dock besked om en grad av enighet inom ledningen som skulle ha varit otänkbar ännu så sent som bara några månader tidigare. Den procedur man valt innebar att partiet skulle återuppbyggas ”från toppen och neråt”, och genom att skapa en bild av att det rådde enighet på högsta nivå, hoppades man på så sätt kunna ge ett efterföljansvärt exempel för landet i dess helhet.

Den nya centralkommitté för partiet som valdes den 24 april, kongressens sista åtgärd innan den upplöstes, hade tydligen valts efter en myckenhet av debatter och omröstningar. Den form den fick ger en mycket god bild av den nya makt- och prestigebalansen i Kina efter närmare tre års kulturrevolution. Av de sammanlagt 170 ordinarie och 109 adjungerade medlemmarna av den nya kommittén, togs cirka 40 procent ur FBA:s leder och den överväldigande majoriteten av dessa satt på ledande poster inom de väpnade styrkorna. Man finner inte bara sådana ledare på den absoluta toppnivån som de revolutionära kommittéernas ordföranden och militärområdenas och militärdistriktens kommandanter, utan också en hel del ur andra ledet – biträdande kommandanter, biträdande kommissarier och så vidare – så att man alltså har skaffat garantier för en viss kontinuitet i FBA:s inflytande inom partiledningen. Många av de som valdes hade utmärkt sig genom sin lojalitet mot Mao under kulturrevolutionen – men ingalunda alla. Wang En-mao, den motsträvige pampen från Sinkiang, lyckades komma in som kandidat, och hade sällskap på den listan med några få mera radikala FBA-kommandanter som inte lyckats komma in som fullvärdiga medlemmar.

Det icke-militära inslaget i den nya centralkommittén var mindre homogent och svårare att identifiera. Gruppen inrymde cirka 35 procent av samtliga fullvärdiga CK-medlemmar, och innefattade både den revolutionära hårda kärnan från gruppen för kulturrevolutionen och dess närmaste anhängare och en del moderata ledare som förhållit sig tämligen passiva hela kulturrevolutionen igenom, vartill kom vissa representanter för olika yrkesintressen (däribland två ambassadörer). De återstående 20 procenten av de ordinarie medlemmarna (och en högre procent bland de adjungerade) kan betraktas som ”representanter för massorganisationerna”. Beteckningen är helt exakt: detta var vanliga arbetare, bönder, hemmafruar, kadrer på lägsta nivå och soldater utan någon tidigare politisk ställning. Men rödgardisterna och ”rebellerna” fick en representation så dålig att den närmast verkade som ett slag i ansiktet på dem. Bara två studentledare, Nieh Yuan-tzu från Pekinguniversitetet och Chang Hsi-ting från Szechwan, kan identifieras inom CK, och båda blev bara adjungerade medlemmar. Statistiken kan fullständigas med ett påpekande av att mindre än en tredjedel av den gamla åttonde centralkommittén från 1965 lyckades klara sig över till den nya listan, där de upptog mindre än en femtedel av samtliga platser.

Den 21 man starka politbyrå – centralkommittén ledande organ – visar ungefär samma bild. Dess verkställande utskott, den yttersta toppnivån inom partiets ledning, skars ner från elva till fem medlemmar – kanske för att man skulle slippa vissa brydsamma val längre ner på listan. De fem blev Mao själv, Lin Piao, Chou En-lai, Kang Sheng och Chen Po-ta. (På så sätt kunde man snyggt och prydligt utesluta madame Mao, som före den nionde partikongressen hade stått på sjätte platsen på ledningens rangrulla.) Hälften av de återstående posterna besattes med ledande FBA-män, däribland sex nya ansikten – två ledande militärområdesbefälhavare (Hau Shih-yu och Chen Hsi-lien), flottans politiske kommissarie (Li Tso-peng), flygchefen (Wu Fahsien), chefen för underhållstjänsten (Chiu Hui-tso) och stabschefen (Huang Yung-sheng). Bara en obetydlig rest överlevde av den gamla politbyråledningen, däribland tre i framskriden ålder som troligen bara var politiska ”passagerare” – Chu Teh,

Tung Pi-wu och Liu Po-cheng. Fyra vice premiärministrar, som samtliga utsatts för hård kritik av de röda gardena tidigare, fick falla, nämligen utrikesminister Chen Yi, de båda ekonomiska experterna Chen Yun och Li Fu-chun och Nie Jung-chen. Slutligen trädde också madame Mao, madame Lin, Chang Chun-chiao och Yao Wen-yuan för första gången in som medlemmar av politbyrån.

Det krävs egentligen en mycket detaljerad kunskap om de personliga förbindelserna inom ledningen för att verkligen kunna skildra den exakta mixturen inom den nya politbyrån ordentligt, men så mycket kan man i alla fall säga som att det huvudsakligen rör sig om en blandning av en stark militär kontingent, den hårda kärnan inom ledningen för gruppen för kulturrevolutionen plus Chou En-lai och en tunn liten rest av den gamla parti- och statsapparaten. Det skulle säkert vara fel att betrakta dessa grupper som separata fraktioner, men däremot representerar de utan tvekan klart utpräglade intressegrupper, där det gamla partiet såsom sådant knappast finns med i bilden alls.

Sökandet efter enighet

Kongressen var, förklarade Lin Piao i sin politiska rapport till den, ”full av livskraft, av enighet och seger”. Och det problem man nu stod inför var hur man skulle kunna kommunicera denna känsla av enighet (om den nu verkligen existerade) till nationen i dess helhet. Det öppna våldet och de väpnade striderna hade mot slutet av 1968 försvunnit nästan helt, om man bortser från några få isolerade områden i sådana välkänt besvärliga regioner som Szechwan och Tibet. På alla andra håll hade livet mer eller mindre återgått till det normala, åtminstone i så måtto att åkrarna plöjdes, fabriker producerade varor igen, tågen gick efter tidtabellen och så vidare. Frågan var sålunda inte hur man skulle kunna återställa vardagslivets normala mekanismer och ett fungerande näringsliv i landet; den saken var redan ordnad. Det verkliga problemet var hur man skulle kunna komma överens med de högst annorlunda mönster för det politiska tänkandet och beteendet, som hade vuxit fram som en följd av tre års kulturrevolution. Själva livet såsom sådant och människornas idéer om sin roll i samhället hade undergått radikala förändringar, och även om det inte längre förekom några öppna strider att tala om, hade man desto mera diskussion och (vad som före kulturrevolutionen skulle ha kallats) ”oenighet”.

Större delen av rebellfraktionerna hade visserligen upplösts som organisationer och deras ledande medlemmar hade spritts ut på landsbygden, men däremot levde deras kritiska syn på den ortodoxa politiken envist vidare. I maj, efter partikongressen, fördömdes ”ultravänster-tänkandet” officiellt som den största faran för den nationella enigheten. När klassfienden utkämpar sin dödskamp är hans vanliga knep, förklarade *Folkets Dagblad*, att ”låtsas vara ultravänster”, och tidningen varnade samtidigt för att ”om vi inte ägnar tillbörlig uppmärksamhet åt denna nya tendens inom klasskampen utan i stället försummar den, kommer vi att bli svårt bedragna”.

En omfattande mångfald av starkt radikala synpunkter kritiserades energiskt i såväl provins- som rikspressen under första halvåret 1969, och tempot i kritiken snarast stegrades för var månad som gick. Först hade man då ”de exklusiva”, som hade deltagit i kulturrevolutionen ända från dess början och nu såg ner på alla andra. ”Det är förvisso fint och bra att ha tillhört de allra första rebellerna”, förklarades det j en gemensam ledare den 8 juni i Pekingpressen, ”men samtidigt bör vi varmt välkomna de kamrater som har hunnit ifatt oss bakifrån. ... Det är fel att betrakta sig själv som ‘den ende revolutionären’ och ‘den enda vänstern’.”

Och sedan hade man ”ultrademokraterna”, som drev masslinjen till ytterligheter och vägrade att underkasta sig partidisciplinen. ”De räknar bara de händer som höjs till godkännande och betraktar dem som den enda värdemätare som betyder något. ... De ser allt som massorna

säger som det avgörande sista ordet och låter det ersätta all central ledning, varigenom de skadar och rentav kan helt rasera partiets organisation.” Härifrån var steget mycket kort till ”den anarkistiska tendensen”, där man pläderade för ”ingen organisation och ingen disciplin” eller för att ”misstänka allt och slå ner allt”.

Kulturrevolutionen hade medan den rullade fram övertygat många människor, som drevs antingen av en äkta inre övertygelse eller bara av önskan att hålla sig till den vinnande sidan, om att ”det är bättre att vara vänster än att vara höger”. Den hade också gjort dem skeptiska mot alla försök att omsätta politiska riktlinjer i praktiskt handlande, kanske därför att själva tanken på en allvarlig politisk debatt ansågs lukta ”byråkratism” eller ”formalism”. Följden blev den i *Folkets Dagblad* gång på gång attackerade inställningen att ”om man talar för mycket om politiska ting uppmuntrar men därmed bara högertänkandet”. Mao själv förklarade att ”det är fel att brännmärka andra som högertänkande, bara för att man hör dem tala om vårt lands näringsliv och uppbyggnad”.

Rehabiliteringen av kadrer, lärare och andra yrkesmän som kritiserats och suspenderats ledde till en än värre röra av högljudda och sinsemellan motstridiga argument. Det påstods att de lokala revolutionära kommittéerna på en del håll helt enkelt bara rehabiliterade alla inom synhåll – utifrån föreställningen om att ”nu är verket nästan fullbordat, så låt oss alltså koppla av och slå upp portarna på vid gavel”. På andra håll dominerade fortfarande vänstern och kom med fräna invändningar mot hela denna politik att ”befria kadreerna”. Här undrade man varför man alls skulle befria dessa samma individer som kulturrevolutionen en gång för alla hade avslöjat och förskjutit. I sådana fall gällde det att klarlägga att ”kadreernas befrielse i dag innebär inte ett förkastande av våra ansträngningar att avslöja dem i det förflutna”. Men sedan kadreerna återinsatts på sina poster var de ofta nog fortfarande – av rädsla för ytterligare kritik – högst ovilliga att avgöra någonting. ”En del av våra kamrater visar för närvarande bristande djärvhet”, förklarades det i en mycket typisk radioutsändning, ”de tvekar och vill helst inte axla ledarskapets ansvar.” Men den politik som drevs på nationell nivå gynnade i ständigt ökad utsträckning rehabilitering i en skala som innebar att man tog med alla utom en del ytterligt små grupper. Ledaren av den 8 juni lade fram följande mycket generösa kriterier:

Arbetarklassen ... måste fast och beslutsamt förena sig med sina bundsförvanter, förena, fostra och omstöpa de intellektuella och förena sig med alla de styrkor den kan förena sig med. Den bör i enlighet med partiets politik förena sig med alla som stöder socialismen och älskar vårt socialistiska fädernesland, med sådana som begått allvarliga misstag men dock inte är oförbätterliga och med de som begått de misstag som är typiska för de maktavande som går den kapitalistiska vägen men inte visar sig helt obotfärdiga.

Troheten mot olika fraktioner – mot fortfarande existerande eller redan upplösta organisationer – fortsatte att hindra och hämma detta sökande efter ”enighet”. I några få provinser, framför allt Sinkiang och Tibet, klagades det öppet över trycket från ”två sinsemellan oeniga fraktioner”. I de flesta provinser erkände man att ”det förekommer motsägelser och motsättningar bland massorganisationerna” eller att ”vissa tecken till oenighet har uppträtt inom revolutionärernas led”. Dessa motsättningar tycks ha avspeglats också i många revolutionära kommittéer – som ju när allt kommer omkring själva var koalitioner av representanter för olika intressegrupper i samhället. ”Ett litet fåtal kamrater [i de revolutionära kommittéerna] uppträder olika mot olika revolutionära massorganisationer som tidigare var uppdelade på två grupper; de står närmare den ena gruppen och längre bort från den andra” (vilket otvivelaktigt antyder att klyvnaden fortfarande existerar helt inofficiellt). Kommittémedlemmarna fick också gång på gång rådet att lösa sina egna motsättningar öppet och vid förhandlingsbordet – ”Problemen bör diskuteras vid sammanträdena; människorna bör diskutera sina problem ansikte mot ansikte och inte bakom varandras ryggar. Skumraskmanövrar och intriger är inte tillåtna.”

Inget av dessa tidningarnas och radions erkännanden om diverse oenighet på det lokala planet framstod som speciellt oroväckande, men tillsammans gav de en bild av ett långt mindre enhetligt och mer varierande samhälle. Kanske var detta rentav något gott; också den officiella pressen erkände att absolut ”enighet” inte kunde uppnås bara genom att man utfärdade direktiv från högsta nivå. Även bland de allra trognaste, ”förekommer det motsättningar av ena eller andra slaget” och de som utformade politiken måste ägna långt större uppmärksamhet åt den allmänna opinionen.

Den 1 oktober 1969 var den dag då man över hela landet firade tjugoförstaårsminnet av Folkrepubliken Kinas födelse. För de utlänningar som då stod på estraden på Tien-an-men i Peking kunde allting kanske på ytan verka mycket likt det Kina som fanns före kulturrevolutionen – kanske aningen mera spänt, och utan tvekan med åtskilligt mera av Mao-dyrkan. Men kulturrevolutionens verkliga följdverkningar manifesterar sig inte så lätt uppe på ytan. Kina har upplevt många förändringar under de båda decennier som gått sedan 1949, decennier då kommunisterna har skänkt en splittrad nation ordning och framåtskridande. Och vilka kulturrevolutionens omedelbara följdverkningar än må vara, så kommer den säkert att stimulera till än större förändringar under de decennier som kommer. De kommande åren blir kanske mindre dramatiska än kulturrevolutionens stormiga år, men de kommer dock att bli minst lika betydelsefulla för landets framtid.

Avslutning

Ledarna – Massorna – Framtiden

Det kommer att finnas motsättningar om tusen och tiotusen och till och med hundra miljoner år. Motsättningar kommer att finnas i universum också sedan jorden gått under och solen slocknat.

Folkets Dagblad den 2 juni 1966

Men vad handlade då denna kulturrevolution egentligen om, vad gällde den innerst inne? Tyvärr måste vi nog erkänna att inte ens den som grundligt läst denna bok kunnat finna svaret på den frågan med någon större säkerhet. Det är visserligen en enkel fråga, men tyvärr finns det inget enkelt svar på den.

Det har gjorts allehanda försök att skildra kulturrevolutionen som en systematisk kampanj, planlagd och genomförd av Mao, för att bana väg för klara och bestämda politiska förändringar i Kina. Det finns de som hävdar att den i första hand var avsedd att slå ner oppositionen mot radikala förändringar i den ekonomiska politiken – och på så sätt bana väg för ett ”nytt stort språng framåt”. Andra anser att den i första hand haft politiska mål, att den siktat till att decentralisera partiets och statens välde och göra rent hus med dess fast förskansade byråkrati, för att ersätta allt detta med en formbarare och smidigare politisk överbyggnad. Man skulle kanske också kunna hävda att de utrikespolitiska angelägenheterna stått som en viktig stimulans för kulturrevolutionen, sålunda att kriget i Vietnam och det hot detta innebar för Kina skulle ha drivit Mao och hans medarbetare att söka åstadkomma en massrörelse som skapade en ideologisk väckelse över hela landet.

Alla dessa argument verkar i sig själva högst plausibla; men det verkliga problemet kommer när man försöker studera dem närmare och bedöma vilket av dem som verkar trovärdigast. För då ställs man inför det bekymmersamma faktum att det har förekommit relativt sett mycket litet av diskussion av politiska alternativ under hela kulturrevolutionen, och att det inte heller har funnits några tydliga tecken till att dess avslutning skulle leda till en politik som på ett mera markant sätt skiljer sig från den som fördes tidigare. Det är visserligen sant att diverse personer ”på den kapitalistiska vägen” under kulturrevolutionens gång utsattes för svepande förkastelsesdomar för att de gjort sig skyldiga till ”alla slags onda politiska idéer”,

men dessa anklagelser har ofta varit inkonsekventa eller historiskt felaktiga och givit få eller inga antydningar om vilken politik som för tillfället betraktades som den riktiga. Och det är föga troligt att så värst många människor själva kände till den saken, eller att så värst många brydde sig om den. Det förefaller knappast som om landet sönderslitits av passionerade debatter om vilken ekonomisk politik eller utrikespolitik som lämpligen borde föras i framtiden; de frågor som skilde människorna gällde i bästa fall principer för uppförandet av moralen, i värsta fall direkta problem om vem som skulle ha makten och inflytandet. Erkännas måste att vissa ”revolutionära” politiska riktlinjer kom fram, framför allt inom undervisningsväsendet, hälsovården och förvaltningen, nya idéer som då betecknades som följder av kulturrevolutionen. Men faktiskt hade de flesta av dessa idéer framförts eller till och med prövats i praktiken vid flera olika tillfällen redan innan kulturrevolutionen inleddes. Det låg inget särskilt uppseendeväckande nytt i de program med ”hälften arbete, hälften studier” som lades fram för skolor och högskolor, i den ökade uppmärksamhet som ägnades åt sjuk- och hälsovården på landsbygden eller i att man skickade ut kadrer på landsbygden och ”förenklade förvaltningen”. Till och med de mycket omskrivna ”barfotaläkare” som förde ut sjukvården till bönderna under kulturrevolutionen hade funnits och arbetat redan tidigare, under den mindre sensationella beteckningen ”rörliga medicinska enheter”. Och ännu efter tre år av kulturrevolutionen kunde man inte finna några som helst tecken som tydde på att Kina stod i begrepp att ta några mera radikala steg vare sig inom inrikespolitiken eller utrikespolitiken, som inte skulle ha kunnat genomföras utan denna kulturrevolution.

En annan analysprincip – som kanske var populärare alldeles i början av kulturrevolutionen än den blev senare – lade tonvikten på kampen mellan de inblandade ledarna. Enligt denna tolkning skulle kulturrevolutionen i huvudsak ha varit en naken ”maktkamp”, kanske mellan maoister och liuister, kanske mellan armén och partiet, kanske rentav – så småningom – mellan anhängarna av en form av militärt tänkande, som skapats under fältarméernas tid före 1949, och en annan. Men bristerna i en sådan argumentering är ju klara och tydliga; det räcker med ett påpekande att om kulturrevolutionen verkligen bara hade varit en enkel maktkamp, så skulle den ha avgjorts långt tidigare, på ett långt mer avgörande sätt och med oändligt mycket större blodsutgjutelse. Att det hela drog ut på tiden så länge och ändå inte avslutades med något definitivt avgörande, berodde just på att gränserna mellan olika fraktioner inom ledningen inte var så exakt uppdragna och på det faktum att den ”kamp” som ägde rum snarare rörde sig på det verbala än på det fysiska planet. Det skulle ju ha varit så oändligt mycket lättare för Mao att använda den gamla metoden ”utrensning”; mycket lättare, men också mycket orimligare!

En tredje tolkning innebar att man mer eller mindre tar kulturrevolutionen på dess ideologiska ord och accepterar om inte retoriken så åtminstone själva kärnan i den officiella maoistiska tolkningen. Faktiskt ger detta en alltigenom rimlig och förnuftig mening åt det hela, och därtill har en sådan tolkningslinje den fördelen att den skapar en prydlig dialektisk ordning i det som till synes bara är kaos och förvirring. Argumenteringen här skulle då ungefär vara att Mao ställdes inför problemet att han skapat ett samhälle vars fundamentala, ekonomiska grundvalar var socialistiska, men vars ”överbyggnad” – dess institutioner, kultur och maktmönster – hade vanställts genom kompromissande, ”revisionistiska”, tendenser. Följaktligen stod man inför nödvändigheten av att initiera en massiv ”korrigeringskampanj”, av samma typ som de som genomförts tidigare men oändligt mycket mera omfattande, för att rensa partiet från bakåtsträvare och återställa de högt ställda uppförandekraven. Alltså initierade man ”rebell”-rörelsen, som också med framgång kunde driva ut byråkraterna och opportunisterna.

Härvid var det ju bara att vänta att rebellerna, varav de flesta var av småborgerligt ursprung och saknade erfarenhet, själva så småningom skulle gå vilse, och att man alltså då måste sätta in kraftåtgärder mot deras excesser på vänsterkanten. Det var alltså alltigenom naturligt och

passande att arbetarna och bönderna så småningom skulle ersätta rebellerna och hösten 1968 tråda fram som "huvudstyrkan". På samma sätt inrymde också alla andra steg i kulturrevolutionens dialektiska framåtskridande sin egen inbyggda "motsägelse"; härav pendel-slagen mellan "höger" och "vänster", där vart och ett korrigerade ett föregående misstag men i sin tur skapade en ny avvikelse. Mao bör i så fall inte betraktas som "vänsterman", utan som den ende som var i stånd att leda nationen enligt en kurs som höll sig exakt i mitten och undvek både högeropportunistens Scylla och vänsteräventyrligheternas Carybdis. Och Liu bör inte ses bara som ett enkelt "högerelement", utan snarare som en ledare utan verklig insikt om den rätta vägen, som än styrde för långt åt ena hållet och än åt det andra, ibland stödde och främjade en politik som var öppet och klart revisionistisk, men i gengäld vid andra tillfällen kunde sanktionera vilda härjningståg på ultravänsterkanten. Han var helt enkelt ur stånd att klart fatta vad som var "korrekt", kunde inte skilja mellan "rätt och orätt". Sett ur denna synpunkt framstår han som en symbol för den byråkratiska otillräckligheten, precis lika mycket som han symboliserar den vrånga och ondskefulla kapitalismen.

Denna tolkning har den fördelen att den tämligen exakt torde motsvara hur Mao själv förmodligen försvarar kulturrevolutionen i privata samtal; därtill tar den också hänsyn till hans idealistiska syn på den mänskliga naturen – hans tro på att människan faktiskt kan höja sig själv genom självkännedom och självkritik om man bara sätter in en tillräckligt stark stimulus, och hans redobogenhet att (inom vissa gränser) låta den dialektiska kampen avgöra sig själv, i trygg förtröstan på att rättvisan dock måste segra. Men detta argument ger också en perfekt rationalistisk lösning på allt som alls kan hända: om "vänster"-rebellerna går längre än vad som är politiskt lämpligt, kan man stämpla dem som "ultravänster"; och blir det nödvändigt att försona sig med partibyråkraterna, behöver man bara förklara att de har "visat ånger". Det är ofta svårt att avgöra när det är läran som har format verkligheten och när det är tvärtom. Detta maoistiska resonemang kräver också att man godtar att vissa hypoteser bygger på den reella verkligheten: att dess uppfattning om Lius karaktär är korrekt om inte i varenda detalj så i varje fall i stort, och att det verkligen existerade ett "revisionistiskt" hot år 1965; att de kadrer som nu rehabiliteras verkligen har skådat ljuset; att Maos tankar är ett fullt tillräckligt surrogat för materiella lockelser; kort sagt att kulturrevolutionen verkligen har höjt den politiska och samhällsliga moralens nivå i Kina och inte sänkt den.

Emellertid bidrar samtliga de teorier som diskuteras härövan i större eller mindre grad till våra möjligheter att få grepp om de trådar av alla de slag som tillsammans bildar kulturrevolutionens trassliga väv. Följaktligen skulle det inte vara svårt att söka skydd i den gamla välkända plattityden om att kulturrevolutionen är alltför mångfasetterad för att kunna naglas fast vid en enda bestämd orsak eller avsikt (vilket också är i huvudsak riktigt). Men då har man helt misslyckats med att fånga själva dynamiken i denna landsomfattande rörelse och med att förklara exakt hur den kunde sprida sig så snabbt till så stora områden. Det stämmer att kulturrevolutionen delvis gällde politiska riktlinjer, att den delvis drevs fram av rivalitet inom ledargruppen och kamp om makten, att den delvis innebar en ideologisk korrigeringskampanj med höga ideal; men den var också något annat och mera. Den var – blev åtminstone – också en verklig, äkta revolution.

En revolution är just vad ordet såsom sådant utsäger – en omstörtning av själva samhället. Den har klart påvisbara rötter: det sociala, politiska och ekonomiska tryck som ökar mer och mer, ända tills de existerande institutionerna inte längre kan hålla detta tryck instängt. När man efteråt blickar tillbaka på den finner man att den hela tiden följer en i stora drag tämligen bestämd kurs, och också de vildaste svängarna – och sådana var det gott om i kulturrevolutionen – kan med litet efterklokhet förklaras som ett prydligt dialektiskt ebb- och flodfenomen. Men däremot har en revolution aldrig någon klart påvisbar eller definitiv avslutning, och än mindre något klart påvisbart mål; och inte heller kan man någonsin peka på ett visst

bestämt ögonblick och säga att då upphörde revolutionen slutgiltigt. (Den sidan av saken behandlades med största varsamhet vid nionde partikongressen i april 1969. Lin Piao förklarade då att kulturrevolutionen hade uppnått ”en mycket stor seger”, men samtidigt underströk han mycket bestämt att detta inte var slutet på ”revolutionen”.)

Ledarna

I bokens båda första kapitel försökte vi skildra hur det tryck som till slut utlöstes i kulturrevolutionen sakta men säkert hade byggts upp alltsedan den kommunistiska segern år 1949. Mao och hans medarbetare åstadkom visserligen märkliga framgångar under dessa år, men dessa kunde inte förändra det faktum att de ställts inför samma övermänskliga uppgift som visat sig alltför svår för samtliga tidigare kinesiska regimer under hela detta århundrade. De måste skapa ett politiskt system som verkligen kunde ena ett jättelikt rike och engagera en befolkning av väldiga dimensioner – utan att detta system fick bli byråkratiskt eller korrumpat. De måste jämka samman de motstridiga krav som ställdes av å ena sidan en snabb industrialisering och å den andra den nödvändiga utvecklingen av jordbruket. De måste återge Kina dess ställning i världen, i en värld som i huvudsak var fientligt inställd till det nya Kina. Och samtidigt stod de inför kravet på att anpassa en främmande och utländsk politisk ideologi (kommunismen) till den kinesiska vardagens verklighet. Till dessa svåra uppgifter kom så att Maos generation hela tiden ställdes inför en växande klyfta mellan sina egna begrepp och ideal, som formats under den gamla revolutionstiden, och de idéer och ideal som levde hos den unga generationen. Föga märkligt alltså att den endräkt som tidigare varit utmärkande för den kommunistiska ledningen, inför alla dessa svåra och mångfaldiga problem började naggas i kanten mer och mer, framför allt efter det stora språnget framåt.

Härmed dock inte sagt att kulturrevolutionen skulle ha varit ”oundviklig”. Naturligtvis kunde de kinesiska ledarna, precis som många andra staters ledare, ha nöjt sig med att kämpa vidare så gott det gick. Men år 1965 hade alla de orsaker vi varit inne på här ovan lett till att de hamnat i en alldeles speciellt påfrestande situation, som en liten minoritet i ledargruppen, en minoritet ledd av Mao, helt enkelt vägrade att acceptera längre. Och en revolutionär ledare av Maos typ faller helt naturligt tillbaka på revolutionen när allting annat sviker.

Och vem skulle väl kunna avgöra exakt vilka motiv som drev honom – det kan förmodligen inte ens Mao själv, denne man som inte är mera fri från ”motsättningar” personligen än den teori han förfäktar är det. Det förefaller som om han till en början satsade på att söka främja en kontinuerlig revolution, tryggt övertygad om att den säkert skulle följa den bana han önskade och skapa ett nytt och förnyat kinesiskt samhälle, där den politik som tidigare misslyckats skulle ha alla möjligheter att lyckas. Senare tycks han emellertid ha dragit sig tillbaka till det mer begränsade målet att avlägsna vissa av sina medarbetare och utdela en hård och hälsosam stöt mot själva det kommunistiska partiet, i större skala men enligt ungefär samma riktlinjer som de tidigare ”korrigeringskampanjer” han låtit genomföra. Understundom kunde han anlägga en nästan taoistisk, resignerad hållning till alltsammans, och erkänna att det var fullt tänkbart att ”kapitalismen” kunde komma att segra över ”socialismen” för långa tider framåt. Och vid andra tillfällen verkade det som om han helt drevs av en våldsamt överdriven personlig ovilja mot sådana gamla kamrater som stött sig med honom.

Så mycket står i varje fall klart som att kulturrevolutionen skärpte motsättningar inom ledningen som dessförinnan knappt ens varit märkbara, och skapade nya motsättningar som inte existerat tidigare. En del av våra läsare kan kanske tycka att vi har koncentrerat oss alltför mycket på personligheterna, att vi har förstorat upp meningsskiljaktigheter till djup söndring och oenigheter till hårda gräl. Men om detta skulle vara ett misstag, är vårt enda svar att ledargruppen själv snabbt gjorde sig skyldig till samma misstag så snart kulturrevolutionen kommit igång ordentligt. De där distinktionerna mellan ”vänster” och ”höger”, mellan

”extremister” och ”konservativa” är deras och inte våra. Och kanske dessa distinktioner till att börja med mer eller mindre grundlösa, men i det speciella sammanhang som skapades av kulturrevolutionens särskilda problem, och det febrila känsloklimat som snabbt trissades upp, fick de snart en högst reell betydelse. Lika visst är att en del av ledarna till slut blev hart när förföljelsemaniska i den desperata vendetta de förde mot varandra. Saker och ting som tidigare bara skulle ha betraktats som inte alltför farliga meningsskiljaktigheter, blev till olösliga intresse- och rent personliga konflikter. Chiang Ching framstår som det allra uppenbaraste exemplet på en ledare, vars språk och uppträdande understundom helt utesluter alla rationella förklaringar.

Vintern 1968 började denna våldsamma splittring inom den ledande gruppen mjukas upp något, i och med att den kulturrevolution som hade skapat, eller åtminstone intensifierat den, började lugna ner sig igen. Troligt är väl emellertid att den har efterlämnat en viss misstro som inte fanns tidigare, i varje fall inte i samma utsträckning. Och kanske hoppas en del av de mer extremistiska ledarna fortfarande på en ny ”omprövning av domarna” en dag – men vid det här laget har de förlorat sin påtryckningsgrupp av rödgardister och rebeller. Sedan några få syndabockar offrats, började ”vänstern” och ”högern” så småningom söka sig närmare varandra igen, i någon mån förenade av sin önskan att få landet på fötter igen. (Och i och med att de närmade sig varandra blev de politiska etiketterna inte längre lika viktiga som tidigare.) De erfarenheter man gjort måste emellertid ha varit synnerligen skakande för samtliga; och fortfarande återstår att se om den chockterapi de utsatts för varit av godo eller av ondo.

Det är förvisso svårt att betrakta den ökade politiska makt som landets militära ledning nu har förvärvat som en önskvärd följd av kulturrevolutionen. Om man utgår från att den gamla partibyråkratin nu har efterträtts av de nya ledarna från FBA, är det svårt att se varför de sistnämnda skulle vara effektivare eller i bättre kontakt med ”massorna” än de förstnämnda. Och inte heller har man någon orsak att avfärda ”byråkraterna” från tiden före kulturrevolutionen som alltför enkla figurer; vilka normer man än anlägger överträffar det som parti- och statsapparaten här lyckats åstadkomma sedan 1949 allt vad som gjorts i de flesta andra underutvecklade länder.

FBA:s dominans inom den nya ledningen för partiet behöver emellertid inte nödvändigtvis leda till något slags militarisering av det politiska livet i Kina. Större delen av de 40 procent av den nya centralkommittén som kommer från FBA:s led betraktar sig förmodligen som ultraloyal maoister; det finns ingenting som tyder på att det skulle existera någon organiserad grupp av ”ungturkar” ibland dem. Å andra sidan är det uppenbart att FBA måste komma att spela en större politisk roll i framtiden än vad den har gjort hitintills. En del analytiker (bland dem Chou En-lai) har dragit paralleller mellan den nuvarande situationen och den som rådde i början av 1950-talet, efter befrielsen. Då liksom nu dominerade FBA förvaltningsstrukturen i mer än halva Kina och kontrollerade också många nyckelindustrier och förbindelseleder, men överlämnade 1954 utan några som helst synbara slitningar makten till den civila förvaltningen. Kommer den utvecklingen att upprepas också nu, eller kommer de militärt dominerade revolutionära kommittéerna att utvecklas vidare från sin nuvarande provisoriska ställning till en mera permanent sådan?

Massorna

Revolutioner kan inte göras av ledarna allena. En kampanj eller en rörelse kan drivas av en aktiv minoritet, men för att göra revolution krävs människor i miljoner. Och en rad olika men samverkande omständigheter ledde till att den kulturrevolution Mao initierade faktiskt lyckades åstadkomma en äkta samhällelig omvälvning av revolutionära proportioner, även om den förmodligen inte kom att följa de riktlinjer Mao själv hade tänkt sig.

Det råder föga tvivel om att större delen av medlemmarna av de röda garden som Mao kallat fram under kulturrevolutionens första månader var uppriktiga idealister. Plötsligt fick dessa ungdomar, hårt frustrerade av den politiska konformism som dittills härskat, en möjlighet att fritt ge utlopp för vad de kände. (Det är visserligen sant att de måste hålla sig inom ramen för Maos tänkande, men den begränsningen visade sig oväntat elastisk.) Så småningom blev en minoritet ibland dem politiskt ytterst välsartad och visade upp en radikal inställning av en typ som numera gjort sig mycket väl känd i det västerländska samhället ("Shungwu-lien" i Hunan är det bästa exemplet härpå). Men majoriteten av dessa rödgardister och rebeller hade inte den erfarenhet eller intellektuella skärpa som krävdes för att "göra revolution" på ett skapande sätt. De visste i hög grad hur man lämpligen skulle fördöma "dem som går den kapitalistiska vägen" för de brottsligheter som dessa personer gjort sig skyldiga till tidigare; men däremot vågade de sällan – eller brydde sig sällan om att – diskutera vad man borde sätta i stället. Därtill uppmuntrade de till destruktivt handlande och tänkande snarare än till ett konstruktivt sådant, genom det sätt varpå de manipulerades från Peking för olika politiska syften. Och en del av deras destruktiva handlingar avspeglade ett tydligt drag av ren förbrytarmentalitet.

För större delen av rödgardisterna och "rebellerna" blev alltsammans snart en revolution utan mål, bortsett från det vaga och svävande målet att "försvara ordförande Maos proletära högkvarter". Att ställa sig vid sidan av gick inte; man var antingen "äka vänster" eller "konservativ", där det förstnämnda betydde politisk makt i de nya allianserna och revolutionära kommittéerna, det sistnämnda förföljelse och ibland risk för kroppslig misshandel, kanske död. Rebellerna blev experter i polemikens, övertalningens och till slut också delar av krigets konst. Det var ingen som "började" gripa till våld; varenda fraktion var övertygad om att den måste försvara sig själv (om så erfordrades genom preventiva aktioner) mot sina motståndare.

Som vi redan varit inne på (i kapitel i 1) var de starkare gruppbyggnader som växte fram inom rebellrörelsen ingalunda resultatet av något tillfälligheternas spel; deras sammansättning avspeglade olika samhälleliga, ekonomiska och politiska intressen nere på gräsrotsnivån. Alla samhällen består av en majoritet som i stort sett accepterar och är nöjd med *status quo* och en minoritet (normalt en tämligen stor sådan) som inte är det. Och dessa skillnader bör troligen ha intensifierats i Kina genom det autokratiska och byråkratiska system som partiet skapat. Studenter som tilldelades obehagliga arbeten eller skickades ut att arbeta i de avlägsna gränsprovinserna ansåg att de aldrig fått en rättvis chans. De kontraktsarbetare från landsbygden som tvingats till kroppsarbete utanför den egna hembygden, och utan de sociala förmåner som kom de "vanliga" arbetarna till del, ansåg sig missgynnade i jämförelse med de fast anställda arbetarna. Partikadrer på lägre nivåer, som såg sina möjligheter till avancemang spärrade av sina överordnade och genom den stela partidisciplinen, hade förvisso ingenting emot att "kämpa" mot just dessa faktorer. Inom de väldiga massorna av demobiliserade soldater (sju miljoner redan år 1955, varefter antalet steg i en takt av över en halv miljon om året) fanns det många som vantrivdes med det civila livet. Bönderna, som hade det sämre ställt, avundades sina landsmän i städerna – problemet med den markanta skillnaden i levnadsstandard mellan stad och landsbygd är genomgående i de flesta underutvecklade länder. De nationella minoriteterna stödde sådana lokala ledare som visat den största förståelsen för deras speciella intressen och vände sig mot de som visat sig mera oförstående. Och så vidare.

I större delen av landet förenade sig så småningom alla dessa olika klagomål och svårigheter med de allmänna politiska stimuli som utgick från Peking till en explosiv revolutionär blandning. En mindre del av landsbygden påverkades i stor utsträckning inte alls, men detta gällde under kulturrevolutionens andra år i långt mindre grad än under första året. En del av våra läsare kan kanske tycka att vi har ägnat alltför stor uppmärksamhet åt det våld som spred sig

över landet. Men det faktum att uppgifterna om detta våld i hög grad överdrevs av den fientliga propagandan utanför Kina innebar ingalunda att det inte förekom där, om ock i (dock endast obetydligt) mindre kusliga former. Revolutioner är alltid blodiga historier, och denna var inget undantag.

Den regionala separatismen har under hela kulturrevolutionen framstått som en potentiell fara, och det förekom också en del tendenser i den riktningen framför allt i sydväst och nordväst. Dessa tendenser blev dock aldrig så starka att det uppstod någon risk för ett verkligt ”inbördeskrig”, och inte heller förlorade man någonsin den högst reella känsla av nationell enhet som kommunisterna målmedvetet byggt upp alltsedan 1949. Så mycket är dock klart som att utvecklingen här kunde ha gått i en långt mera tragisk riktning, om inte Folkets befrielsearmé hade bestått provet så väl. Också här avspeglade den sammanhållning och självdisciplin (med några få, om än viktiga, undantag) som FBA lyckades bevara, alla de enorma provokationerna till trots, hur väl partiet tidigare lyckats i sina strävanden att skapa en enad och politiskt pålitlig nationell krigsmakt. I de flesta andra utvecklingsländer skulle något långt mindre än en kulturrevolution snabbt och självklart ha utlöst en militärkupp. Men i Kina övervakade FBA i stället att balansen bevarades mellan de olika fraktionerna, och gjorde det med stor självbehärskning, ända tills fraktionerna gjort slut på varandra utan att den centrala myndigheten i landet därmed störtats över ända. Förvisso bar FBA sitt hedersnamn ”den nya kinesiska muren” med den äran. Inte desto mindre var de fåtaliga undantagen mot denna normalt mycket höga lojalitetsgrad dock tillräckligt oroande för att ge en antydning om att man inte i all evighet kunde lita på krigsmakten, och i en del fall måste den centrala ledningen i Peking göra högst betydelsefulla eftergifter för att alls kunna bevara sin kontroll över FBA-enheter och -ledare ute i provinserna.

Framtiden

I skrivande stund (juni 1969) räknar de flesta iakttagare med att kulturrevolutionen står inför sitt omedelbara slut, och gör det med större säkerhet och mer berättigat än några av dem gjorde för ett år sedan. Rebellrörelsens medlemmar har spritts åt alla håll och ledningen tycks treva sig tillbaka mot en viss enighet. Man har åter börjat arbeta på att skapa en nationell politik – en verksamhet som på många viktiga områden låg helt nere under större delen av kulturrevolutionen. Den revolutionära dialektiken om ”kamp genom våld” tycks ha spelat ut sin roll. Nionde partikongressen har äntligen hållits, och vad den än må ha uppnått i praktiken, så återställde den åtminstone kommunistiska partiet som en symbol för nationens enhet.

Det är alltså mycket möjligt att det vi kallar för kulturrevolutionen faktiskt står inför sitt slut nu, men däremot lär det väl knappast vara så lätt att sätta stopp för den revolution den har åstadkommit i människornas förväntningar och tänkande. För att uttrycka det arv kulturrevolutionen har efterlämnat på allra enklaste sätt, så lär nog folket ha lättare för att käfta emot nu. Nästan varenda kines som alls blev inblandad i de båda senaste årens händelser har vid det här laget lärt sig att överheten inte alls är helig (en del av dem kan kanske till och med tvivla på att ens Mao själv är det), att politiska riktlinjer inte är orubbliga, och att agitation och påtryckningar faktiskt kan leda till resultat. Det monolitiska partistyrets tid (i den utsträckning det någonsin var helt monolitiskt) är oåterkalleligen förbi, såvida det inte drivs igenom med tvångsmetoder som i sig själva skulle motverka sitt syfte. I fortsättningen kommer partikadrenna att utsättas för ännu hårdare krav på att de måste kunna bevisa sin duglighet genom resultat, krav som nu kommer att ställas inte bara av den högre ledningen utan också av ”massorna” underifrån.

Man kommer förmodligen att få se en långt större mångfald och variation i det sätt varpå den förda politiken tillämpas på det lokala planet – återigen under förutsättning att den centrala ledningen inte visar sig dåraktig nog att kräva likformighet. En del av de riktlinjer som redan

har börjat förverkligas inom undervisningsväsendet, hälsovården och näringslivet rymmer i sig decentraliserade drag, som tydligt pekar på att de lokala nivåerna tillmäts en större betydelse än tidigare. Man torde kunna räkna med mera kohandel och fler jämkningar mellan provinserna och de centrala myndigheterna.

Fortfarande kan det komma till (men behöver inte göra det) vissa signifikativa men dock mera lokala fall av protest, samarbetsvägran och till och med öppet våld. Vanan att gripa till vapen för sina idéer lär nog inte gå att utrota så lätt; och det är svårt att tro att till exempel de förvisade studenterna verkligen helt har försonat sig med sitt öde som vedhuggare och gödselspridare. Inte heller har man än så länge vidtagit några som helst åtgärder för att råda bot på de missförhållanden som lett till klagomål från kontraktsarbetarna och andra missgynnade samhällsgrupper.

Men det ansikte som Kina visar upp för världen kommer kanske inte att skilja sig så värst mycket från det man visade upp tidigare. De riktlinjer för inrikespolitiken på olika områden som läggs fram i Peking kommer säkert att vara radikala till formen, men inte särskilt specificerade – och det är tillämpningen på det lokala planet som verkligen betyder något. På det utrikespolitiska fältet kan Kina kanske komma att vidta en del positiva åtgärder för att söka göra sig populärare, men den saken beror i stor utsträckning på de båda supermakterna, och i första hand då Förenta staterna. Men samtidigt lär man nog kunna räkna med att både på det inrikespolitiska och det utrikespolitiska planet få uppleva en del inkonsekvenser och tvetydigheter åtminstone en tid framåt; avspeglingar i så fall av åsiktsskiljaktigheter, obeslutsamhet eller experimentlusta i Peking.

Men till och med denna försiktiga optimism kan avslöja sig som felaktig, för det allra viktigaste arv kulturrevolutionen har efterlämnat är just det osäkerhetsmomentet den har ympat in i Kinas framtid. Kina kan inte ”återgå till det normala”, så som man stundom hävdar, av det enkla skälet att de gamla normerna nu har kastats överbord. Även om kulturrevolutionen har hämmats eller stoppats som yttre massrörelse, har den dock frigjort krafter i samhället som kommer att fortsätta att verka, på ena eller andra sättet.

Var den av godo? Det är mycket svårt att göra upp ett vinst- och förlustkonto för kulturrevolutionen, innan man vet vad framtiden kan bära i sitt sköte. Den bitterhet den skapade i det kinesiska samhället, skadorna på näringslivet, den försämrade solidariteten på ledarnivån och förlusterna i människoliv kan alltsammans verka som ett mycket högt pris. Men mot detta står den eventuellt stegrade potentialen för önskvärda samhälleliga förändringar, en trolig ökning av yttrandefriheten, kanske en mindre byråkratisk ledning och diverse andra icke påtagliga ting. Hur länge skall vi få vänta innan vi får veta om Mao hade rätt eller fel i sin tes om att ”det kan inte finnas något uppbyggande utan nedrivande”, och kommer det som byggs upp verkligen att bli det Mao ville ha och det Kina behöver? Det är varken vår uppgift eller vår rätt att avge något definitivt värdeomdöme om kulturrevolutionen. Det enda vi med säkerhet kan säga är att ”Den ägde rum, och det var (tror vi) så här det gick till.”

Kronologi

1949	okt.	Folkrepubliken Kina upprättas.
1956	sept.	Åttonde nationella partikongressen.
1957		De hundra blommornas kampanj.
1958	aug.	Det stora språnget inleds.
	dec.	Centralkommitténs session i Wuhan.
1959	juli	Lushansessionen, marskalk Peng Teh-huai avsätts.
1960	aug.	De ryska experterna lämnar landet, tvisten med Moskva trappas upp.
1962	sept.	Tionde sessionen, Mao manar till ”klasskamp”.

- 1963 juli Kampanjen för en socialistisk fostran inleds.
Provstoppsavtal undertecknat, öppen brytning Kina–Sovjet.
- 1964 Chiang Ching (madame Mao) reformerar Pekingoperan. Folkets Befrielsearmé (FBA) under Lin Piao hyllas som förebild för hela nationen.
- 1965 nov. Mao inspirerar tidningsangrepp mot historikern Wu Han.
Generalstabschefen Lo Juiching i onåd.
- 1966 febr. Feng Chen avger rapport om fallet Wu Han.
maj Feng Chen avskedas, partikommittén i Peking omorganiserar.
juni Universitetsstudenterna ”gör uppror”. Partiet tillsätter ”arbetsgrupper”.
aug. Elfte sessionen utfärdar ett direktiv i 16 punkter om kulturrevolutionen.
Första rödgardistiska massmötena i Peking.
sept.– nov. Massorna strömmar in till Peking. Angrepp mot partiledarna i provinserna.
Dec. Demonstrationer mot Liu Shao-chi och Teng Hsiao-ping.
Kulturrevolutionen utvidgas till jordbruket och industrin.
- 1967 jan. Oppositionen inom partiet organiserar arbetarna mot rebellerna. FBA får order att ingripa på ”vänsterns” sida.
febr. En moderat paus – ”motströmmen”.
apr. Våldsamt konfrontation inom ledningen, Liu och Teng angrips öppet i tidningarna. FBA får händerna bundna.
maj– juni Stigande oreda ute i provinserna, rivaliserande rebellfraktioner.
juli Wuhanintermezzot. Våldet breder ut sig över landet.
aug.– sept. Peking bromsar yttersta vänstern. FBA:s auktoritet återställs. Mao gör rundresa i landet.
okt.– dec. Gruppen för kulturrevolutionen tappar inflytande. FBA:s prestige ökar.
Chou En-lai hävdar sin auktoritet.
- 1968 febr. De moderata ”kuvar” rebellerna. Personalen på utrikesdepartementet försvarar Chen Yi.
mars Fallet Yang Cheng-wu. Chiang Ching leder en ny offensiv från vänstern.
apr.– juni Ny våg av landsomfattande oroligheter och fraktionism. Blodiga strider i Kwangsi.
juli Peking beordrar återgång till lag och ordning. Mao sätter in grupper av arbetare och bönder för att pacificera studenterna.
aug. FBA slår ner på rebellerna, massvandring ut på landsbygden.
sept. De sista revolutionära kommittéerna upprättas.
okt. Centralkommitténs tolfte session godkänner förslaget till nya stadgar för partiet, avskedar Liu Shao-chi.
vintern Partiets återuppbyggnad kommer i gång, tecken till en mera aktiv utrikespolitik.
- 1969 mars Moskva och Peking driver båda en hård propaganda kring intermezzon vid rysk-kinesiska gränsen längs Ussurifloden.
1-12 Nionde partikongressen sammanträder i Peking. De nya partistadgarna antas, ny centralkommitté och politbyrå väljs. Lin Piao avger politisk rapport.
apr. De första kinesiska ambassadörerna återgår till sina poster. Rysk-kinesiska gränssammanstötningar i Sinkiang.
maj De första kinesiska ambassadörerna återgår till sina poster. Rysk-kinesiska gränssammanstötningar i Sinkiang.
juni Internationell kommunistisk konferens i Moskva.

Dramatis personae

Mao Tse-tung Ordförande i Kinas kommunistiska parti

Gruppen för kulturrevolutionen (GKR)

Chiang Ching Maos fjärde hustru, rådgivare till GKR
 Chen Po-ta Tidigare Maos sekreterare, ordförande i GKR, chefredaktör för
 Röda Fanan Medlem av politbyrån, nära medarbetare till Mao och
 Chiang Ching
 Kang Sheng Medlem av politbyrån, nära medarbetare till Mao och Chiang
 Ching
 Chang Chun-chiao Medarbetare vid Chiang Chings reformer på det kulturella området
 Yao Wen-yuan Litterär polemiker, Chang Chun-chiaos skyddsling
 Chi Pen-yu Andreredaktör för *Röda Fanan*, ”ultravänster”
 Wang Li ”Ultravänster”, nära medarbetare till Chiang Ching

Partiet

Liu Shao-chi Statsöverhuvud, vice ordförande i Kinas kommunistiska parti
 Teng Hsiao-ping Generalsekreterare i partiets centralkommitté
 Peng Chen Borgmästare i Peking, sekreterare i Pekings partikommitté
 Chou Yang Ställföreträdande chef för partiets propagandaavdelning
 Lu Ting-yi Chef för partiets propagandaavdelning
 Wu Han Vice borgmästare i Peking, som historiker kritiserad av Mao

Staten

Chou En-lai Statsrådets ordförande
 Chen Yi Utrikesminister
 Hsieh Fu-chih Minister för den allmänna säkerheten
 Li Fu-chun Statliga planeringskommissionens ordförande
 Tan Chen-lin Chef för byrån för jord- och skogsbruk
 Nieh Jung-chen Chef för den vetenskapliga kommissionen för det nationella
 försvaret

Krigsmakten

Lin Piao Försvarsminister sedan 1959, Maos ”kronprins”
 Peng Teh-huai Försvarsminister fram till 1959
 Lo Jui-ching Stabschef fram till 1966
 Yang Cheng-wu Tjänsteförrättande stabschef juni 1966–mars 1968
 Huang Yung-sheng Militärområdesbefälhavare i Kanton, stabschef sedan mars 1968
 Hsiao Hua Chef för generalpolitiska avdelningen till augusti 1967
 Ho Lung General, veteran från revolutionskrigen

Provinsen

Chen Tsai-to Befälhavare, Wuhans militärområde
 Chang Kuo-hua Högste ledare för partiet och armén i Tibet
 Li Chung-chuan Dito i Szechwan
 Tao Chu Sekreterare vid partiets byrå för södra Centralkina
 Ulanfu Högste ledare för partiet och armén i Inre Mongoliet
 Wang En-mao Dito i Sinkiang